

ΝΕΑ ΕΞΗΓΗΣΗ
ΤΗΣ ΓΛΥΚΕΙΑΣ
ΧΩΡΑΣ ΚΥΠΡΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή-ρεα εζηγητη της γλυσσεας χωρας κυωρου	σ. 1
2. Το "εδριμα ορθου" και η Δημουραλια	σ. 2
3. Ο μαυρος καβαλλαρης	σ. 4
4. Η αβαδαχλη ποταγια της Αχιλλης λαζης	σ. 6
5. Τυιος φοβαται τα ανηλικισει τον μαδρεφλη;	σ. 8
6. Τα δαυρμα της Αφροδιτης	σ. 11
7. ΚΟ PASARAN... Δε θα θερασουτ.	σ. 14
8. Ερ τα μερωωπει;	σ. 20
9. Το χαμογελο της ελετες	σ. 26
10. Κουβερτες του μαφερε	σ. 36
11. Οι γιοι του Αβρααρ	σ. 41
12. Το ηθικο ωροβλημα του μαρτους	σ. 47
13. Περι γερεωρ λογος	σ. 53
14. Η εργαλιαν λαζη δερ μαει σλορ μαρεβεισο	σ. 59
15. Το μαρεβδου ειραι μια ζερη χωρα	σ. 65
16. Η κυωριαυη ποταγια	σ. 74
17. Ο φοβος του Αλλου	σ. 81
18. Η μαδημερινολητα και η εξουσια	σ. 86
19. Η αρυφη γορλεια της εδωαιωνιας	σ. 93
20. Αραηλωρλας τον κυωριαμο μαρλερτισμο	σ. 99
21. Η εδιδυρλη Δημουραλια	σ. 109

Νέα εξήγησις της «Γλυκείας Χώρας Κύπρου»

Ζωή κλεμένη - η «γλυκεία χώρα» Κύπρος αφιερώνει στους κατοίκους της το τραγούδι...

Κάθε φορά που ακούω το τραγούδι της Ελευθερίας Αρβανιτάκη, «Ζωή Κλεμένη», έχω την αίσθηση ότι ακούω ένα τραγούδι αφιερωμένο από την Κύπρο (σαν χώρας, σαν μυθολογική θεά) στους κατοίκους της. Αν έχετε στα περίξ σαν δίσκο, καμιά κασέτα ή C.D., ακούστε το, προσπαθείστε να το φέρετε στη μουσική πτέρυγα της μνήμης σας... χαλαρώστε και αφήστε την ανατολή (έστω και μουσικά) να μπει στον οργανισμό σας - μην αντιστείτε, θα μπορούμε και στη ΕΟΚ, έστω και αν μας συγκινεί το παρόλογο της ανατολής.

«Ίσως εκείνο που ζητάς /εγώ να μην το έχω κι απ' ό,τι ονειρεύτηκες /εγώ πολύ να απέχω / ίσως να μην σου φτάνω εγώ / γιατί πολλά ζητούσες / μα θάταν όλα αλλοιωτικά αν λίγο μ' αγαπούσες. /Μη μ' αποφεύγεις μάτια μου/ μη με κοιτάς σαν ξένη /ζωή που δεν μοιράζεται, είναι ζωή κλεμένη. /Ασώ να σε κρατά εδώ / μονάχα η συνήθεια / μα όσα κι αν μου' πες ψέματα / σ' αγάπησα σ' αλήθεια».

Αφιερωμένο εξαιρετικά λοιπόν. Διότι, αγαπητοί συντοπίτες, όπως και να το κάνουμε, την αδικήσαμε την κυρία (ή την κορού) αυτόν τον αιώνα. Πάρτε, αν θέλετε, την προσώφνηση. Τον 15ο αιώνα (μεσαιώνας και τα τέτοια) ο Λεόντιος Μαχαιράς έγραψε την ιστορία «της γλυκείας χώρας Κύπρου»... της χώρας... Στον 20ο αιώνα (μοντέρνα εποχή, πρόοδος και τέτοια) η Κύπρος υποβαθμίστηκε νησί, μεγαλόνησος, τόπος... Μόλις πρόσφατα αρχίσαμε να την αποκαλούμε και

πάλιν «χώρα»... όσοι βέβαια την αποκαλούμε... Αφού μέχρι και ο πρόεδρος ξεχνιέται και μας αμολάει και κανένα η «ιδιαιτέρη μου πατρίδα όπως λέμε το χωριό μου... η γειτονιά μου... το ιδιαίτερο μου... ενώ βεβαίως «χώρα» και πραγματική «πατρίδα» είναι άλλοι τόποι, άλλοι χερσόνησοι (αλήθεια φανταστήκατε να λέγανε την Ελλάδα «χερσόνησο» της Βαλκανικής;). Ετσι την υποβάθμισαν την κορού... από χώρα σε χωριό... από ολόκληρη σε απόσπασμα, σε ιδιαιτερότητα.

Οι λέξεις είναι βέβαια συμβολικές. Οι κυρίαρχες ιδεολογίες σ' αυτή τη χώρα υποβιάζουν (για το μεγαλύτερο μέρος αυτού του αιώνα) τους κατοίκους, σέ απολίτιστους ιθαγενείς... που θα «ολοκληρώνονταν» και θα αποκτούσαν πολιτισμό και ελευθερία μόνο αν γίνονταν επαρχιούλα ενός γειτονικού κράτους. Ναι, βεβαίως, είχαμε μια πλούσια και πλουραλιστική ιστορία 3.000 χρόνων για να είμαστε ειλικρινείς 10.000 βέβαια, αλλά οι υπόλοιποι 7.000 δεν αρέσουν βλέπετε). Αλλά στον 20ο αιώνα αποφασίστηκε ότι η κυπριακή εμπειρία θα αποκτούσε νόημα μόνο κάτω από τον προβολέα της Αθήνας ή της Αγκυρας. Δεν θυμάστε τον κ. Σουφλιά που έφερε το φως του Παρθενώνα να φωτίσει την κα Αγγελίδου; Φανταστήκατε δηλαδή να παίρναμε εμείς φως από τον Κίτο στην Αθήνα, σαν δείγμα της προσφοράς του Ζήνωνα στην αρχαία Αθήνα; Τέτοια δεν γίνονται. Είμαστε (λένε οι επίσημοι) επαρχία, χωριουδάκι, ιθαγενείς ενώ οι άλλοι

είναι «κέντρο», σοφοί, πολιτισμένοι - γι' αυτό άλλωστε δε θέλουν μερικοί να εγκρίνουν (ή και να μας πουν, να μας διατάξουν) οι Αθηναίοι την πολιτική μας στο Κυπριακό σε μια «πανεθνική»; Δεν προσέξατε άλλωστε ότι όταν μιλάνε για αρχαίο Ελληνικό πολιτισμό μιλάνε βασικά για την Αθήνα - τη γλώσσα της, τη φιλοσοφία της, το πολιτικό της σύστημα; Πάλι «καλά» που βρέθηκε και ο Γκλικόροφ για να μάθει και ο κόσμος για την αρχαία Μακεδονία, τον ήλιο της Βεργίνας, τη Βεργίνα την ίδια.

Αυτή η διαδικασία «ιθαγενοποίησης» των μη Αθηναίων Ελληνοφώνων γίνεται βέβαια στο όνομα του «ομοεθνούς». Διότι βλέπετε ολόκληρη η Αμερικάνικη ήπειρος, η Αυστραλία, η Νέα Ζηλανδία, οι αραβικές χώρες, κλπ., δεν έχουν πρόβλημα να έχουν κοινή γλώσσα, κοινά πολιτιστικά στοιχεία, κοινή καταγωγή, άντε και αδελφικούς δεσμούς με άλλες ΧΩΡΕΣ και να είναι ταυτόχρονα ανεξάρτητες χώρες, με αξιοπρέπεια βασισμένη στη δικιά τους ιστορία και εμπειρία... ενώ εμείς...

Και αν είμαστε ακόμα αποικία, να πεις άστο να πάει. Ελα όμως που είμαστε και ανεξάρτητη χώρα και μπορούμε να τα βάζουμε ποδοσφαιρικά ακόμα και με την Ιντερ. Οφείλουμε βέβαια σεβασμό στους τελευταίους αποικιοκρατούμενους ιθαγενείς της χώρας μας. Αυτούς που έζησαν πριν το 1960. Αυτούς που ερχόμενοι στο τέλος χιλιάδων χρόνων αποικιοκρατίας μπορούσαν να ονειρευτούν την ελευθερία μόνο

σαν προσάρτηση σε κάποιο γειτονικό κράτος. Ονειρεύτηκαν την ελευθερία με ένα τρόπο (ένωση) και ήρθε με άλλο (Ανεξαρτησία). Η Κυπριακή Δημοκρατία ήταν το αποτέλεσμα των αγώνων τους αλλά και η άπιαστη, απρόσιτη, καταπιεσμένη επιθυμία εκατομμυρίων Κυπρίων που έζησαν όλους αυτούς τους αιώνες υπό την αποικιοκρατία ξένων διοικήτων, κυβερνητών κλπ. Και φαίνεται ότι για 33 χρόνια τώρα αγωνιζόμαστε να ξεπεράσουμε τον ψυχολογικό φόβο που μας δημιουργεί η ελευθερία - να βρούμε την αξιοπρέπεια να σταθούμε στα δικά μας πόδια σ' αυτή τη χώρα της Ανατολικής Μεσογείου - σαν πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας ανεξάρτητα από τις αδελφικές, συγγενικές, φιλικές ή οποιοσδήποτε άλλες σχέσεις μπορεί να νοιώθει κάποιος ότι έχει με τις γειτονικές μας χώρες. Να αγαπήσουμε την Κύπρο έστω και λίγο, να μην την κοιτάμε σαν ξένη... για να μη ζούμε και μια ζωή κλεμένη.

Αυτή είναι μια εισαγωγή λοιπόν σ' αυτή τη στήλη. - Μιας «νέας εξήγησης της γλυκείας χώρας Κύπρου». Μια σειρά από σχόλια, από την οπτική γωνιά κάποιου για τον οποίο η Κύπρος έχει όλα όσα ονειρεύτηκε. Από την οπτική γωνιά, αν θέλετε, της Κυπριακής Δημοκρατίας σαν ιστορικού οράματος - μιας μη - εθνικής Πολιτείας που θα εκπροσωπούσε την ιστορία και τον πολιτισμό 10.000 χρόνων Ιστορίας.

ΑΝ.ΠΑΝ.

Υ.Γ.: Η στήλη βεβαίως δε δεσμεύει την εφημερίδα. Γραττία σχόλια και ιδιαίτερα διαφωνίες με τις απόψεις του υποφαινόμενου που αποστέλλονται στην εφημερίδα θα δημοσιεύονται δίπλα από τη στήλη.

Ο ίδιος

Νέα εξήγησις της γλυκειάς χώρας Κύπρου

Το «Εθνικά ορθόν» και η Δημοκρατία

(2)

Στην «Αλήθεια» της Κυριακής (5/12) διάβασα μια ενδιαφέρουσα ανταπόκριση από τη Λεμεσό. Άνδρες της αστυνομικής διεύθυνσης Λεμεσού εντόπισαν και συνέλαβαν κάποιον κ. Λύπμαν, ο οποίος πουλούσε «ανθελληνικά» (αντεθνικά δηλαδή) βιβλία. Η ανταπόκριση δεν αναφέρει τι είδους βιβλία πουλούσε ο κ. Λύπμαν (τίτλος, θέμα κ.λπ.), αλλά επικεντρώνεται στο «αντεθνικό περιεχόμενο». Λέει, λοιπόν, η ανταπόκριση: «Το βιβλίο [...] παρουσιάζει την Μακεδονία ως ανεξάρτητο κράτος που αποτελούσε μέρος της Γιουγκοσλαβίας. Επίσης, στο περιεχόμενο του βιβλίου γίνεται προσπάθεια παραχάραξης της ιστορίας και της πραγματικότητας και αναφέρει ότι το ανεξάρτητο «Μακεδονικό κράτος» μαζί με άλλα 5 κρατίδια της Γιουγκοσλαβίας αποσχίστηκαν το 1991 και ανακήρυξαν την δική τους δημοκρατία».

Μάλιστα. Σημειώστε ότι κάποιος ή κάποιοι «κατάγγειλαν» (χάρψαν στην διάλεκτο των χαφιέδων) τον κ. Λύπμαν. Σημειώστε, επίσης, ότι τα γεγονότα είναι ιστορικά αληθινά. Η Γιουγκοσλαβία αποτελείτο από 6 ομόσπονδες δημοκρατίες, οι 4 (9άχι οι 5) αποχώρησαν και οι 2 (Σερβία, Μαυροβούνιο) έφτιαξαν την Νέα Γιουγκοσλαβία. Προφανώς, το έγκλημα του βιβλίου και του κ. Λύπμαν είναι ότι ανέφερε το όνομα Μακεδονία, αντί «Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας» ή κατά το εθνοσφροφιέστερον «Σκόπια». Το ζήτημα είναι βέβαια ευρύτερο. Κάποιοι συμπολίτες μας και οι αξιότιμοι κύριοι αστυνομικοί μας αποφάσισαν φαίνεται ότι ήρθε ο καιρός να αρχίσουμε να απαγορεύουμε βιβλία (και γιατί να μην τα κάψουμε δηλαδή;) τα οποία περιέχουν «ανθελληνικές» ή αντεθνικές απόψεις.

Θυμάμαι ότα εμφανίστηκα στην εκπομπή «Χωρίς Πλαίσια» πριν 2 χρόνια και είπα ότι νοιώθω Κυπραίος και όχι Έλληνας. Με εξαίρεση ορισμένους αρθρογράφους στην Χαραυγή, την Αλήθεια και τον Φιλελεύθερο, η τεράστια πλειοψηφία των δημοσιογράφων που θα έπρεπε (λόγω λειτουργηματος) να υπερασπιστούν το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης, ενώσαν τις φωνές τους σε μια εθνικά καθαρόαιμη χορωδία που απαιτούσε λογοκρισία. Ύστερα, ήρθε η σειρά του πανεπιστημίου. Η επιτροπή Παιδείας της Βουλής δημιούργησε θέμα (σε επίπεδο σκανδάλου) γιατί ένας από τους διεθνώς κορυφαίους ιστορικούς - αρχαιολόγους σε σχέση με την αρχαία Κύπρο, ήταν ένας από τους κλέκτορες του Πανεπιστημίου. Ο λόγος: σε κάποιες σελίδες κάποιων βιβλίων του έγγραφ' πράγματα τα οποία οι «διανοούμενοι» και «ειδήμονες» της Βουλής έκριναν σαν «αντεθνικά». Οι δημοσιογράφοι έτρεξαν αμέσως να συμπαρσταθούν στον «Εθνικό Αγώνα» των

βουλευτών. Οι διανοούμενοι μας σιωπήσαν. Αν επιτρέπεται η έκφραση, χέστηκαν. Όταν ο αρχισυντάκτης μιας εφημερίδας με μεγάλη δημοκρατική κυκλοφορία, άρχισε να γράφει, με το ύφος ιεροεξεταστή, ότι όσοι συνάντησαν μια ευρωπαϊκή επιτροπή για τα ανθρωπίνια δικαιώματα η οποία είχε βγάλει «αντεθνικά συμπεράσματα» έπρεπε να απολογηθούν δημόσια, μερικοί έφτασαν στο σημείο να ζητούν από τον Νεοκυπριακό Σύνδεσμο να δημοσιεύσει τον κατάλογο των μελών του για να φανεί ότι δεν ήταν μέλη του. Έτσι έγινε παράνομος και ο Νεοκυπριακός. Ο αρχισυντάκτης δημοσιογράφος φυσικά δεν ασχολήθηκε με τις καταγγελίες της επιτροπής. Με την αλήθεια θα ασχολούμαστε τώρα;

Ύστερα είχαμε την προεκλογική περίοδο. Τα ανεπίσημα εγκαίνια της περιόδου έγιναν αμέσως μετά τα εγκαίνια του Πανεπιστημίου.

Οι δημοσιογράφοι ανακάλυψαν σκάνδαλα και οι «διανοούμενοι» υπέρθεματίσαν την εθνική υστερία. Βεβαίως, κανένας δεν καταλάβαινε ότι όλα ήταν προεκλογικά. Ότι ήταν βάνανση παραβίαση της αυτονομίας των πνευματικών ανθρώπων. Αλλά βέβαια, στις εθνικές αναγκαιότητες με την ελευθερία και την δημοκρατία θα ασχολούμαστε; Πάλι καλά που βρέθηκε τότε η κ. Τσουγιοπούλου να υπερασπιστεί την αξιοπρέπεια μας και η στήλη του κ. Κατσάμπα στον Φιλελεύθερο για να εκφράσει την αγανάκτηση των απλών πολιτών.

Φυσικά, τίποτα δεν άλλαξε. Ο νυν υπουργός Εσωτερικών κατέθεσε, τότε, πρόταση νόμου για ποινικοποίηση του «ενδοτισμού». Και φτιάσαμε στο απόγειο την β' εβδομάδα των εκλογών με τα εθνοσωτήρια συνθήματα για την «κόκκινη λαίλαπα» και την άρνηση ΜΜΕ να έχουν διαφημίσεις του τότε Προέδρου!

Τα όσα συμβαίνουν, λοιπόν, τώρα (υστερία για τα σεμινάρια του Κέντρου Ειρήνης, επίθεση ενάντια στον δήμαρχο Λευκωσίας γιατί ζήτησε από τα κόμματα να τοποθετηθούν δημόσια για το «κλειδί») είναι απλά συνέχεια. Ιστορική συνέχεια. Άλλωστε, πως να εξηγήσει κανείς το γεγονός ότι οι υπαδού του 1% στις εκλογές εξακολουθούν να συμπεριφέρονται λες και είναι η πλειοψηφία; 20 χρόνια διαπραγματεύσεων κατέληξαν στις ιδέες Γκάλλι και αντί να αναλάβουμε (σαν άτομα και σαν κοινωνία) την ευθύνη για αυτό το ιστορικό πλαίσιο συμφωνίας ασχολούμαστε ακόμα με φραστική προπαγάνδα. Για το εθνικό συμφέρον βεβαίως. Και είναι, επίσης, γνωστό ότι τα εθνικά ενδύματα αποβάλλονται στις Ευρώπας και ξαναφορίζονται εδώ πέρα, στην γλυκειά μας χώρα, όταν οι πολιτικοί μας μιλούν σε εμάς τους ιθαγενείς. Σε εμάς που τους πληρώνουμε τους μισθούς (αλήθεια γιατί τα έχουν όλοι μόνο με το

PIK - με τους μισθούς των πολιτικών γιατί δεν ασχολείται κανείς; Γιατί ξεχάστηκε, επίσης, ότι ο εθνοθηρητής αρχιτεκτονικός ακόμα να πληρώσει φόρους;)

Σε μια συζήτηση που είχα πρόσφατα για τις αντιστοιχίες Κύπρου - Βοσνίας ο φίλος συνομιλητής με συμβούλευσε στο τέλος ότι ο αντιεθνικισμός δεν είναι καλός σύμβουλος για ένα κοινωνικό επίσημονα. Οι απόψεις για το Βοσνιακό είχαν παρατεθεί και έτσι δεν υπήρχε λόγος επέκτασης. Ξεκίνησα, τότε, να του γράφω μια απάντηση για τον αντιεθνικισμό που κατέληξε σε ένα πολυσέλιδο άρθρο που τελικά δεν δημοσιεύτηκε (για πρακτικούς λόγους). Απορώ, ειλικρινά, αν μπορεί κάποιος με έστω στοιχειώδη γνώση ιστορίας να αμφιβάλει για τις συνέπειες τους εθνικισμού (ούτε να παραχωρήσω τις καλύτερες των προθέσεων): 2 παγκόσμιοι πόλεμοι, αυταρχικές δικτατορίες, εθνικές εκκαθαρίσεις, κρεματορία, ρατσισμός, ομαδικές σφαγές...

Ο αντιεθνικισμός σήμερα δεν είναι επιλογή - είναι καθήκον για κάθε άνθρωπο που σκέφτεται. Και ιδιαίτερα για εμάς, τους πολίτες της «γλυκειάς χώρας», οι οποίοι κουβαλούμε στην πλάτη μας την ιστορική ευθύνη της ολοκλήρωσης της πρώτης Ανεξάρτητης Πολιτείας της Κύπρου (την ολοκλήρωση της με τον τεματισμό της κατοχής και την ομοσπονδιακή μετεξέλιξη της) - της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Το έθνος στην καλύτερη περίπτωση είναι μια πολιτιστική ταυτότητα. Μια ταυτότητα με έντονα ολοκληρωτικά στοιχεία, όπως δείχνει και η παγκόσμια και η κυπριακή εμπειρία. Στο όνομα μιας συλλογικότητας απαιτείται η υποταγή των ατόμων - πολιτών στην ιδεολογία του έθνους, η καταπίεση και διωγμός των μειοψηφιών (με άλλη πολιτιστική ταυτότητα ή απλά διαφωνούντων). Η επιστροφή της προ-πραξικοπηματικής περιόδου στην συλλογική μνήμη, δεν είναι βέβαια τυχαία.

Το έθνος (σαν πολιτιστική ταυτότητα) και η Δημοκρατία (σαν πολιτικό σύστημα που βασίζεται στο άτομο-πολίτη και στην υπεράσπιση του δικαιώματος των μειοψηφιών να διαφωνούν) είναι αντίθετες έννοιες - πλαίσια σκέψης. Πάρτε αν θέλετε, το τελευταίο φρούτο, την Πανεθνική. Εκτός από το ότι υπονομεύει την Κυπριακή Δημοκρατία και ανοίγει το δρόμο για τη διπλή ένωση, είναι στην ουσία ένα ακόμα βήμα για περαιτέρω υπονόμευση της δημοκρατίας και επιβολής του εθνικού αυταρχισμού. Προσέξτε την λογική της Πανεθνικής:

α) «Όλο το έθνος αποφασίζει» - δηλαδή οι 15 πολίτες που θα μαζευτούν θα εκπροσωπούν αυτό το φαινόμενο που λέγεται «ελληνικό έθνος». Η λογική είναι και μυστακιστική και αυταρχική. Προφανώς οι Κύπριοι πολίτες δεν θα έχουν μετά το δικαίωμα αλλαγής γνώμης, και

πολιτικής. Το «έθνος» (σας το άγιο πνεύμα) θα φωτίσει τους 15 και η δημοκρατία θα μπει στον γύφο. Η δικιά μας, η Κυπριακή Δημοκρατία. Θα αποφασίσουν για μας, για τον πόνο, το μέλλον και τα έντερα μας πολίτες που (και λόγω ηλικίας) δεν θα υπάρχουν σε λίγα χρόνια. Πολίτες που θα ασχολούνται με την επανεκλογή τους στην Ήπειρο, την Θράκη, την Μεσοσημία... Αν αυτό δεν είναι καταπάτηση και παραβίαση των δικαιωμάτων των Κυπρίων πολιτών αξίζει να σκεφτεί κανείς τι άλλο μπορεί να σημαίνει η παραβίαση της κυριαρχίας του πολίτη. Και γιατί να ξανακάνουμε εκλογές δηλαδή, αφού οι 15 θα φωτιστούν από το άγιο πνεύμα του έθνους, γιατί να μη μας στεβούν τις διαταγές της «Πανεθνικής φωτίσης» με *terrore control*; Το θέμα δεν είναι απλά τι θα πουν οι ξένοι - είναι θέμα αξιοπρέπειας και πολιτικών δικαιωμάτων.

β) Προσέξτε, επίσης, την πίεση πάνω στους διαφωνούντες. Η μεταφορά του έθνους από την σφαίρα της κουλτούρας, στην σφαίρα της πολιτικής, προϋποθέτει την ομοφωνία - την ομοιογένεια. Άρα, αυτοί που αντιστέκονται θα πρέπει να πιεστούν, να εκβιαστούν (θα την κάνουμε χωρίς εσάς) και στο τέλος θα βαφτιστούν «προδότες». Κλασικό κόλπο της εθνικοφροσύνης. Η ιδεολογία του «εθνικά αναγκάστη» δεν αναγνωρίζει το νομικό πλαίσιο του δημοκρατικού πολιτεύματος: ότι ο πρόεδρος αποφασίζει, ότι αυτός έχει την ευθύνη, ότι οι πολίτες τον κρίνουν στις εκλογές, ότι η αντιπολίτευση δικαιούται να διαφωνεί ριζικά. Η εθνικοφροσύνη δεν θέλει φυσικά ευθύνες (ρωτήστε για την 15η Ιουλίου και θα καταλάβετε) - θέλει απλά εξουσία. Η «πανεθνική» και το κλίμα του «εθνικά ορθού» που καλλιεργείται στοχεύει στην δημιουργία ενός κλίματος υποταγής για να μπορούν ορισμένες ελίτ (πολιτικές και πολιτιστικές) να κυβερνούν «ελέω έθνους». Το ότι ακόμα και δημοσκοπήσεις που πρόσκεινται στα φίλο-Πανεθνικά κέντρα εξουσίας δείχνουν ότι παρά την ξέφρενη εθνοπροπαγάνδα το 1/3 των Κυπρίων αμφισβητά την Πανεθνική (και οι αμφισβητίες δεν περιορίζονται μόνο στην Αριστερά) είναι ασήμαντο για τους εθνοπατέρες. Το ότι το κόμμα της κυπριακής αντιπολίτευσης διαφωνεί ριζικά είναι επίσης ασήμαντο. Οι Εθνικόφρονες θέλουν να αποφασίσουν και να καθορίσουν ένα πλαίσιο συζήτησης μέσα στο οποίο εμείς οι απλοί πολίτες (το λιγότερο το 1/3 του γένους) δεν θα έχουμε λόγο και όπου η κυπριακή αντιπολίτευση θα «απομονωθεί». Εθνικά πράγματα δηλαδή. Ήδη κάποιοι καταγγέλλουν στην αστυνομία υπόπτους που διακινούν αντεθνικά βιβλία.

Τέλη του 20ου αιώνα στην γλυκειά χώρα Κύπρο

A. PAN.

μαύρος καβαλλάρης

Νέα εξήγηση της γλυκείας χώρας Κύπρου

«Ο τέντζερης της επανάστασης / έχασε το καπάκι κύλησε από μόνος του / και έπεσε στο χαντάκι στον λάκκο με τους φιλελεύθερους / σαν χριστιανός πρωτάρης μας έβγαλε στην ξητιανιά / ο μαύρος καβαλλάρης».

Τζίμης Πανούσης

Του Αντρέα Παναγιώτου

Βρέθηκα πριν λίγες μέρες να πίνω τον καφέ μου σε ένα αριστερό σύλλογο - καφε-νείο. Αράξα και κοιτάζει τον κόσμο γύρω μου. Συνταξιούχοι, προλετάριοι, μεσήλικες, νέοι, που έβλεπαν τηλεόραση, διάβιζαν εφημερίδες (ναι, μου έκανε εντύπωση που υπήρχαν, τώρα, και άλλες εφημερίδες εκτός από τη «Χαραυγή»). συζητούσαν, έπαιζαν χαρτιά... Στους τοίχους υπήρχαν φωτογραφίες της τοπικής αθλητικής ομάδας, μια φωτογραφία κάποιου που σκοτώθηκε (φαντάζομαι) στο πραξικόπημα ή στην εισβολή, ένα δίσλωμα της ΠΕΟ, 2 φωτογραφίες Κυπρίων λογοτεχνιών και σε περφόρη θέση μια φωτογραφία του Λένιν.

Είναι σε τέτοιες στιγμές, όταν σε κατακλύζουν οι σημειολογικές αναφορές που μπορείς ξαφνικά να αντιληφθείς το βίθος και το εύρος της Κυπριακής Εμπειρίας. Ενοίωσα ξαφνικά να βρισκόμαι σε ένα ναό... ένα μικρό ταπεινό ναό της Κυπριακής Αριστεράς. Αν πήγαινα λίγα μέτρα πιο κάτω, θα βρισκόμουν σε ένα άλλο ναό της Κυπριακής Εμπειρίας: ΘΟΙ - ΛΤΕ/ΠΕΚ, εθνικόφρονα σωματεία. Η Κυπριακή Δεξιά και η Κυπριακή Αριστερά σαν μοντέρνα βιώματα

ιχνο-γράφησαν μια ολόκληρη εποχή της Κυπριακής Ιστορίας με αυτούς τους μικρούς ναούς (σύλλογους - καφε-νεία) που γεμίζουν ακόμα τις κεντρικές πλατείες των χωρών, των γειτονιών και των συνοικιών.

Αυτοί οι σύλλογοι (είτε εθνικόφρονα σωματεία, είτε λαϊκές οργανώσεις) κουβαλάνε, σαν άνθρωποι και σαν χώροι, χιλιάδες τοπικές ιστορίες που συνθέτουν την πραγματική Ιστορία της γλυκείας χώρας. Εδώ αποφασίστηκαν πράξεις ηρωικές ή εγκληματικές... Εδώ λειτούργησε η Δημοκρατία... εδώ υπερασπίστηκε την Δημοκρατία ο Ττοφάρης... Οι κοινωνικοί επιστήμονες του μέλλοντος (αφού στο παρόν αδυνατούν λόγω εθνικής ανάγκης) θα βρουν σ' αυτούς τους χώρους τα σημάδια του Κυπριακού Μοντερνισμού - της κυπριακής νεωτερικότητας.

Σήμερα θα ασχοληθώ με την Κυπριακή Αριστερά... Και σαν φόρο τιμής και επικαιρικά. Κλείνουν αυτόν τον Δεκέμβρη 2 χρόνια από την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης. Την πτώση και την οριστική αποτυχία ενός από τα πιο γιγαντιαία και γιατί όχι, ενός από τα πιο συγκινητικά πειράματα κοινωνικής αναδιάρθρωσης στην ανθρώπινη Ιστορία. Κοιτάζω τον Λένιν στη φωτογραφία στο σύλλογο του χωριού. Τι να σήμαινε ο Λένιν για τους προλετάριους, τους αγρότες και τους επαρχιώτες διανοούμενους της γλυκείας χώρας που έφτιαξαν, στον 20ο αιώνα, μέσα από διωγμούς, απειλές, προκλήσεις και πολιτικές διακρίσεις ένα από τα πιο μαζικά μη βίαια αριστερά κινήματα της ανατολικής Μεσογείου; Ήταν αυτό το κίνημα, αυτό το πείσμα των ταπεινών της γλυκείας χώρας, η κυπριακή συνεισφορά στο παγκόσμιο κίνημα της νεωτερικότητας, του Διαφωτισμού, του εργατικού κινήματος; Ή μήπως ήταν η ιστορική συνέχεια παλιότερων μύθων - συνέχεια του αγροτικού κινήματος του Ρε Αλέξη στον Μεσαίωνα και των κοι-

νών χριστιανομουσουλμανικών εξεγέρσεων των φτωχών του 18ου και 19ου αιώνα; Ίδού λοιπόν τα ερωτήματα της κοινωνικής επιστήμης και των ιστορικών του μέλλοντος. Όταν πάψουμε να συμπεριφερόμαστε σαν ιθαγενείς.

Κοιτάζω τον Λένιν και προσπαθώ να καταλάβω... Εγώ είχα διαφωνήσει με τα γραφτά του, είχα ξεγράψει τη Σοβιετική Ένωση σαν ελπίδα για το σοσιαλισμό από τη δεκαετία του 70 και τώρα νάμαι σε ένα καφε-νείο να απορώ αν τον αδίκησα... Τον άνθρωπο και τον μύθο... Ασε δηλαδή, που μας βγαίνουν τώρα οι πνευματικοί και πολιτικοί απόγονοι αυτών που αυτοκιοκρατικοποίησαν τον πλανήτη και εξολόθρευσαν (χωρίς αιδώ, χωρίς ντροπή, χωρίς, έστω, ένα συγγνώμη ακόμα και τώρα) ολόκληρους πολιτισμούς και εκατομμύρια ανθρώπους, να μας το παίζουν «δικαιωμένοι» «ανθρωπιστές» και τα αυτά... Εντάξει, έχει και το θράσος τα όρια του... Ο Λένιν... Τι να σήμαινε λοιπόν ο Λένιν για τους Κυπρίους Αριστερούς; Για τον πατέρα του Χριστόφια, τον οποίο προσπαθούσε ο μικρός Δημήτρης, κοπελλούν ακόμα, να προστατέψει, τότε, το 1958, από τους μασκοφόρους του Γρίβα; Προφανώς, αυτοί οι άνθρωποι δεν διάβασαν ποτέ ούτε το «Τί να κάνουμε» ούτε τον «Υλισμό και Εμπειριοκρατικισμό». Και όμως ο Λένιν τους μιλούσε. Ετσι όπως τον κοιτάξα στη φωτογραφία - ύψος δασκάλου με φωτογραφική πόδα ηγέτη - σκέφτηκα ότι ο Λένιν εκπροσωπεί κάτι πολύ περισσότερο και ίσως πολύ διαφορετικό από τα γραφτά του: Τον μεσαιωνικό μύθο του μαύρου Καβαλλάρη, του Ρόμπιν Χουντ των φτωχών, του απελευθερωτή.

Στην εφημερίδα μπροστά μου, δίπλα από τον καφέ, έγραφε τα τελευταία αποτελέσματα των ρωσικών εκλογών. Ο Γέλτσιν χρειάστηκε ν' αλλάξει και τους εκλογικούς καταλόγους για να περάσει το σύνταγμα του, ενώ τα αριστερά κόμματα αναδεικνύονται πρώτη δύναμη ή με το ίδιο ποσοστό με τα κεντροδεξιά κόμματα -

ακόμα και σε αυτές τις εκλογές της αντικομμουνιστικής υστερίας, των προεδρικών πραξικοπημάτων και των μέσων ψηφοφόρων. Μπορεί να μην είμαι λενινιστής, αλλά μόνο ένας τυφλός πλέον δεν καταλαβαίνει ότι η κληρονομιά του Λένιν είναι τόσο βαρυστάσια όσο και εκείνη του Μεγάλου Πέτρου.

Αλλά ο Λένιν δεν είναι μόνο Ρώσος - σημειολογικά είναι ένα παγκόσμιο σύμβολο. Ο Μαύρος Καβαλλάρης της Μοντέρνας Εποχής. Του 20ου αιώνα. Το κάρτο του επιμένει στον συνοικιακό σύλλογο. Φαντάζομαι το σύλλογο γεμάτο εκείνο το βράδυ που ο Χριστόφιος έγειρε ελαφρώς πίσω, άγγιξε το ποτήρι με το νερό και απάντησε αποφασιστικά στην ερώτηση του Παύλου Παύλου: «Είστε ακόμα κομμουνιστής;»

«Τζαι με το παραπάνω», είπε ο Χριστόφιος και το κόμμα του πήρε 30% στις εκλογές.

Φαντάζομαι την ανακούφιση στο σύλλογο. Σ' αυτά τα χρόνια της «ζητιανιάς» για την Αριστερά, η κυπριακή Αριστερά στάθηκε με αξιοπρέπεια. Δεν απαρνήθηκε τον «Μαύρο Καβαλλάρη» που την ενέμπνευσε, ακόμα και την στιγμή του διασυρμού του.

Νομίζω ότι στο μέλλον η Κυπριακή Αριστερά θα ανακαλύψει ότι η δικιά της πρακτική εγγυμονεί θεωρίες που θα είναι χρήσιμες για τη νέα Αριστερά που διαμορφώνεται - και στην Ευρώπη και στην Ανατολική Μεσόγειο. Όταν η Αριστερά πάρει στα σοβαρά την ιστορία της και πάψει να πάσχει και αυτή από το σύνδρομο του ιθαγενή. Θα ανακαλύψει τότε ότι τη θεωρία του Γκράμσι για την «ηγεμονία», την εφάρμοσε χωρίς να τη διαβάσει - τη δημιούργησε μέσα από την πρακτική της. Θα ανακαλύψει, επίσης, ότι η μη - βία πρακτική της, οι αγώνες και οι θυσίες της για εκδημοκρατικοποίηση μιας παραδοσιακής κοινωνίας, η επιμονή της για πολιτιστικό πλουραλισμό και συνύπαρξη ατόμων με διαφορετικές πολιτιστικές ταυτότητες είναι φωνές του

μέλλοντος - στη γλυκεία μας χώρα όμως, άνθρωποι απλοί τα ανακάλυψαν και τα βίωσαν αυτά για δεκαετίες τώρα.

Υπάρχει μια διαδικασία (ακόμα και μαρξιστικά) μέσα από την οποία εξάγεται η θεωρία από την πράξη - για να επιστρέψει μετά η θεωρία (διαλεκτικά, όπως θάλεγε και ο αγαπητός Βλαντιμίρ) να «οδηγήσει» την πράξη. Είναι χρέος να αναδειχτεί η Αριστερά του σήμερα τη θεωρία που δημιούργησαν οι απλοί και οι ταπεινοί της γλυκείας χώρας... Από το μανιφέστο του Βάτη του 1930, στα ηρωικά χρόνια της δεκαετίας του '40, στην αντίσταση στις διώξεις της Αποικιοκρατίας και την τρομοκρατία των μασκοφόρων του Γρίβα τη δεκαετία του '50, στους αγώνες για Δημοκρατία, Ανεξαρτησία και για μια πολιτιστικά πλουραλιστική κοινωνία μετά το 1960. Και τον γραπτό λόγο. Το έργο του Πλουτή του Σέρβα. Τα έντυπα της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς. Το έργο των πνευματικών της ανθρώπων που έγραφαν και γράφουν γιατί βρίζονται εδώ, στη γλυκεία χώρα, σε μια γέφυρα πολιτισμών. Ανεξάρτητα πόσοι τους διάβαζαν. Μια όπονη ήταν και είναι το γράψιμο εδώ πέρα. Από διήθεν «επαρχιώτες διανοούμενους» που ξέρουν όμως πολύ καλά, στο βάθος του είναι τους, ότι κατοικούν στο κέντρο της Ανατολικής Μεσογείου. Της κοιτίδας των πολιτισμών.

Σήμερα, η κυπριακή κοινωνία απολαμβάνει τα δικαιώματα που κέρδισαν οι θυσίες των ταπεινών. Η Αριστερά είναι σήμερα διάχυτη στην κοινωνία και η ιστορία της μετά το 1960 δεν γράφτηκε μόνο από το κόμμα (το ΑΚΕΛ) που ήταν και παρέμεινε ο ιστορικός εκφραστής της πλειοψηφίας αυτού του κινήματος. Πού θα κατατάξει ο ιστορικός του μέλλοντος το Δώρο Λοίζου; Σήμερα ακόμα και η Δεξιά μιλά τη γλώσσα που εισήγαγε η Αριστερά τη δεκαετία του 1940. Ανάμεσα στους ταπεινούς υπάρχει η πίκρα. Επαιρνα συνέντευξη από ένα γέρο κομμουνιστή, στη Σκάλα, πριν λίγους μήνες, που περιμένει ακόμα

απάντηση από το κόμμα για την αποκήρυξη του Στάλιν.

«Εν εν σωστό να καταδικάζεις τους συντρόφους σου άμα πεθάνουν, τζαι εν εν τζιαμά να υπερασπιστούν τον εαυτό τους».

Εχει νόημα να συζητήσω με έναν 70χρονο προλετάριο για τον σταλινισμό, όταν μου αντιπαραβάλλει το σύμβολο του Μαύρου Καβαλλάρη; Ο Κολλητήρης στη Λεμεσό μιλούσε με απίστευτη νοσταλγία για την «εποχή του Πλουτή» στα γεράματα του. Υπάρχει ένα παράξενο ήθος σ' αυτούς τους γέροντες. Στο μυαλό τους ο Λένιν και ο Χριστός μιλούνται... δεν φαίνονται να ζητούν τίποτα για αυτά που έδωσαν και να μην μετανοιώνουν για τίποτα. Εχουν μάθει καλά «τα στάδια» που έλεγε ο Μαύρος Καβαλλάρης - και τα οποία με έβγαζαν από τα ρούχα μου όταν ήμουν φοιτητής.

Η Αριστερά της γλυκείας χώρας, λοιπόν, αγαπητοί συτοπίτες. Με λάθη... λάθος εκτιμήσεις, λάθος συμβουλές, λάθος αποφάσεις. Αλλά καθώς παίρνετε τον 13ο (όσοι και όσα παίρνετε) για να τον αφιερώσετε στο βωμό της κατανάλωσης, θυμηθείτε και τους απεργούς του 1948. Όχι για να μιζερισσετε... Εντάξει, να μην το κάνουμε και μελό. Ετσι, για να νιώσουμε ότι ακόμα και στην περιοδική μας χλιδή, δικαιώνουμε κάποιους που ονειρεύτηκαν ένα κόσμο πέρα από τη φυσική αναγκαιότητα. Μέχρι να ξανάρθει ο Μαύρος Καβαλλάρης...

Και να μου το θυμάσαι: Ο Μαύρος Καβαλλάρης του 21ου αιώνα θα πάρει, θα μάθει κάτι, από την γλυκεία χώρα. Η Αριστερά του Μέλλοντος, περνάει απ' εδώ. Τότε, με το 30% του ΑΚΕΛ στα χρόνια της ζητιανιάς, λέγανε ότι είναι παγκόσμιο φαινόμενο. Σήμερα που οι μεταλλαγμένοι κομμουνιστές είναι στην εξουσία στην Πολωνία και τη Λιθουανία και ετοιμάζονται να φτιάξουν κυβέρνηση στην Ιταλία, δεν αποκτά «το φαινόμενο» νέες διαστάσεις; Κοιτάξτε γύρω σας. Κουβαλάει πολλά μπυσικά η γλυκεία χώρα.

Η αθασταχτη μοναξιά της Αστικής Τάξης

Του Αντρέα Παναγιώτου

Περίμενα για αρκετό καιρό την έκδοση του βιβλίου του Χρ. Οικονομίδη. Διάβαζα κατά καιρούς άρθρα του, αλλά με εντυπωσίασε ένα κείμενο του στο «Φιλελεύθερο», περί το φθινόπωρο. Μέσα στις γνωστές εθνο-υπέρβιες της προεκλογικής περιόδου ο κ. Οικονομίδης έκανε μια σοβαρή, υπεύθυνα, νούσιμη ανάλυση της Ιστορικής μας πορείας και των ευθυνών της πλειοψηφίας για τη θλιβερή κατάσταση στην οποία βρίσκεται ακόμα η γλυκιά χώρα. Ήταν μια γενναία φωνή.

Μετακλογικά η θέση του κ. Οικονομίδη αναθεωρήθηκε. Δεν ήταν απλά μέλος του ΚΕΒΕ και ηγετικό στέλεχος της αστικής τάξης, αλλά και πατέρας του νέου υπουργού Οικονομικών. Και όταν ένας επιστολογράφος αναρωτήθηκε την περασμένη Άνοιξη, μέσα στο πνεύμα του νεοεθνικισμού που ξεσήκωσε η άνοδος του κ. Κληρίδη στην εξουσία, γιατί σιωπούσε να αρθρογραφεί ο κ. Οικονομίδης, ο τελευταίος απάντησε (ή δικαιολογήθηκε) ότι ετοιμάζει το βιβλίο του. Βρήκα το βιβλίο την Παρασκευή στο περίπτερο και πριν προλάβω να το μεταφωτισώ, είχε γίνει, την Κυριακή, πρωτοεξέλιδο θέμα στην «Αλήθεια» και τις επόμενες μέρες ακολουθούσε μια σχετικά ήπια αφήγηση για το δημοσίευμα της εφημερίδας.

Η «Αλήθεια» επικεντρώθηκε στην αναφορά και τα υπονοούμενα του κ. Οικονομίδη για την ευθύνη του Μακαρίου για την εισβολή του 1974. Λίγο πολύ ο κ. Οικονομίδης εισηγείται ότι ο Μακάριος έχει ευθύνη για την εισβολή, γιατί στην ομιλία του στο Συμβούλιο Ασφαλείας, την 19η Ιουλίου, λίγες ώρες πριν την απόβαση, είχε (σύμφωνα με τον κ. Οικονομίδη) «το πραξικόπημα της ελληνικής χούντας ήταν εισβολή απ' έξω και από τις συνέπειες της θα υποφέρουν και οι Τουρκοκύπριοι» (τα εισαγωγικά είναι του κ. Οικονομίδη), το οποίο χρησιμοποιεί η Τουρκία για να δικαιολογήσει την εισβολή. Η παραποίηση είναι σχεδόν ανεπαίσθητη. Και σαφέστατα ιδεολογική. Σύμφωνα με τους κώδικες του γραπτού λόγου όταν κάτι μπαίνει σε εισαγωγικά, όπως η φράση «το πραξικόπημα... οι Τουρκοκύπριοι», τότε αναφερόμαστε στα λόγια κάποιου άλλου εκτός από το συγγραφέα. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, αφήνεται να νοηθεί ότι αυτά είναι τα λόγια του Μακαρίου. Το γνήσιο απόσπασμα της ομιλίας του Μακαρίου, ωστόσο,

διαφέρει ελαφρώς και έτσι τοποθετείται στο πλαίσιο των τότε συζητήσεων, αποκτά εντελώς διαφορετικό νόημα... Ο Μακάριος είπε...

«...Τα γεγονότα στην Κύπρο δεν αποτελούν εσωτερική υπόθεση των Ελλήνων της Κύπρου. Οι Τουρκοκύπριοι επηρεάζονται και αυτοί. Το πραξικόπημα της ελληνικής χούντας είναι εισβολή και από τις συνέπειες της θα υποφέρει ολόκληρος ο λαός της Κύπρου, Έλληνες και Τούρκοι» (σ. 195).

Η φράση που αναφέρει σε εισαγωγικά ο κ. Οικονομίδης, δεν υπάρχει πουθενά αυτούσια στο κείμενο. Αντίθετα, το κείμενο αρκετά προσεκτικά αντικρούει τη θέση της ελληνικής κυβέρνησης και των πραξικοπηματιών ότι ήταν «εσωτερική υπόθεση» των Ελληνοκυπρίων η 15η Ιουλίου και επισύζει τη θέση του Μακαρίου (και της πλειοψηφίας που του συμπαροστάθηκε) στην κυριαρχία και την

αριστεία του μακεδονικού δημοσίου.

σφαίρα ιερουσύλιας άλλων εποχών.

Υπάρχουν άνθρωποι που δε συμβάδισαν ποτέ το Μακάριο σ' αυτή τη χώρα και έχουν κάθε δικαίωμα να εκφράσουν τις απόψεις τους. Είναι άλλωστε ανδρικόστο για τον ίδιο το Μακάριο, αυτή, η μετά θάνατον, λογοκρισία πάνω στο έργο του. Ο Μακάριος υπήρξε ο πιο σημαντικός Κύπριος των τελευταίων αιώνων και μια ιστορική φαινογνωμία ανάλογη του Ευαγγέλου στην αρχαιότητα και του Πέτρου του Α' στο Μεσαίωνα. Εβόλε την Κύπρο στο διεθνή χάρτη της Μοντέρνας εποχής (ποιος δε γνώρισε κάποιον ξένο που μόλις άκουγε «Κύπρο» δεν απαντούσε αμέσως «... Μακάριος»); Υπήρξε η χαρακτηριστική φαινογνωμία που έκανε τη μεταφορά (και τη νομιμοποίηση) από τον παρδοσιακό έλεγχο της Κυπριακής Αυτοκυβέρνησης (την Αυτοκέφαλη Κυπριακή Εκκλησία) στο μοντέρνο κοσμικό πλαίσιο της Κυπριακής Δημοκρατίας. Κάποιος μπορεί να πει ότι προσπαθήσαμε, σαν ιδιογενείς της γλυκιάς χώρας, για 1000 χρόνια (από τον καιρό του Ισαακίου και του Αγίου Νεοφύτου) να πετύχουμε

αυτή τη μεταλλαγή. Μαρτυρά στο Ιστορικό μεγαλείο του ανθρώπου είναι μικρότητα να φοβούμε να συζητήσουμε τα λάθη του. Είναι από τα λάθη, από τις αντιφάσεις από την ανθρώπινη διάσταση που αναδεικνύεται κάποιος στην Ιστορία του έθνους - όταν παρ' όλα αυτά και μετά απ' αυτό δημιουργεί Ιστορία. Ο Μακάριος ανήκει στην Ιστορία - και της γλυκιάς χώρας και της παγκόσμιας κοινωνίας. Σαν άνθρωπος, όχι σαν έθνος.

Υπάρχει και το ανάστροφο ερώτημα. Γιατί άνθρωποι σοβαροί και νούσιμοι (όπως ο κ. Οικονομίδης ή ο κ. Κωνσταντίνος) διακινδυνεύουν είτε τη δημοτικότητα τους (κριτικίζοντας το Μακάριο σαν ιερό μύθο) είτε τη σοβαρότητα τους (διαν η κριτική τους εστιάζεται σε παραποιήσεις - όπως για την ομιλία στον ΟΗΕ). Υπάρχει κάτι το ανέμεμπτα γενναίο και ύποπτο (ύποπτο για περαιτέρω προβληματισμό - όχι για προδοσιολογία) σ' αυτή τη στάση.

Ο κ. Οικονομίδης όπως φαίνεται και από το βιβλίο του, είναι ένας διαυγέστατος Κύπριος και ένας πολίτης με βαθύτατη την αίσθηση του δημοσίου καθήκοντος και ήθους. Εγγραψε επιστολές, μελέτες, σημειώσεις σε υπουργούς, Προέδρους και προεβιτές και αφέριωνε ένα τεράστιο μέρος του ελεύθερου του χρόνου σαν σπονδή - συνεισφορά στην γλυκιά χώρα. Και αυτή η ίδια η πρόσφατη έκδοση είναι ένα αφιέρωμα ζωής στην Κύπρο. Από κάποιον που την αγάπησε πραγματικά. Η «Αλήθεια» και ο κ. Κωνσταντίνος, είναι μια εφημερίδα

“Μικρότητα να φοβούμεστε κριτική για το Μακάριο”

Ανεξαρτησία της διακοινοτικής Κυπριακής Δημοκρατίας. Ο Μακάριος αναφέρεται στον κυπριακό λαό, σαν σύνολο (Έλληνες και Τούρκοι) και όχι ξεκομμένα στους Τουρκοκύπριους όπως αφήνει να νοηθεί ο κ. Οικονομίδης. Και είναι ακριβώς αυτή η θέση του Μακαρίου (ότι οι εξωτερικές επεμβάσεις είναι ενάντια στο σύνολο του κυπριακού λαού, ανεξαρτήτως κοινότητας) που είναι η βάση της διεθνούς μας θέσης μέχρι σήμερα ενάντια στην παρουσία του τουρκικού στρατού κατοχής. Αν ο Μακάριος επικεντρωνόταν στην ελληνοκυπριακή κοινότητα θα είχε ουσιαστικά αποδεχθεί τη διχοτόμηση - αν η Ελλάδα μπορούσε να παρεμβαίνει στρατιωτικά στην ελληνοκυπριακή κοινότητα γιατί να μη δικαιούται να παρεμβαίνει και η Τουρκία στρατιωτικά στην (ή υπέρ) της τουρκοκυπριακής κοινότητας; Ο Μακάριος χάραξε ουσιαστικά εκείνη τη στιγμή (είτε το καταλάβαινε ή όχι) τη γραμμή άμυνας που δε θα κατόφενε να παραβιάσει η Τουρκία ούτε το 1974 ούτε τα επόμενα 20 χρόνια. Ο Μακάριος (και αυτή θα ήταν δικαιολογημένη κριτική) άργησε πολύ να καταλάβει το ιστορικό νόημα της Κυπριακής Δημοκρατίας - έστω κι αν ειρωνικά αυτός ο ίδιος ενλοροσωπούσε αυτό το νόημα στα μάτια των υποστηρικτών του.

Δεν είμαι απ' αυτούς που υποστηρίζουν ότι ο Μακάριος πρέπει να είναι υπερώνω κριτικής. Και συμφωνώ με τον αρχισυντάκτη της «Αλήθειας» ότι μερικές φορές οι αντιδράσεις στην

ΥΕ ΤΟΥΣ ΟΠΟΙΟΥΣ ΕΙΤΕ ΔΥΣ-
φώνεις είτε συμφωνείς μαζί τους πρέ-
πει να τους αναγνωρίσεις, τουλάχισ-
τον. Το θάρος της γνώμης τους, ιδι-
αίτερα απέναντι στις συναισθηματικές
εξάρσεις και ακρότητες της πλειοψη-
φίας.

Γιατί λοιπόν, αυτοί οι άνθρωποι,
αυτοί οι διανοούμενοι (και θα μπορού-
σαμε να προσθέσουμε και τον κ.
Ευδόκα και άλλους) τα έχουν με το
Μακάριο; Δε νομίζω, να είναι απλά
θέμα απωθημένων - έτσι κι αλλιώς δεν
ξέρω την προσωπική Ιστορία του κα-
θενός και σ' αυτό το επίπεδο ανάλυ-
σης η προσωπική ψυχολογία δε νομί-
ζω να έχει και τόση σημασία. Είναι
άραγε, όπως λένε, μόνο θέμα απομυ-
θοποίησης και αποκατάστασης της
Ιστορικής αλήθειας; Ή μήπως, έχει
να κάνει και με το γεγονός ότι ο
Μακάριος είναι σήμερα λαϊκός μύθος
της κεντροαριστεράς (όπως ήταν της
κεντροδεξιάς τη δεκαετία του 1950);

Ας μου επιτραπεί μια τα-
ξική ερμηνεία: Τόσο ο κ.
Οικονομίδης όσο και η
«Αλήθεια» (και ο ίδιος ο
πρόεδρος νομίζω) εκφρά-
ζουν την ιδεολογία της φιλε-
λεύθερης Αστικής Τάξης
και των αντίστοιχων μικρο-
μεσαίων στρωμάτων. Ίσως
οι Ιστορικοί του μέλλοντος να ανακα-
λύψουν κάποτε το αόρατο νήμα που
συνδέει το βενιζελικό πολιτευτή
Χατζηπαύλου της δεκαετίας του 1920
με το κόμμα της Προόδου του Λανίτη
και τους κεντρώους πολιτικούς που
συνεργάστηκαν με την Αριστερά τη
δεκαετία του 1940 (με επιφανέστερο
τον Κληρίδη πατέρα) - και ύστερα αυ-
τούς τους πολιτικούς τους πολιτικούς
με τους γενικά νηφάλιους, αλλά δυ-
στυχώς άφωνους δημόσιους, παράγο-
ντες (με ελάχιστες εξαιρέσεις όπως ο
Λέλλος) της δεκαετίας του 1960 και τη
σημερινή πολιτική που εξέφραζε ο κ.
Βασιλείου και που εκφράζει σήμερα η
μια πτέρυγα του ΔΗΣΥ και εν μέρει η
«Αλήθεια».

Νομίζω ότι το έργο του Χριστοφή
Οικονομίδη ανήκει φιλοσοφικά και
πολιτικά σ' αυτή την παράδοση. Μια
παράδοση που καταλάβαινε τι έλεγε ο
Βενιζέλος μετά το 1922, που τόνιζε
την ανάγκη για εκδημοκρατικοποίηση
και αυτοκυβέρνηση από τη δεκαετία
του 1940, που αντιλαμβάνονταν την
ανάγκη σύσφιξης των σχέσεων με
τους Τουρκοκύπριους και τις ευθύνες
της πλειοψηφίας και που διαισθανό-
ταν τη δυνατότητα εξέλιξης της
Κύπρου σε εμπορικό αλλά και πνευ-
ματικό κέντρο της Ανατολικής
Μεσογείου.

Μια νούσιμη πολιτική που εξέφρα-
ζε και εκφράζει και μερικά από τα
ιστορικά οράματα της αστικής τάξης -
τη δημοκρατία, την οικονομική ανά-
πτυξη, την καλλιέργεια ενός δημόσιου
ήθους που προϋποθέτει και τη σύ-
γκρουση με την πλειοψηφία και το

φανατισμό στη Δημόσια σφαίρα όπου
διαμορφώνεται η κοινή γνώμη.

Η αστική τάξη που δημιουργήθηκε
αυτό τον αιώνα στη γλυκιά χώρα, εί-
χε αυτά τα οράματα - τουλάχιστον με-
ρικοί από τους διανοούμενους και
τους πολιτευτές της. Και σ' αυτό το
πλαίσιο η αντιπαράθεση με την
Εκκλησία, και το Μακάριο σαν
Αρχιεπίσκοπο - Πρόεδρο, είναι και
λογική και αναμενόμενη. Είναι σύ-
γκρουση δυο κόσμων. Όμως, όπως και
αλλιώς άλωστε, στις καίριες στιγμές η
αστική τάξη και οι ιδεολόγοι της δεί-
λιασαν. Μπροστά στο φόβο του κινή-
ματος των ταπεινών (τον κομμουνιστι-
κό κίνδυνο) οι αστοί μας ηγήθηκαν,
χρηματοδότησαν και ανέχθηκαν τον
εθνικισμό, το νεοφασισμό, τον ανταρ-
χισμό ή ακόμα και την παρολίγον κα-
τοχή της χώρας. Πώς να σχολιάσει κα-
νείς τα ακόλουθα δυο (ασχολίαστα
από το συγγραφέα) στοιχεία στο βι-

“Οι αστοί μας ανέχτηκαν και βοήθησαν τον εθνικισμό”

βλίο του κ. Οικονομίδη:

α) Το 1960, υπήρχε «μυστική συμ-
φωνία κυριών» να τεθεί το ΑΚΕΛ
εκτός νόμου - κάτι που ο Μακάριος
δεν πήρσε. Φταίει;

β) Η Μεραρχία (αυτό το όνειρο της
Κυπριακής Δεξιάς την οποία χρημα-
τοδοτεί η Αστική Τάξη) βρισκόταν
εδώ με στόχο την παρεμπόδιση της
«κομμουνιστικοποίησης» της
Κύπρου - σαν ξένη δύναμη δηλαδή
ενάντια σε μια μαζική πολιτική δύνα-
μη της χώρας μας. Μήπως εκεί βρί-
σκεται και η φανταστική γοητεία που
ασκεί αυτή η ανέφικτη επιθυμία;

Σαν σύνολο το βιβλίο του κ.
Οικονομίδη αποφεύγει επιμελώς να
αγγίξει τις ευθύνες της εθνοφοροσύ-
νης - των ψηφοφόρων, δηλαδή, της
Αστικής Τάξης. Γιατί δεν καταλογίζε-
ται στα χειρότερα λάθη του Μακαρίου
η ανάθεση της ΕΟΚΑ στο Γρίβα;
Αυτός ο κύριος δε χρειάζεται
«απομυθοποίηση»; Μερικές φορές
καταντούν και αστεία τα επιχειρήμα-
τα. Γιατί δηλαδή να είναι πιο πιστευτά
τα επιχειρήματα των συνεργατών του
Γρίβα αντί των συνεργατών του
Μακαρίου για τις βόμβες του 1956;
Καλά, πού ζούσε ο κ. Οικονομίδης το
1972 - 1974; Ήταν δυνατό να δεχθεί ο
Μακάριος συμφωνία που οδηγεί στην
Ενωση τότε, με την ΕΟΚΑ Β' και
το στρατό και το εκπαιδευτικό σύστη-
μα στα χέρια των γριβικών, των χου-
ντικών και των εθνικιστών που λει-
τούργουσαν σαν κράτος εν κράτει;
Και πώς είναι δυνατόν να κριτικάρει
η λειτουργία της δημοκρατίας από
το 1960 μέχρι το 1974 χωρίς ούτε μια

αναφορά στην ατμόσφαιρα και τη νο-
στορπία που δημιουργήσαν οι καθε-
τάνιοι της ΕΟΚΑ από το 1958

Είναι σαφείς οι ευθύνες του
Μακαρίου και για τα 13 σημεία και
για την έλλειψη θάρρους (ή για ελλη-
νοκυπριακή υπεροψία) απέναντι σε
συμφωνία με τους Τουρκοκύπριους το
1972 - 1974. Όμως κάποιοι ακόνιζαν
τα μαχαίρια πριν το 1963 (ας διαβάσει
ο κ. Οικονομίδης μια πρόσφατη συνέ-
ντευξη για το φόνο της Τζεμαλιέ το
1963 και την νοστορπία του «να τους
φάμεν» και θα καταλάβει) και κάποιοι
δολοφονούσαν εν ψυχρώ την περίο-
δο 72-74.

Πού ήταν τότε η αστική τάξη να μα-
ζέψει τους ψηφοφόρους - οπαδούς
της; Μερικοί προσπάθησαν... διστα-
κτικά.

Ο κ. Οικονομίδης δεν τα βλέπει
αυτά γιατί και το πλαίσιο ανάλυσης
του βλέπει μόνο στην κορυφή της πυ-
ραμίδας - στις ελίτ. «Αν
άλλαξε αυτή η φράση»,
«αν γινόταν εκείνη η
κίνηση»...

Η ιστορική - κοινω-
νιολογική πραγματικότη-
τα είναι όμως πιο περί-
πλοκη. Οι συλλογικές
φαντασιώσεις και οι κοι-
νωνικές ομάδες έχουν δικές τους δυ-
ναμικές που δεν ελέγχονται τόσο εύ-
κολα από τις ελίτ. Και η ιστορία της
Αστικής Τάξης της γλυκιάς χώρας
τον 20ο αιώνα, πέρα από τη γενναία
στάση μερικών νούσιμων, υπήρξε μια
στάση αρκετά συμφεροντολογική με
τεράστιες ευθύνες για την πληγή που
εν θρέφει... Γιατί οι αστοί, από τα σα-
λόνια τους, μπορούσαν να δουν πού
οδηγούσε η απόρριψη της
Αυτοκυβέρνησης το 1947, η ΕΟΚΑ, οι
επιθέσεις του 1963, η ΕΟΚΑ Β' και το
πραξικόπημα.

Επέμεναν ωστόσο να συντηρούν τις
φαντασιώσεις της εθνοφοροσύνης -
μέχρι σήμερα το κάνουν.
Πρέπει να υπάρχει μια αβάσταχτη μο-
ναξιά στα ύψη της οικονομικής και
πολιτικής ελίτ καθώς αντικρίζει τους
οπαδούς της. Απέναντι σ' αυτούς, πώς
θα απομυθοποιήσουμε την ιστορία
που τους έμαθαν...; Τολμούν οι αστοί -
φιλελεύθεροι διανοούμενοι να πουν
την αλήθεια στους εθνοφόρονες οπα-
δούς; Και ποιος θα ηγήσει επιτελους
τον Ιωάννη Κληρίδη;

Υ.Γ.1: Για να μην λιαυχει παρεξή-
γηση: Η πιο πάνω κριτική είναι φόρος
τιμής στο έργο του κ. Οικονομίδη - απ'
την αντίθετη όχθη.

Υ.Γ.2: Καλά, γιατί δεν παρατηρή-
κε ακόμα ο κ. Ευαγγέλου; Η
«όμηρος» είναι νεκρή, την σκότωσαν
οι ΜΜΑΔιδες... Ευθύνες; Για την
εκτέλεση του Λευτέρη θα τα πούμε
άλλη φορά. Κάπ θυμείτε...

Υ.Γ.3: Το Φεστιβάλ, Κυπριακού
Τραγουδιού ήταν βέβαια στην πλη-
γή που μπορεί τελικά να θρέψει.

Ποιός φοβάται να αντικρίσει τον καθρέφτη;

Του Αντρέα Παναγιώτου

Αλλαζα συνεχώς σταθμούς, προσπαθώντας να μάθω τα τελευταία αποτελέσματα των τουρκοκυπριακών εκλογών. Τελικά, όπως διεπίδτωσα, ήταν πιο εύκολο να παρακολουθώ τις ρωσικές, παρά τις τουρκοκυπριακές εκλογές. Ένας φίλος μου είπε την άλλη μέρα, ότι, αντί να γκρινιάζω, θα μπορούσα να ακούω τον "Μπαυράκ". Ελα, όμως, που, όχι μόνο δεν ξέρω πού βρίσκεται αυτός ο σταθμός στα ραδιοκύματα, αλλά και η ίδια η ύπαρξη του μου θυμίζει τις θλιβερές μέρες του '74. Αντιλαμβάνομαι, ότι υπάρχουν θεωρητικά και πρακτικά προβλήματα. Οι εκλογές έγιναν σε μια περιοχή της χώρας μας, που είναι κατεχόμενη από ένα ξένο στρατό..

Επίσης, οι εκλογές έγιναν σε μια κοινότητα της κυπριακής κοινωνίας, της οποίας οι σχέσεις με την Κυπριακή Δημοκρατία (την ανεξάρτητη διακοινοτική πολιτεία της χώρας μας), υπήρξαν, για να το πούμε ήπια, "ταραχώδεις", από το 1963. Σ' αυτά τα πλαίσια, οι εκλογές θα μπορούσαν να ερμηνευτούν και σαν μια διαδικασία νομιμοποίησης ενός καθεστώτος που διευκολύνει την κατοχή της Βόρειας Κύπρου. Με αυτή τη λογική, λοιπόν, θα μπορούσα να θεωρηθώ και "προδότης", γιατί, με ενδιαφέρουν οι εκλογές των Τουρκοκυπρίων.

Και με την ίδια λογική, οι Τουρκοκύπριοι, τους οποίους θα υποστήριζα ή θα συμπαθούσα, θα εθεωρούντο "πράκτορες" των Ελληνοκυπρίων. Τρέχα γύρευε, δηλαδή. Και δεν υπερβάλλω καθόλου, αυτό είναι το θλιβερό, αγαπητοί συγχάτιοι της γλυκειάς χώρας. Όταν πριν λίγους μήνες ο Τουρκοκύπριος Salih Askeroglu αρνήθηκε να καταταγεί στον στρατό, δηλώνοντας ότι δεν μπορούσε να πολεμήσει τους συγγενείς και τους φίλους της γυναίκας του, Γιώτας και της κόρης τους, Μελέσσας, η πρωινή εκπομπή του "Εθνικώς ορθού δρόμου" έχυνε ύψος και χολή για την ομάδα συμπαράστασης. Ούτε ο

έρωτας 2 ανθρώπων, ούτε η ύπαρξη ενός μωρού, του οποίου ο πατέρας ήταν στην φυλακή συγκίνησαν τα δημοσιογραφικά σάβια του «Ράδιο Πρώτο»!

Το γεγονός ότι, έστω και για ανθρωπιστικούς λόγους, ο Salih αρνείτο να πολεμήσει τους Ελληνοκυπρίους αγνοήθηκε. Είναι δυνατό να υποστηρίξουμε ένα Τούρκο (έστω και Τουρκοκύπριο;) Είναι δυνατόν να αποδεχτεί η βαθύτατα Ελληνοχριστιανική ψυχή των νεοεθνικοφρόνων μας ότι μια Ελληνοκυπρία είναι ερωτευμένη με ένα Τουρκοκύπριο; Η μήπως, ξεχάστηκαν τα εθνικά κατορθώματα των γνωστών "αγωνιστών", όταν μια μικρή κοπελλούσα ερωτεύτηκε έναν Τούρκο (περι Αλέξιας και Τζεγκίνς ο λόγος).

Και, ύστερα, βλέπετε, μας ανησυχεί η αναβίωση του φασισμού και του ρατσισμού στην Ευρώπη; διότι, ως γνωστόν, στην γλυκεία μας χώρα τέτοια δεν συμβαίνουν. Αφού, όταν τηλεφώνησα, για να διαμαρτυρηθώ στο «Ράδιο Πρώτο», τότε, με την ιστορία του Salih και της Γιώτας, η φιλότατη παρουσιάστριά με διαβεβαίωσε ότι δεν ήταν ρατσιστικά τα κίνητρα της εκπομπής - απλά, αποφάσισαν να κάνουν μια εκπομπή ενάντια στην ομάδα συμπαράστασης για "δημοσιογραφικούς λόγους". Και η δημοσιογραφική του δεοντολογία απέκλειε φυσικά να ρωτήσουν την άποψη της ίδιας της ομάδας.

Ωραία πράγματα. Εθνοδημοκρατικά. Την ίδια ώρα που οι νεοεθνικόφρονες του «Ράδιο - Πρώτο» αγωνίζονται να απαλλάξουν την Κύπρο από την κατοχή με τον διασυρμό μιας νεαρής μητέρας, οι παλαιοεθνικόφρονες της άλλης πλευράς συλλάμβαναν την Nesie Yiasin, που συμπαράσταθηκε στο νεαρό ζευγάρι και κατηγορούσαν τον Salih ότι ήταν ... "πράκτορας" των Ελληνοκυπρίων.

Η συμμετρία και η αντιστοιχία είναι παράξενη. Το λιγότερο. Ποιός μπορεί να ξεχάσει, άλλωστε, τα ευχολόγια εφημερίδων και πολιτικών (δικών μας, Ελληνοκυπρίων) να "αντέξει ο Ραούφ να πει "όχι" στα μέτρα επιστοσύνης για να "σωθεί ο Ελληνισμός

από τον Τούρκικο επεκτατισμό", που προωθούν, προφανώς, τα Ηνωμένα Έθνη. Μην γελάτε, έγινε και αυτό.

Αι, το άλλο. Η επίσημη και ανεπίσημη πολιτική της Τουρκίας και της τουρκοκυπριακής εθνικιστικής ελίτ ήταν από το 1958 η διχοτόμηση και η διπλή Ένωση. Θέση καθαρή και ξεάσπρη. "Αν θέλετε να ενωθεί η Κύπρος με την Ελλάδα, τότε ένα κομμάτι του νησιού, θα ενωθεί με την Τουρκία. Μόνο στρατιωτικά, μινιά της εποχής του Βατερλώ και πολιτικοί αναλιπές που δεν πήραν χαμπάρι ακόμα το νόημα της Μικρασιατικής καταστροφής του '22 και την γεωγραφική θέση της Κύπρου (η οποία βρίσκεται πολύ

πιο ανατολικά από τον Σαγγάριο) θα μπορούσαν να υποστηρίξουν ότι μια μικρή Ελληνική επαρχία στην νότια Κύπρο θα

αντηχούσε την Τουρκία.

Έχουμε φαίνεται και από αυτούς. Οι οποίοι δεν έμαθαν τίποτα από το '63 και το '74 και οι οποίοι στην πιο θλιβερή έκφραση δουλοπρέπειας απέναντι στο "εθνικό τους κέντρο", επιμένουν να αγνοούν, ότι Ελλάδα και Τουρκία είναι στρατιωτικοί σύμμαχοι. Αλλά, ούτε τις δύσκολες πραγματικότητες τις εξορίσαμε με την ιδεολογία του «τούρκικο επεκτατισμού» (σύμφωνα με την οποία, ως γνωστό, το τούρκικο κράτος είναι το μόνο παγκοσμίως που λειτουργεί αυτόνομα από τα διεθνή πολιτικο-οικονομικά κέντρα εξουσίας). Και έτσι εμφανίζονται κατά καιρούς (και πρόσφατα) διάφοροι εθνοπατέρες που ελπίζουν να μαγέψουν τους ιθαγενείς της γλυκειάς χώρας, όπως παλιότερα οι Ευρωπαίοι αποικιοκράτες μάγευσαν και τρομοκρατούσαν τους ιθαγενείς με λαμπέρα μπηλιτζιλιά (αχ ο πολιτισμός των Αθηναίων) και φοβερές για καταστροφές και θεολογικές καλέ-

σεις (αχ πώς θα σώσουμε τον "Ελληνισμό της Κύπρου") - λές και κάποιος έδωσαν και πάλιν την δικαιολογία για να ξεκινήσουν τα τανκς και οι πυραύλοι της γειτονικής χώρας).

Ετσι, μέσα απ' αυτές τις μοναδικές αντιστροφές νοημάτων που συμβαίνουν στην γλυκειά μας χώρα, έρχονται οι εθνοπροστάτες να μας εισπληθύνουν την διπλή ένωση σαν εθνοσωτηρία λύση. Την λύση που πρότεινε δηλαδή το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών και η ηγεσία της TMT.

Η Ένωση Συντακτών Κύπρου (τόσο ευαίσθητη απέναντι στους "προδότες" όταν πρόκειται για πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας που μιλούν

για το μέλλον της χώρας τους) κλέψε τον κ. Λυγερό, ο οποίος, όπως ο ίδιος είπε σε συνέντευξη, συνδέθηκε με την Κύπρο

όταν εγγραφε (σαν μαθητής) μια έκθεση ότι η πιο ανατολική Ελληνική πόλη είναι ένα χωριό της Καρπασίας.

Ηρθε, λοιπόν, ο αξιότιμος Αθηναίος να μας εξηγήσει γιατί τα "συμφέροντα του Έθνους" απαιτούν να δώσουμε το Καρπάσι στην Τουρκία. Η πλάκα είναι ότι οι επαγγελματίες της προδοσιολογίας και του απορριπτισμού κρυφά ή φανερά φλετάρουν για αρκετό καιρό τώρα με την διχοτόμηση.

Πάστε έναν από τους λαλίστατους απορριπτικούς πολιτικούς: Από την μια θέλει να επιστρέψουμε στην κατάσταση πριν το '74 και από την άλλη έχει φτιάξει ολόκληρη θεωρία ότι αν επιστρέψουν οι Τουρκοκύπριοι πρόσφυγες στα σπίτια τους στη Λεμεσό και την Πάφο (για να μπορέσουν να επιστρέψουν και οι Ελληνοκύπριοι στα δικά τους) θα γίνουν «τούρκικο προγεφύρωμα». Αρα, πρέπει να έχουμε 2 "εθνικά καθαρές" περιοχές ή δυο κράτη; Ακολουθεί η σιωπή.

Το απορριπτικό μένος ώρες - ώρες μοιάζει με αντιλαλούς του διχοτομικού μένους από την άλλη πλευρά. Στην απτήν την γλυκειά χώρα, όπου ακόμα και οι καθρέφτες μας δίνουν αντιστραμμένα είδωλα - όπου η νεοεθνικοφροσύνη φαίνεται να είναι ο κρυφός και ανελέητος σύμμαχος των καπετάνιων της TMT και του τούρκικου Υπουργείου Εξωτερικών. Είναι, άραγε, η πρώτη φορά; Τρέχα γύρινε, τώρα ποιοί είναι οι προδότες...

Αξίζει να διαβάσει κανείς τα πρόσφατα άρθρα του κ. Ζαρούνα στην «Χαραυγή» και του κ. Δημητρίου στον «Φιλελεύθερο» για το ποιοι και πώς προωθούν την διπλή Ένωση με εθνικά κηρύγματα. Και για την παρόξυνση μαγείας των καθρεφτών στην γλυκειά χώρα. Ο κ. Ζαρούνας λ.χ. λέει ότι την διπλή Ένωση την προωθούσαν "ομάδες" της "εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς". Αν είναι δυνατόν οι άνθρωποι που απλά προσπαθούν να εφαρμόσουν (ακόμα - μετά από 20 χρόνια) το σχέδιο Αττίλας των Αγγλοαμερικανών και τις συμφωνίες της χούντας, (μέσω Παναγιωτάκου) να ανήκουν στην "Αριστερά". Μ' όλα αυτά τα καλά και τα κακά του, αυτός ο χώρος και αυτό το κίνημα έχει μια ιστορία.

Το ίδιο και η εξωκοινοβουλευτική αριστερά αυτής της χώρας - από τον ανεξαρτησιασμό του ΚΚΚ την δεκαετία του 1920, την επιμονή των τροισκιστών της δεκαετίας του 1940 στην Αυτοκυβέρνηση, μέχρι τον αντιφασισμό της "Σοσιαλιστικής έκφρασης" και τον σαφή αντι-εθνικισμό των ομάδων που υπάρχουν σήμερα στον εξωκοινοβουλευτικό αριστερό χώρο. Και όμως, οι νεοεθνικοφρόνες, όταν εμφανίστηκαν την δεκαετία του '80 ήθελαν να το παίζουν και "αριστερόκοιτες". Και ως ήταν οι ιδεολόγοι της εκροδεξιάς και ως είναι οι πρωτεργάτες του κλίματος της πνευματικής τρομοκρατίας και οι εισαγωγείς του προφανώς επαναστατικού συνθήματος "Καλός Τούρκος, νεκρός Τούρκος".

Οι καθρέφτες μας κάνουν παράξενες αντιστροφές, δεν μπορείτε να πείτε. Ασε που ο πνευματικός πατέρας της ομάδας των "εθνικιστών της αρι-

στεριής γρασσεολογίας της δεκαετίας του '70", έγραψε δημόσια στο Αθηναϊκό (βεβαίως, οι σοφοί είναι πάντα εκεί) έντυπο "Ρήξη", ότι επιβάλλεται η διπλή ένωση για το καλό της Ελλάδας (βέβαια και πάλιν - με την γλυκειά χώρα θα ασχολούμαστε τώρα όταν κινδυνεύει η χερσόνησος;)

Οι εδώ οπαδοί, βέβαια, ούτε διαμαρτυρήθηκαν, ούτε τον αποκήρυξαν σαν προδότη. Συνεχίζουν να τρώνε τα κυπριακά τους σουβλάκια και να ανακαλύπτουν προδότες και νεοκύπριους που θέλουν να προδώσουν την κατεχόμενη γη μας. Και εύχονται να λείει ο Ραούφ "ΟΧΙ" για να σώζεται ο Ελληνισμός. Παράξενοι καθρέφτες...

Δεν είναι μικρό θαύμα, απ' αυτά που μόνο η γλυκειά χώρα δημιουργεί, και υπάρχουν ακόμα - ότι μπορεί και να αυξάνονται τώρα που χαλάρωσε λίγο η πίεση;

Αυτοί οι άνθρωποι άντεξαν την Αλδα και την προπαγάνδα για την Αλδα - μπόρεσαν να ξεχωρίσουν το έγκλημα των λίγων από την άγνοια των πολλών. Αυτοί οι άνθρωποι έζησαν την υπεροψία της πλειοψηφίας και την τρομοκρατία των καπετάνιων της ΤΜΤ.

Ένα μικρό θαύμα που δεν βρίσκει καθρέφτη να αντικατοπτριστεί. Και θάρθει κάποτε η μέρα που αυτοί και οι άλλοι Τ/Κ θα ακούσουν τον πόνο του ξεριζωμένου και εμείς τον πόνο του φόβου της μαζικής σφαγής.

Τότε, ίσως, οι ιθαγενείς της γλυκειάς χώρας να ανακαλύψουν ότι κουβαλάνε στο βάθος του είναι τους και της συλλογικής τους μνήμης ένα κόσμο πολύ πιο πλούσιο από αυτόν που ζητιανεύουν για ένα αιώνα τώρα στα Βαλκάνια και στην Μικρά Ασία. Σήμερα οι καθρέφτες διαστρεβλώνουν τα νοήματα και τα μηνύματα. Φταίνε άραγε μόνο οι καθρέφτες; Μήπως σαν αποικιοκρατούμενοι ιθαγενείς κουβαλάμε στο βλέμμα μας την αντεστραμμένη εικόνα;

Μήπως φοβόμαστε να αντικρύσουμε τον πραγματικό καθρέφτη της ιστορικής εμπειρίας της χώρας σαν πολιτών της Κυπριακής Δημοκρατίας σε μια παγκόσμια κοινωνία; Όμως... τα μακρυνά κοντά έγιναν.

Μεσα αδ' αυλους τους
καθρέφτες, ατλε λωρα να
καταλαβεις τους Τ/Κ.
Ποιοι γαταί αραγε οι
αδελφοί του καταγογγου
και του διασολη Ζευα;

Πέμπτη 13 Ιανουαρίου 1994

Μάϊου 20 Ιανουαρίου 1994

11

Νέα εξέγηση της γλυκειάς χώρας Κύπρου

Τα δακρυα της Αποδοίμης

Μια σύγχρονη Αποδοίμη στην "Πέτρα του Ρωμιού"

Ο ΛΥΜΕΡΙΟΣ

Η νύχτα του φονικού στο Χλώρακα ήγουν σε ένα χωρικό του Τροάδους. Περάσαμε το απόγευμα με ένα φίλο και μιλούσαμε για τα αρχαία νομίσματα, τα αγγεία και τα αποστάγματα χαλκού που έβρισκαν και βρίσκουν ακόμα όλοι αυτοί οι «λαϊκοί αρχαιολόγοι» της γλυκειάς χώρας που αγωνίζονται να ανασυνθέσουν τις τοπικές ιστορίες των κυπριακών κοινοτήτων από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Να δώσουν δηλαδή ιστορικό νόημα στην εμπειρία τους. Η επίσημη αρχαιολογία μας τους αγνοεί βεβαίως καθώς αγωνίζεται στους δικούς της, εθνικά ορθούς κόσμους να ανακαλύψει και να διασώσει μόνο τα Μυκηναϊκά, τα Αρχαϊκά, τα Ελληνιστικά και Χριστιανορθόδοξα ευρήματα... Τα άλλα, οι σπηλιές δίπλα στα χωρικά, οι παραδόσεις και τα ευρήματα που δεν ταιριάζουν στο Ελληνοχριστιανικό καλούπι της εθνικά ορθής ιστορίας αγνοούνται... Πριν μερικούς μήνες μάλιστα οι εθνικοί λογοκριτές της Βουλής απείλησαν να απαγορεύσουν σε ξένους αρχαιολόγους να κάνουν ανασκαφές στην γλυκειά χώρα αν συνέχιζαν να βρίσκουν εθνικά μη ορθά ευρήματα... Επιτρέπεται να λέγεται ότι εδώ πέρα άνθισε ένας αυτόχθονας πολιτισμός για χιλιάδες χρόνια; Ότι, εκτός απ' τους Αρχαίους είχαμε και Φοίνικες εποίκους με τεράστια συνεισφορά στον Κυπριακό πολιτισμό; Ότι, η γλυκειά χώρα σαν το κέντρο της Ανατολικής

Μεσογείου ήταν ο χώρος, η γέφυρα συνάντησης των μεγάλων πολιτισμών της αρχαιότητας; Ανεπίτρεπτα πράγματα... εμείς ως γνωστόν, όπως λέει δηλαδή η εθνική ιστορία, είμαστε πάντα αποικία... ιθαγενείς... συνοριακό φυλάκιο του Ελληνισμού, του Τουρκισμού, της Δύσης, της Ανατολής...

Μπας και υποψιαστούν οι ιθαγενείς ότι, μπορούν να δημιουργήσουν και οι ίδιοι ιστορία και πολιτισμό... Ο φίλος μου, ένας από εκείνους τους ανυπότακτους ιθαγενείς, επιμένει... το χωρικό του είναι εξέλιξη συνοικισμών από την εποχή του χαλκού... Η μαγεία της γλυκειάς χώρας σε κυνηγά όπου και να σταθείς... Και ο Γόρης στη Λεμεσό αγωνίζεται ακόμα, σαν ένας γνήσιος απόγονος των αρχαίων Αμβουσιών, να πείσει ότι, όταν 3 ναοί στη νοτιοδυτική Κύπρο σχηματίζουν ένα ισοσκελές τρίγωνο, τότε πρέπει να υπήρχε μια μυστηριακή ή τελετουργική χρησιμότητα... ότι υπήρχε έδω πέρα ένας πολιτισμός... ότι η λατρεία της Αφροδίτης δεν ήταν απλά ένα βίτσιο, μια λανθασμένη θρησκεία... αλλά ένας ολόκληρος πολιτισμός με εσωτερική δομή, τελετουργίες και συμβολικά νοήματα για την καθημερινή ζωή.

Σκέφτηκα την Αφροδίτη, την θεά, τον πολιτισμό της, μόλις τελείωσαν οι τηλεοπτικές σκηνές για το φονικό στο Χλώρακα. Η Αφροδίτη της Πάφου, το φονικό του Χλώρακα. Πόσο απέχει ο Χλώρακας από την Πάφο; Η σημειολογική αναφορά (και η αντίφαση) είναι αναπόφευκτη. Το φονικό έγινε στην περιοχή που στην αρχαιότητα συνέρρεαν χιλιάδες άνθρωποι για να τιμήσουν την Αφροδίτη. Εκεί που στην αρχαιότητα λατρευόταν ο έρωτας, σήμερα, τέλη του 20ου αιώνα ένας άλλος πολιτισμός, μιά άλλη νοοτροπία, εκτελούσε εν ψυχρώ δυό ερωτευμένους...

Η άλλη νοοτροπία... Οι ένοπλοι νεαροί με τα αυτόματα ήταν μια τέλεια τηλεοπτική εικόνα. Μιά αψογή στρατιωτική επιχείρηση ανακάλυψης σπιτιού. Απλά ήταν το λάθος σενάριο για το λάθος έργο. Οι ευθύνες είναι και ατομικές και συλλογικές, ποινικές και πολιτικές. Κάποιοι πυροβόλησαν με αυτόματα, επανειλημένα ένα αρχικά όπλο (αφού είχε ήδη πυροβολήσει με το δίκανο του) και μετά πληγωμένο άνθρωπο. Κάποιοι άλλοι τους διέταξαν να το κάνουν ονειρευόμενοι προφανώς αντιπρομοκρατικές δόξες, νέες μεταθέσεις και προαγωγές. Κάποιοι άλλοι έγκριναν αυτή την επιχείρηση ενάντια σε ένα ζευγάρι που είχε τσακωθεί προηγουμένως και τώρα έτρωγε σουβλάκια. Κυπριακά

“Οι σφαίρες στη Χλώρακα κτύπησαν και το σώμα της Αφροδίτης”

πράγματα δηλαδή. Αλλά προφανώς κάποιοι δεν βρίσκονταν στον Χλώρακα της Κύπρου. Λάθος σενάριο... Και ο υπουργός της Τόξης (της νέας νοοτροπίας δηλαδή) τα άκουσε όλα αυτά και συνέχισε να πίνει το ποτό του άνεοις στη Λαπάτσα. Και μετά από τόσες μέρες εξακολουθεί να μην αντιλαμβάνεται τι σημαίνει δημόσια ευθύνη - ότι, του πληρώνουμε, σαν φορολογούμενοι πολίτες τον μισθό του για να αφήνει το ποτό του στη Λαπάτσα και να τρέχει στο υπουργείο του σε τέτοιες στιγμές. Αλλά υπάρχει και η τηλεοπτική εικόνα και ο καθημερινός πομπητισμός. Η νεκρολαγνεία του Κοτσιάτη και οι ανακαλύψεις / διακηρύξεις για οργανωμένα εγκλήματα. Η ΜΜΑΔ έπρεπε να πατάξει το έγκλημα και ο Λεωτέρης δεν είχε καν την ευκαιρία να αποδείξει ότι, ήταν απλά ένας ερωτευμένος, ένας απελπισμένος, ένας πληγωμένος άνθρωπος... άντε ένας «άνθρωπος με ψυχολογικά προβλήματα». Νομίζω ότι, η συνάθροιση στον Χλώρακα μύριζε αίμα πριν καν γίνει η επίθεση. Το λάθος σενάριο μπορεί να μην ήταν απλά αποτέλεσμα μιάς λανθασμένης διαταγής - μπορεί να ήταν το κοινωνιολογικό αποτέλεσμα μιας φορτισμένης απόδοσης σφαίρας που ήθελε action... και

ο υπουργός έπινε το ποτό του περιμένοντας να δει το ατύχημα από την τηλεόραση. Μετά το φονικό άρχισαν οι μεταθέσεις ευθυνών, τα νομικίστικα επιχειρήματα και οι έρευνες στα κομματικά φρονήματα των αστυνομικών. Το ακούσαμε κι αυτό: Η κυβέρνηση έχει τους φακέλους των υπευθύνων και δεν ανήκουν στο κόμμα της - καλά δεν είπαμε ότι, το φακέλωμα τελείωσε; Θα τα πούμε άλλη φορά για την Αστυνομία και τον ιστορικό της συμβολισμό... και για τους φα-

κέλους και για τον Γιωρκάτζη. Ας γυρίσουμε στην Αφροδίτη, στην γη της οποίας έγινε το φονικό...

γιατί έστω και συμβολικά αυτές οι δεκάδες σφαίρες που διπέρασαν τα σώματα της Ελσης και του Λεωτέρη, αυτά τα σώματα που θα μπορούσαν να επικοινωνούν μέσα από τον έρωτα, ήταν σφαίρες στο σώμα της Αφροδίτης... Σκεφτόμουν, στο μπαλκόνι του σπιτιού, στο χωρικό του Τροάδους τον φίλο μου που αναζητά τις ρίζες του στις σπηλιές δίπλα από το χωρικό, τον Γόρη που μετρά την εναρμόνιση του ήλιου πάνω απ' τους ναούς του Αδωνη και της Αφροδίτης, την κουλτούρα του έρωτα της αρχαίας Κύπρου... Μιά κουλτούρα που πολεμήθηκε με μίσος για αιώνες... φτάσαμε σε σημείο να θεωρούμε τον έρωτα εμαρτισμένο... Θυμάμαι εκείνο το graffiti στη Λεμεσό πριν λίγα χρόνια... «Αφροδίτη, που είσαι ρε κορού»;...

Τι να σημαίνει όραγε η Αφροδίτη σήμερα, για μας, τους ιθαγενείς της γλυκειάς χώρας; Κατ' αρχήν είναι από τα λίγα αυτόχθονα, ντόπια σύμβολα της αρχαίας Κύπρου που διασώθηκαν από τις εθνικές εκκαθαρίσεις της πολιτικής ορθής Αρχαιολογίας. Υστερότερα είναι και ένα τουριστικό σύμβολο. The island of Venus επαναλαμβάνει με παρησία ο ΚΟΤ στις ευρωπαϊκές μητροπόλεις... Ελάτε ν

(15)

κάν επεμβάσεων. Εγιναν πολλά εγκλήματα σαν εκείνα του Κασιόστη εκείνη την περίοδο. Και πολλές εκτελέσεις ανάλογες με εκείνης του Χλώρακα... σε σπίτια, καφενεία και αυλές. Μετά το '74 φαίνεται να επικράτησε μία περίοδος «μεταμέλειας» - θέλουμε να ξεχάσουμε το κακό και τις «φασαρίες». Εκλαιγε και τότε η Αφροδίτη. Δεν εννούν αυτά τα δάκρυα μόνο συμβολικά. Η παράδοση της Αφροδίτης, ενός άλλου πιο ευγενικού, πιο ερωτικού, πιο ήλαρου πολιτισμού επιβίωσε στην γλυκειά χώρα παρά τους διωγμούς και την επίσημη λογοκρισία. Καθώς γράφω αυτό το κείμενο το ράδιο λαλεί για τον κάτοικο του Φρενάρου που θυσιάστηκε για να σώσει ένα τουρίστα. 34 χρονών και αυτός, όπως και ο Λευτέρης. Της γενιάς της Ανεξαρτησίας. Αυτή η θυσία στην Αγία Νάπα ήταν μια συμβολική πράξη της άλλης, της ήλαρης παράδοσης. Γιατί παρ' όλη την βία που έζησε η γλυκειά χώρα όλους αυτούς του αιώνες φαίνεται να κουβαλά ακόμα, με ένα σχεδόν ανεπαίσθητο πείσμα, μια υπόγεια παράδοση. Η θηλυκή μορφή (αυτό το κυρίαρχο σύμβολο του διαχρονικού κυπριακού πολιτισμού) μεταμορφώθηκε από την κυρά της Λέμπας σε Ασάρτη και Αφροδίτη μετά σε Παναγία (η επίσης κυρίαρχη μορφή της κυπριακής Ορθοδοξίας) και μεταλλάχθηκε στους λαϊκούς μύθους, τραγούδια της Ρήγαινας,

τικού πολιτισμού και μιάς ερωτικής παιδείας. Η προβληματική γύρω από την συνάντηση των διαφορετικών. Στη φύση, στην κοινωνία στις σχέσεις των πολιτισμών, στις σχέσεις των ανθρώπων, στον εσωτερικό κόσμο του ίδιου του ανθρώπου. Γι' αυτό, ίσως, άλλωστε η Κύπρος ήταν το κέντρο της λατρείας της Αφροδίτης στην Αρχαιότητα γιατί ήταν ο χώρος συνάντησης των πολιτισμών της Ανατολής και της Δύσης.

Θα αναγκαστούμε (και από την γεωγραφία και από τον μεταμοντέρνο χρόνο που μας επιτίθεται ανελέητα από τις τηλεοπτικές οθόνες) να ανακαλύψουμε και να δώσουμε νέο νόημα στην υπόγεια μας παράδοση - την ήλαρη, την ανεχτική, την ερωτική, την Αφροδίτη, τον Αδωνη - ενάντια στην παράδοση της εξουσίας, της ιστορίας των επισήμων, του νομικισμού απέναντι στην αδυσώπητη πραγματικότητα. Στο αμοντάριστο υλικό του φονικού στον Χλώρακα ακουγόταν σε κάποια φάση η φωνή κάποιου αστυνομικού (!) να λέει «έλα γιε μου τζιά εν να τα κανονίσουμε...». Αυτή η φωνή της ήλαρης παράδοσης εκτοπίστηκε από τα σενάρια της στρατιωτικής επιχείρησης. Ποιός σκότωσε τον Αδωνη στην μυθολογία;

Όταν ξαναφέρουμε στην επιφάνεια την υπόγεια μας παράδοση τότε θα καταλάβουμε ότι εκείνη η κουρασμένη, ζεστή φωνή «έλα γιε μου...» έκρυβε μια δικιά της λογική και μια δικιά της σοφία.

“ Σε άλλα χρόνια γιόρταζαν, σε τέτιους τόπους τον έρωτα ”

ερωτευθήτε στην Κύπρο... Η Αφροδίτη σαν, σχεδόν υποσυνείδητη ιστορική μνήμη και σαν καταναλωτικό σήμα της τουριστικής βιομηχανίας. Εμείς οι θανενείς, ως γνωστόν, δεν έχουμε, δεν επιτρέπεται να έχουμε, ερωτική παιδεία... να μην μιλήσουμε για κουλτούρα. Αφού έτσι και αλλιώς η ίδια η Πάφος, η εστία της ερωτικής Θεάς παρέμεινε υποβαθμισμένη σ' όλον τον 20ον αιώνα. Υποβαθμισμένη ή σε δικό της ιστορικό χρόνο... Νάναι άραγε τυχαίο που η Πάφος

ανέδειξε τον Γαλατόπουλο (τον πρώτο κεντρώο σοσιαλιστή πολιτευτή από την δεκαετία του 1920) και τον Μακάριο; Δεν είναι η Πάφος που εξεγέρθηκε ένοπλα την 15ην Ιουλίου για να υπερασπιστεί την Δημοκρατία; Δεν είναι στην Πάφο (ανάμεσα στο Κτήμα και την Πόλη) που διατηρούνται ακόμα μερικά από τα πιο ζωντανά χωρικά της γλυκειάς χώρας που άντεξαν το σοκ του εκμοντερνισμού; Πόσοι ξέρουν άραγε ότι, στο κέντρο του δάσους της Πάφου υπάρχει το χωρικό Βροΐσια (από το Αφροδίσια) που εκατοικείτο μέχρι το 1963 από μουσουλμάνους (ή Λινοβάμβακους); Ποιός θα γράψει την ιστορία αυτής της κοινότητας, αυτής της φυλής που κατοικούσε στο πιο απομονωμένο χωρικό της γλυκειάς χώρας; Την Πάφο, τη γη της Αφροδίτης δεν την έχουμε καταλάβει ακόμα... και την Αφροδίτη την έχουμε εξόριστη ή σκόλειστη στα κελιά των απωθημένων του υποσυνείδητου.

Απ' το μπαλκόνι του σπιτιού στο χωρικό σκεφτόμουν την Αφροδίτη να κλαίει. Για το φονικό. Δεν είναι πως η κυπριακή κοινωνία (αυτόν τον αιώνα ή προηγούμενος) ήταν αγγελική. Για όποιον έχει το θάρρος να κοιτάξει την ιστορία μας, την πραγματική μας ιστορία, από το 1958 μέχρι το 1974 θα δει μια απίστευτη έκρηξη βίας. Μία ανάμειξη της εθνικιστικής υστερίας, του παραδοσιακού παλληκαρισμού και των εξωτερι-

της Αροδαφνούσας, της Εμινές. Ακόμα και το ιερότερο τέμενος των μουσουλμάνων στην Κύπρο, ο Τεκές, είναι αφιερωμένος σε γυναίκα. Μιά παράδοση όχι απλά συμβολική- μυθολογική αλλά και κοινωνιολογική. Υπάρχει μία εκπληκτική παράδοση συνύπαρξης πολιτισμών στην γλυκειά χώρα που ακόμα και στην περίοδο της εξουσίας των εθνικών ορθών, επιμένει. Οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι πρόσφυγες έδιναν τα κλειδιά στους γεφόνες τους στους υποτιθέμενους εθνικούς εχθρούς, να τους προσέχουν τα σπίτια. Στρατιώτες που μιλούν και ανταλλάζουν πράγματα στην γραμμή αντιπαράθεσης. Η Αλέξια και ο Τζεγκίς. Η Γιώτα και ο Salih. Το «Τουρκάκι» που έπαιρνε φαγητό στην τελευταία εγκλωβισμένη του Τρικώμου. Όταν κάποτε αποφασίσουμε να ασχοληθούμε με την Αφροδίτη όχι απλά σαν ψευδοθεό και σαν τουριστικό σύμβολο αλλά σαν το σύμβολο ενός πολιτισμού, τότε θα αντιμετωπίσουμε το θέμα του έρωτα σαν κάτι πολύ ευρύτερο από την βιολογική διαδικασία αναπαραγωγής του είδους. Σαν την συνάντηση του άνδρα και της γυναίκας, των αντιθέτων, των διαφορετικών, των άλλων. Αυτή είναι η ουσία ενός ερω-

Όταν ξαναφέρουμε στην επιφάνεια την υπόγεια ερωτική μας παράδοση (ίσως καταφέρουμε να περάσουμε από την αντιπαρέθεση Ανατολής και Δύσης στο σώμα της γλυκειάς χώρας, στη δημιουργική σύνθεση. Ο έρωτας σαν πολιτισμός (ίσως να είναι μια απάντηση (και η δικιά μας απάντηση) στην τηλεοπτική εικόνα που αναζητά ένταση και ιξόνη στο υποσυνείδητο μας με αποσπάσματα σωμάτων (στήθος, πόδι, χείλη) και πτωμάτων.

Όπως παραιτήθηκε και ο γέρο φρόνιτο ερωτικό «ένστικτο» είναι το «ένστικτο» της ζώης ενάντια στο «ένστικτο» του θανάτου.

Ίσως όλα αυτά να ακούγονται σαν ουτοπίες. Ίσως η εξουσία του μονοδιδάστατου, ανερωτικού, εθνικού κόσμου να είναι ακόμα αρκετά δυνατή στη γη της Αφροδίτης. Ίσως. Αυτό το σημείωμα το γράφω σαν φόρο τιμής στον Λευτέρη που ήταν συνομήλικος μου και για την Έλση - μια μικρή και ταπεινή Αροδαφνούσα. Ας πούμε ότι, αυτό το κείμενο εμπνεύστηκε καθώς παρακολουθούσε το φονικό στον Χλώρακα. Σε άλλα χρόνια, σε τέτοιους τόπους γιόρταζαν τον Έρωτα.

Ο ΚΥΠΡΙΟΣ

ΧΑΡΑΥΓΗ

9

Πέμπτη 27 Ιανουαρίου 1994

Νέα εξήγηση της γλυκείας χώρας Κύπρου

NO PASARAN...

ΔΕ ΘΑ ΠΕΡΑΣΟΥΝ

(Φόρος τιμής στον Ηλία Ττοφαρή και τον Μιχάλη Πέτρου)

Το

(14)

τις 21 Ιανουαρίου 1958 ένοπλοι μασκοφόροι της ΕΟΚΑ επετέθηκαν ταυτόχρονα στους αριστερούς δύο - χωρκών -

στην Κώμα του Γιαλού και στην Λύση. Οι μασκοφόροι, υπό την παρότρυνση των περίοικων εθνικοφρόνων στη Λύση, που φώναζαν «μαντρίστε τους - μαντρίστε τους», απαπούσαν να κλείσουν τα αριστερά καφενεία. Οι σκηνές που περιγράφονται από αυτόπτες μάρτυρες στο βιβλίο - έρευνα του Μιχάλη Πουμπουρή «Μέρες δοκιμασίας», έχουν μια επική, σχεδόν μυθολογική διάσταση. Οι αριστεροί εργάτες να στέκονται γραμμή μπροστά στο σύλλογο και να μην διαλύονται. Σαν μια άοπλη γραμμή άμυνας. Χειμώνας στο Καρπάσι και την Μεσσαορία. Απέναντι οι μασκοφόροι με τα όπλα. Όταν σκέφτομαι τέτοιες στιγμές θυμάμαι έντονα ένα τραγούδι του Θάνου Μικρούτσικου:

«Χιονίζει...
κι εσύ στέκεις μονάχος μπροστά στην πύλη της Μαδρίτης.
Αντίκρι σου, μια στρατιά ολάκερη από πολιτείες
και εσύ, να λες
NO PASARAN
μπροστά στην πύλη της Μαδρίτης».

Η δολοφονία του Μενοίκου

Ένας από τους άοπλους προλετάριους πλησίασε τους μασκοφόρους. «Ξέρεις μας, εμείς αγωνιζόμαστε για την φτωχολογιά». Μερικοί διστάζουν, άλλοι διψούν για αίμα, action... «Μαντρίστε τους, μαντρίστε τους». Λίγους μήνες μετά η ίδια νοοτροπία (του μαντρίσματος, των τσοπάνων και των προβάτων) θα οδηγούσε μια ομάδα ακραιφνών Έλληνοχριστιανών να δέσουν στον πλάτανο της εκκλησίας του Λευκονοϊκού τον Σάββα Μενοίκου και να τον σκοτώσουν με λιθοβολισμό. Θυμάμαι ακόμα την πρώτη φορά που άκουσα για την δολοφονία του Μενοίκου.

Ήταν η πρώτη φορά που άρχισα να καταλαβαίνω ότι υπήρχαν δύο επίπεδα αλήθειας ανάμεσα στους ιθαγενείς της γλυκείας χώρας. Το επίσημο και αυτό της καθημερινότητας. Το επίσημο ήταν και είναι αυτά που λένε τα media, οι πολιτικοί, το κράτος, τα σχολεία... τα «σωστά»...

Υπάρχουν μια σειρά από θέματα στα οποία όλοι επαναλαμβάνουν τις εθνικά - πολιτικά ορθές φράσεις, λέξεις, σιωπές. Επιτρέπεται 9 ολόκληρους μήνες μετά την έκδοση του βιβλίου του κ. Πουμπουρή να μην έχει ευαι-

σθητοποιηθεί έστω και ένας (!) δημοσιογράφος γι αυτήν τη συγκλονιστική έρευνα; Διότι το θέμα μπορεί να «πουλήσει» σίγουρα. Εστω και στα πλαίσια μιας αντιπαράθεσης. Όμως η εθνική λογοκρισία αντιβαίνει ακόμα και τους «νόμους της αγοράς». Στα «σοβαρά» θέματα η συζήτηση πρέπει να είναι πάντα «εντός πλαισίων» να είναι πάντα «εντός πλαισίων». Ετσι στην επιφάνεια μοιάζουμε απελπιστικά με μια κοινωνία της μαζικής προπαγάνδας. Γι' αυτό καταντούν και τόσο πληκτικά τα τηλεοπτικά show. Μοιάζουν με παραλλαγές του ίδιου χλιοειπωμένου παραμυθιού.

Η άλλη διάσταση

Και όμως όλοι ήξεραν για τον Μενοίκου. Πίσω από την επιφάνειά της εθνικά - πολιτικά ορθής ομοιομορφίας που εκφράζεται με κωδικές φράσεις στο ιδιάζων κυπριακό καλαμάρισμα (γιατί υπάρχει και η γλωσσική διάσταση του θέματος) υπάρχει και μια άλλη διάσταση. Τα άλλα, αυτά που λέμε μεταξύ μας, οι «κρηφοί μας ψίθυροι» όπως τους αποκάλεσε ένας Κύπριος ποιητής. Σ' αυτό το επίπεδο, της καθημερινότητας, ανάμεσα στα «τζαι» τα «κουμπάρε» τζιαι τα «σιόρ» ξέρουμε ότι τον Στεφανίδη τον σκότωσαν οι συναγωνιστές του της ΕΟΚΑ, ξέρουμε ότι το 1963 δεν ήταν απλά «ανταρσία», ξέρουμε τι έγινε από το 70 μέχρι το 74 (με τη δικιά του εμπειρία - οπτική ο καθένας), ξέρουμε τι έκανε και πού βρισκόταν ο καθένας στις 15 του Ιούλη. Μερικά δεν τα λέμε γιατί είμαστε μια κουλτούρα του μέτρου, μια κουλτούρα της φράσης «Εν αντροπή σιόρ». Υπάρχουν άλλα που φοβόμαστε να τα πούμε. Πράγματα για τα οποία είμαστε σίγουροι, αλλά ξέρουμε ότι θα βρούμε τον μπελά μας να τα πούμε δημόσια.

Αυτά τα δυο επίπεδα συνθέτουν ένα ιδιόμορφο σύστημα αυτολογοκρισίας και βουβής αντίστασης. Τελικά, όσα αγάλματα κι αν στηθούν στους ρότσους του Τροόδους για την ΕΟΚΑ, η ΕΟΚΑ δε θα γίνει καθολικά αποδεκτή (αν είναι εφικτό έτσι κι αλλιώς) όσο οι υποστηρικτές της επιμένουν σε αυτή την απόλυτη άρνηση να αναγνωρίσουν (και να ανα-

λάβουν τις ευθύνες για τις μαύρες σελίδες της ιστορίας της Οργάνωσης... Τι θα ηεί Ο αρχηγός ήξερε τι έκανε» Οπως τα 41 όταν δεν μπήκε στην αντίσταση γιατί προτιμούσε το Ναζισμό από τον Κομμουνισμό; Οπως το 67 όταν χαιρέτησε το προξενικόημα της χούντας; Ή όπως τον καιρό της ΕΟΚΑ Β που συμπεριφερόταν σαν εγκληματίας του πεινικού δικαίου; Ήξεραν τι έκαναν οι οπαδοί του «αρχηγού» όταν λ.εβολούσαν τον Μενούκου ή έταν έβγαλαν τα μάτια του Γιασουμή τον Μάιο του 1958; Η ιστορία δε θα γραφτεί από τους «συνδέσμους αγωνιστών». Οσο η λογοκρισία επιβάλλει τη σιωπή, οι «ψίθυροι της καθημερινότητας» θα συνεχί-

σουν να προβάλλουν την δικιά τους αντίσταση, την δικιά τους αλήθεια. Θα επιμένουν να θηγώνται. Και η ιστορία του μέλλοντος, θα γραφεί ότι 35 χρόνια μετά το 1958 (και παρά το 1974) δε βρέθηκε ακόμα το ήθος της συγγνώμης παρά τις τιμές, τον σεβασμό και τις θέσεις σε κρατικούς και ημικρατικούς οργανισμούς που απέδωσε αυτή η κοινωνία σε όσους συμμετείχαν ή υποστήριξαν την ΕΟΚΑ.

Θυμάμαι την υπαρξιακή κρίση που ένιωσα όταν έμαθα για την δολοφονία του Μενούκου. Πως θα μπορούσα να συμβάσω την εικόνα αυτών των δολοφόνων με τις συγκινητικές εικόνες του Αυξεντίου, του Μάτση, του Παλληκαρίδη; Τί ήταν τελικά η ΕΟΚΑ, αυτός ο παιδικός μύθος της σχολικής μας ηλικίας; Και ο Γρίβας;

Πέρασα τα παιδικά μου χρόνια με την ΕΟΚΑ Β να μπαίνει στα καφενεία και να πυροβολεί. Θυμάμαι ακόμα έντονα τους πυροβολισμούς τις νύχτες μετά την 15η Ιουλίου. Και δεν ήταν αυτά μόνο προσωπικές εμπειρίες - τα έζησε ένας λαός και μια γενιά που μόλις έμπαινε στην εφηβεία. Νιώθω ακόμα ότι οι θυσίες μερικών χρησιμοποιούνται για να λογοκρίνεται η συζήτηση για τις αθλιότητες άλλων.

Άρχισε σε κάποια φάση να με ενδιαφέρει ιδιαίτερα αυτό το ιδιόζον κυπριακό σύστημα αυτολογοκρισίας και βουβής αντίστασης.

Μετά από κάποιο σχόλιο σε ένα κοινωνιολογικό άρθρο για τον ελληνικό εθνικισμό στην Κύπρο, άρχισα να μελετώ την περίοδο της ΕΟΚΑ. Ήταν εντυπωσιακό. Εντάξει, ήξερα ότι έγιναν κάποιες δολοφονίες, ότι ο Γρίβας ήταν αντικομμουνιστής, ότι το ΑΚΕΛ καταδίκασε αρχικά την ΕΟΚΑ και την ένοπλη τροπή του αντι-αποικιακού κινήματος, ότι η ΕΟΚΑ ορ-

γανώθηκε συνειδητά με αποκλεισμό της αριστεράς και ότι η οργάνωση εξέφρασε τη διαφωνία της με το ΑΚΕΛ όχι απλά φραστικά αλλά και βίαια. Αλλά αυτό το οποίο αντιμετώπισα διαβάζοντας τα κείμενα του Γρίβα, των συνεργατών του και τις εφημερίδες της εποχής ήταν κάτι το διαφορετικό. Ουσιαστικά μετά την στροφή των συζητήσεων «προς λύση Ανεξαρτησίας» (την αναγνώριση δηλαδή ότι η Βρετανική Αποικιοκρατία τέλειωνε οριστικά), μετά τον Φεβρουάριο και την άνοιξη του 1957, άρχισε μια οργανωμένη και συστηματική επίθεση ενάντια στην Αριστερά που πέρασε από τις απειλές και τους ξυλοδαρμούς στις ένοπλες επιθέ-

σεις και τις δημόσιες εκτελέσεις. Ήταν ένα πογκρόμ. Θυμάμαι το σιόκ της ψήλης μου που με βοήθουσε στην έρευνα στη Δημοτική Βιβλιοθήκη. Ήρθε και με βρήκε έξω φρενών - γενικά δεν είναι από τα άτομα που ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για την πολιτική.

«Α Παναγία μου... σιόρ τούτοι εν φονιάδες... Μα θώρε πράματα που τους έκαμναν τους καημένους τους αριστερούς... Μα εν τούτοι οι ήρωες που μας ελαλούσαν στο σχολείο; Οί μάνα μου, τούτοι εν φασίστες».

Και αυτά για μερικές μέρες τον Φεβράρη του 1958 κατά τις οποίες δεν είχαν γίνει καν δολοφονίες. Η εκστρατεία ενάντια στην Αριστερά από την ΕΟΚΑ γινόταν φαινομενικά ακόμα πιο παράλογη από το γεγονός ότι την άνοιξη του 1957 και ιδιαίτερα μετά το θάνατο του Αυξεντίου, οι σχέσεις αριστεράς και δεξιάς φαίνονταν αρκετά ομαλές και το ΑΚΕΛ είχε αποσύρει τις κατηγορίες του 1955.

Ο Γρίβας

Η ΕΟΚΑ, ωστόσο, όχι μόνο δεν έκανε καμιά κίνηση συμφιλίωσης αλλά ο Γρίβας ήταν έξω φρενών με τη συμμετοχή αριστερών σε επιτροπές για εράνους και συμπαράστασης στους φυλακισμένους.

Οπως φαίνεται και από τα απομνημονεύματα και από την επιστολή του στον Ανθιμο, τον Γενάρη του 1958, ο Γρίβας είχε αποφασίσει ότι είχε έρθει η στιγμή της τελικής επίθεσης ενάντια στην Αριστερά. Ο στόχος ήταν ξεκάθαρος: «Να εξαφανιστεί η Αριστερά, να υποταχτεί, για να μην είναι «σημαντικός παράγοντας» στην μετα - αποικιακή περίοδο. Και παρ' ολίγον να οδηγηθεί η Κύπρος στον εμφύλιο.

Δεν πιστεύω ότι ο Γρίβας ήταν

Ο στόχος ήταν ξεκάθαρος: Να εξαφανιστεί η Αριστερά, να υποταχτεί για να μην είναι «σημαντικός παράγοντας» στην μετα - αποικιακή περίοδο.

συνειδητο ηρωδότης. Ούτε καν καλός στρατιωτικός δεν ήταν. Ήταν ιδεολόγος. Πίστευε με απρανταχτή σιγουριά στις ιδέες του, που ήταν ένα κράμα μιας παραδοσιακής νοσταλγίας για ένα κόσμο κλειστό, ομοιόμορφο και ιεραρχικό και μιας μοντέρνας έπαρσης ότι η πράξη, «η θέληση της δύναμης» μπορεί να πετύχει ό,τι θέσει σαν στόχο. Θεωρούσε τον εαυτό του σαν τον αδιαμφισβήτητο ηγέτη - αρχηγό της άκαμπτης ιεραρχίας του φαντασιακού του κόσμου, τον οποίο πίστευε ότι οδηγούσε σε μια σχεδόν θεική αποστολή. Ήταν αδίσταχτος ακριβώς γιατί στον κόσμο του δεν υπήρχε χώρος για ενοχές και τύψεις. Στο βάθος, νο-

βάλει σε τάξη. Ο Γρίβας σαν ο αυτοανακηρυγμένος «αρχηγός» του Ελληνισμού (της φαντασίωσης του) πολέμησε αδίσταχτα τον ελληνικό λαό. Ήταν ένας γνήσιος ιδεολόγος φασίστας.

Γι' αυτό και το μίσος του για την Αριστερά δεν ήταν απλά πολιτικό, αλλά βαθύτατα υπαρξιακό. Ο Γρίβας πίστευε στην ιεραρχία, στην ανωτερότητα των λίγων, στην ανάγκη ενός αυταρχικού κράτους που θα εξόριζε (ή θα καταπίεζε) κάθε αντιπαράθεση (ταξική, ιδεολογική, πολιτιστική) στο όνομα του εθνικισμού - κατά το πρότυπο του κράτους του Ι. Μεταξά και του Ναζιστικού προτύπου. Παρόλη την ιδεολογική αντιπάθεια που νιώθω, σέβομαι

μίζω, ποτέ δεν κατάλαβε τον κόσμο στον οποίο ζούσε και ιδιαίτερα την ιστορία την οποία νόμιζε ότι διαμόρφωνε. Από μια τραγικοκωμική αντίστροφη, ο άνθρωπος που νόμιζε ότι εκτελούσε σαν αρχηγός τη «θείκη» αποστολή του «έθνους» κατάντησε όργανο άλλων. Όταν οι Χίτες πυροβολούσαν τα όπλα πλήθη, το Δεκέμβριο του 1944 στην Αθήνα, η οργάνωση του Γρίβα ουσιαστικά, γινόταν όργανο, των σχεδίων του Τσώρτσιλ, για να συντρίψει το ΕΑΜ. Ο Γρίβας, είτε το καταλάβαινε είτε όχι, πρωτοστάτησε στη δημιουργία της εξάρτησης της Ελλάδας από τη Βρετανία και τις ΗΠΑ. Και μετά αδυνατούσε να αντιληφθεί ότι αυτή η εξάρτηση ήταν ο κύριος εχθρός του όταν πολεμούσε με την ΕΟΚΑ. Ποτέ δεν καταλάβαινε τις συνέπειες των πράξεων του. Με την ίδια αδυναμία να αντιληφθεί τις συνέπειες, μαρτύρησε στη δίκη του ΑΣΠΙΔΑ, καλωσόρισε τη χούντα, έφτιαξε την ΕΟΚΑ Β', προετοίμασε το πραξικόπημα. Λίγοι άνθρωποι γνώρισαν αυτή την τραγική ειρωνεία να καταστρέψουν στην πραγματικότητα αυτό που νόμιζαν ότι υπηρετούσαν στη φαντασία τους. Αλλά ο Γρίβας δεν αγαπούσε τους Έλληνες και τους Κυπρίους (ή τους Μικρασιάτες αφού πολέμησε και το 1922) σαν υπαρκτές οντότητες, σαν άτομα. Δεν είχε ενδιασμούς να διατάξει εκτελέσεις, βασανιστήρια και δολοφονίες το 1944, το 1958, το 1972. Ο Γρίβας τάχθηκε να υπηρετήσει ένα «ελληνισμό», μια φαντασίωση, που δεν είχε σχέση με τους πραγματικούς Έλληνες. Οι πραγματικοί Έλληνες τον αντιπαθούσαν (ποτέ δεν του έδωσαν περισσότερο από 2% στις εκλογές) και αυτός τους θεωρούσε δειλούς, ανίκανους, ανάξιους... και ονειρευόταν τη στιγμή που θα έπαιρνε ένα μαστίγιο να τους

την συνέπεια του - και θάβελα πραγματικά να τον καταλάβω... πως ο μικρός Γιωργακίς του Τρικώμου απέκτησε τα όραματά του αρχηγού... πως έζησε για τόσες δεκαετίες σε ένα αυτιστικό κόσμο χωρίς να αντιλαμβάνεται την ιστορική πραγματικότητα... Ήταν και αυτός ένας ιθαγενής κάποτε - και μια μερίδα των ιθαγενών τον αγάπησε πραγματικά. Τι να σήμαινε και σημειολογικά ο Γρίβας για τους οπαδούς του; Σήμερα τον νιώθω σαν ένα ηττημένο πολεμιστή. Τι απέμεινε άλλωστε από την Ελλάδα του Γρίβα; Τίποτα. Το ΕΑΜ έχει κερδίσει τη μάχη της Ιστοριογραφίας (όπως ήταν άλλωστε φυσικό) και τον Γρίβα τον θυμούνται μόνο ακροδεξιές και νεοφασιστικές ομαδούλες στην Αθήνα. Ο ηττημένος πολεμιστής, ακόμα και ο δολοφόνος, έχει μια ανθρώπινη διάσταση.

Το Γενάρη του 1958, όμως, ο Γρίβας θεωρούσε τον εαυτό του νικητή. Αγνόησε του νηφάλιους και τους νούσιμους της ΕΟΚΑ και της δεξιάς. Ήθελε να θέσει σε εφαρμογή το όραμα του: Ένα αυταρχικό, ιεραρχικό, απόλυτο κράτος, χωρίς διαφωνούντες. Οι πιστοί του στέκονταν τότε στις πόρτες των εκκλησιών και απαγόρευαν στους αριστερούς να μπουν μέσα αν δεν υπόγραφαν τα «πρωτόκολλα τιμής» - μια δήλωση υποταγής που έλεγε ότι ο Μακάριος είχε απόλυτο δικαίωμα να αποφασίζει για την Κύπρο. Το ΑΚΕΛ δεν εδικοιούτο να έχει γνώμη - μόνο η εθναρχία, η δεξιά και η ΕΟΚΑ. Αραγε θυμήθηκαν ποτέ οι γριβικοί, όταν μετέπειτα βρέθηκαν αντιμέτωποι με το κράτος του Γιωρκάτζη (του συναγωνιστή τους), ότι οι ίδιοι είχαν σπείρει αυτή την νοοτροπία; Ότι ο αυταρχισμός και η λογοκρισία του επίσημου λόγου ήταν δικό τους παιδί, της ΕΟΚΑ του Γρίβα;

Το Κυπριακό αντι-αποικιακό Κίνημα

Ομως το κυπριακό αντι-αποικιακό κίνημα δεν ήταν μόνο εθνικιστικό, δημιούργημα της ΕΟΚΑ ή του Γρίβα. Ήταν ένα κίνημά 30-40 χρόνων με πολιτικούς αγώνες για εκδημοκρατικοποίηση και ταξικούς αγώνες για κοινωνική δικαιοσύνη. Ο Ττοφαρής και ο Πέτρου, ήταν παιδιά αυτού του άλλου, του λογοκριμένου σήμερα, Ιστορικού κινήματος. Προσπαθώ να τους φανταστώ εκείνο το Γενάρη. Εκείνο το βράδυ... στο Καρπάσι και την Μεσσαορία.

Στην Ανατολική Κύπρο - όπου επικεντρώθηκε η τρομοκρατία. Διάβαζαν κάθε μέρα στις εφημερίδες. Για τις απειλές και τις επιθέσεις της ΕΟΚΑ εναντίον στους αριστερούς εργάτες. Ίσως να είχαν πάει και στην κηδεία του Π.Τσάρου. Ήξεραν τι τους περίμενε. Και αυτοί, οι ταπεινοί προλετάριοι της γλυκείας χώρας, επέμεναν. Κουβαλούσαν την εικόνα του Προμηθέα που φέρνει τη φωτιά στον κόσμο. Η σημειολογική αναφορά της σοσιαλιστικής, εργατικής, μαρτυρολογικής Αριστεράς της Μονιέρνυς Εποχής. Επέμεναν να ανοίγουν τους συλλόγους, να διαβάζουν τη «Χαρσυγή». Ωρες-ώρες νιώθω ένα δέος όταν κοιτάζω αυτούς τους γέροντες πια προλετάρους και σκέφτομαι τι πέρασαν. Ανήκω σε μια άλλη γενιά, ένα άλλο κόσμο, μια νέα Αριστερά και ώρες ώρες δεν καταλαβαίνω την ξεροκεφαλιά τους. Ομως τους κοιτάζω με δέος στους συλλόγους και στις πρωτομαγιάτικες διαδηλώσεις.

Ο Πέτρου και ο Ττοφαρής... έζησαν το 44-45 όταν η Αριστερά διαδηλώνει ενάντια στην αποικιοκρατία, όταν φυλακίζονταν οι συντεχνιακοί τους ηγέτες και η δεξιά σιωπούσε. Θυμόντουσαν τους 3 νεκρούς του Λευκονοίκου το 1945. Τότε η δεξιά δεν σιωπούσε απλά. Δικαιολογούσε τη βία των αποικιοκρατών. Θυμόντουσαν τις απεργίες του 1948 όταν Εκκλησία, Βρετανοί, Δεξιά και ιδιοκτήτες συνεργάζονταν λες και δεν συνέβαινε τίποτα. Θυμόντουσαν ότι η Δεξιά απέρριπτε την Αυτοκυβέρνηση και τις εκλογές ενώ οι ηγέτες της ήταν διορισμένοι στον αποικιακό μηχανισμό. Θυμόντουσαν ότι αυτοί συμπαραστάθηκαν στον επικό αγώνα του ελληνικού λαού μετά τον πόλεμο. Ποιος έκλαψε για τον Μπελογιάννη;

Και τώρα να θέλουν να τους αποκαλούν προδότες. Αυτοί που ούτε καν διάλογο δεν ήθελαν με την Αριστερά. Να τους απαγορεύουν ακόμα και να μιλούν - να μην μιλούν σε μια περίοδο που οι αγώνες τους για 20 χρόνια κατέληγαν κάπου - σε μια περίοδο που αποφασιζόταν το μέλλον της γλυκείας χώρας. Να γυρίσουν πίσω στην υποταγή. Στη φτώχεια τους. Στα παιδιά τους. Στη σιωπή τους.

Ο Ττοφαρής και ο Πέτρου στάθηκαν μπροστά στους μασκοφόρους ξέροντας ότι μπορεί να πατούσαν την σκανδάλη.

Την πάτησαν. Ο Ηλίας και ο Μιχάλης, στο δικό τους κόσμο απαντούσαν «παρών» στην διακήρυξη της Ποσειονάρια, στην πολιορκημένη Μαδρίτη. No PASARAN (δεν θα περάσουν). Είναι καλύτερα να πεθάνει κανείς όρθιος παρά να ζει γονατισμός». Ο Ττοφαρής, ο Πέτρου, ο Μενοίκου, ο Σακκάς, ο Αρκοπάνας, ο Ορνιθάρης κ.ά..., έπεσαν όρθιοι όπως οι υπερασπιστές της δημοκρατικής Μαδρίτης απέναντι στον Φράνκο.

Οι νεκροί της Ισπανικής Δημοκρατίας έμπνευσαν μια ελκυστική κληρονομιά. Και παρέμειναν ζωντανοί σαν σύμβολα της λαϊκής μνήμης, σαν ψίθυροι...

Ο Ττοφαρής και ο Πέτρου με την άοπλη αντίσταση τους έξω από τα καφενεία τους, έξω από τα «κοινοβούλια του λαού» όπως αποκαλούσε τα καφενεία ο Balzac, έθεσαν τις βάσεις για τη βουβή αντίσταση στην αυτολογοκρισία που ήθελε να επιβάλει ο Γρίβας. Υπερασπίστηκαν την δημοκρατία. Η ιστορική εμπειρία του αντιφασισμού τον 20ο αιώνα. «No Pasaran» στη Μαδρίτη, «δεν θα περάσει ο φασισμός» στην Αθήνα και η άοπλη γραμμή των προλετάρων έξω από τα καφενεία της Λύσης και της Κώμας του Γιαλού. Οι άνθρωποι που στάθηκαν όρθιοι. Σε ένα βιβλίο του, για τον Ισπανικό εμφύλιο, ο Κάιςλερ παρατηρούσε ότι η διαφορά δημοκρατών και φασιστών ήταν και υπαρξιακή. Ο φασίστας αποζητούσε το θάνατο γιατί αυτό τον επιβεβαίωνε σαν ανώτερο ον. Ο δημοκράτης πολεμούσε για να ζήσει και θεωρούσε το θάνατο μια πικρή, παράλογη θυσία. Δυο κόσμοι. Ο Γρίβας και οι Ττοφαρής - Πέτρου. Τα «απομνημονεύματα» του Γρίβα και ο «αποχαιρετισμός» του Αυξεντίου / τα ποιήματα του Κ. Μάτση. Είναι όλα μέρος της εμπειρίας της γλυκείας χώρας...

Ποιος θα φτιάξει άραγε την κυπριακή Γκουέρνικα;

Πέμπτη 3 Φεβρουαρίου 1994

Εν να μερωσωμεν;

Νέα εξήγηση της γλυκιάς χώρας Κύπρου

Ο ΚΥΠΡΙΟΣ.

Του Ανδρέα Παναγιώτου

Την Τρίτη που μεταδόθηκε στην εκπομπή «Χωρίς πλαίσια» η ιστορία της Γιώτας και του Sulih, μια γνωστή, μου έδωσε το ποίημα της Nese Yiasin που δημοσιεύεται δίπλα. Το ποίημα της Nese, να περνά από χέρι σε χέρι, ο Sulih και η Γιώτα, η κ. Φωκά στο προηγούμενο Χωρίς Πλάισια, ο πατέρας της Γιώτας ο ίδιος ο κ. Χατζηγεωργίου που επιμένει στο σύνολο της ποίησης και της δημοσιογραφίας σε καιρούς παράξενους, σε ιδρύματα περίεργα, με συγχισμένους συναδέλφους... Η Αλλη Κύπρος, η Κύπρος κάτω απ' την επιφάνεια και μετά από τις χαραμάδες της λογοκρισίας... Πώς να ζωγραφίσεις με λέξεις αυτήν την Κύπρο; Μια μικρή, αδέξια απόπειρα βιωματικού λόγου είναι όσα ακολουθούν...

Η σιωπή, τα κατεχόμενα και η νοσταλγία

Οι ποιητικές σιωπές της κ. Φωκά... η ποιητική σιωπή της Καρπασίας θα μπορούσε να πει κάποιος. Η κ. Φωκά ριζωμένη στην Αγία Τριάδα να περιμένει... εμείς οι Ελληνοκύπριοι να έχουμε ταυτίσει τα κατεχόμενα όχι απλά σε μια περιοχή που κατέχεται από ένα ξένο κράτος αλλά και σε μια σημειολογική περιοχή όπου εκφράζεται η νοσταλγία μας, η ρομαντική μας αν θέλετε νοσταλγία, για το παρελθόν. Η τραγωδία του '74 δε σφράγισε απλά μια πολιτική στιγμή αλλά και μια κοινωνιολογική. Κάθε κοινωνία που εγκαταλείπει την παραδοσιακή, κλειστή εποχή των χωρκών για την πόλη, που αστικοποιείται, δηλαδή, φτιάχνει κατά κανόνα μια νοσταλγική ρομαντική τέχνη για τον κόσμο

που χάθηκε. Σε μας η αστικοποίηση συνέπεσε με ένα βίαιο, στρατιωτικό ξεριζωμό. Ούτε οι γέροντες δεν είχαν το δικαίωμα να πεθάνουν στον χώρο και τον χρόνο που έμαθαν. Νομίζω ότι μόλις τώρα τελευταία αρχίσαμε να αποκούμε συνείδηση αυτής της διασταύρωσης: της διαμαρτυρίας για το πολιτικό άδικο και της νοσταλγίας για την «Κύπρο που χάνεται» όπως την αποκάλεσε ο Mehmet Yiasin. Τα τραγούδια που πήραν το πρώτο βραβείο στους διαγωνισμούς κυπριακού τραγουδιού τα τελευταία 2 χρόνια είναι χαρακτηριστικά: Το «όνειρο» μετατρέπει την Κερύνεια σε μια καθολικότερη αναφορά νοσταλγίας (το τραγούδι είναι γραμμένο από Παφίτη) για μια εποχή που «αγρονίζαν μας οι τόισοι, τζιαι έτρεσιεν τζιαι που την βρύσην το νερόν κρυόν γλυτζήν». Η «κληρονομιά» επικεντρώνεται συμβολικά στη διασταύρωση της κοινωνιολογικής και της πολιτικής πληγής «που εν θρέφει» - «μέρα δευτερογιούννη» που σκοτώνεται ο γιος και σταματά η παράδοση του λαού του.

Η κυρία Φωκά μας θύμισε το πρόσωπο της Κερύνειας σήμερα. Όχι της νοσταλγίας της παγωμένης στις χρόνος, εικόνας με την προσθήκη «ΔΕΝ ΞΕΧΝΩ», στον τηλεοπτικό καθρέφτη. Των υπαρκτών ανθρώπων που ζουν εκεί, οι οποίοι μπορεί να ζουν σε άλλο ιστορικό χρόνο (περιμένουν λέει, να βάλουν στύλλους της ηλεκτρικής) αλλά δεν είναι πια το δικό μας παρελθόν. Ζουν το 1994 και αυτοί και πρέπει να έχουν το δικό τους μέλλον εκεί, στη γη που άντεξαν για 20 χρόνια. Δεν ένιωσα την κ. Φωκά σαν μάρτυρα ή σαν ηρωίδα. Την ένιωσα σαν ποιήτρια του παραδοσιακού δικαιώματος - στη γη, σαν άνθρωπο που στάθηκε όρθια

Ενας αδύνατος έρωτας

Νιώθω ότι περιστρέφομαι απ' τις ανάγκες του θέματος. Ξεκίνησα να γράψω για τις σχέσεις Ελληνοκυπρίων - Τουρκοκυπρίων. Και νιώθω ότι είναι αδύνατο να

γράψεις, να αγγίξεις την πληγή που εν θρέφει χωρίς να πεις τον πόνο σου. Η κυρία Φωκά δεν με συγκίνησε σαν Ελληνοκύπριο (αυτήν την ταυτότητα που μου απέδωσε η πολιτική ορολογία). Με συγκίνησε σαν Κύπριο. Αλλά σαν φυσιογνωμία της γλυκιάς μας χώρας με άγγιξε όσα λίγος στον τηλεοπτικό καθρέφτη.

Όταν είναι να αγγίξεις την πληγή πρέπει να είσαι έτοιμος όχι απλά να πονέσεις αλλά και να σε κατηγορήσουν σαν βέβηλο.

Η κ. Φωκά και ο Sulih λοιπόν. Η Ελληνοκύπρια εγκλωβισμένη, ο Τουρκοκύπριος αντιρρησίας. Άλλη κοινότητα, οι Άλλοι, αλλά και άλλη γενιά, άλλος κόσμος. Ο Sulih ήταν δικαιοματικός κάτοικος της κατεχόμενης Βόρειας Κύπρου, ούτε έποικος, ούτε πρόσφυγας, ούτε ενλωβισμένος. Τι είναι;

Στο Βαρώσι γεννήθηκε πριν την εισβολή και εκεί μεγάλωσε. Παιδί της πόλης. Μια αμυδρή, αν όχι ανυπαρκτή σχέση με τη γη. Πήγε στην Τουρκία, στο Λονδίνο και ήρθε στη Λεμεσό. Η αίσθηση ότι η Κύπρος είναι η χώρα του παρά το διαχωρισμό. Η Γιώτα. Ο έρωτας. Μια καθημερινή ιστορία που μπλέχτηκε στον ιστορικό χρόνο μιας παράλογης εποχής. Οι αστυνομικοί να ψάχνουν για κατάσκοπους και ο κύριος Νίκος, ο πατέρας της... Καθώς τον έβλεπα στο γυαλί της τηλεόρασης ένιωσα ότι η ιστορία έπαιξε ένα χοντρό παιχνίδι στους ανθρώπους της γενιάς του. Πρόσφυγας που δούλεψε να ξαναφτιάξει τη ζωή του και βρέθηκε στα αλληλοδιασταυρωμένα πυρά μιας περίπλοκης συνωμοτίας κουλτούρων: Σαν παραδοσιακός πατέρας έπρεπε να εμποδίσει την κόρη του να χωρίσει, σαν Ελληνοκύπριος πρόσφυγας στη Λεμεσό δεν μπορούσε να εμπιστευθεί έστω και ένα συμπολίτη του Βαρωσιώτη, αφού ήταν Τουρκοκύπριος... Και ύστερα ο

Salih να ορνείται να πάει στο στρατό και η κόρη του να προβάλλεται θετικά από τα media... «Τελικά είσεν αγνές προθέσεις»... Τον θυμάμαι στο «Άστυ» όταν έδωξαν τη Γιώτα από τα κατεχόμενα... Εμοάζε χαμένες... χτες τον κατηγορούσαν ότι άφησε την κόρη του να πάει με Τούρκο, σήμερα ότι ήταν ρατσιστής... Και όμως βρήκε την ισορροπία του... με μια ειλικρίνεια που μου θύμισε λίγο νοσταλγικά την Κύπρο που χάνεται... Και η Γιώτα... μια άλλη γενιά, μια άλλη κουλτούρα «Ούτε η πρώτη, ούτε η τελευταία είμαι που χωρίζει»... «Αγάπησα τον»... Στο τέλος ο Sulih δεν άντεξε. Ίσως να μπορούσαν να γίνουν περισσότερα, ίσως και να ήταν αδύνατο να φτάσουν τα μηνύματα σε μια κοινότητα όπου κάθε 5 πολίτες υπάρχει ένας στρατιώτης. Το «ηττημένο παλικάρι» ρώτησε ποιητικά ο κ. Χατζηγεωργίου. Ίσως όμως να είναι και μια άλλη αισθητική. Ενός έρωτα που διεκδικούσε το δικαίωμα, το απλό δικαίωμα του έρωτα, της οικογένειας - στη γη της Αφροδίτης, σε μια οικογεννοκρατική καινώνια. Στις ελεύθερες περιοχές οι παράλογοι νόμοι και η προκατέληψη - στα κατεχόμενα ο στρατός και τα επιλεκτικά δικαιώματα. Το δικαίωμα του έρωτα, τα ανθρώπινα δικαιώματα της κ. Φωκά... θυμάμαι που με ρώτησε ένας δημοσιογράφος στη διάσκε-

ψη Τύπου για τον Sulih αν θεωρούσε ότι υπάρχει αντιστοιχία στις παραβιάσεις των δικαιωμάτων στις ελεύθερες περιοχές και τα κατεχόμενα. «Αλλιώς αν ήταν έτσι... εμείς κουβαλάμε το βάρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, της κοινής πολιτείας Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων... Μπροστά στην ιστορική ευθύνη που αναλάβαμε, εμείς πρέπει όχι απλά να είμαστε το πρότυπο αλλά και η απόδειξη ότι το παρελθόν δε θα επαναληφθεί».

Η επαναπροσέγγιση και η «λύση» μιας πανάρχαιας τραγωδίας

Η Κυπριακή Δημοκρατία, αυτό το όνειρο αιώνων για τους δουλοπάροικους και αποικιοκρατούμενους ιθαγενείς της γλυκιάς χώρας, και το τουρκοκυπριακό καθεστώς στα κατεχόμενα - μια φοβισμένη μειοψηφία που κρύβεται πίσω από ένα ξένο στρατό. Η κ. Φωκά στην Αγία Τριάδα - μια φοβισμένη μειοψηφία Ελληνοκυπρίων εγκλωβισμένων κάτω από την εξουσία μιας τουρκοκυπριακής φοβισμένης μειοψηφίας. Και ο Sulih με την Γιώτα να αναζητούν μια γωνιά να βιώσουν τον έρωτα στη χώρα της Αφροδίτης. Εικόνες που μπλέκονται, που φεύγουν προς το παρελθόν και το μέλλον και εσύ να ζεις σε ένα παράλογο παρόν.

Χρειάζεται λέμε επαναπροσέγγιση. Σίγουρα. Χρειάζεται όμως και μια προβληματική πάνω στην έννοια της ειρήνης. Στο βίωμα της ειρήνης. Ο Αποσ Οζ ένας από τους εκπροσώπους του Ισραηλιτικού κινήματος ειρήνης έγραψε πρόσφατα σε ένα άρθρο του «Το αντίθετο του πολέμου δεν είναι η αγάπη - είναι η ειρήνη». Ειρήνη από τα έξω δεν μας αρμόζει - έχουμε μια δικιά μας ιστορία συνύπαρξης και αγώνων ενάντια στο διαχωρισμό. Και πέρα από τις επεμβάσεις των ξένων είχαμε και τις δικές μας ντροπές, τις δικές μας ευθύνες. Πρέπει να τις αναλάβουμε - και οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι. Αν όντως το κυπριακό είναι μια «πανάρχαια τραγωδία», η σύγκρουση ή η συνάντησή της Ανατολής και της Δύσης στο ερωτικό σώμα της Αφροδίτης, τότε αυτή η τραγωδία, όπως κάθε τραγωδία, πρέπει να «λυθεί» με μια κάθαρση. Και δεν πρόκειται να επέλθει η κάθαρση αν δεν πει ο καθένας τον πόνο του, τον θυμό του, το παράπονο του. Αν δεν αναγνωρίσουμε μαζί με τα κοινά και τη διαφορετικότητα μας. Νιώθω ότι η λύση είναι εδώ. Είτε την ονομάσουμε «λύση Γκάλι» (που είναι και γεύοντας στο κάτω κάτω) είτε αλλιώς, η ουσία δεν θα αλλάξει.

Αυτή η λύση είναι ο ιστορικός συμβιβασμός μετά από 20 χρόνια διαπραγματεύσεων. Και ότι και αν λένε οι καλοθελητές αυτή τη λύση την εγκρίναμε όταν δίναμε 44% σε αυτόν που την επεξεργάστηκε (στον κ. Βασιλείου) και 36% σε αυτόν που την πρόβλεψε και την εισηγήθηκε από τη δεκαετία του '70 (τον κ. Κληρίδη). Το ίδιο έκαναν και οι Τουρκοκύπριοι στις δικές

τους εκλογες. Βεβαίως οι πολιτικές μας ελίτ θα πρέπει να ισορροπήσουν ανάμεσα σε δυο ταυτόχρονες διαδικασίες - τη μεταλλαγή της Κυπριακής Δημοκρατίας του '60 στην Κυπριακή Ομόσπονδη Δημοκρατία και την επανένταξη των Τουρκοκυπρίων (και των θεσμών τους) στα πλαίσια της κοινής Κυπριακής Πολιτείας. Δεν ξέρω πόσο εύκολη ή δύσκολη είναι αυτή η ισορροπία, αλλά στο κάτω κάτω γι' αυτό πληρώνουμε τους πολιτικούς

- γι' αυτό τα δύσκολα, γιατί τα εύκολα τα κά-
νουμε και μόνοι μας.

Δεν είμαι πολιτικός και σαν πολιτικής νιώθω ότι πρέπει να αρχίσουμε τον προβληματισμό για την ειρήνη - και για την έννοια της δικαιοσύνης που είναι αναπόφευκτα βαθιά σε μια μικρή κοινωνία όπως η δικιά μας - της γλυκιάς χώρας.

Πώς να μετρήσεις τη δικαιοσύνη;

Αλήθεια πως καταντήσαμε έτσι; Με την κυρία Φωκά εγκλωβισμένη στην Αγία Τριάδα, με τον Salih και τη Γιώτα να φεύγουν κυνηγημένοι από τη Λεμεσό και την Πάφο με τον κύριο Νίκο να προσπαθεί να καταλάβει τι γίνεται, με την Nese πρόσφυγα από την Περίστερωνα... Λένε για αιώνες μισούς... Και όμως... έχει πιο βαθιές ρίζες η ειρήνη απ' τον πόλεμο, εδώ πέρα. Δυο μικρές σημειολογικές αναφορές: Το 1940, όταν μαθεύτηκαν τα νέα για την πολιτική επίθεση ενάντια στην Ελλάδα ξέσπασαν αυθόρμητες εκδηλώσεις συμπαράστασης προς την Ελλάδα, στη Λεμεσό και τη Λάρνακα. Βγήκαν βεβαίως οι Ελληνοκύπριοι μαθητές με ελληνικές σημαίες. Βγήκαν όμως και οι Τουρκοκύπριοι μαθητές με τουρκικές σημαίες. Αντιφασιστική συμπαράσταση; Το πνεύμα του Βενιζέλου και του Αττατούρκ; Ή η κυπριακή ιστορία που δεν γράφεται; Επικεφαλής της πορείας ήταν ένας διάκος και ένας χότζας.

18 χρόνια αργότερα όταν ο εθνικισμός άρχισε ήδη να ξεσπι-

τώνει κόσμο και να ανοίγει ομαδικούς τάφους, μια εφημερίδα έγραφε τον Απρίλη του 1958 ότι στη Γαληνόπορνη έγινε δέηση για να σταματήσει η ανομβρία, στην οποία έψαλλαν ένας ορθόδοξος ιερέας και ένας μουσουλμάνος χότζας. Στο Καρπάσι. Μόλις πριν 36 χρόνια. Ήταν άραγε χαμένοι στο χρόνο εκείνοι οι άνθρωποι - μια Κύπρος που χάθηκε, μια πληγή που εν θα θρέψει, - η μια φωνή απ' το μέλλον; Πώς έγιναν όλα αυτά σε 30-40 χρόνια; Οι πρόσφυγες και οι νεκροί του

'58, του '63, του '67, του '74; Το Κιόνελι και η Αλυα. Σφαγές Ε/κ και ομαδικοί τάφοι Τ/κ. Δεν ξέρω αν μπορούμε να μετρήσουμε τον ανθρώπινο πόνο. Δεν νομίζω η δικαιο-

σύνη, η οικία μας δικαιοσύνη να μπορεί να μετρηθεί με το πόσες πληγές και ποια πτώματα κουβαλά ο καθένας. Υπάρχει άραγε διαφορά ανάμεσα στον πρόσφυγα και τον πρόσφυγα, τον αγνοούμενο και τον αγνοούμενο, τη σφαγή και τη σφαγή, την αδικία και την αδικία; Υπάρχει κανείς που αμφιβάλλει ότι οι Ελληνοκύπριοι αδικήσαν τους Τουρκοκύπριους και ότι οι Τουρκοκύπριοι αδικήσαν τους Ελληνοκύπριους;

Οι Τουρκοκύπριοι ζούσαν με το φόβο ότι θα πάθαιναν ότι έπαθαν οι μουσουλμάνοι της Κρήτης. Είμαστε πραγματικά ρατσιστές ή η υπεροψία της πλειοψηφίας, το δίκαιο του αντιαποικιστικού αγώνα, μας εμπόδιζε να δούμε ότι αφού πολιτικοποιήσαμε τη θρησκεία, αναπόφευκτα σπρώχναμε τους μουσουλμάνους σε μια ανάλογη πολιτικοποίηση - στη μετατροπή της αριθμητικής μειοψηφίας σε πολιτική κοινότητα. Ήταν η αναπόφευκτη αντίδραση κοινωνιολογικά αν δεν ήθελαν να χύσουν σαν πολίτες β' ή γ' κατηγορίας ή να μεταναστεύσουν. Αυτό τουλάχιστον πρέπει να τους αναγνωρίσουμε. Δεν έφυγαν όπως θα έκαναν οι ξένοι - ήταν «τοπικοί» όπως θάλεγε και ο Λεόντιος Μαχαιράς.

Πολέμησαν για να μείνουν. Σαν ιθαγενείς και αυτοί της γλυκιάς χώρας. Και εμείς... ρατσισμός, υπεροψία ή αβελψία; Εκτός από ένα ποίημα του Παντελή Μηχανικού τι άλλο έχουμε να δείξουμε για τις ενοχές μας για την περίοδο '64-'67 όταν οι Τουρκοκύπριοι ζούσαν στο 5% του κυπριακού εδάφους και μερικοί από εμάς συζητούσαν τα σχέδια Ακρίτα; Και οι Τουρκοκύπριοι... Ήταν άραγε μόνο ο φόβος της εξαφάνισης και της μαζικής σφαγής που τους έκανε να κρύβονται πίσω απ' την αποικιοκρατία και τώρα πίσω απ' την Τουρκία; Πώς είναι δυνατό όπως έγραψε εύστοχα ο Mehmet Yiasin να μην υπάρχει νοσταλγία για τον Τεκκέ; Να μην εκφράζεται δημόσια; Μόνο στην Αλυα έγιναν σφαγές το '74; Και επειδή οι Τουρκοκύπριοι αδικήθηκαν μέχρι το '74 είναι σωστό να αδικούν σήμερα εκείνοι; Όπως οι Τουρκοκύπριοι ταυτίστηκαν με τους μουσουλμάνους της Κρήτης, οι Ελληνοκύπριοι ταυτίστηκαν με τους Χριστιανούς της Σμύρνης. Φόβοι και υστερίες σε μια μικρή χώρα που υπέφερε πάντα λόγω του μεγέθους της... Είμαστε μικροί και λίγοι... Και δεν είχαμε πολλές φορές την ευκαιρία να καθορίσουμε μόνοι μας την μοίρα μας όπως σήμερα. Σήμερα που προβάλλει πλέον ξεκάθαρα η ιστορική πρόκληση. Θα τολμήσουμε να δημιουργήσουμε τη δικιά μας ιστορία και να μετατρέψουμε την Κύπρο σε κέντρο της Ανατολικής Μεσογείου ή θα καταλήξουμε ένα πλωτό, εμπορικό προάστειο της Βηρυτού ή της Ιερουσαλήμ;

Η κουλτούρα της ειρήνης

Πρέπει να μιλήσουμε... Αδικήσαμε και οδίκηθήκαμε, σκοτώσαμε και μας σκοτώσαν αλλά ο δρόμος της εκύκλισης, του οφθαλμών αντί οφθαλμού δεν οδηγεί πουθενά. Οι Παλαιστίνιοι και Ισραηλίτες συζητούν αυτά που θα μπορούσαν να είχαν συζητήσει το 1948. Χαμένος χρόνος και οι τραγωδίες της μοντέρνας εποχής. Πρέπει να τα πούμε, ότι νιώθουμε, και πρέπει να μπορούμε να καταλάβουμε τον άλλο. Σαν μνημείς στην κοινή ιστορική μας ψυχροσύνθεση και οι δυο κοινότητες βιώνουν και βιώνουν τον εαυτό τους σαν θύμα. Το καταλαβαίνουμε; Η ειρήνη είναι η διαπίστωση ότι με την σημερινή πολεμική τεχνολογία και τις διαλεκτικές δυνατότητες που υπάρχει η ηλεκτρονική τεχνολογία (στην επικοινωνία αλλά και στην οικονομία) η ανθρωπότητα (σε παγκόσμιο και τοπικό επίπεδο) έχει φτάσει σε οριακό σημείο. Πρέπει να ξεπεράσουμε την κουλτούρα του πολέμου και να βρούμε άλλους τρόπους λύσης των διαφορών μας - των πανάρχαιων τραγωδιών μας. Και εμείς, σαν ιθαγενείς της γλυκιράς χώρας της πρώτης χριστιανικής (της συγχώρεσης δηλαδή) αυτοκέφαλής εκκλησίας, της χώρας του Ζήνωνα και των αιώνων πολιτιστικού πλουραλισμού μπορούμε να δημιουργήσουμε. Σίγουρα θα υπάρχουν πάντα αυτοί που δεν θα συμπεθούν αυτούς που δεν τους μοιάζουν - χριστιανούς, μουσουλμάνους, Έλληνες, Τούρκους κλπ. Έτσι κι αλλιώς μια κοινωνία ομοιομορφη και υπεραγαπημένη θα ήταν ύποπτη (για ολοκληρωτισμό) και αβόσταχτα πληκτική. Η ειρήνη δεν είναι η κουλτούρα της ομοιομορφίας - είναι η αρχή μιας κουλτούρας που θα βασίζεται στην ανοχή και στην προσπάθεια κατανόησης του άλλου, του διαφορετικού. Όχι από όλους. Και πρέπει να σπάσει κάποτε αυτή η βεντέτα των ανθρώπων ομάδων. Δεν φταίνε όλοι οι Ελληνοκύπριοι για την Άλφα ή την Κοφίνου και δεν φταίνε όλοι οι Τουρκοκύπριοι για το Κιόνελλι και την Μια Μηλιά.

(24)

Μέσα στους τεχνητούς διαχωρισμούς της κουλτούρας του πολέμου, αδυνατούμε να δούμε τον πλουραλισμό στην κοινότητα των Αλλων. Δεν ξέρω τι γίνεται στην άλλη πλευρά του συρματοπλέγματος. Αλλά θυμάμαι την πρώτη φορά που διάβασα συνέντευξη της Nese Yiasin. Όταν ήταν παιδάκι φοβόταν τα βράδια ότι θα έρθουν να την σκοτώσουν οι Ελληνοκύπριοι στρατιώτες. Και όμως έγινε ένας άνθρωπος της ζωής όχι του θανάτου. Ωρίμασε. Το ξεπέρασε. Βρήκε την αίσθηση της δικαιοσύνης στην ειρήνη. Σκέφτομαι αν κατάλαβαν οι Τουρκοκύπριοι ότι η αντίδραση της ελληνοκυπριακής κοινότητας απέναντι στη Γιώτα τους τελευταίους μήνες, ήταν και αυτό ένα δείγμα ωρίμανσης. Δικό μας ίσως μικρό. Στην επιφάνεια φωνάζουν, οι νεκρόφιλοι. Αλλά δεν είμαστε σίδηρ η ελληνοκυπριακή κοινότητα του '63 ή του '74.

Στο βάθος η διαμάχη Ε/Κ και Τ/Κ θυμίζει καυγά παιδιών (ή ιθαγενών που τους υποβίβασε στο επίπεδο του παιδιού ο αποικιακός λόγος) που βρέθηκαν στον μοντέρνο χρόνο να τσακώνονται χωρίς να πολυκαταλαβαίνουν το γιατί. «Είμαστε θύματα, φταίνε οι ξένοι» φωνάζουμε όλοι σαν χορωδία πέρα και πάνω από το συρματοπλέγμα. Είμαστε λίγοι και μικροί. Θύματα. Εν να μερώσωμεν επιτέλους; Ή θα αμολάμε πτώματα και βρισιές ο ένας στον άλλο για μια ακόμα γενιά ή μέχρι τον επόμενο Αποικιοκράτη;

Η Τουρκοκύπρια ποιήτρια Nese Yiasin

Ο μεγάλος λόγος

(Nese Yiasin)

Ευθύς θα σιγήσουν όλα τα όπλα
 όταν η ποίηση πει τον μεγάλο εκείνο λόγο
 αυτον που λεν οι σκοτωμένοι
 το πλήθος που προβάλλει από την Ιστορία
 τον λόγο του χαμένου αίματος
 και της κραυγής των πόνων.
 Το λουλούδι ήσυχια θα τον ψιθυρίσει
 θα τα πουν τα φουντωμένα κύματα της θάλασσας
 το σύννεφο που κλαίει στον ουρανό
 και τα παιδιά που δεν θέλουν
 να γίνουν στρατιώτες.
 Εκείνη τη μέρα
 ένας καινούργιος έρωτας θα γεννηθεί απ' τους αφρούς
 άγνωστης εθνικότητας
 θα πεθάνει απ' την ντροπή του ο πόλεμος
 καθώς θα φιλιούνται με τον άνεμο του έρωτα
 οι μαγικές λέξεις
 και των σιωπηλών καρδιών η εκδίκηση απ' την ιστορία.
 Αν η προδοσία της μισής πατρίδας
 σημαίνει να μπορείς να φτάσεις σ' όλη την πατρίδα
 θ' αποκτήσεις θαυμάσια κέρατα Εθνικισμέ
 θα σ' απατήσω
 μ' όλους τους εχθρούς θα κάνω έρωτα
 σ' όλες τις ηπείρους του κόσμου
 κι ας στήλεις ξωπήσω μου όλα τα αιμοβόρα στρατεύματα σου.
 Όταν η ποίηση πει τον μεγάλο εκείνο λόγο
 θα λήξουν όλα τα παζαρέματα και οι συνομιλίες
 άνεργοι θα μένουν οι μεσολαβητές.
 Η ιστορία θα υποκύψει
 στο μεγάλο εκείνο λόγο
 που φέρει τ' αστέρια, τα ποτάμια
 κι όλους τους έρωτες όλων των εποχών
 στο λόγο που κουβαλάει τις βροχές,
 τη θάλασσα και τους ήχους.
 Όταν η ποίηση πει το μεγάλο εκείνο λόγο
 ή θα ντουφεκιστούν όλοι οι ποιητές
 ή θα 'ρθει ειρήνη σ' αυτή τη γη.

Νέα εξήγηση της γλυκείας χώρας Κύπρου

Το χαμόγελο της στετές

(Ο γλωσσικός πόλεμος και η ιστορική αντίσταση των ιθαγενών)

«Ο Κυπριός χρησιμο-
ποιεί την διάλεκτο
του για να γελά,
μοναδικό ίσως πα-
ράδειγμα στην γλωσσολογία (...).
Υποχωρεί με όλα αυτά η Κυπριακή
Διάλεκτος; ΟΧΙ! Αντίθετα με κάθε
γλωσσικό νόμο που λέει ότι το με-
ρικό υποκύπτει στο γενικό, γιατί
κανείς δε θέλει να ανήκει σε
γλωσσική μειονότητα, η κυπριακή
διάλεκτος ντύνει με κυπριακό έν-
δυμα την νεοελληνική κοινή και
επιβιώνει» (1)

Το σκηνικό ενός κρυφού γλωσσικού πολέμου

Ο γλωσσικός πόλεμος στην
Κύπρο, στην επιφάνεια του επίση-
μου λόγου, μοιάζει με ένα πόλεμο
γιγάντων που στέκονται σε ξύλινα
πόδια, σε ένα χώρο που δεν τους
ανήκει. Από τη μια, είναι ο γίγα-
ντας της νεοελληνικής
(Αθηναϊκής) δημοτικής. Αμα του
συμφέρει, θυμάται τη συγγένεια
του με την τοπική γλώσσα, τον κυ-
πριακό ήχο αυτόν του παιδιού με
τα κοντοπαντέλινα που μπερδεύ-
εται και μπερδεύει τα πόδια, τα
ξύλινα πόδια, των γιγάντων. Στο
βάθος όμως, η νεοελληνική κοι-
νή αντιπαθεί αυτόν τον φτωχό,
ιθαγενή συγγενή που επιμένει
ακόμα να υπάρχει. Και τι δεν έκα-
νε ο γίγαντας από την Αθήνα για
να εξαφανίσει αυτό το παλιό παι-
δο. Τον απαγόρευσε στα σχολεία
και τον δημόσιο λόγο, πέρασε νό-
μους για την αλλαγή (τον εξελλη-
νισμό) των τοπωνυμίων, μέχρι και
την ορθογραφία των ονομάτων
(Αθηναίου, Λακατόμια) βάλθηκε
να αλλάξει για να συντρίψει αυτόν
τον αγενή ιθαγενή. Μάταια, όμως,
όπως μαρτυρεί και ο Κ.
Χριστοδούλου. Ο μιτσης επιμένει
να υπάρχει.

Ο γίγαντας με τα ξύλινα πόδια
από την Αθήνα έχει πίσω του το
κράτος. Την εξουσία. Τις εθνικά
ορθές επιστήμες. Ο φαινομενικός
του αντίπαλος. Ο άλλος γίγαντας,
η επίσημη αγγλική, είναι cool (κα-
τά τον Αμερικάνο) και αδιαφορεί.
Δεν έχει πίσω του καμιά συγκρο-
τημένη εξουσία και φέρεται και λί-
γο πατερναλιστικά στον Αθηναίο.
Αλλωστε αυτός, ο αγγλικός γίγα-
ντας, καθιέρωσε την ελληνική στα
δημόσια σχολεία της γλυκείας χώ-
ρας το 1882. Και αντιμετώπισε και
στο παρελθόν ανάλογες υστερίες
του προστατευομένου του. Στα
τέλη του 19ου αιώνα οι δάσκαλοι
υποχρεώθηκαν να υπογράψουν
δήλωση ότι δε θα διδασκαν αγγ-
λικά. Μετά, στη διάρκεια του με-
σοπολέμου, ο αγγλοσαξωνικός
γίγαντας άρχισε να παρεμβαίνει
στα διοικητικά των σχολείων.
Αντέδρασε ... αλλά αδύναμα ο
Αθηναίος. Πολέμησε και πρέπει
να του αναγνωριστεί. Τότε όμως,

ο Αθηναίος γίγαντας, καθώς αγω-
νιζόταν ενάντια στον Αγγλο φο-
ρούσε το νεκρόφιλο πρόσωπο της
καθαρεύουσας. Ήταν τότε που κά-
ποιος Γλαύκος, που έμελλε μετά
να γίνει πρόεδρος της γλυκείας
χώρας περνούσε τα επαναστατικά
του νιάτα και προτίμησε να απο-
βληθεί παρά να υποταχθεί στην
γλωσσική εξουσία των λογίων, της
καθαρεύουσας. Σπούδασε τελικά
στην Αγγλία. Μιλιάβπαιστα τη δη-
μοτική αλλά στις προσωπικές του
στιγμές, χωρίς μικρόφωνα, λέει τα
αγαπημένα του ανέκδοτα στην κυ-
πριακή. Ο αγγλικός γίγαντας έζη-
σε επίσης την περίοδο της απαγό-
ρευσης της αγγλικής γλώσσας
από τα σχολεία μετά την
Ανεξαρτησία. Όπως στον
Μεσοπόλεμο έτσι και την δεκαετία
του '60 τα αγγλικά επανήλθαν με-
τά, υπό την πίεση της αναγκαιότη-
τας. Οι ιθαγενείς αντιλαμβάνονταν
ότι η απαγόρευση της αγγλικής
ευνοούσε βασικά τις τάξεις των
ευγενών που πρωτοστατούσαν
στις εθνικές επιχειρήσεις «κατά
της Αποικιοκρατικής γλώσσας».
Οι αστοί και οι προύχοντες επέμε-
ναν παρά την εθνική έπαρση να
μαθαίνουν αγγλικά στα δικά τους
παιδιά και να είναι διορισμένοι
στον αποικιακό μηχανισμό. Το ξα-
νακούσαμε και πρόσφατα αυτό,
όταν αποκαλύφθηκε ότι τα παιδιά
ενός από τους πρωτοστάτες στον
αγώνα για καθιέρωση της ελληνι-
κής στο πανεπιστήμιο, σπουδά-
ζουν, παρ' όλα αυτά, στη Μ.
Βρετανία. Οι ιθαγενείς ξέρουν ότι
αγγλική είναι σήμερα η διεθνής
γλώσσα όπως ήταν παλιά τα ελλη-
νικά, τα λατινικά. Αν ήταν obedient
servants, δουλοπρεπείς, όσοι
έμαθαν την ελληνιστική κοινή και
τα λατινικά στην αρχαιότητα είναι
obedient servants και όσοι χρησι-
μοποιούν την αγγλική σήμερα.
Αναμφίβολα μια γλώσσα κουβαλά
το βάρος ενός πολιτισμού και
μπορεί να σε εγκλωβίσει. Αλλά οι
ιθαγενείς της γλυκείας χώρας
φαίνονται να ξέρουν καλά τα
γλωσσικά παιχνίδια. Σε ποια
γλώσσα να λένε τις αλήθειες
τους, σε ποιά γλώσσα να μιλάνε
στην εξουσία και σε ποια γλώσσα
να μιλάνε στους ξένους.
Κυπριοποιούν δεν εξαγγλίζονται.

Ο γίγαντας με τα ξύλινα πόδια από την Αθήνα επιμένει όμως. Τώρα που οι ιθαγενείς κουτσά στραβά έμαθαν λίγο την γλώσσα των τέως αποικιοκρατών, τώρα δηλαδή που μπορούν να αντιμετωπίζουν τους λόρδους στην γλώσσα τους, τώρα που άρχισαν να κλέβουν τις λέξεις των αφεντικών και να τις κάνουν δικές τους τώρα ο ξύλινος γίγαντας από την Αθήνα εφεύρε ένα νέο κόλπο. (Μαζί με το αυτονόητα δικαιολογημένο αίτημα να γραφτούν οι δημόσιες φόρμες και στα ελληνικά": Ρωμανικό αλφάβητο με ελληνική ορθογραφία. Έτσι για να ξανασυγχιστούν οι ιθαγενείς, να διαβάζουν τα δημόσια έγγραφα και να μην τα καταλαβαίνουν. Το αρχέγονο σημείο του κυπριακού πολιτισμού σε μια ακατανόητη ξένη γλώσσα στην ταπέλα του δρόμου Λευκωσίας Λεμεσού: CHIROKOITIA. Τσοϊροκοϊτία. Οι πολίτες και οι Δήμοι διαμαρτύρονται. Η συντηρητική υπουργός Πολιτισμού και το κράτος επιμένουν. Ο μιτσής με τα κοντοπαντέλωνα πρέπει να υποταχτεί. Να μάθει τη σωστή γλώσσα. Δεν είναι κομματικό θέμα, όπως δεν ήταν κομματικό θέμα η καθαρεύουσα. Είναι θέμα εξουσίας. Εξουσίας των λόγιων απέναντι στους άξεστους ανορθόγραφους ιθαγενείς. Πολιτιστικής εξουσίας που νομιμοποιεί τις πολιτικές και οικονομικές ιεραρχίες. Να περιοριστούν, να καταδικαστούν οι ιθαγενείς στη σιωπή.

Είναι εντυπωσιακό, τό ότι μετά από τόσο μελάνι που σπαταλιέται για το γλωσσικό ζήτημα ελάχιστοι τολμούν ακόμα να αγγίζουν την ουσία του γλωσσικού προβλήματος στην Κύπρο. Είμαστε ένας τρίγλωσσος λαός. Μιλάμε κυπριακά στην καθημερινότητα, χρησιμοποιούμε την επίσημη ελληνική ή τουρκική στον δημόσιο λόγο και την επίσημη αγγλική στις διακοινοτικές επαφές και στις διεθνείς επικοινωνίες. Όμως η σχέση των τριών γλωσσών δεν είναι ίση, κοινωνιολογικά. Η κυπριακή είναι η καταπιεσμένη και λογοκριμένη γλώσσα. Η ελληνική έχει το κράτος, η αγγλική την διεθνή καταξίωση. Και η κυπριακή εμάς, ή εμείς αυτήν. Κονένας δεν αναλύει αυτή τη σχέση εξουσίας. Δεν είναι θέμα αξιοπρέπειας για ένα ολόκληρο λαό; Έμαθα την κυπριακή απ' τους γονιούς μου, στη γεγονιά μου και στο δρόμο. Ίσως και για αυτό να με μαγεύει όταν την ακούω (με νέες προσθήκες αγγλικών και αθηναϊκών λέξεων στον κυπριακό ήχο) στους δρόμους, τα καφενεία, τα μπαράκια. Είναι μια γλώσσα ελεύθερη, άντεξε τον εκμοντερνι-

σμό, τη μεταφορά από το χωρικό στην πόλη, χωρίς να εγκλωβιστεί σε γραμματικούς κανόνες, χωρίς να επιβληθεί από καμιά εξουσία. Υπάρχει, γιατί την μιλούμε. Η υπάρχουμε γιατί την μιλούμε;

Η γλωσσική καταπίεση, η σιωπή των ιθαγενών και η αξιοπρέπεια

Η συμβολική μου αναφορά για την γλώσσα είναι η στετέ μου. Η κυρία Παναγιώτα που τους Τορνάρηδες (το άλλαξαν και αυτό

το όνομα και το έκαναν «Κάτω Πλάτρες»). Η κυρία Παναγιώτα συμβολίζει φαντάζομαι, στο υποσυνείδητο μου, την παραδοσιακή κοινότητα στην οποία έζησα ένα μέρος της παιδικής μου ηλικίας. Και επειδή μεγάλωσα σε μια εποχή που η γλυκειά χώρα περνούσε τα τραύματα και τα οράματα του εκμοντερνισμού, όσο μοντερνιστής και αν νοιώθω, δεν μπορώ να αποφύγω την νοσταλγία για τον «χαμένο παράδεισο» όπως θάλεγε και ο Milton. Νοσταλγία της παιδικότητας ανάμικτη με τη νοσταλγία

ενός άλλου πολιτισμού - ή ενός μέρους του.

Ο εκμοντερνισμός είναι μια τραχεία, βίαια διαδικασία. Γεννά όνειρα και πόνο. Ανεξαρτησία και την αλήθεια πίσω από τα «ψεύτικα, τα λόγια τα μεγάλα». Εμείς στην Κύπρο, σαν άνθρωποι που υποβιβαστήκαμε σε ιθαγενείς (σε βάρβαρους υποανάπτυχτους) στον χώρο που υποβιβαστήκαμε σε επαρχία, βιώσαμε και την γλωσσική βία, την πολιτιστική βία που συνοδεύει την προσπάθεια

ιθαγενοποίησης, της μετατροπής δηλαδή των ανθρώπων από υποκείμενα που δρουν και δημιουργούν σε αντικείμενα που τα χειραγωγεί, τα εκπολιτίζει, τα μελετά η εξουσία.

Θυμάμαι έντονα ακόμα την βιαιότητα της σχολικής γλώσσας. Εγώ που λάτρευα τις λέξεις, αυτούς τους ήχους που άμα τους έβαλες μαζί, έφπαχναν ιστορίες, παραμύθια και νοήματα βρέθηκαν σε ένα δωμάτιο, μια τάξη, με άλλα παιδιά και ένα δάσκαλο όπου απαγορευόταν να χρησιμοποιούμε (όλοι, μαθητές και δάσκαλοι) τη γλώσσα μας, τους ήχους μας, τις λέξεις της στετές. Χρόνια αργότε-

σε αφού έμαθα τη γλώσσα των βιβλίων που έρχονταν από την Αθήνα. ανακάλυψα και σε εκείνη τη γλώσσα, τις λέξεις που περιγραφαν την εμπειρία μου.

«Όλοι οι μαθητές που είναι ομιλητές άλλης παραλλαγής της εθνικής γλώσσας από την σχολική, υφίστανται σαν πρώτο γλωσσικό μάθημα...την βιαιότατη καταδίκη της μητρικής τους γλώσσας. Ολόκληρο το σημασιολογικό δυναμικό που διαθέτουν και χάρη στο οποίο επικοινωνούν θαυμάσια μέχρι εκείνη τη στιγμή με το περι-

βάλλον, υποβιβάζεται από τον δάσκαλο στην κατηγορία του λάθους («δεν είναι σωστό αυτό») της κακής ποιότητας («πες το καλύτερα») και της μη γλώσσας («αυτό δεν λέγεται»). Η καταδίκη της μητρικής του γλώσσας είναι για τον μαθητή ξαφνική και άδικη αμφισβήτηση της ικανότητας που διαθέτει να χειρίζεται τον λόγο...»

2.

Ενοιώθα, όμως, ότι και οι δάσκαλοι ήταν περιορισμένοι. Αφού τους ακούγαμε, έξω από την τάξη, και μιλούσαν και αυτοί κυπριακά. Έμαθα την γλώσσα των βιβλίων. Τη μια τουλάχιστον, τη δημοτική. Την καθαρεύουσα την απέρριψα με μια οργή που νομίζω έκφραζε και την αντίδραση μου στην αρχική βιαιότητα που ένοιωσα από την σχολική γλώσσα: Μετά έμαθα και αγγλικά αλλά το σιοκ ήταν σσφώς ήπιο. Ήταν κατ' αρχήν μια σσφέστατα ξένη γλώσσα που δεν απειλούσε τις λέξεις, τα νοήματα και τους ήχους της δικιάς μου γλώσσας της κυπριακής. Δεν αμφισβητούσε την ποιητική σοφία των λέξεων της κυρίας Παναγιώτας που τους Τορνάρηδες. Επιπλέον ήταν μια επύλογη. Σαν παιδί από την εργατική τάξη δεν αναμένετο ότι ντε και καλά έπρεπε να μάθω αγγλικά.

Οι λέξεις είναι μαγευτικές όπως και οι γλώσσες. Όταν ασχοληθείς με τα παιγνίδια νοημάτων και τους φαντασιακούς κόσμους που μπορούν να δημιουργήσουν, τις αγαπάς. Και τις λέξεις και τις γλώσσες. Περνώντας από τον Καζαντζάκη στον Ρίτσο και μετά στην Κατερίνα Γώγου αγάπησα την γραπτή δημοτική της νεοελληνικής. Ξεκινώντας απ' τον Mark Twain και καταλήγοντας στον Salmon Rushdie αγάπησα την αγγλική. Όμως ποτέ δεν τις θεώρησα τις μητρικές μου γλώσσες άσχετα αν γράφω συνήθως σε αυτές τις δυο. Η γλώσσα μου είναι η κυπριακή. Δεν είναι ο θυμός του Ιθανενή που θα ήταν και δικαιολογημένος στο κάτω κάτω. Είναι αντίθετα η αίσθηση μιας άλλης πραγματικότητας, μιας άλλης κουλτούρας. Έχω την αίσθηση ότι εμείς οι Κύπριοι εκφράζουμε την ένταση των συναισθημάτων (του θυμού, της αγάπης ταυτόχρονα του πόνου) την πραγματική μας γνώμη και τις αλήθειες μας μόνο στην κυπριακή. Τα καλαμαρίστικα και τα αγγλικά μας κάνουν καχύποπτους, μας θυμίζουν τους πολιτικούς στην τηλεόραση, την κονσερβοποιημένη αλήθεια του εθνικά - πολιτικά ορθού λόγου. Ή ανθρώπους που θέλουν να πουλήσουν πνεύμα. Και όμως γελάμε με την κυπριακή... Ή ενθουσιαζόμαστε... Θυμάμαι εκείνους τους ποιητικούς μονόλογους του Μακάριου στα συλλαλητήρια... Ξαφνικά σταματούσε και απαντούσε σε κάποια φωνή από το πλήθος... Όταν του ξέφευγε, ή άφηνε προσεγμένα, κανένα κυπριακό ήχο στην απάντησή του, κέρδιζε την πιο ενθουσιώδη αποδοχή από το πλήθος. Αλλά τότε, μόνο ο Μακάριος δικαίωνε στα μάτια μας, στα αυτιά μας, τον κυπριακό ήχο.

Όταν ακούγαμε κάποιον άλλο να μιλά κυπριακά από δημοσιο βήμα τον θεωρούσαμε «χωρκατο», αμόρφωτο, βάρβαρο, ιθαγενή δηλαδή... σαν εμάς.

Η καταπίεση του κυπριακού ήχου, των κυπριακών λέξεων είναι η ιστορική υποδομή που πάνω της στηρίχτηκε και στηρίζεται η γλωσσική εξουσία και ιεραρχία στην Κύπρο. Μια ιεραρχία που, όπως σωστά υποστηρίζουν οι πολέμιοι της Αγγλικής, αγγίζει το βαθύτερο υπαρξιακό είναι των ανθρώπων. Την αίσθηση αξιοπρέπειας τους.

Την αντίληψη της αξίας του εαυτού τους απέναντι σε άλλους ανθρώπους και ιδιαίτερα απέναντι στην πολιτική, οικονομική και πολιτιστική εξουσία. Οι Κύπριοι ιθαγενείς υποβαθμίζουν κατά την διάρκεια αυτού του αιώνα στο κατώτερο επίπεδο της ιεραρχικής πυραμίδας της εξουσίας. Εμάθαν, όχι απ' την αποικιοκρατία που περιορίστηκε κατά κύριον λόγο σε θέματα πολιτικής διοίκησης, αλλά απ' το εκπαιδευτικό σύστημα, από τους πολιτικούς και τις εφημερίδες ότι η γλώσσα τους, οι ήχοι τους, οι λέξεις τους «δεν ήταν σωστές», δεν υπήρχαν («δεν λέγεται έτσι»). Τι απόδειξη μπορείς να έχεις ότι υπάρχουν όταν η γλώσσα σου είναι ανύπαρκτη στο νέο κόσμο των πολιτισμένων της μοντέρνας εποχής; Ο κυπριακός ήχος «χωρκατής» υπονοεί καθυστέρηση, υποανάπτυξη, βαρβαρότητα. Και όταν είσαι βάρβαρος (όταν μιλάς ακατανόητη γλώσσα) δεν μιλάς. Σιωπάς. Μαθαίνεις τη σωστή, την πολιτισμένη γλώσσα. Δεν λες «τζαι», λαλείς «και».

Ο εκμοντερνισμός και οι εθνικές επιστήμες της εξουσίας

Στη μοντέρνα εποχή η γλώσσα, οι συμβολισμοί και οι αναφορές της, έχουν σε ένα μεγάλο βαθμό υποκαταστήσει τη θρησκευτική σημειολογία. Οι μεγάλες θρησκευτικές κοινότητες του Μεσαίωνα στην Ευρώπη (Καθολικισμός, Ορθοδοξία Προτεσταντισμός) αντικαταστάθηκαν με γλωσσικές κοινότητες (Ιταλόφωνοι, Γαλλόφωνοι, Γερμανόφωνοι, Αγγλόφωνοι, Ελληνόφωνοι, Σλαβόφωνοι κλπ.) οι οποίες πολιτικοποιήθηκαν μετά, για να δημιουργήσουν τα έθνη - κράτη που διεκδικούσαν γλωσσική ομοιομορφία μέσα στα σύνορα τους - εν αντιθέσει προς τις μεσαιωνικές πολυγλωσσικές πολιτικές ενότητες. Είναι σε αυτά τα πλαίσια, του εκμοντερνισμού, της εξέλιξης από το Μεσαίωνα στη μοντέρνα εποχή, που τοποθετείται συνήθως το

φαινόμενο της παραγνώρισης των διαλέκτων. Εκφράζεται και στο σαχικό κείμενο του κ. Χριστοδούλου σαν ο «νόμος της υποταγής του μερικού στο γενικό». Κάθε φορά που προσπαθούσα, στα μαθητικά μου χρόνια να αμφισβητήσω την υποτίμηση και τον περιορισμό/ λογοκρισία της γλώσσας μου, του κυπριακού ήχου, αντιμετώπιζα το επιχείρημα του «εκπολιτισμού» - οι διάλεκτοι ήταν σαν τα παρακλάδια ενός κορμού (της εθνικής επίσημης γλώσσας) ή πρώιμες μορφές αυτής της γλώσσας. Η εμπειρία των Κυπρίων να υποτιμούν την παραδοσιακή γλώσσα των χωρικών δεν ήταν άλλωστε μοναδική - την πέρασαν οι αγροτικοί πληθυσμοί των περισσότερων χωρών που αναγκάστηκαν ή επέλεξαν να συγκροτηθούν σε έθνη κράτη. Ο κ. Χριστοδούλου, ένας από τους πιο σοβαρούς γλωσσολόγους της

γλυκείας χώρας και ταυτόχρονα πολέμιος της κυπριακής (3) το έθεσε καθαρά σε ένα όρθρο του:

«Η Κύπρος γενικά δεν είχε μεγάλη σημασία στην ελληνική ιστορία, όμως έχει πολύ μεγάλη για την ελληνική παράδοση ακριβώς γιατί ήταν απομονωμένη και επαρχία και διατήρησε παλαιότερες μορφές.

Αν κάναμε μια απόπειρα να αποκωδικοποιήσουμε τα παραπάνω θα καταλήγαμε με τα εξής: Η Κύπρος δεν είναι χώρα, δεν είναι ιστορικό υποκείμενο, οι κάτοικοι της δεν δρουν, δεν έδρασαν στον ιστορικό χρόνο. Η «Ελληνική Ιστορία», το πλαίσιο μέσα στο οποίο γίνεται η ανάλυση, αναφέρεται σαφώς στην εμπειρία της Βαλκανικής χερσονήσου που λέγεται Ελλάδα και στην οποία περιλαμβάνεται το συμβολικό - μυθικό κέντρο του Ελληνισμού, η Αθήνα. Η ιστορική σημασία, η συνεισφορά των ελληνοφώνων (μια και μιλάμε για γλώσσα) κρίνεται από την απόσταση (γεωγραφική και συμβολική) και την συνεισφορά τους στην ιστορία της Αττικής. Και όντως οι ιστορικές εμπειρίες της Κύπρου και της Αττικής σε διάστημα 3000 χρόνων γραπτής ιστορίας πολύ λίγες φορές διασταυρώθηκαν. Μια αμφιλεγόμενη εκστρατεία του Αθηναίου στρατηγού Κίμωνος και οι τιμές που απέδωσαν οι δημοκρατικοί Αθηναίοι στο βασιλιά Ευαγόρα στην αρχαιότητα, είναι πολύ μικρά χρονικά διαστήματα μπροστά στους αιώνες που έζησε η Κύπρος υπό την ελληνιστική επιρροή της

Αιγύπτου, μπροστά στους αιώνες του εκκλησιαστικού αυτοκέφαλου της Κύπρου, την εποχή της γλυκειάς χώρας με τους Αραβες και τα δυτικά βασίλεια - πόλεις της Αναγέννησης - η Βαλκανική και η Απτική εκείνη την περίοδο είχαν να αντιμετωπίσουν τις μετακινήσεις των σλαβικών, αλβανικών και βλάχικων πληθυσμών. Η Κύπρος δεν υπήρξε ποτέ επαρχία κράτους των Αθηνών. Οι γεωγραφικοί χάρτες, που τόσο πολύ αγνοούμε αυτόν τον αιώνα, είναι αμελικοί. Η Κύπρος ανήκει στην Ανατολική Μεσόγειο και η Απτική στα Βαλκάνια.

Παρ' όλα αυτά επεκρότησε, ως γνωστόν, για αρκετές δεκαετίες του 20ου αιώνα, η ιδεολογία ότι ο μόνος τρόπος για να απελευθερωθεί η γλυκεία χώρα ήταν η προσάρτηση της (η ένωση της) με το Αθηναϊκό κράτος των Βαλκανίων. Αυτή η ιδεολογία οδήγησε με τη σειρά της σε μια σειρά «επιστημών», που ενάντια στην ίδια την ιστορική εμπειρία και τη γεωγραφία, βάλθηκαν να αποδείξουν ότι η Κύπρος ήταν επαρχία των Αθηνών. Τα αρχαία κείμενα κακοποιήθηκαν βάνανσα για να αφαιρεθούν οι αναφορές σε μη-Ελληνες κατοίκους της Κύπρου στην αρχαιότητα (5) αγνοήθηκε με εντυπωσιακή περιφρόνηση η βιογραφία του Κίμωνα από τον Πλούταρχο (6) (στην οποία κάθε άλλο παρά απελευθερωτής εμφανίζεται ο Αθηναίος στρατηγός) και δημιουργήθηκε μια ιστορία από *factoids* (γεγονίδια - «θέσεις» που εμφανίζονται σαν ιστορική αλήθεια μέσα από την επανάληψη παρά μέσα από τα ιστορικά τεκμήρια) όπως εύστοχα αποκάλυψε την ελληνοκυπριακή εκδοχή της αρχαίας ιστορίας, ο F. Maier. Στα πλαίσια αυτών των «εθνικών επιστημών» αναπτύχθηκε και η γλωσσολογία που εκφράζει το παρσπάνω κείμενο. Αφού η Κύπρος ανήκει στην «Ελληνική Ιστορία» (α priori αξίωμα - *factoid*) και αφού δεν έχει κοινή ιστορία με την Απτική στο εθνικό κέντρο), άρα είναι καθυστερημένη επαρχία, στείρα. Άρα και ζούμε σε κανένα απομονωμένο χωριό της Πίνδου και όχι στο κέντρο της Ανατολικής Μεσογείου. Πιο μακριά είναι η Αλεξάνδρεια, η Ιερουσαλήμ, η Τύρος, η Δαμασκός; Δεν είναι και εδώ που αναπτύχθηκε η «κοινή» της αρχαιότητας; Δεν είναι εδώ, στην Ανατολική Μεσόγειο, που έγιναν οι πρώτες σοβαρές γλωσσολογικές συζητήσεις ανάμεσα στους Στωικούς με έδρα την Πέργαμο και τους αναλογιστές με έδρα την Αλεξάνδρεια; (7) Εδώ δεν είναι που άνθισε ο Αραβικός πολιτισμός (ο οποίος διαφύλαξε και ανέπτυξε τον Ελληνορωμαϊκό τη στιγμή που οι χριστιανοί τον πολεμούσαν); Πώς γίνεται να μην πήραμε χαμπάρι από όλα αυτά που γίνονταν γύρω μας - και εδώ στην γλυκεία χώρα;

(3)

Αυτό που με ενοχλούσε από μαθητή και δεν με έπειθε με τίποτα, ήταν το επιχείρημα ότι η Κύπρος διατηρούσε αρχαιότερες μορφές της Ελληνικής. Το εθνολογικό ήταν η αντίφαση. Όταν δηλαδή η στετέ μου ελάλεν «όρνια» ή «είδε καν ου», ήταν απόδειξη ότι είμαστε απόγονοι των Αθηναίων. Όταν, όμως, πηγαίναμε στα σχολεία (τα οποία έλεγχε άμεσα ή έμμεσα η Αθήνα) έπρεπε να ξεχάσουμε τις λέξεις της γαϊγιάς (που αποδείκνυαν υποτίθεται ότι είμαστε Έλληνες) και να μάθουμε τις νέες λέξεις των Αθηναίων...Ακού...«κότα»...

• ΓΛΩΣΣΕΣ και

ΔΙΑΛΕΚΤΟΙ:

η ολωση του μυθου

των εθιμων γλωσσων.

Όταν σαν φοιτητής άρχισα να μελετώ και να προσπαθώ να καταλάβω την επιστημολογική επανάσταση που συντελέστηκε στις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες από την δεκαετία του 1960, άρχισα να συνειδητοποιώ, ότι και η προσωπική μου εμπειρία αλλά και η συλλογική εμπειρία αυτών που μιλούν κυπριακή, δεν ήταν μεμονωμένη. Το πρόβλημα της γλώσσας έχει αποκτήσει μια νέα διάσταση στις κοινωνικές επιστήμες σήμερα. Κατ' αρχήν ο διαχωρισμός, ο ιεραρχικός διαχωρισμός από το βάρος των εμπειρικών αντιφάσεων. Στην ηπειρωτική Ευρώπη μιλιούνται αυτήν την στιγμή 4 μεγάλα σύνολα γλωσσών - λατινικές, σλάβικες, γερμανικές, σκανδιναβικές. Υπάρχει μια επίσημη γερμανική ενώ οι άλλες ενότητες έχουν κωδικοποιηθεί σε διαφορετικές γλώσσες. Οι Δανοί, οι Σουηδοί, οι Νορβηγοί λ.χ. καταλαβαίνουν όταν μιλούν μεταξύ τους άνκαι έχουν επίσημα διαφορετικές εθνικές γλώσσες. Οι ίδιες, αν όχι χειρότερες διαφορές, υπάρχουν ανάμεσα σε διάφορες γερμανικές ή αγγλικές διαλέκτους. Αφού τα Δανέζικα και τα Νορβηγικά είναι γλώσσες γιατί να μην είναι γλώσσες τα βορειογερμανικά, τα αγγλικά του Λίβερπουλ ή τα αγγλικά των μαύρων της Νέας Υόρκης; Ή στην προκειμένη περίπτωση, γιατί να μην είναι γλώσσα τα κυπριακά όπως είναι η δημοτική και η καθαρεύουσα των Αθηνών; Αντιλαμβάνομαι την τεχνική θύελλα που μπορεί να ξεσηκώσει αυτή η ρητορική ερώτηση (ζούμε στην εποχή της εθνικής λογοκρισίας βλέπετε) γι αυτό ως συμπληρώσω την θεωρητική παράθεση: Γλώσσα σήμερα δεν θεωρείται η επίσημη γλώσσα ενός κράτους. Γλώσσα είναι το σύνολο των διαλέκτων που κινούνται και κυμαίνονται στα πλαίσια μιας γλωσσολογικά ενιαίας περιοχής (λατινικά, αράβικα, κινέζικα, σλάβικα κλπ.) Με αυτή την έννοια στο χώρο της Ελληνικής (των Ελληνογενών διαλέκτων) κινούνται η κυπριακή, η κρητική, η δημοτική, η καθαρεύουσα κλπ. Σαν ίσες διάλεκτοι μιας ενότητας.

Επειδή οι κοινωνικές επιστήμες σήμερα είναι εξ' ορισμού καχύποπτες απέναντι στον Ευρωκεντρισμό (σε μια προσπάθεια να γίνουν πραγματικά ανθρωπιστικές, δηλαδή παγκόσμιες) το ζήτημα της εξουσίας και της επιβολής είναι έντονο στην προβληματική τους. Ιδιαίτερα της ανθρωπολογίας και της γλωσσολογίας. Η πρώτη προσπαθεί, τώρα, να κατανοήσει πως ο ευρωπαϊκός λόγος ιθαγενοποίησε τα 5/6 των κατοίκων του πλανήτη δικαιολογώντας έτσι την ευρωπαϊκή αποικιοκρατία σαν «διαδικασία εκπολιτισμού».

Οι κοινωνικοί ιστορικοί παρατήρησαν ότι η ίδια διαδικασία ιθαγενοποίησης συνετέλεσε και στο εσωτερικό της Ευρώπης. Η εξουσία του συγκεντρωτικού κράτους δεν απλώθηκε στην επαρχία, στα χωριά, μόνο με την βία αλλά και με την πολιτιστική επιβολή. Με την καταστροφή των τοπικών πολιτισμών, των τοπικών γλωσσών, των τοπικών συμβόλων αναφοράς (μια καλή ημέρα λ.χ. στην γλυκειά μας χώρα, οι κάτοικοι της Τζιουκιάς έμαθαν ότι το ηχητικό σύμβολο της κοινότητάς τους ήταν «λάθος» - το χωρικό τους, έπρεπε να λέγεται Κυθρέα). Στη Γαλλία το κράτος του Παρισιού επέβαλε, την παριζιάνικη διάλεκτο της λατινικής σ' όλη την επικράτεια - το ίδιο και το γερμανικό κράτος.

Η γλωσσολογία ήρθε πρόσφατα για να διαπιστώσει ότι αυτή η απίστευτη πολιτιστική ισοπέδωση του πλουραλισμού του ευρωπαϊκού (και όχι μόνο) πολιτισμού δεν έγινε (και δεν γίνεται) για τους ευφάνταστους εθνικούς λόγους που επικαλούνται οι οπαδοί της μιας, ομοιόμορφης εθνικής γλώσσας. Η επιλογή μιας διαλέκτου απέναντι σε μια άλλη, γινόταν και γίνεται με ταξικά και πολιτικά κριτήρια. Η εθνικά σωστή γλώσσα ήταν συνήθως η γλώσσα της άρχουσας τάξης ή των διανοούμενων που αναλάμβαναν την επιβολή της ιδεολογικής εξουσίας του κράτους στον αγροτικό και εργατικό πληθυσμό / πλειοψηφία.

Η πλειοψηφία των ερευνών στην κοινωνιολογία της εκπαίδευσης, για την αναπαραγωγή της ανισότητας, δείχνουν καθαρά ότι η σιωπή και η λογοκρισία που επιβάλλει στην πλειοψηφία των μαθητών η επίσημη γλώσσα, είναι από τους κυριότερους παράγοντες για τη σχολική αποτυχία των μαθητών από τις κατώτερες τάξεις. (8) Είναι άραγε τυχαία η αντιπάθεια των μαθητών στα μαθήματα γλώσσας; Είναι τυχαίο που στη γλυκειά μας χώρα με τόσους απόφοιτους πανεπιστημίων και τόσους επιστήμονες, έχουμε σήμερα τόσους λίγους λογοτέχνες; Και δεν είναι ότι δεν μιλούμε... Μιλούμεν, τζιαι πολλά θέματα... Προφορικά όμως...

Μπροστά στο χαρτί ή το μικρόφωνο η πλειοψηφία συμπιέζει ακόμα. Η εξουσία βλέπει... Ταυτίζουμε την εξουσία με τον αθηναϊκό ήχο. Όταν γελάμε με τον κυπριακό ήχο, όταν μας ενοχλεί ο «χώρκτος» στον δημόσιο λόγο, συμπεριφερόμαστε όπως οι αποικιοκρατούμενοι ιθαγενείς. Σαν υπήκοοι, όχι σαν πολίτες. Λες και δεν πιστεύουμε ακόμα ότι μπορούμε να αυτοκυβερνήσουμε. Να ανέβουμε, όλοι εμείς, στο βήμα της Ιστορίας. Να πράξουμε. Περιμένουμε ακόμα ότι θα έρθουν οι Κίμωνες, οι μεγάλοι ηγέτες, οι εθνάρχες που μιλούν σωστά. Μόνο στο Μακάριο επιτρέπαμε να «κυπριάζει». Γιατί ο Μακάριος ήταν πάντα δυο διαφορετικά πράγματα στην φαντασία μας - η εξουσία (χαρισματική, δημοκρατική, παραδοσιακή) και ένας δικός μας, έναν χωρκατού που την Παναγιά που τα εκατάφερε να γίνει σαν τους μεγάλους τζιαι να τα βάλει μαζί τους. Αντίθετα το γέλιο με τις απομιμήσεις του κ. Κυπριανού είναι απομυθοποιητικό. Είναι η επανοικειοποίηση του Σπύρου του Τζιουρή. Πίσω από τον βαρύγδουπο στόμφο των

«προτάξεων» και των «συμπαράτάξεων» ξέρουμε ότι ο Σπύρος είναι ένας Κυπραίος παππούς.

Η τελευταία ελληνογενής γλώσσα της Ανατολικής Μεσογείου

Η κυπριακή δεν υποχωρεί απλά μεταλλάσσεται. Το θεωρητικό σχήμα «το μερικό υποτάσσεται στο γενικό, γιατί κανένας δεν θέλει να ανήκει στη μειονότητα» είναι ένα αποικιοκρατικό σχήμα σκέψης που ταυτίζει το γενικό και το πλειοψηφικό, με το κράτος. Μετά από 200 χρόνια καταπίεσης οι ευρωπαϊκές διαλέκτοι των ιθαγενών επανεμφανίζονται στο προσκήνιο της ιστορίας με ανυπότακτο πείσμα.

Είναι δυνατόν σε 200 χρόνια να εξαλείψεις την ιστορία, τους κώδικες και τα σύμβολα χιλιετηρίδων; Σήμερα έχει δημιουργηθεί και ευρωπαϊκή χάρτα για τις γλώσσες και τις διαλέκτους των μειονοτήτων. Και ίσως ξαναγυρίσουμε σε μια πιο ανθρώπινη κοινωνία - μια πλουραλιστική, πολυφωνική κοινωνία, η οποία πρέπει τώρα να ενσωματώσει την διαλεκτική εμπειρία της Μοντέρνας Εποχής (στη Δημοκρατία απέναντι στον ολοκληρωτισμό των εθνών για να αντιμετωπίσει τον Μεταμοντέρνο χρόνο της ηλεκτρονικής επικοινωνίας.

Ήταν δυνατόν γοσιπτηθεί ο κυπριακός ηχος από τον αθηναϊκό Όπες απαγορευσεις και λογοκρισίες και αν επιβύλλονταν, όσες ταπέλες χωρών και αν άλλαζαν. Στο άρξρο που ανάφερα πιο πάνω, ο κ. Χριστοδούλης αναφέρεται με έκπληξη σχεδόν σε ένα παράξενο «πρόνόμιο» της κυπριακής:

«Είναι η πρώτη νεοελληνική διάλεκτος που παραδίδεται με κείμενα». Είναι άραγε παράξενο όμως; Ή μήπως πρέπει να ερμηνεύσουμε στο χρονικό του Μαχαιρά, τις Ρίμες Αγάτης και τις Ασσίζες σαν δείγματα της Αναγέννησης στην Ανατολική Μεσόγειο; Μήπως δεν είμαστε η «παράδοξη», ένα στάδιο στην ιστορία των Αθηναίων, ένα απομονωμένο χωριό της Πίνδου, αλλά μια χώρα; Μήπως θα πρέπει επιτέλους να παραδεχτούμε ότι η Κυπριακή που αναπτύχθηκε από την Ελληνική κοινή των Μεταλεξανδρινών χρόνων, σε διάλογο με άλλες γλώσσες και διαλέκτους στην Ανατολική Μεσόγειο, είναι μια ιστορική γλώσσα που θα πρέπει να εκτιμηθεί από μόνη της;

Εχω διαβάσει τα εθνοπροδοτικά επιχειρήματα του συντηρητικού Έλληνα γλωσσολόγου κ. Μπαμπινιώτη (που μας τον παρουσίασαν λες και είναι «οπο» όπως θα έλεγαν στην

Αθήνα - επαρχία βλέπεις, δεν διαβάζουμε το ΒΗΜΑ των Αθηνών και τα όσα ψάλλουν οι άλλοι Αθηναίοι).

Λέει ο κ. Μπαμπινιώτης ότι αυτά τα επιχειρήματα, ότι η κυπριακή είναι (ση διάλεκτος με τις Αθηναϊκές, είναι αυθεντικές προσπάθειες να διασπαστεί η Ελληνική κοινή (σε 20 χρόνια βλέπετε η δημοτική βαφτίστηκε «κοινή» ξεχνώντας ότι προηγουμένως

ήταν παράνομη). Να το θέσω λοιπόν διασορετικά, με ερώτηση. Δεν είναι κρίμα και ντροπή η Λατινική, η Σλάβικη κλπ. να έχουν γεννήσει τόσες γλώσσες και η Ελληνική να είναι ακόμα εγκλωβισμένη στα φτερά της του Υπ. Παιδείας της Αθήνας;

Η Κυπριακή είναι η τελευταία Ελληνογενής γλώσσα της Ανατολικής Μεσογείου και κοιμολά αυτήν την στιγμή την ιστορική κληρονομιά των Ελληνοφώνων της περιοχής που εξαφανίστηκαν- και δεν είναι αναίτια για αυτήν την εξαφάνιση η σχέση εξουσίας που επέβαλε το κράτος των Αθηνών σε αυτούς τους πληθυσμούς.

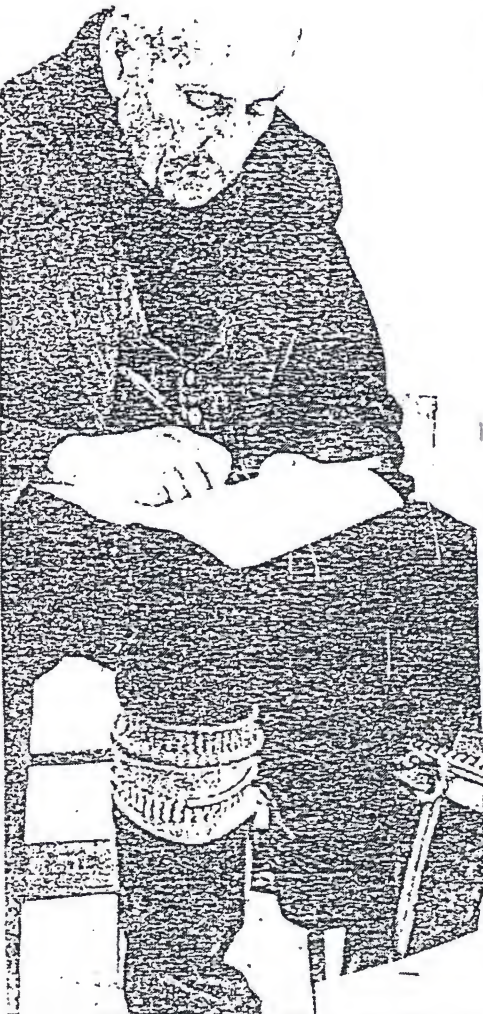
Υπάρχει όντως και μια θλιβερή διάσταση. Μέσα από την καταπίεση της κυπριακής κοινής από τον εθνικισμό (Ελληνικό και Τουρκικό) σήμερα, για πρώτη φορά σε αιώνες, αν όχι χιλιετίδες, η κυπριακή κοινή δεν είναι η γλώσσα επικοινωνίας ανάμεσα στις 2 πολιτικές κοινότητες. Οσο απίστευτο και αν ακούγεται την Κυπριακή την σεβάστηκαν και οι Λατίνοι και οι Οθωμανοί και την πολέμησε μια συγγενική της διάλεκτος - η Αθηναϊκή- στον 20ο αιώνα.

Ας μην κρυβόμαστε λοιπόν πίσω από το

δάκτυλο μας. Την αγγλική δεν την επέβαλε η Αποικιοκρατία. Η μαζική ανάπτυξη της αγγλικής έγινε μετά το 1960. Την χρησιμοποιούμε γιατί είναι η γλώσσα που επεκράτησε διεθνώς και η γλώσσα επικοινωνίας ανάμεσα στις δυο κοινότητες.

Οι Κυπριοφώνοι Τ/Κ χερνουν. Και οποιος ασχοληθεί με την παγκόσμια λογοτεχνία (το φαινόμενο του world fiction) θα διαπιστώ-

σει ότι η αγγλική χρησιμοποιείται όχι μόνο από μη - Αγγλους, αλλά και από συγγραφείς που ήταν και είναι ριζικά αντίθετοι με τον Αγγλικό Ιμπεριαλισμό.

Ίσως οι τριτοκοσμικοί συγγραφείς να χρησιμοποιούν την Αγγλική όχι μόνο σαν γλώσσα επικοινωνίας αλλά και σαν μορφή εκδίκησης απέναντι στους χτεσινούς (ή σημερινούς) καταπιεστές, όπως έγραφε σε σχετικό αφιέρωμα το περιοδικό TIME. Αν μας ενδιαφέρει πραγματικά η εξουσία που ασκείται μετά από την γλώσσα και η ευκολία με την οποία οι Κύπριοι χρησιμοποιούν ξένες γλώσσες (στο βαθμό που είναι πρόβλημα αυτό) αλλιώς πρέπει να κοιτάξουμε.

Ποιάς κρατά σιωπηλό, λογοκριμένο τον μικρό ιθαγενή που επιβιώνει ανάμεσα στους γίγαντες με τα ξύλινα πόδια;

Είναι και ηθικό το πρόβλημα στο κάτω κάτω. Είναι δυνατόν η κριτική εμπειρία του «Καπετάν Μιγάλη», ο Καβαφικός λόγος, το ανθρώπινο πάθος / πόνος του Χριστού στον «Τελευταίο Πειρασμό», το μεγαλείο της Μακρονήσου στην ποίηση του Ρίτσου, η πικρή γεύση του τσιγάρου στα «3 κλικ» της Γώγου να παρουσιάζονται μέσα από μια σχέση εξουσίας; Αυτά δεν είναι απλά συγγενικός λόγος γλωσσικά. Είναι κορυφαίες στιγμές, όχι απλά των Ελληνοφώνων, αλλά της ίδιας της ανθρώπινης νοσητερικότητας, της παγκόσμιας εμπειρίας. Αυτά τα έργα, αυτές τις λέξεις, πρέπει να τα αντιμετωπίσουμε σαν ίσοι προς ίσο. Όχι σαν ιθαγενείς.

Γεννήθηκαν μέσα από τον πόνο του ανθρώπου για αναγνώριση, αξιοπρέπεια. Πώς αλλιώς να αντιμετωπίσεις τον Καζαντζάκη τον Κρητικό ή τον Καβάφη, τον Έλληνα της Ανατολής; Είναι θέμα τιμής για τα έργα τα ίδια να τα αντιμετωπίσουμε όρθιοι, σαν ίσοι προς ίσο. Η γλωσσική εξουσία παραποιεί το μεγαλείο της γλωσσικής νεοεπικράτητας. Την αμφισβήτηση των ορίων, των κανόνων, της εξουσίας των λογίων. Των στείων κανόνων. Της γραφειοκρατικής νοσητερίας. Του αποικιακού λόγου.

Είναι ειρωνικό να είναι η δημοτική η γλώσσα της εξουσίας όταν σκεφτεί κανείς τους αγώνες που έγιναν (και στην Κύπρο) για το δικαίωμα των «μη σωστών ήχων» να υπάρχουν. Και αν η αγγλική είναι γλώσσα του διεθνούς καπιταλισμού σήμερα, είναι ταυτόχρονα και η γλώσσα στην οποία έγραψε ο P.H. Laurence, ο Joyce, ο Onwell, ο Rushdie. Στην αρχαία κοινή γράφτηκαν, από τους εβραίους ακολούθου του Ιησού, τα Ευαγγέλια που κατέκτησαν μετά τον Ελληνορωμαϊκό κόσμο. Και η εβραϊκή δεν χάθηκε. Πρέπει να ξανατοποθετήσουμε το γλωσσικό πρόβλημα. Το πρόβλημα της εξουσίας ανάμεσα στις 3 γλώσσες σε κάθε κοινότητα, το θέμα του διαλόγου των γλωσσών (και του αλληλοδανεισμού) χωρίς υστερία. Όπως εύστοχα έγραψε η Μαλβίνα Καράλη αν πάνε ποτέ οι «ψαλιδοκωλήδες» της εθνικής καθαρότητας στον Παράδεισο, ας ζητήσουν από το Θεό να απαγορεύσει αυτήν την Περσική λέξη.

Πρέπει να συζητήσουμε τι σημαίνει αλληλοδανεισμός, οικειοποίηση και μιμητισμός. Και εξουσία. Χωρίς να κρύβονται μερικοί πίσω από κρατικά φερμάνια.

Η εκδίκηση των γιαγιάδων

Κάθε φορά που πάω στους Τορνάρες να δω την στετέ μου έχω την αίσθηση ότι κάνω προσκύνημα σε ένα άλλο πολιτισμό. Την παραδοσιακή Κύπρο. Ενα κόσμο που διάρκεσε για 1000 χρόνια περίπου - από το 700-800 μχ μέχρι τον 20ο αιώνα. Αυτός ο κόσμος τελειώνει. Τελειώνει ο χωρο-χρόνος του, η οικονομική του υποδομή (αγροτική οικονομία) η πολιτιστική του συνοχή (μικρή κοινότητα, θρησκευτική σχέση με το σύμπαν). Ανυμφίβολα η Μοντέρνα και η Μεταμοντέρνα εποχή κληρονόμησαν και θα κληρονομήσουν σύμβολα, αναφορές και παρακαταθήκες απ' αυτόν τον κόσμο. Αλλά για να τα αναπλάσουν σε ένα νέο πλαίσιο.

Ισως η κυπριακή κοινή εκείνης της χιλιετηρίδας να υπήρξε ένα από τα κορυφαία δημιουργήματα εκείνου του πολιτισμού. Όταν μιλά η στετέ μου έχω την αίσθηση ότι ακούω την ποίηση χιλιάδων εγκατομνηστών Κύπριων που έζησαν στην γλ'κειά χώρα. Το «λαπτόρο» κουβόλα τις μνημες της λατινικής περιόδου, η «ορνιθα» της αρχαιοελληνικής, η «πατίχα» της αραβικής επίδρασης, η «κοτζιάκαρη» της Τουρκικής. Μεταλλάξεις και προσαρμογές νοημάτων που κρύβουν μέσα τους την πορεία του κυπριακού παραδοσιακού πολιτισμού.

Ήταν δυνατό να υποκύψουν 1000 χρόνια γλωσσικής διαμόρφωσης στην γλώσσα των αποικιοκρατών ή στην γλώσσα της εθνικά σερβής εκπαίδευσης; Όπως κυριοποιήθηκαν οι προηγούμενες γλώσσες, με πρώτη και καλύτερη την ελληνιστική κοινή, κυριοποιούνται σήμερα η δημοτική των Αθηνών, η Τούρκικη της Αγκυρας και η Αγγλική. Οι ιθαγενείς, όπως έχουν μάθει για αιώνες τώρα, παίρνουν λέξεις, μαθαίνουν γλώσσες αλλά την αλήθεια τους την κρατάνε. Σε κοινούς μυστικούς κώδικες. Και στις 2 κοινότητες τα γεγονότα του '63 λέγονται «φασαρίες» παρά την εθνική διαπαιδαγώγηση σε πιο εκλεπτισμένους όρους της υψηλής πολιτικής. «Ανταρσία», «Εθνικός αγώνας» κλπ.

Η νέα κυπριακή κοινή του 21ου αιώνα, της ηλεκτρονικής επικοινωνίας, του μεταμοντέρνου pastische, θα διαμορφωθεί μέσα από ένα διάλογο με την Ελληνική, την Τουρκική και την Αγγλική κοινή. Σε κυπριακό υπόστρωμα. Ήδη στις πόλεις αλλά και στις παροικίες ο διάλογος έχει αρχίσει να δημιουργεί. Η «Σταυρούλα» και ο Vtasaman σαν οι ραπ (rap) ύμνοι των Κυπρίων, είναι ένα χαρακτηριστικό. Από τον Κυπρίο του Λονδίνου, Hag-Mike, ολόκληρη η φράση είναι σημειολογικός χάρτης του μέλλοντος.

Η κυριοποίηση των γλωσσών στην γλ'κειά χώρα σήμερα είναι η εκδίκηση των γιαγιάδων. Η τελευταία τους παρακαταθήκη. Το τελευταίο τους χαμόγελο. Η Κληρονομιά.

Βιβλιογραφία:

1) Μενέλαος Ν. Χριστοδούλου, Η Κυπριακή διάλεκτος κατά τον ΙΗ και ΙΘ αιώνα, Διαλέξεις Λαϊκού Πανεπιστημίου, Δήμος Λευκωσίας, 1984.

2) Άννα Φραγκούδη, Γλώσσα και ιδεολογία, Οδυσσεύς, Αθήνα, 1987 σελ.125

3) Παραδόξως τελευταία βρέθηκε να συτάσσει λεξικό της «Ελληνικής Κυπριακής». Οπότε, είτε αναθεώρησε τις απόψεις του, είτε τον παρεξηγήσαμε (πως;) είτε το λεξικό θα γίνει με την τακτική της λογοκρισίας των κυπριακών ήχων που ακολουθήθηκε στην «τυποποίηση» (ουσιαστικά παραποίηση) των τοπωνυμίων.

4) Μενέλαος Ν. Χριστοδούλου Ο.Π.

5) Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η λογοκρισία του αρχαίου γεωγράφου Σκυλάκα από τον τότε Υπουργό Παιδείας Ανδρέα Χριστοφίδη, στην εισαγωγή του στο συμπόσιο «The history of the Greek language in Cyprus» το 1986 (έκδοση 1988). Ο κ. Χριστοφίδης περικόπτει κατά βούληση τον αρχαίο συγγραφέα όταν αναφέρεται σε Φοινικικές, αρχαιοκυπριακές και μη Ελληνικές πόλεις. Για σύγκριση: XXVII της έκδοσης του συμποσίου και σ. 73 στο βιβλίο του κ. Κ. Χατζηιωάννου «Η Κύπρος εις τας αρχαίας πηγάς»

6) Κυριάκος Χατζηιωάννου, Η Κύπρος εις τας αρχαίας Ελληνικάς πηγάς, έκδοση Αρχιεπισκοπής, Λευκωσία, 1985 σ. 113

7) R.H. Robbins, Σύνομη Ιστορία της Γλωσσολογίας, Νεφέλη, Αθήνα 1989.

8) Άννα Φραγκούδη, Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, Παπαζήση, Αθήνα, 1985.

Κληρονομιά

Εούπημαν ήλιου μονιχός, κάθεται στην αυλήν του.
 Αλάρκα εν η σκέψη του μα ο πόνος στην ψυσιήν του.
 Ασπρα μαλιά ως την ράσιν του, πρόσωπον λιοκαμμένον
 τζιαι μέσα στις αγγάλες του κρατεί παληόν λαούτον.
 Χασκέται εν ο γυόκκας του, ο καλαναγιωμένος,
 που αδικασκοτώθηκεν μέραν δευτερογιούνη,
 χρόνια 'βδομήντα τέσσερα τζιαι σιήλια εννιακόσια,
 πριχού να φτάσει να χαρεί την αγαπητητζιήν του.
 Παίζει την πρώτην την χορδήν ...θωρεί τον νεφανίσκει.
 Παίζει χορδήν την δεύτερην ...εφάνην του γελά του.
 Παίζει τες άλλες δκυο χορδές ...ακούει την φωνήν του.
 Αντόν τες παίζει ούλλες μαζίν ...φιλά το μέτωπον του.
 Μέσα στα χαλαμάντουρα τα γιασουμιά αβθήσαν
 τζιαι το αμπέλιν το ξερόν άξιππα μούττες φκάλλει.
 Πόσ' το λαούτον έγειρεν ο γέρος διχ' ανόσαν,
 φήννωπας για κληρονομιάν πληγήν που εν θα δρέψει.

Στίχοι & μουσική: Γιώργος Κάρβελλος

Πέμπτη 10 Φεβρουαρίου 1994

Πέμπτη 17 Φεβρουαρίου 1994

Κουβέντες του

Καφενέ

Πέμπτη 24 Φεβρουαρίου 1994

Του Ανδρέα Παναγιώτου

Η πολιτική και ο δημόσιος λόγος στη γλυκειά μας χώρα είναι από τα πιο περίπλοκα σημειολογικά συστήματα που υπάρχουν. Εγώ, σαν ένας φτωχός και ταπεινός χρονικογράφος, ο οποίος (έτσι το 'φερε η μοίρα, η συγκυρία ή η τύχη) ερωτεύτηκε στην και τη γλυκειά χώρα, ώρες-ώρες αδυνατώ και κουνιάζομαι (βαρκοῦμαι δηλαδή) προσπαθώντας να αποκωδικοποιήσω όλα αυτά τα περίεργα σύμβολα. Πρόσφατα μας προέκυψε και νέο σύμβολο. «ΜΟΕ». Εφαρτήσαμε να καθιερώσουμε τη λέξη «επαναπροσέγγιση» και ξαφνικά έρχεται ο γείτονας από την Αίγυπτο που μετακόμισε στη Νέα Υόρκη (ο Γκάλι) και μας ρίχνει νέο όρο. «Οικοδόμηση εμπιστοσύνης». Και ξαφνικά όλοι αγάπησαν την επαναπροσέγγιση και μισούν τα ΜΟΕ. Τρίτους Αττίλες ο ένας, τέταρτους ο άλλος, ανακοινφίζεται ο ποδά γιατί φεύκει ο Κλαρκ (άλλος μυστήριος τούτος - το παίξει σταθερά διήμερος) χαριεντίζεται ο ποτζίει για νέες διαδικασίες κλπ. Ο άλλος στο προεδρικό παίζει το Πυθία. Το κόμμα του, που πριν ένα χρόνο εθώρεν «σκοτεινά σχέδια του Βασιλείου» ξαφνικά ξαναανακάλυψε το εθνικό καθήκον της συμπαράστασης στον πρόεδρο. Θα μπορούσε βέβαια να πει κανείς ότι οι συζητήσεις για τα ΜΟΕ εμπλέκουν την πολιτική του καθενός στο κυπριακό με την εσωτερική μετακλογική σκηνή, τις συμμαχίες και τις ισορροπίες... Και γω τι φταίω; Πως να μη δει, ένας κατημένος χρονικογράφος σαν και εμένα, το ιστορικό σκηνικό; Το club του οποίου προεδρεύει ο Αιγύπτιος γείτονας (ο ΟΗΕ) είναι αποφασισμένος. Το δείχνει. Από την Καμτοτία μέχρι την Παλαιστίνη. Μέχρι και οι Σέρβοι κατόπιαν την ψευτομαγκιά των Βαλκανίων και τα μάζεψαν απ' τα βοννά του Σεράγεβο - επιτέλους, να ανασάνουν και λίγο οι αθώοι. Με αυτό το σκηνικό νομίζω ότι πάμε για λύση. Βεβαίως στην γλυκειά μας χώρα ποτέ δεν μπορείς να είσαι όγνουρος... Ας μην ξεχνάμε άλλωστε ότι εμείς δημιουργήσαμε πρόβλημα εκεί που δεν υπήρχε - ή τέλος πάντων κάποιος το δημιουργήσαν και μετά έγιναν εξωγήινοι... Ιστορική αμνησία και τα γνωστά.

Σαν χρονικογράφος πρέπει να παρατηρήσω ότι η λύση την οποία προτείνει ο Αιγύπτιος γ.γ. του ΟΗΕ είναι λίγο πολύ μια προέκταση των συζητήσεων των Κυπρίων τα προηγούμενα 20 χρόνια. Αυτό, παραδόξως, δε φαίνεται καθόλου στο δημόσιο λόγο. Είδα και απόειδα λοιπόν και αποφάσισα να πάρω τα μάτια μου (και τα αυτιά μου) και να βγω σε δρόμους και πλατείες να ακούσω τι λένε οι ιθαγενείς. Στους καφενέδες. Εκεί που για δεκαετίες σχηματίζεται η κοινή γνώμη των απλών και των ταπεινών. Η δημόσια σφαίρα της καθημέρηνης. Στα ενδιάμεσα της αφήγησης που ακολουθεί θα παρεμβάλεται και ο δημόσιος λόγος, ο τηλεοπτικός, που έχει φτάσει πλέον σε μοναδικά επίπεδα ασυναρτησίας. Ή απλά μη κατανόησης από έναν αδαή, μη «μπασμένο» πολίτη.

Δυο κόσμοι

Την περασμένη Πέμπτη βρέθηκα στον προσφυγικό σύλλογο «Αναγέννηση», στην τέως Τ/Κ συνοικία της Λεμεσού. Η σημειολογία του χώρου: Απέναντι απ' την πόρτα μια καθρωμένη αφίσα του Καβάζογλου και του Μισιαούλη. Πιο κάτω ένα πορτρέτο του Τσε Γκουεβέρα. Σου έρχεται σχεδόν αναπόφευκτα στο μυαλό το τραγούδι της Χαρούλας «Τίποτα δεν πάει χαμένο...». Είχα πάει στην Αναγέννηση για μια εκδήλωση με guest star τον Τουρκοκύπριο πολιτικό Αλτάι Ντουρτουράν. Η ίδια η εκδήλωση είχε κάτι απ' την κρυφή μαγεία της γλυκειάς χώρας. Ένας Τ/Κ να μιλά σε ένα σύλλογο Ε/Κ προσφύγων. Το ίδιο βράδυ, κάποιοι άλλοι (πιθανότατα μη πρόσφυγες) προσπαθούσαν να βάλουν φωτιά στο τζαμί του Μπαϊρακτάρη στη Λευκωσία. Δυο κόσμοι. Η διαλογική συζήτηση των προσφύγων με ένα Τ/Κ στη Λεμεσό, η προσπάθεια να τορπιλιστούν οι συνομιλίες με ένα εμπρησμό στη Λευκωσία. Την άλλη μέρα υπήρχε μια επανάληψη στον τηλεοπτικό καθρέφτη. Μετά τη συζήτηση του Ρολάνδη και του Παπαπέτρου στο ΡΙΚ (αυτοί είναι υπέρ των ΜΟΕ σαν αναγκαίο επιτικό βήμα) γύρισα στο Λόγο (ο οποίος φαίνεται επιτέλους να ανακαλύπτει τι σημαίνει πολυφωνία). 3 δημοσιογράφοι συζητούσαν, πάλι, για τα ΜΟΕ. Στο τέλος η συζήτηση εξελίχθηκε σε μια αντιπαράθεση ανάμεσα στον κ. Α. Μαύρο και τον κ. Σ. Αγγελίδη. Ο κ. Μαύρος σε μια στιγμή αμύχανος (όταν αντιμετώπισε τη μόνιμη ανασφάλτητη ερώτηση - τι θα κάνουμε αν εγκαταλείψουμε τις συνομιλίες;) εξαπέλυσε μια προσωπική επίθεση ενάντια στον κ. Αγγελίδη, ότι σαν δημοσιογράφος του Φιλελεύθερου υποστήριζε «Τουρκικές θέσεις», υπονόμισε το αγωνιστικό φρόνιμα του λαού και τρέχα γύρευε.

Ο κ. Αγγελίδης του υπενθύμισε ότι την πόρτα για την 20η Ιουλίου την άνοιξε η 15η Ιουλίου και ότι τα ίδια επιχειρήματα ενάντια στους υποστηρικτές του εφικτού, τα χρησιμοποιούσε η ΕΟΚΑ Β' τότε. Ο συντονιστής αδυνατούσε να παρέμβει. Ήταν σαν να τρύπησε ξαφνικά το δίχτυ της λογοκρισίας και πέρασαν οι απαγορευμένες λέξεις. Προδοσία - ΕΟΚΑ Β'. Ορθά ο κ. Χατζήκωριακος παρατήρησε ότι χρειάζεται επαναπροσέγγιση και ανάμεσα στους Ε/Κ τους ίδιους. Η ποδοσφαιρική και η ΕΟΚΑ Β' υπάρχουν στο σημασιολογικό μας λεξικό και στην ιστορική μας μνήμη. Σαν βαθιές χαραματιές πόνο. Και όποιος ξύνει τις πληγές απλά φέρνει τον πόνο (και την οργή) στην επιφάνεια.

Η ασυναρτησία του εθνικού λόγου

Καθόμουν την άλλη μέρα στο καφενείο της αγοράς της Λεμεσού και κουβέντιαζα με ένα φίλο για τη συζήτηση στο Λόγο. Με εντυπωσίασε η ασυναρτησία του κ. Μαύρου. Ξεκίνησε με την παραδοχή ότι οι απορριπτικοί εύχονταν να πουμπάρει τη διαδικασία ο Ντενκτάς μας είπε μάλιστα ότι αυτό (το ότι εναλλάθεται τις ελπίδες τους στον Ντενκτάς) το ένιωθαν σαν αυτοεξευτελισμό - πάλι καλά - αλλά τι να γίνει; Μπορείς να το δεις και θετικά βέβαια. Σαν ένα βήμα, ας πούμε, αλληλοκατανόησης (για να μην πω «επαναπροσέγγισης» και σηκωθούν οι τρύχες του αγαπητού Λάζαρου) ανάμεσα στους

εθνικιστές των 2 κοινοτήτων Ανταλλάζουν και ευχές από την τηλεόραση πλέον. Φαντάζομαι ότι και οι κύριοι που προσπάθησαν να βιάσουν φωτιά στο τζαμί ήθελαν να κάνουν μια πάσα στον Ερογλου- να περπολήσουν και οι οπαδοί του καμιά εκκλησία για να επιστρέψουμε στα εθνικά ορθά αλληλοβρισίματα περί βαρβάρων. Ο κ. Μαύρος όμως είναι σιασιούρης. Δεν μπορούσε να περιμένει το ναινάγιο για να αρχίσει να απαγγέλει το εθνικό του ποίημα. Μας πέταξε ξαφνικά στη μέση ότι το κυπριακό ήταν σύγκρουση Ελληνισμού και Τουρκισμού και μετά, ανεμίζοντας μια Τ/Κ εφημερίδα και ένα τηλεγράφημα σε εφημερίδα του Αμμάν, τα οποία ανέφεραν σε μετάφραση ένα άρθρο του κ. Αγγελίδη για τη σχέση Κύπρου- Κουβέιτ, επέμενε να στήσουμε το δημοσιογράφο του Φιλελεύθερου στον τοίχο, σαν εθνικό προδότη. Και εγώ, ο δύσμοιρος ο χρονικογράφος, τι να γράψω για το δημόσιο

λόγο στη γλυκειά χώρα στην ύστερη μοντέρνα εποχή; Ότι οι ίδιοι οι δημοσιογράφοι απαιτούσαν λογοκρισία της σκέψης και της άποψης; Θύμιζε και λίγο προεκλογική εκστρατεία η σκηνή; Εγγράφα μυστικά που ανεμίζονται για να εντυπωσιάσουν τους ιθαγενείς ακροατές, δαίμονες και προδότες, κακά πνεύματα και υπονόμηση του αγωνιστικού φρονήματος. Κάθεσαι και εσύ ο αδαίης και απορείς;

Καλά, δε μας είπε αυτός ο τύπος (ο κ. Μαύρος) πριν λίγα λεπτά ότι ενατάθετε τις ελπίδες του στον Ντενκτάς; Αμα εδώ πέρα είναι σύγκρουση Ελληνισμού και τουρκισμού και ο κ. Μαύρος ελπίζει δημόσια στη βοήθεια του κ. Ντενκτάς, ποιος προδώνει ποιον; Μήπως ο κ. Ντενκτάς έγινε μυστικός πράκτορας του Ελληνισμού ή μήπως ο κ. Μαύρος... Θεός φυλάξοι! Αμωτο άλλο. Ετάθκιασεν ο κ. Μαύρος να μας λέει ότι η άμυνα μας είναι η κυπριακή Δημοκρατία. Και στην επόμενη σκηνή μας αμολάει και κάτι για την άθλια (ή μήπως είπε απεχθή;) Ζυρίχη του Καραμανλίου. Ελεος κύριοι... Δεν είναι η Κυπριακή Δημοκρατία το πολιτειακό σχήμα που προέκυψε από τη Ζυρίχη; Φταίει μόνο ο Καραμανλίου για τη Ζυρίχη; Δεν ήταν οι καπετάνιοι της ΕΟΚΑ που επάνδρωσαν το κράτος μετά την Ζυρίχη; Και ποιο είναι δηλαδή το πρόβλημα της Ζυρίχης- το ότι μας δόθηκε μια- ημιτελής ανεξαρτησία υπό την κηδεμονία των 3 εγγυητριών ή ότι κερδίσαμε την Ανεξαρτησία; Και όλοι αυτοί που υποδέχτηκαν τον Μακάριο του «Νενικήχαμεν», αυτοί που ψήφισαν το Μακάριο του «εφικτού» και αυτοί που αγωνίστηκαν για να ολοκληρωθεί η ανεξαρτησία και η Κυπριακή

Δημοκρατία, τι ήταν;

Αθλιο Καραμανλίου; Ο μίθος της «προδοσίας» της Ζυρίχης είναι ένα εύκολο πα-ραμύθι. Και βολικό. Κρίνει έντεχνα το γεγονός ότι η Ζυρίχη ήταν μια χειρότερη έκδοση της αυτοκυβέρνησης του '47 και ότι κάποιος απαγό-

ρευαν τη συζήτηση για το κυπριακό ανάμεσα στους Κύπριους πριν το 1959. Ποιοι επέβαλαν με τη βία των όπλων και τους ξυλοδαρμούς, την άποψη ότι μόνο η Εθναρχία, ο Μακάριος, εδικαιούτο να συζητά το κυπριακό; Ο κ. Μαύρος, προφανώς, λατρεύει την ΕΟΚΑ. Και αδυνατεί να δει τις συνέπειες των πράξεων. Θυμάται το Νούρο φαντάζομαι και ξεχνά σε ποια οργάνωση ανήκαν οι εκτελεστές του. Και προφανώς ποτέ δε θεώρησε αξιο λόγου να ασχοληθεί με τους νεκρούς εργάτες της Αχερίτου. Προδοσιολογία και εθνικός λόγος.

Το πτώμα του Γρίβα

Καθώς συζητούσαμε στο καφενείο, κάποιος κύριος από ένα γειτονικό τραπέζι μπερδεύει τα

ονόματα και νόμιζε ότι μιλούσαμε για τον Παπαδόπουλο- για τον Αρχιεπίσκοπο και το μνημόσυνο του Γρίβα. Φοβερή ιστορία και αυτή. Ο πρόεδρος της Δημοκρατίας (αυτής της πολιτείας που τόσο μιλούσε ο Γρίβας) πάει στο μνημόσυνο του αρχηγού της ΕΟΚΑ Β'. Τι νόημα έχει; Τιμή είναι αυτό το πράγμα; Αποδείξει ότι αυτή η πολιτεία είναι μεγαλόσπλαχνη και συγχωρά; Τρέχα γύρευε... Μαζεύτηκε πάλι ο ΔΗΣΥ να τιμήσει το Γρίβα... αλλά ο επίτιμος πρόεδρος του είναι και πρόεδρος της Δημοκρατίας. Και η Αστυνομία του κράτους να θεωρεί ότι η φράση «ΕΟΚΑ Β' = ΓΡΙΒΑΣ» προκαλεί διχασμό. Ελεος και πάλιν κύριοι... Αυτό είναι ιστορικό γεγονός, τι να κάνουμε; Η ιστορία είναι ιστορία. Οι Χίτες υπήρξαν από τα πιο θλιβερά επεισόδια στην νεοελληνική ιστορία, η προσπάθεια του Γρίβα να χρησιμοποιήσει την ΕΟΚΑ ενάντια στην Αριστερά είναι τεκμηριωμένη και η ΕΟΚΑ Β' υπήρξε και την οργάνωσε ο Γρίβας. Διγενής ή Γιωργάκης του Τρικώμου, δε θα έχει σημασία, όσο η εμπειρία του ανθρώπου στο έργο και η ιδεολογία του) παραποιούνται από τους ίδιους τους οπαδούς του. Αν ο Γρίβας ήταν ιστορική προσωπικότητα η κομμο-τραγική φιγούρα θα κριθεί από το βίο

ΖΗΤΩ Η ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΠΡΟΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ
YASASIN ISCILERIN BIR KAYISI

του - ολό-

κληρο. Αλήθεια γιατί δε δοκιμάζει η Υπουργός Παιδείας να εισηγηθεί στον Έλληνα Υπουργό Παιδείας ένα φιλολογικό μνημόσυνο για τους Χίτες; Εκεί να δεις

πλάκα και συναπόφαση...

Προφανώς παίζονται παιχνίδια πάνω στο πτώμα του Γρίβα. Ο πρόεδρος πήγε στο μνημόσυνο και οι συνδέσμοι αγωνιστών στηρίζουν τώρα τον πρόεδρο στα ΜΟΕ.

Αθήνης επίθεση κατά Στ. Αγγελίδη

Αθήνη προσώπιση επίθεση εφελκυσ χείρας κατά του δημοσιογράφου Στ. Αγγελίδη... ορθογραφία... φέρωντα... Η αντί... του Α... ούλη... παρ... τη...

Φιλίες ιθαγενών

Στην Αναγέννηση της Λεμεσού, η οικοδόμησή εμπιστοσύνης είχε μια συγκινητική διάσταση. Ο διαλογικός μονόλογος του κ. Ντουρτουράν: «Μερικοί λένε...» «οι άλλοι λένε...» «Εμείς είμαστε μια τρίτη θέση...». Ο

Ντουρτουράν εκπροσωπεί ένα πολύ μικρό κόμμα (1-2%) μπροστά στα μεγάλα κόμματα της Τ/Κ αριστεράς - το Ρεπουβλικανικό και το κοινοτικό-πελευθερωτικό. Ο ίδιος όμως έχει το status ενός παράγοντα, λόγω ιστορίας.

Υπήρξε ηγέτης της αντιπολί-

τευσης το '81 όταν κέρδισε τις εκλογές, αλλά έχασε την εξουσία της κοιότητας μετά από παρέμβαση της Τουρκίας. Υπήρξε στόχος βομβών και απειλών και γενικά θεωρείται «αντι-πολιτικός» πολιτικός. Λέει, συνήθως, τα πράγματα με το όνομα τους. Στις ομιλίες του τονίζει ότι θα είναι κακό πολιτιστικά για τους Τ/Κ να μην έρχονται σε επαφή με τους Ε/Κ. Είναι υπέρ των ΜΟΕ και προφανώς εκπροσωπεί τον Τουρκισμό, (σύμφωνα με την ανάλυσή του κ. Μαύρου, ο οποίος έχει εναποθέσει τις ελπίδες του στον Νιενκιάς και τον Ερογλου για τη σωτηρία του Ελληνισμού. Το δε ακροατήριο των Ε/Κ προσφύγων ήταν σίγουρα επηρεασμένο από την αντιεθνική προπαγάνδα του κ. Αγγελίδη. Κανένας δεν κινήθηκε απειλητικά να τον κτυπήσει, διεκδικώντας έτσι το πανάρχαιο, προφανώς, ήθος των εμπρηστών του Μπαύρακτάρη. Οι τελευταίες στιγμές της εκδήλωσης θα έσπρωχναν σίγουρα τον κ. Μαύρο να τηλεφωνήσει στον Ερογλου για επίσημη συνεργασία ενάντια στην υπονόμευση του αγώνα Ελληνισμού-Τουρκισμού. Ένας συνταξιούχος ζήτησε, με έντονη συγκίνηση στη φωνή του, να επιτρα-

πούν οι συναντήσεις «ανθρώπων της τρίτης ηλικίας». Και ένας άλλος έδωσε δημόσια ένα σημείωμα στους Τ/Κ για να το μεταφέρουν στους συγχωριανούς του που έφυγαν το '74.

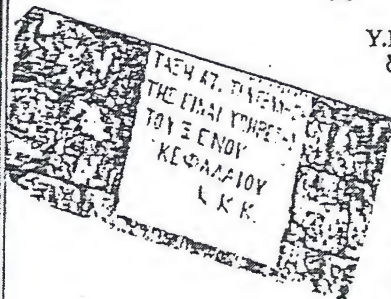
Λίγο πιο πάνω από την Αναγέννηση είναι ο σύλλογος των εθνικόφρονων προσφύγων. Σκεπτόμουν τι υποδοχή θα είχε ο κ. Νουρτουράν σε εκείνο το σύλλογο. Δε θα άξιζε να δοκιμαστεί; Τώρα που οι συνδέσμοι αγωνιστών και ο ΔΗΣΥ υποστηρίζουν τα ΜΟΕ... Πριν λίγα χρόνια έτυχε να συνοδεύσω με μια παρέα, έναν Τ/Κ, που ήθελε να δει το χωριό που μεγάλωσε. Φεύγοντας μας έπιασε η βροχή και οδηγήθήκαμε στο διπλανό χωριό για καφέ. Σταματήσαμε στην πλατεία και κινηθήκαμε προς τα καφεενεία. Εσπρωξα την πόρτα και μπήκα μέσα. Πάγωσα. Στον τοίχο, η φωτογραφία του Γρίβα. Οι άλλοι είχαν ήδη μπει. Εβρεχε έξω. Προσπάθησα να ψιθυρίσω στον Τ/Κ ότι μάλλον θα έπρεπε να πάμε στο διπλανό καφεενείο. Γρίβας και Τουρκοκύπριοι δεν ήταν ακριβώς η δικιά μου συνταγή (τότε) για χειμωνιάτικο κοκτέιλ. Απώθητος ο άλλος. Τους έβλεπε στο άψε σβήσε ποιου γιος ήταν και άρχισαν τα

Μια αριστερή απορία

Δεν ξέρω πόσο αντιπροσωπευτικό είναι αυτό το ταξίδι στους δημόσιους χώρους της καθημερινότητας. Νιώθω όμως σαν πολίτης και διαισθάνομαι σαν χρονικογράφος ότι υπάρχει μια «εξωκοινοβουλευτική βούληση» (για να χρησιμοποιήσω τον όρο της κ. Τσουγιοπούλου) που πρέπει να αρθρώσει. Για τη λύση. Για το μοίρασμα του πόνου, για την αναζήτηση μιας δικαιοσύνης πέρα από τα πτώματα και τη νεκροφιλία. Για τη ζωή και το μέλλον. Βρίσκομαι όμως μπροστά στην αδυναμία, ακόμα, να κατανοήσω τους συμβολικούς πολέμους του δημόσιου λόγου. Τον κ. κληρίδη ούτε τον συμπαθώ, ούτε τον αντιπαθώ, σαν άνθρωπο. Δεν τον ξέρω. Σαν πολίτης δε συμπαθώ ιδιαίτερα τη μυστικοπάθεια της διτλωματίας του και διαφωνώ ριζικά με την πολιτική των μισών του Υπουργών. Σαν χρονικογράφος δεν είμαι καθόλου σίγουρος ότι η τακτική της καταστροφολογίας για τα ΜΟΕ θα βοηθήσει στο τέλος. Αν τα ΜΟΕ δεν καταλήξουν πικραμένα, προφανώς θα δικαιωθούν όλοι, ως συνήθως... Ας υποθέσουμε ότι φτάνουμε σε συμφωνία. Ομως τι θα γίνει με όλο αυτό το ψήσιμο ότι τα ΜΟΕ είναι η καταστροφή; Θα πείραζε δηλαδή και ένας καλός λόγος εκ μέρους της πολιτικής και δημοσιογραφικής ελίτ; Εδώ όλοι φαίνονται τρομοκρατημένοι... Μοιάζει με ένα παράξενο replay του '58-'59. Καταλήξαμε στην Ανεξαρτησία, ενώ μέχρι σχεδόν την τελευταία στιγμή, κανένας δεν τη δεχόταν. Και όμως υπήρχε στο τραπέζι από το '47 και ήταν σχεδόν δεδομένη από τον Φεβράριο του '57. Μπορεί να υπάρξει λύση του κυπριακού χωρίς την εξωκοινοβουλευτική βούληση που θα σταθεί αυτήν τη φορά μπροστά στους εμπρηστές ή τους προβοκάτορες του Μπαύρακτάρη;

Δεν είναι απλά θέμα σύνεσης όπως επιμένει ο αγαπητός κ. Κατσαμπιάς. Είναι και θέμα ονειρώ. Θα πρέπει να μιλήσουν επιτέλους και οι ονειροπόλοι μιας άλλης Κύπρου. Δεν μπορούμε να παραχωρούμε το όνειρο, το ευκαίο, στους νοσταλγούς του χθες. Κουβαλά και το εφικτό, η πραγματικότητα δηλαδή της γλυκειάς χώρας, ένα όνειρο που δεν αρθρώνεται ακόμα στο δημόσιο λόγο. το όνειρο που έκφραζαν τα ξεστά λόγια των ανθρώπων της «τρίτης ηλικίας» και των γειτόνων που στέλνουν χαιρετίσματα στους γείτονες που έχασαν το '74, στη συνάντησή - εκδήλωση της Αναγέννησης.

Πρέπει να ανακαλύψουμε το όνειρο των υπογείων ρευμάτων της μοντέρνας εμπεύσεως της γλυκειάς χώρας. Σαν δημιουργοί και όχι σαν αντικείμενα της ιστορίας μας. Γνώμη ενός ταπεινού χρονικογράφου.

Υ.Γ. Ένας φίλος που το διάβασε, με ρώτησε αν το κείμενο δεν εκφράζει και μια έμμεση ή άμεση διαφορά με τη θέση του ΑΚΕΛ για τα ΜΟΕ. Ναι. Είναι μια διαφοροποίηση βγαλμένη απ' την εμπειρία της Αριστεράς. Μιας αριστεράς που συζητά ελεύθερα και ονειρεύεται τώρα πια το μέλλον.

Οι γιοί του Αβραάμ

Του Αντρέα Παναγιώτου

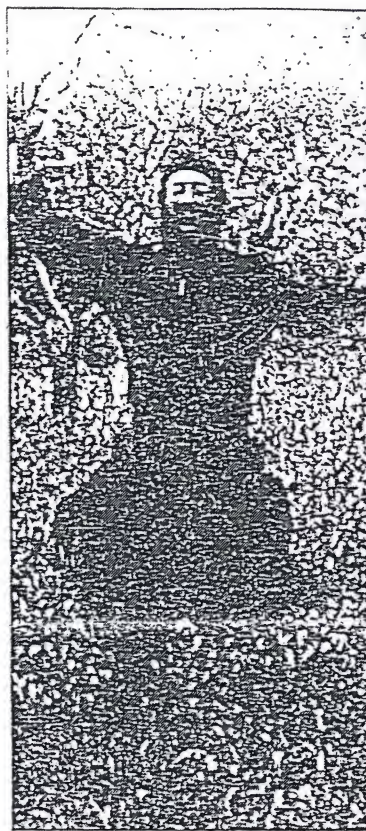
Παράξενοι καιροί

Ακουσα τα νέα για τη σφαγή της Χεβρών, καθώς ερχόμουν από τη Λευκωσία στη Λεμεσό. Ο αριθμός των νεκρών ανεβοκατέβαινε αναλόγως της ανταπόκρισης...50...60... Λες και είχε σημασία ο αριθμός, η ποσότητα των πτωμάτων, για να βιώσει κανείς το είδος, την ποιότητα της φρίκης... Υπήρχε βέβαια και το προηγούμενο... Όταν σκοτώνονταν πέντε-πέντε οι άνθρωποι στο Σεράγεβο κανένας δεν έκανε τίποτα... Και ξαφνικά όταν φτάσαμε στο μαγικό αριθμό 60 αποφασίστηκε ότι κάτι έπρεπε να γίνει. Εται και στην Παλαιστίνη. 3-4 νεκροί κάθε μέρα δεν είναι αρκετό... 60 πτώματα όμως... Το «επεισόδιο» μπορεί να γίνει καταλύτης είπε ο κ. Κλίντον.

Καθώς άκουα αυτό τον ανηλεή βομβαρδισμό από ειδήσεις και τηλεγραφήματα κόλλησα στη λέξη «Αβραάμ». Η σφαγή έγινε στο τέμενος δίπλα από το συμβολικό τάφο του προφήτη Αβραάμ... Του πατριάρχη Αβραάμ, που ήταν έτοιμος να θυσιάσει το γιο του, τον Ισαάκ, σαν σύμβολο υποταγής και πίστης στον «ένα και μοναδικό Θεό». Λέγεται, ότι τις προηγούμενες μέρες υπήρχε ένταση ανάμεσα στους Παλαιστίνιους, μουσουλμάνους και στους Εβραίους εποίκους για το ποιος θα έκανε πορεία στον ιερό χώρο. Ο Βαρούχ Γκολντστέιν, ο δολοφόνος, διάβασε με ιερή προσήλωση το βιβλίο της Εσθήρ (ένα ιερο κείμενο των Εβραίων) και μετά πήρε το όπλο, πήγε στο τέμενος και άρχισε να πυροβολεί ενάντια στο πλήθος που γονάτιζε και προσευχόταν, που έκφραζε δηλαδή υποταγή και πίστη στον «ένα και μοναδικό Θεό». Ο θύτης και τα θύματα, λάτρευαν τον ίδιο Θεό και ήθελαν να γονατίσουν, να ορκιστούν πίστη και υποταγή στον ίδιο χώρο, στο όνομα του ίδιου Πατριάρχη. Του Αβραάμ. Παράξενοι καιροί. Και σε τέτοιους παράξενους καιρούς οι χτεσινοί ένοχοι εμφανίζονται σαν οι σημερινοί σωτήρες. Το ΝΑΤΟ, λέει, προστατεύει τους πολιορκημένους του Σεράγεβο.

**Ο Χριστός που
ξανασταυρώνεται στα
σύνορα**

Η σφαγή της Χεβρών με πείραξε. Σαν μια πληγή που μολύνθηκε. Και η αδυναμία να κάνεις οτιδήποτε. Ωρες-

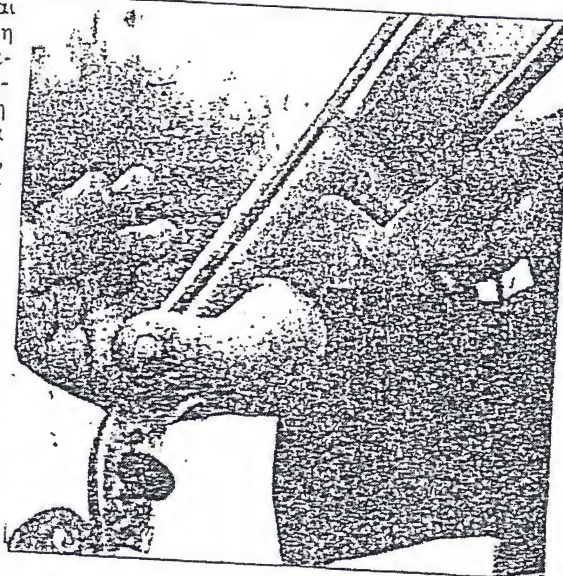

ώρες νοιώθω σαν αιχμάλωτος σ' αυτήν τη θλιβερή επόχη των θρησκευτικών και εθνικών πολέμων. Είναι δυνατόν να υπάρχει τόση ασέβεια; Να βεβηλώσεις με φόνο τον ιερό χώρο του άλλου; Δεν πιστεύω ότι ο κ. Γκολντστέιν ήταν τρελός ή απλά φανατικός. Η προσωπική παθολογία είναι εύκολη λύση. Σ' όλη την Ανατολική Μεσόγειο τριγυρνούν ένοπλοι υπερασπιστές της δικιάς τους ερμηνείας της θείκης βούλησης. Στρατιώτες του Θεού, του ενός και μοναδικού Θεού, που αλληλοσφάζονται στο όνομα του. Το ίδιο και στα Βαλκάνια. Διάβαζα για το συλλαλητήριο που οργάνωσαν οι ιερωμένοι της ελληνικής Μακεδονίας στην Θεσσαλονίκη. Μερικοί φώναζαν: «Στα όπλα, στα όπλα να πάρουμε τα Σκόπια». Χριστιανοί άνθρωποι. Αλήθεια πόσοι ξέρουν, ότι οι Μακεδόνες των Σκοπίων είναι ορθόδοξοι; Πόλεμος ορθόδοξων για τα εθνικά και τα κρατικά σύμβολα. Καθώς ταξίδευα, στην νγρή ατμόσφαιρα του Φεβρέρη, θυμήθηκα νοσταλγικά τον Χριστιανισμό που με μάγεψε στην παιδική μου ηλικία. Τι απέγινε άραγε το «αγαπάτε αλλήλους» και η παραβολή του καλού Σαμαρείτη; Η επίκληση του Χριστού στον Πέτρο όταν τράβηξε το μαχαίρι του να τον υπερασπιστεί. Ο Χριστός θύμωσε στον Πέτρο τότε γιατί δοκίμασε να υπερασπιστεί το δάσκαλο του ένοπλα. Οι σημερινοί χριστιανοί αγωνίζονται τον αγώνα τον εθνικό. Με κανόνια και βόμβες. Για τα εθνικά σύμβολα. Κοίταξα έξω από το πα-

ράθυρο με νοσταλγία για την παιδική μου αθωότητα. Το ραδιόφωνο έλεγε ότι η κρίση στην Βοσνία, το μακελειό των αθώων δηλαδή, σταμάτησε για την ώρα. Οι ορθόδοξοι Σέρβοι που πολιορκούσαν το Σεράγεβο αποσύρθηκαν. Θυμήθηκα τα αμύμητα δελτία ειδήσεων των κυπριακών ραδιοσταθμών τους τελευταίους μήνες: «Βομβαρδίστηκε το Σεράγεβο». Ετσι, χωρίς καμιά αναφορά ποιος το βομβάρδιζε, ποιος σκότωνε τα παιδιά, τους αθώους και τους ερωτευμένους. Εδώ, στην γλυκειά μας χώρα, ταυτιστήκαμε, ποδοσφαιρικά σχεδόν, με τους Σέρβους γιατί ήταν ορθόδοξοι. Βαθυστόχαστοι αναλυτές, μας εξηγούσαν ότι οι Σέρβοι ήταν τα θύματα και ο στόχος του δυτικού ιμπεριαλισμού. Και οι βόμβες συνέχιζαν να πέφτουν στο Σεράγεβο και τα media μας τις κατέγραφαν κρύβοντας επιμελώς ποιοι τις έριχναν. Ακόμα και όταν οι Ευρωπαίοι οι δημοσιογράφοι κινητοποιήθηκαν για να υποστηρίξουν την πολυεθνική εφημερίδα του Σεράγεβο, της Oslobođenje οι δικοί μας σιωπήσαν. Όλοι σιωπήσαμε. Εμείς που ζήσαμε το άδικο του πολέμου στο πετσί μας. Ακόμα και όταν ένας ορθόδοξος ιερέας και ένας χότζις έκαναν μαζί λειτουργία στην θλιμμένη πόλη του Σεράγεβο, τα media και οι αρχιερείς μας, έκαναν ότι δεν είδαν τίποτα. Επέμεναν να μην θέλουν να δουν ότι στο Σεράγεβο εκτός από μουσουλμάνους υπάρχουν και Σέρβοι και Κροάτες και μη θρησκευόμενοι που δεν ήθελαν να χωριστούν σε εθνικές φατρίες. Η αντίσταση του Σεράγεβο ήταν μια αντίσταση του πολιτισμού, της ανοχής, του πλουραλισμού ενάντια στο μίσος του εθνικισμού. Ο Νερμίν Τούλιτς, ένας νέος ηθοποιός, παντρεμένος με Σερβίδα και πατέρας δυο παιδιών, έχασε τα πόδια του από μια βόμβα των ορθοδόξων χριστιανών που πολιορκούσαν το Σεράγεβο. Ο Νερμίν επιμένει: «Αισθάνομαι απότομα ένα μίσος να με κυριαρχεί. Αυτή είναι η μόνη μικρή νίκη του Κάρατζιτς ως προς το άτομο μου. Θα απελευθερωθώ, όμως, το μίσος, αυτό θα το διώξω». Τα λόγια ενός μη θρησκευόμενου ανθρώπου. Ο Κάρατζιτς, ο υποτιθέμενος άγγελος της ορθοδοξίας, να σπέρνει το μίσος, να απαιτεί τριχοτόμηση και ο άθρησκος ηθοποιός να προσπαθεί να αντισταθεί στο μίσος, στο διαχωρισμό. Και εδώ πέρα στη γλυκειά χώρα κάποιοι θεωρούν τον Κάρατζιτς ήρωα. Παράξενοι και-

(43)

ροί όντως. Στο Σεράγεβο, η γλυκειά μας χώρα απέτυχε τελικά να υπερασπιστεί τον ίδιο της τον εαυτό. Καθώς κοίταξα έξω από το παράθυρο του αυτοκινήτου, ένοιωσα να ταυτίζομαι με την μελαγχολία το Φεβράρη. Λες και υπήρχε ένα παρατέτασμα καπνού ανάμεσα στο Χριστιανισμό της παιδικής αθωότητας και το μίσος των εθνικών συμβόλων και των εθνικών ηρώων στα Βαλκάνια. Τα Βαλκάνια...

Πόσοι άραγε ξέρουν σήμερα ότι μέχρι το 1830 οι ορθόδοξοι των Βαλκανίων ήταν μια ενιαία κοινότητα υπό τον οικουμενικό πατριάρχη; Υστερα ήρθαν οι εθνικές εκκλησίες. Η ελληνική, η Βουλγάρικη, η Σερβική... Μόνο το Άγιο Όρος φαίνεται να γλύτωσε την εθνικοποίηση. Οι γλωσσικές εκδοχές έγιναν έθνη, τα έθνη έφτιαξαν εκκλησίες και οι εκκλησίες ευλογούν τους πολέμους των κρατών. Ο κάθε ένας τώρα πια έχει αποφασίσει ότι ο δικός του λαός είναι ο «εκλεκτός λαός» του Θεού και του Αβραάμ. Ο «μεγαλόψυχος λαός» που του ανέθεσε ειδική αποστολή η «ιστορική μοίρα», ο λαός που «όλοι τον αδικούν». Το έθνος το «ανάδελφο». Το kitsch του εθνικισμού είναι το ίδιο και απαράλλακτο και στις δυο πλευρές των συνόρων. Οι εθνικές θρησκείες φαίνονται να έχουν εγκαταλείψει τελείως την παγκοσμιοποίηση του εβραϊκού νόμου - την συνεισφορά δηλαδή των εβραίων προφητών, του Χριστού, του Μωάμεθ. Κάθε έθνος έχει πλέον το δικό του Θεό. Ο οποιοσδήποτε δεν είναι ο Θεός των άλλων. Ασχετα αν έχει το ίδιο όνομα και τον ίδιο πατριάρχη που λεγόταν Αβραάμ. Καθώς μπαίναμε στην Λεμεσό είδα σ' ένα ταιμπλ τη φωτογραφία ενός ιερωμένου ανάμεσα σε διαφημίσεις. Χαμογέλασα. Οι εκλογές στην Μητρόπολη Κερύνειας. Αρχισα να σκέφτομαι την ιστορική διάσταση, την ιστορική συνεισφορά των θρησκειών της Βίβλου. Ενοιωσα κάτι ζεστό, επιτέλους, για τις θρησκείες του πατριάρχη Αβραάμ. Η κυπριακή εκκλησία σαν ο πρώτος αυτόνομος θεσμός των Κυπρίων ιθαγενών μετά την κατάργηση της ανεξαρτησίας των κυπριακών βασιλείων στην αρχαιότητα. Οι εκλογές. Μια εκκλησία στην οποία οι αρχιερείς εκλέγονται. Θυμήθηκα τα λόγια του Μαξί: «... η θρησκεία είναι ο αναστεναγμός της καταπιεσμένης ύπαρξης, η ψυχή ενός άκαρδου κόσμου». Οι θρησκείες της βίβλου έδωσαν ένα αίσθημα ανθρωπιάς στους ταπεινούς, μια αίσθηση αξιοπρέπειας, μια έστω φανταστική ισότητα μπροστά στον «ένα και μοναδικό Θεό». Η εικόνα χάθηκε και πάλιν. Στο πάτωμα του αυτοκινήτου υπήρχε μια παλιά εφημερίδα

με δηλώσεις του Αρχιεπισκόπου. Ο εθνικιστής προκαθήμενος μιας εκκλησίας που αντιστάθηκε μέχρι τον 20ο αιώνα στον εθνικισμό. Το 1870 μάλιστα, ένας άλλος Αρχιεπίσκοπος, ένωσε τη φωνή του με τους ιστορικούς πατριάρχες της Ορθοδοξίας ενάντια στον εθνικισμό. Η κραυγή τους χάθηκε στον κουρνιαχτό της εθνικής υστερίας. Υστερα ήλθε η εκκλησιαστική κρίση στις αρχές του 20ου αιώνα και η κυπριακή εκκλησία εθνικοποιήθηκε. Και καταλήξαμε στα σημερινά - πολεμικές κραυγές στο ναό της αγάπης του Ναζωραίου.

Προσπαθώ να προσδιορίσω την κυπριακή εκκλησία ανάμεσα στις αντιφάσεις. Ο αυτόχθονας θεσμός αυτοδιοίκησης των ιθαγενών και η εξουσία. Μπορούμε άραγε να καταλάβουμε την διαμόρφωση της κοινωνίας των πολιτών στην γλυκερά χώρα χωρίς να εμηνεύσουμε τη σύγκρουση εκκλησίας και κοινωνίας στη μνήμερή μας; Πως θα ερμηνεύσουμε τον Λεόντιο και τον Μακάριο - σαν σύμβολα μεταλ-

λαγής ή σαν τους τε-

λευταίους μιας παράδοσης;

Κόλλησα στο traffic. Το ραδιόφωνο επέμενε να μετρά πτώματα στην Χερσών. Ο Αρχιεπίσκοπος στην εφημερίδα. Αλήθεια δεν είναι η δυνατότητα να αγαπάς τον εχθρό σου, η πεμπτούσα του Χριστιανισμού; Τα άλλα είναι εύκολα... Εγώ σαν κοσμικός άνθρωπος δηλώνω αδυναμία να ανταποκριθώ στο ήθος του Ναζωραίου. Αυτοί που τάχθηκαν να τον υπηρετούν όμως; Αν ο Καζαντζάκης ξανάγραφε το «Χριστός ξανασταυρώνεται» σήμερα μάλλον θα το τοποθετούσε κάπου στα σύνορα. Αθηνών - Σκοπών, στην πράσινη γραμμή της Λευκωσίας, στους δρόμους του Σεράγεβο, στο τέμενος της Χερσών, στους δρόμους του Αλγερίου... Πήγα σπίτι και πήρα το βιβλίο του Καζαντζάκη και άρχισα να το ξαναδιαβάω. Δε με ενδιέφερε να δικαιώσω ή να περισώσω από τις θρησκείες της Βίβλου. Αυτό ας το κάνουν οι άλλοι, που έχουν και συμφέροντα. Αυτό που διεκδικούσα εγώ ήταν τη δικιά μου αθωότητα, τη δικιά μου παιδικότητα, το χριστιανισμό όπως τον φαντάστηκα πριν το Σεράγεβο. Οι εικόνες άρχισαν να επιστρέφουν.

Ένα παιδί μετράει τ' αστρα

Θυμήθηκα τους παλάδες που γνώρισα όταν ήμουν μισής. Δεν ήταν άγιοι άνθρωποι. Ήταν άνθρωποι. Κουβαλούσαν μια θεολογική εξουσία στους ώμους που τους έπεφτε βαριά. Ισορροπούσαν όμως. Όπως όλοι οι απλοί και οι ταπεινοί της καθημερινότητας. Άλλος με ατράνταχτη σιγουριά και άλλος με την αδυναμία της αβεβαιότητας. Τους περιέβαλλε ο σεβασμός και το κουτσομπολιό της μικρής, κλειστής κοινότητας. Ήταν δικοί μας, άνθρωποι ταπεινοί που εκπροσωπού-

σαν μια άλλη μυστήρια, απόμακρη, τρομερή δύναμη. Τότε ένιωθα μια παράξενη επικοινωνία με το Χριστό σαν πρόσωπο, σαν εικόνα, σαν μορφή. Είχε κάτι από την γαλήνια έκφραση της φύσης, έτσι τζαι. Μια μελαγχολική ομορφιά καθώς το κίτρινο εναλλασσεται με το

πράσινο στα χωράφια, μέσα σε μια υγρή ατμόσφαιρα. Ο Χριστός είχε μια απαλότητα, όπως η κυπριακή φύση στην γλυκερά μελαγχολία του Φεβράρη. Ποτέ δεν μπορούσα να καταλάβω γιατί τον παρίσταναν σαν ποιμένα και εμάς σαν πρόβατα. Εμένα μου φαινόταν σαν κάποιος δικός μας, αλλά απόμακρος. Καταδικασμένος σε μια παράξενη σιωπή. Την πιο χαρακτηριστική κουβέντα που σύνδεσα μαζί του τότε μου την είπε μια κοτζιάκαρη: «Έτο γιέ μου, ο Χριστός έπενε να μιν λαλούμεν ψέματα, αλλά αν πεις τζιαι κανένα μέσα μέσα για καλόν σκοπό εν τζιαι πειράζει. Τζιέινος εν να καταλάβει». Δικός μας. Υστερα ήρθε ο Χριστός της εκκλησίας, των θεολόγων, της επίσημης θρησκείας. Δεν ήταν πια δικός μας. Ήταν βασιλιάς και απαγόρευε τα πάντα. Και είχε και πολιτική άποψη. Είναι εκπληκτικό πόση συμβολική βία μπορεί να ασκηθεί μέσα από τα λόγια αγάπης. Τα αντικομμουνιστικά κηρύγματα στα βιβλία της Χούντας, τα βιβλία του σχολείου μας, και εκείνο το ανεκδιήγητο

περιοδικό «Η Ζωή του παιδιού». Αν οι αριστοτέρες, οι κομμουνιστές κλπ. δεν ήταν γύρω σου, στην οικογένειά σου, στον σύλλογο στην άκρη της γειτονιάς σου, θα μπορούσες διαβάζοντας τα βιβλία να πιστέψεις ότι αυτοί οι άνθρωποι ήταν όργανα του διαβόλου. Όχι άνθρωποι, εχθροί. Εχθροί του «λαού του Θεού». Άρα οι γιοι του Αβραάμ θα έπρεπε να τους εξαλείψουν. Με βασανιστήρια στην Μακρόνησο. Με λιθοβολισμό μέχρι θανάτου στην αυλή της εκκλησίας του Λευκονοίκου. Ήταν η πρώτη φορά που κατάλαβα ότι τα βιβλία έλεγαν ψέματα. Ξαφνικά όμως έπρεπε να διαλέξω ανάμεσα στο Χριστό της εξουσίας και των απαγορεύσεων και τον δικό μου παιδικό Χριστό. Που να αντέξει ο καημένος ο Μεσανατολής Χριστός, ο Χριστός των χωρικών τζιαι των κοτζιάκαρων, μπροστά στην ομοβροντία της εξουσίας των επισήμων; Η συμβολική βία τον καταδίκασε σε μια αιώνια σιωπή.

Καθώς ο Χριστός της παιδικής μου ηλικίας χανόταν άρχιζα να ανακαλύπτω την ιστορία. Προχωρείς απ' τις εφηβικές απορίες για την αντίφαση του πλούτου μιας εκκλησίας που εκπροσωπεί τον λόγο κάποιου που κυκλοφορούσε με ένα χιτώνα και δυο σάνταλα, στα ψεύτικα τα λόγια τα μεγάλα. Είναι χαρακτηριστικό της θλιβερής εποχής, που ζούμε το ότι ακόμα και οι ιστορικοί αυτολογούνται.

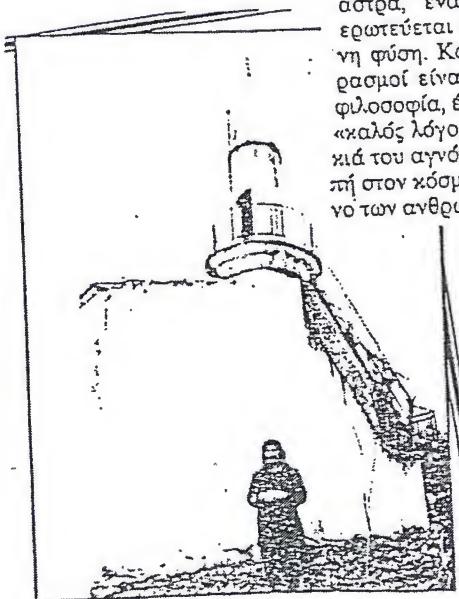
(45)

Δεν είναι ιστορικό γεγονός ότι οι εκκλησίες ήταν μηχανισμοί εξουσίας που εκμεταλλεύονταν τον κόσμο; Δεν ήταν η εκκλησία της Κύπρου συγκυβερνήτης (με τους αγάδες) κατά την οθωμανική περίοδο; Ο όρος εθνάρχης δεν είναι τίτλος και δικαίωμα οθωμανικό; Όταν εξεγέρθηκαν οι Κύπριοι το 1833 δεν απειλούσαν να κάψουν την Μητρόπολη Λάρνακας και δεν ανάγκασαν τον Αρχιεπίσκοπο να καταφύγει στο Σερδί για να σωθεί; Δεν ευλογούσε, τότε, η εκκλησία την καταστολή; Και όμως οι κοσμικοί διανοούμενοι δεν τολμούν να μιλήσουν. Να αμφισβητήσουν έστω, την εκκλησιαστική εκδοχή της κυπριακής ιστορίας... Τι απέγινε η διανόηση, η κοσμική, η

μοντέρνα διανόηση που ακούζει το πνεύμα της, κάνοντας κριτική στην εξουσία; Δεν έχει απογόνους ο Τεύκρος Ανθίας; Πως είναι δυνατόν να έχουν γίνει αποδεκτά τα παράπονα του Αρχιεπισκόπου για τα εγκλήματα του Πανεπιστημίου; Που ήταν τότε οι διανοούμενοι να υπερασπιστούν τον κοσμικό χαρακτήρα του Πανεπιστημίου απέναντι στη θεολογική εξουσία; Είναι άραγε ο φόβος, η σιωπή των ιθαγενών που ξέρουν, ή μήπως είναι αυτό που λέει ο φίλος μου ο Κωστής για τους «μανδραγίνους της εξουσίας»;

Η εκκλησία σαν μηχανισμός εξουσίας και απέναντι σ' αυτήν την ιστορική εικόνα της εξουσίας και της επιβολής, η άλλη. Ο Χριστός που ξανασταυρώνεται. Ο Ιωαννίκιος, ο αντίρθετος καλόγερος. Οι παπάδες των χωρών. Το ήθος του Παπαλάζαρου - και ο πόνος του. Αμα τον βλέπω αυτόν τον άνθρωπο είναι σαν να βλέπω κάποιον βγαλμένο από ένα βιβλίο που έγραψε ο Καζαντζάκης και ο Λουντέμης μαζί. Ο πόνος και η γλυκύτητα. Με παίρνει πίσω στον εξόριστο σιωπηλό Χριστό.

Ένα παιδί που μετράει τα άστρα, ένας Θεός που ερωτεύεται την ανθρώπινη φύση. Και οι δυο πειρασμοί είναι όπως κάθε φιλοσοφία, έτσι και ο κάθε «καλός λόγος» έχει την δικιά του αγνότητα και ντροπή στον κόσμο και τον χρόνο των ανθρώπων.

Αργότερα, ανακαλύψα ότι ο παιδικός μου Χριστός είχε πολλά πρόσωπα και πολλά ονόματα. Ανακάλυψα ότι με τους εβραίους και τους μουσουλμάνους, μοιραζόμαστε πολιτιστικά το ίδιο ιερό κείμενο. Την «Παλιά διαθήκη» όπως την αποκαλεί ο χριστιανικός πολιτισμός. Στην κριτική ανάλυση του πολιτισμού μας όλοι είχαμε την ίδια ιστορία, το ίδιο μύθο δημιουργίας. Ο Αδάμ, η Εύα, το μήλο της γνώσης του καλού και του κακού, η εξέγερση του ανθρώπου η πτώση... Μετά ο Νόε και οι προφύτες... ο Μωϋσης και το συμβόλαιο Θεού και ανθρώπων... και η απόλυτη υποταγή του Αβραάμ. Είμαστε όλοι γιοι του Αβραάμ πολιτιστικά. Οι Βουδιστές, οι Ινδουιστές ή ακόμα και οι λάτρες του αρχαίου δωδεκάθεου ανήκουν σε άλλους απόμακρους πολιτισμούς σε σύγκριση με τα κοινά των χριστιανών, των μουσουλμάνων και των εβραίων. Οι 3 θρησκείες, οι 3 γιοι του Αβραάμ λατρεύουν τον ίδιο «Ένα και μοναδικό» πατέρα Θεό. Οι μεν εβραίοι περιμένουν ακόμα τον Μεσσία, οι χριστιανοί είναι σίγουροι ότι ο Μεσσίας είναι ο Χριστός, ενώ οι μουσουλμάνοι συνεχίζοντας την προφητική παράδοση πιστεύουν ότι ο Χριστός ήταν προφήτης και ότι ο τελευταίος προφήτης του ενός και μοναδικού Θεού είναι ο Μωάμεθ. Η ιστορική μυθολογία (πτώση-αγώνας-ανάσταση-σωτηρία) και η σχέση με το σύμπαν (λογικό σύμπαν με ένα δημιουργό) είναι η ίδια και στους 3. Τους 3 γιούς του Αβραάμ. Θα απορούν σίγουρα οι ιστορικοί του μέλλοντος για το μίσος που δημιουργήθηκε, για τους πολέμους που έγιναν, για τις σφαγές που διαπράχθηκαν στο όνομα του ενός και μοναδικού Θεού. Ήταν σπονδή ίσως στην υποταγή του Αβραάμ. Σταυροφορίες θρησκευτικοί πόλεμοι και γενοκτονίες. Καθολικοί και ορθόδοξοι, χριστιανοί και μουσουλμάνοι, καθολικοί και προτεστάντες, χριστιανοί και εβραίοι, εβραίοι και μουσουλμάνοι... Και δεν έχει ακουστεί μέχρι στιγμής ούτε ένα συγγνώμη. Ο Πάπας αποφάσισε πρόσφατα ότι ο Γαλιλαίος είχε δίκιο. Μετά από 300 χρόνια και αφού ήδη το ταξίδι στην σελήνη κοινεύει να μετατραπεί σε τουριστικό picnic. Καμιά απολογία όμως. Αμα με πιάνουν τα ιερόσυλα μου σκέφτομαι ότι οι κομμουνιστές δοκίμασαν για 70 χρόνια, δεν πέτυχαν αυτό που ονειρεύτηκαν και παρά το ότι έφταξαν μια υπερδύναμη, είχαν τουλάχιστον το ήθος να πουν ότι έκαναν λάθος. Να παραδώσουν την εξουσία και να ξαναδραχμώσουν. Οι γιοι του Αβραάμ όμως ποτέ δεν απολογήθηκαν. Ούτε για τις γενοκτονίες, ούτε για την εκμετάλλευση. Θα μετανοώσουν ποτέ οι ισλαμιστές για τα εγκλήματα τους, οι εβραίοι του «Θεού του ισραήλ» για τις σφαγές και οι ορθόδοξοι για την ντροπή του Σερράγεβο; Ίσως να δικάζει ο Θεός- άλλωστε είναι ο κατ' εξοχήν Θεός της δικαιοσύνης, ο Θεός του Αβραάμ.

Η γη της επαγγελίας
ανατολικά της Μεσογείου

(46)

Λήπως όμως ήρθε και η στιγμή να αντιμετωπίσουμε με «νηφάλιο βλέμμα την πραγματική μας κατάσταση» όπως θάλεγε και ο Μαρξ; Οι τρεις μεγάλες θρησκείες της Βίβλου έπαιξαν ένα κοσμοϊστορικό ρόλο στη δημιουργία μιας πιο ανθρώπινης και πιο δίκαιης κουλτούρας. Ταυτόχρονα ήταν τα μονοπάτια στα οποία άνθρωποι με ήθος ή πάθος αναζήτησαν και αναζητούν τη μεταφυσική αλήθεια και γαλήνη. Και σίγουρα η μοντέρνα εμπεριρία που γεννήθηκε στη βορειοδυτική, χριστιανική Ευρώπη, (κτίζοντας πάνω στην Αραβική κουλτούρα του Μεσαίωνα),

και

η οποία βρήκε τους καλύτερους «προφήτες» της στα λόγια εβραίων διανοουμένων, είναι παιδί, αν θέλετε, των γιών του Αβραάμ. Αγγόνι. Οι γιοι του Αβραάμ όμως, οι 3 μεγάλες θρησκείες και οι άπειρες υποδιαιρέσεις τους κουβαλάνε και το βάρος ανεύπτων εγκλημάτων. Αδικιών εγκλημάτων που δεν είχαν να κάνουν ούτε με την αγάπη ούτε με τη συγχώρεση. Η πολιτικοποίηση της θρησκείας στη μοντέρνα εποχή με την μορφή του εθνικισμού απλά οδηγεί τις ιερές μορφές του Μωϋσή, τον Ιησού και το Μωάμεθ σε πιο αβάστακτη αιωπή. Και ίσως το ότι οι τραγωδίες γίνονται εδώ, στην Ανατολική Μεσόγειο, να μην είναι τυχαίο. Εδώ βρίσκεται η σημειολογική ρίζα - ο αρχέγονος χάρτης της γης της επαγγελίας. Η Ιερουσαλήμ. Η Ανατολική Μεσόγειος και η Εδέμ. Και ίσως να πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι ζούμε μια από τις χειρότερες εποχές στις σχέσεις των γιών του Αβραάμ. Εδώ, στην Ανατολική Μεσόγειο, συμβιώνουν για αιώνες ορθόδοξοι, καθολικοί Μαρωνίτες. Δρούσοι, Κόπτες, Σιίτες, Σουννίτες, Εβραίοι, Αρμένιοι... Ο εθνικισμός αυτόν τον αιώνα πολιτικοποίησε βίαια τη γεωγραφία και την παράδοση του Αβραάμ. Σύνορα, κράτη, εμφύλιοι. Καμένες εκκλησίες, τζαμιά, συναγωγές. Ζούμε στην Ανατολική Μεσόγειο, σ' αυτή την περιοχή των θαυμάτων και μοιάζουμε να ζούμε σε μεσαιωνικά κάστρα την εποχή της ηλεκτρονικής επικοινωνίας. Πολεμώντας αρχαίους πολέμους στο όνομα του Αβραάμ. Αντισταθμίζοντας άραγε πόσο κοντά μας, γεωγραφικά, είναι η Χεβρών; Κατοικούμε στο μέσο αυτής της λίμνης που λέγεται ανατολική Μεσόγειος. Της γης των προφητών. Και του αλφάβητου. Και σκοτωνόμαστε για τον ίδιο Θεό, εξυμνώντας τα συμφέροντα άλλων. Περιμένουμε απ' τους δυτικούς, τους αποικιοκράτες που πολεμήσαμε, αυτούς που μας έφεραν τον εθνικισμό, να μας φέρουν τώρα την ειρήνη... Είναι και πάλιν θέμα αξιοπρέπειας. Δεν μπορούμε να βρούμε την δικιά μας έννοια της δικαιοσύνης, εμείς που ζούμε τον αρχέ-

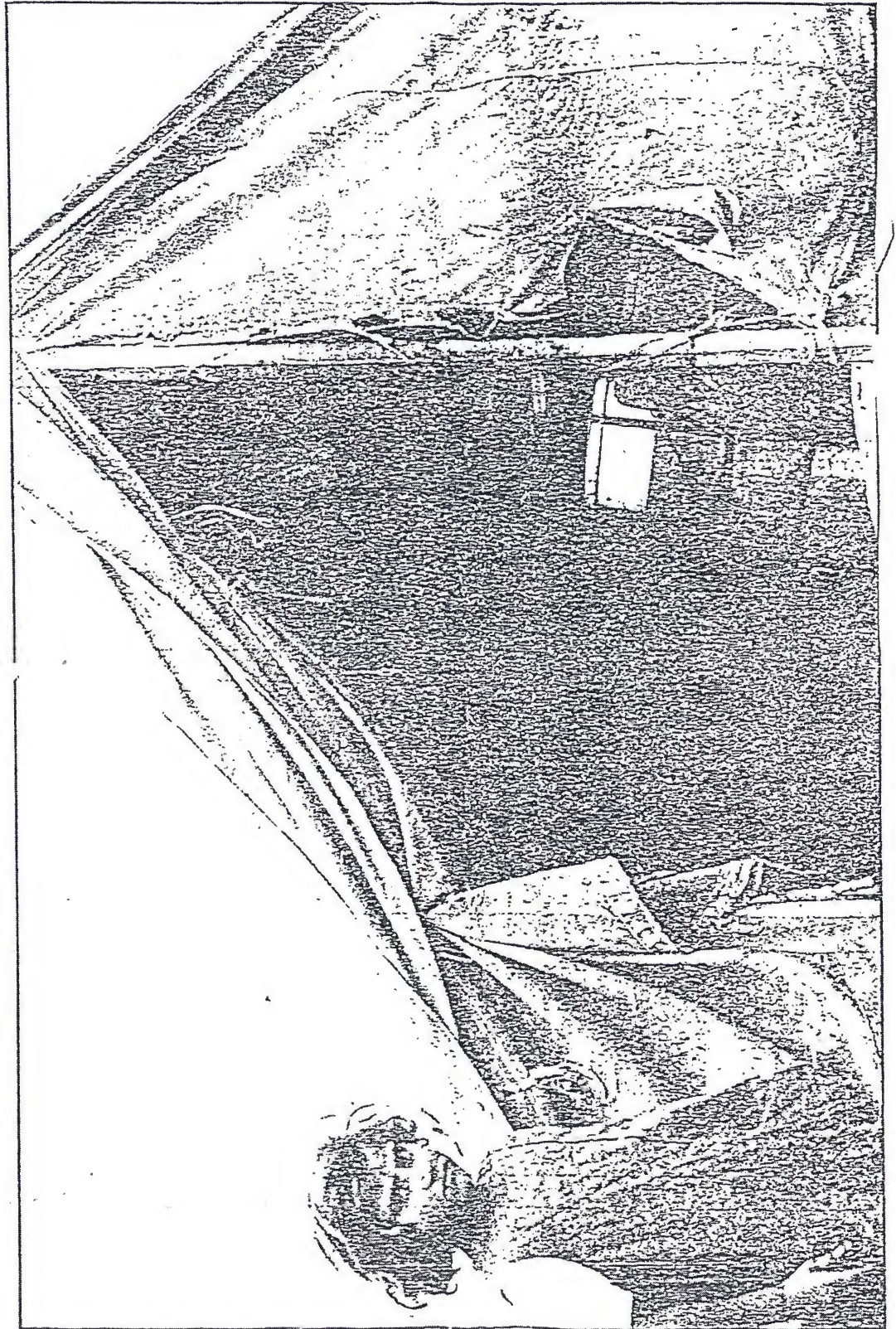
«Ίσως να είναι
καιρός οι γιοι του
Αβραάμ να
παραχωρήσουν τον
ιστορικό χρόνο στα
εγγόνια. Στο ήθος
της κοινωνίας των
πολιτών. Έχουμε το
δικαίωμα να
ζήσουμε (όχι απλά
να επιβιώσουμε)
στη γη της
επαγγελίας» όπου
γεννηθήκαμε. Σαν
εγγόνια του
Αβραάμ - αλλά και
της Αφροδίτης της
Ισιδας και της
Αστάρτης»

γονο σημειολογικό χώρο του δυτικού πολιτισμού; Δεν μπορούμε εμείς να φτιάξουμε τη δικιά μας ειρήνη;

Ίσως να είναι καιρός οι γιοι να παραχωρήσουν τον ιστορικό χρόνο στα εγγόνια. Στο ήθος της κοινωνίας των πολιτών. Όπου η μεταφυσική, η πραγματική συνάντηση πρόσωπο με πρόσωπο με τον Θεό, να είναι προσωπική και όχι κρατική επιλογή. Δεν ξέρω τελικά ποιός είχε δίκιο: Ο Αδάμ και η Εύα που έφαγαν το μήλο της γνώσης του καλού και του κακού ή ο Αβραάμ που υποτάχτηκε. Σήμερα όμως οι γιοι του Αβραάμ φαίνονται να έχουν αποτύχει να πραγματοποιήσουν την αίτηση δικαιοσύνης που πηγάζει από τον ένα και μοναδικό Θεό του αρχέγονου Πατριάρχου. Για αυτό σκοτώνονται και σκοτώνονται αθώους. Αδυνατούν να δουν τον άλλο, κυριευμένοι από τη σιγουριά ότι τους μίλησε ο άγγελος. Αν όμως δεν ήταν ο άγγελος; Αν ήταν «σατανικοί οι σίχοι»; Για αυτήν την υποψία κινδυνεύει να εκτελεστεί ο καημένος ο Rushdie. Πρέπει όμως να επαναλάβουμε το ερώτημα του. Γιατί έχουμε το δικαίωμα να ζήσουμε (όχι απλά να επιβιώσουμε) στη «γη της επαγγελίας» όπου γεννηθήκαμε. Σαν εγγόνια του Αβραάμ αλλά και της Αφροδίτης και της Ισιδας και της Αστάρτης. Και του ορθολογισμού και της αίσθησης της τραγωδίας των αρχαίων Αθηναίων. Του ανθρωπισμού του Ζήνωνα. Του πολιτισμού των Αιγυπτίων και των Φοινίκων. Σαν παιδιά του παγκόσμιου χρόνου της νεστερικότητας στην Ανατολική Μεσόγειο.

Το ηθικό πρόβλημα του Κράτους

48

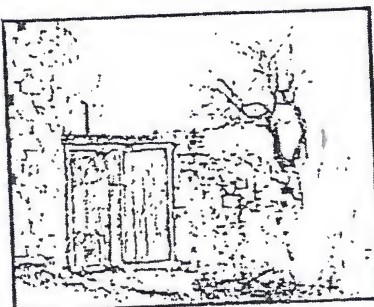
«Ο αγώνας της μνήμης ενάντια στη λήθη είναι ο αγώνας του ανθρώπου ενάντια στην εξουσία». Μιλαν Κούντερα

Βρέθηκα την περασμένη Κυριακή σε ένα φιλικό σπίτι και το φάντασμα των «62» πέρισε για ένα δεκάλεπτο από τη συζήτηση. Υπήρχε, ως συνήθως, ένα αίσημα πόνου και θυμού. Για μια εκατοντάμηνη «ύβρη». Δεν έχω ακούσει ακόμα κανένα να περιφανεύεται για την συμμετοχή του στο πραξικόπημα. Στη σύντομη αναφορά της συζήτησης, ωστόσο, οι λέξεις «αμετανόητοι» και «θράσος» σφράγιζαν με μια παράξενη βαρύτητα την κατά τα άλλα ανάλαφρη και φιλική κουβέντα. Θυμήθηκα το συνλλαγήριο του περσινού Απριλίου ενάντια στην απόφαση της κυβέρνησης. Ένας αντιφασισμός σε μια εποχή ηλεκτρονική. Καθώς περπατούσα μέσα στο πλήθος είχα την αίσθηση ότι αυτοί οι άνθρωποι δεν ήρθαν για να ακούσουν ομιλίες. Τα επιχειρήματα τα είχαν ήδη ακούσει από την τηλεόραση και το ραδιόφωνο. Στέκονταν εκεί σαν μια αντι-δήλωση στην κυβερνητική απόφαση. Σαν η απάντηση του δρόμου στην ηθική ύβρη της εξουσίας. Από μια ιστορική οπτική γωνία ήταν η πρώτη αντίσταση - η πρώτη πράξη μη-νομιμοποίησης της εξουσίας της Δεξιάς. Σ' αυτά τα πλαίσια το ζήτημα των «62» δεν είναι νόμιμο ούτε καν ίσως πολιτικό. Είναι ένα βαθύτατο ηθικό πρόβλημα. Ένα πρόβλημα στις σχέσεις πολιτών και κράτους το οποίο εξελίσσεται στο πεδίο της ιστορικής μνήμης.

Η επιλεκτική μνήμη της δεξιάς ιστοριογραφίας

Οι «62» σαν σύμβολο εκφράζουν και κρύβουν μερικές ανομιλόγητες αλήθειες για την ιστορία της γλυκειάς χώρας. Κατ' αρχήν είναι το προεκλογικό ψέμα. Ο ΔΗΣΥ ξόδεψε χιλιάδες λίρες για να εκδώσει το πρόγραμμα του υποψηφίου Προέδρου κ. Γ. Κληρίδη. Σε τόσες χιλιάδες λέξεις δεν βρέθηκε χώρος για μια γραμμή, μια φράση που να δηλώνει ανοικτά ότι μια από τις πρώτες αποφάσεις της νέας κυβέρνησης θα ήταν η επαναπόρρηση των «62». Αν ήταν τόσο σημαντικό μετεκλογικά, γιατί θεωρήθηκε περιττό προεκλογικά; Προφανώς δεν ήταν περιττό. Ήταν μια έντεχνη «σιωπή». Είναι αμφίβολο πόσοι από το 14% που ήμουν με την ψήφο τους τον κ. Κληρίδη τη δεύτερη Κυριακή, θα τον ψήφισαν με την προοπτική της «αποκατάστασης» των «62». Σαν πολλοί εκπαιδευμένοι στις προεκλογικές οπερέτες υποσχέσεων και έντεχνων σιωπών, όμως, το προσπεράσαμε. Όπως προσπεράσαμε και διάφορα άλλα «μικρογεγονότα» των εκλογών.

Η ουσία του ηθικού προβλήματος αρχίζει με την εφαρμογή του προε-

κλογικού κόλπου των επιλεκτικών σιωπών και κραυγών στο χώρο της ιστορικής μνήμης. Η Δεξιά, ως γνωστό, έχει ένα πρόβλημα με την ιστορική συνέχεια. Η ερμηνεία της για τη σύγχρονη κυπριακή ιστορία ξεκινά το 1955 και ακολουθεί μια άσπιλη και αιμόλυπη πορεία 4 χρόνων. Μετά ακολουθούν 17 χρόνια (59-76) αμφιλεγόμενων «εθνικών παθών» και «διχασμών» για να φτάσουμε στην ίδρυση του ΔΗΣΥ σαν ενός φιλελεύθερου δεξιού κόμματος, το οποίο μετά από χρόνια υπεύθυνης αντιπολίτευσης και στάσης στο εθνικό θέμα, έφτασε στην εξουσία το 1993. Οι απουσίες σ' αυτό το ιστορικό σενάριο είναι εξίσου σημαντικές με τις παρουσίες. Το ΚΕΚ της περιόδου '43-55 έχει ουσιαστικά εκτοπιστεί. Είναι βεβαίως προτιμότερο να μιλά κανείς για τον αντιαποικιακό αγώνα της ΕΟΚΑ παρά για την συνεργασία της ντόπιας εθνοκοφροσύνης με τους Βρετανούς την δεκαετία του 1940. Η ΕΟΚΑ, η αντιαποικιακή οργάνωση της Δεξιάς, έχει κλειστεί σε μια γυάλινη σφαέρα αγνότητας και απαγορεύεται να συζητείται το τι προηγήθηκε (λ.χ. ο βίος και η πολιτεία του Γρίβα στην Ελλάδα του εμφυλίου) και το τι ακολούθησε (παρακρατικές οργανώσεις, ΕΟΚΑ Β', πραξικόπημα). Απαγορεύεται επίσης ή λογοκρίνεται οποιαδήποτε συζήτηση για τα εσωτερικά της οργάνωσης και για τον ιδεολογικό και ένοπλο πόλεμο της ενάντια στην Αριστερά. Είναι αναγκαίο για τη Δεξιά να κρατά την εικόνα της ΕΟΚΑ άσπιλη και αιμόλυπη ακριβώς γιατί αυτή είναι η μοναδική αναφορά, που την εξαγνίζει για το παρελθόν και ιδιαίτερα για την βρώμικη

και δύσκολη περίοδο 60-74 όταν η Δεξιά, σαν σπύλινη σελιδόν κυρίαρχος του πολιτικού παιχνιδιού, διασπάστηκε σε διάφορες ομάδες που οδήγησαν τελικά στην τραγωδία του '74. Από τη μια ήταν τότε, οι ενταγμένοι στο κράτος του Γιωρκιτζή. Στην αντίπερα όχθη ήταν οι γριβικοί και στο ενδιάμεσο κινούνταν διάφοροι. Σήμερα η Δεξιά φλερτάρει με δυο αλληλοσυγκρουόμενες απόψεις για την ιστορία της περιόδου 60-74. Από τη μια είναι η αστική-φιλελευθέρη ερμηνεία που βλέπει σαν βασικό «κακό» της περιόδου το προσωπικό πείσμα και τον ηγεμονισμό του Μακάριου που οδήγησε στη δημιουργία του Κυπριακού και από την άλλη η θεωρία της «αδικημένης Δεξιάς». Σύμφωνα με την δεύτερη ερμηνεία ο Μακάριος (κοινός στόχος και των δυο απόψεων) προέδωσε τον αγώνα της ΕΟΚΑ, εφάρμοσε διωγμούς ενάντια στους ενωτικούς που οδηγήθηκαν έτσι στην ΕΟΚΑ Β'. Ο συνδυασμός των δυο απόψεων είναι δύσκολος ακριβώς γιατί ο Μακάριος σαν σύμβολο, χρησιμοποιείται για να προσπατεύει την Δεξιά από την ιστορική αλήθεια και τις αντιφάσεις της. Ο Μακάριος δεν μπορούσε να προχωρήσει σε λύση του Κυπριακού, ακριβώς γιατί οι γριβικοί απειλούσαν με μακελειό (όπως έκα-

ναν την 15η Ιουλίου). Η καταπίεση των ενωτικών δεν έγινε απ' την Αριστερά αλλά από την Δεξιά, τους καπετάνιους της ΕΟΚΑ που προσλήφθηκαν στο κράτος. Τολμούν οι μετά το '74 γριβικοί να κατηγορήσουν τον Γιωρκιτζή, για την καταπίεση τους; Τολμούν να θυμηθούν πως αποκαλούσαν τον κ. Κληρίδη πριν την 15η Ιουλίου; Μπροστά στο αδιέξοδο του δικού της εμφυλίου για την εξουσία, η Δεξιά αρέσκεται να βλέπει «εθνικούς διχασμούς». Δεν υπήρξε όμως «εθνικός διχασμός». Υπήρξε διχασμός της Δεξιάς για το πλιάτσικο της εξουσίας και την πληρωσμένη όλοι. Η Αριστερά δε διχάστηκε, ούτε το κέντρο. Η πλειοψηφία των πολιτών της γλυκειάς χώρας υποστήριζε ένα κράτος (το οποίο έλεγχε ολοκληρωτικά η Δεξιά) σαν σύμβολο μιας υπόσχεσης ελευθερίας- της Ανεξαρτησίας. Η Δεξιά, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων επέμενε να θεωρεί την χούντα «σωτήρα του έθνους» την περίοδο 67-74, και να οργανώνει «τάγματα εφόδου» ενάντια στην ΕΑΔΕ (Επιτροπή για την Αποκατάσταση της Δημοκρατίας στην Ελλάδα).

Η σημερινή επίσημη αναβαπτισμένη στον κληριδικό φιλελευθερισμό, Δεξιά προσπαθεί να ξεχάσει. Έχει μετατοπίσει στην Αθήνα τις ευθύνες για την 15η Ιουλίου και χρησιμοποιώντας την ΕΟΚΑ Α' σαν «κολυμβήθρα του Σιλβάμ» προσπαθεί να δικαιολογήσει τον ντόπιο φασισμό του 1974. «Ήταν θύματα», «παρασύρθηκαν». Η ΕΟΚΑ Β' ήταν τελικά παρεξήγηση. Τα μέλη της, σύμφωνα με τον διακεκομμένο μύθο της ιστοριογραφίας της Δεξιάς, είχαν αγνές προθέσεις, όπως απέδειξαν την περίοδο '55-59. Και έτσι ο Αυγουστής, εκείνο το πονεμένο πρόσωπο έξω από το κρυσφίγγετο του Αυξεντίου, δικαιώνεται στην επέτειο

του θανάτου θυσίας του «μάστραν». Παραγνωρίζεται έτσι το γεγονός ότι 17 χρόνια μετά την 3ην Μαρτίου 1957 ο υπαστυνόμος Αυγουστής τριγυρνάει πανούκλος, υποστηρίζοντας το πραξικόπημα και ανακρίνοντας δημοκρατικούς πολίτες όπως η Βάσω Λοϊζιά και η Ουρανία Κοκκίνου. Κάποιος άλλος μάλιστα απ' ότι έγραφαν οι εφημερίδες, προσπαθούσε να παραλληλίσσει τον Αυξεντίου με τους «62». Έτσι, η θυσία του Αυξεντίου-η μοναχική θυσία ενός ανθρώπου, μεταβάλλεται σε τραγεζιτικό λογαριασμό από όπου μια

παράταξη γράφει «τοσεκ» άφεσης αμαρτιών των όσων ακολούθησαν. Με αυτό το ρυθμό όμως η ιστορική ερώτηση θα έρθει απλά πιο γρήγορα. Αν η ΕΟΚΑ Β' ήταν παραστρατημένο παιδί της ΕΟΚΑ Α' τότε προφανώς πρέπει να ξανασκεφτούμε και την ΕΟΚΑ Α'. Η οποία ούτε άσπλη ούτε αμιλυνή ήταν όπως μαρτυρούν τα πτώματα του Στεφανίδη και του Μενόικου.

Το κράτος της Δεξιάς και οι διεκδικήσεις της κοινωνίας των πολιτών

Αυτή η αποστρασιατική ιστορική αφήγηση των Δεξιών ηρώων και θυμάτων κρύβει μια ακόμα βαθύτερη ιστορική αλήθεια. Το κρατικό κατεστημένο στην γλυκειά χώρα και πριν και μετά το 1960 ανήκε και ανήκει στη Δεξιά. Η Αριστερά σαν σοβιετόφιλη και υπονομιευτική ήταν ντε φάκτο αποκλεισμένη από τον βρετανικό αποικιακό μηχανισμό. Ο ιστορικός μελετητής του μέλλοντος θα διαπιστώσει ότι ακόμα και όταν ξεγέρθηκε η Δεξιά το 1955 ενάντια στους Αγγλους, οι τελευταίοι θεωρούσαν την Αριστερά υπεύθυνη για την διάβρωση

του κλίματος νομιμότητας, που συντηρήθηκε για τόσες δεκαετίες απέναντι στην «ευγενή μεγαλόνηχη Βρετανία»-όπως αποκαλούσαν οι προύχοντες της παραδοσιακής Κύπρου την Αποικιοκρατία. Το κράτος μετά την Ανεξαρτησία (η Ε/Κ πτέρυγα) επανδρώθηκε από τους καπετάνιους της ΕΟΚΑ Α'. Και πολεμούσε τους καπετάνιους που έμειναν απ' έξω. Και οι απ' έξω πολεμούσαν (είτε από ιδεολογία, είτε από πίκρα) τους από μέσα. Κανένας απ' τους δυο μονομάχους της Δεξιάς, ωστόσο, δεν φαινόταν να διανοείται ότι η Αριστερά ή οι απλοί πολίτες που δεν ανήκαν στους κύκλους του ρουσφετιού των καπετάνιων, των

οργανώσεων και των ογαδων τους είχαν δικαίωμα σ' αυτή την Πολιτεία. Οι άλλοι απλά πληρώναν φόρους, τους έστελναν στα Κόκκινα για στρατιωτική υπηρεσία και θεωρούνταν εκ γενετής αποκλεισμένοι από τη Δημόσια Υπηρεσία, από το κράτος το οποίο φρόντιζε επιμελώς, όμως, να τους φακελώνει. Εδώ έγκειται και το πρόβλημα της ΕΟΚΑ Β' και των «62» σαν ηθικό πρόβλημα. Η ΕΟΚΑ Β' μπορεί να ήταν ένας ενδοσωματειακός καυγός της Δεξιάς αλλά ήταν και ένας ενδοκρατικός καυγός. Ο στρατός του κράτους την υποστήριζε. Το ίδιο και μια μεγάλη μερίδα του εκπαιδευτικού συστήματος. Και της αστυνομίας στην οποία ήταν υπαστυνόμος ο κ. Αυγουστής και στην οποία η ΕΟΚΑ Β' έκανε τακτικούς περιπάτους και έπαιρνε όπλα. Το πραξικόπημα ήταν ανατροπή του δημοκρατικού πολιτεύματος από μια μερίδα των λειτουργών του κράτους. Αυτό το κράτος της Δεξιάς βρέθηκε μετά το '74 στη θέση του κατηγορουμένου. Γιατί το πραξικόπημα το ακολούθησε μια δημοκρατική επανάσταση των πολιτών ενάντια στο κατεστημένο. Μια επανάσταση που ξεκίνησε με τις ανθόριμες διαδηλώσεις και την ένοπλη αντίσταση στις 15 Ιουλίου, η οποία βρήκε την έκφραση της σε μια ευρύτερη πολιτιστι-

κή επανάσταση που έγινε το δεύτερο μισό της δεκαετίας του '70 και την οποία, ίσως, να είναι καιρός να αρχίσουμε να κατανοούμε. Γιατί μας έχει αλλάξει ριζικά. Ίσως να ήταν η πρώτη φορά που περάσαμε από τον ρόλο του ιθαγενή υπηκόου στο ρόλο του πολίτη που απαιτεί. Το σύνθημα της καθαρής, σ' αυτά τα πλαίσια, ήταν μια απαίτηση να αναλάβει αυτός ο οργανισμός, που λέγεται κράτος, τις ευθύνες του. Ήταν ένα ηθικό αίτημα. Δεν έγιναν διωγμοί, δεν είχαμε Μακρόνησο, δεν είχαμε δολοφονίες, όπως του Μενοίκου και του Δώρου Λοΐζου.

Και
άν έχουμε σήμερα μια λειτουργική, ίσως την πιο λειτουργική δημοκρατία της Ανατολικής Μεσογείου, αυτό οφείλεται και στο ήθος της κεντροαριστεράς της περιόδου 75-85, που δεν ακολούθησε τη λογική της εκδίκεσης και της βίαιης επιβολής, όπως έκανε προηγουμένως η Δεξιά. Οι πολίτες που συντηρούν αυτό το κράτος με τους φόρους τους, απαίτησαν τότε να αναλάβει, όμως, αυτός ο οργανισμός τις ευθύνες που του αναλογούσαν για την 15 Ιουλίου.

Για τους λειτουργούς του, που παρέβηκαν το σύνταγμα. Οι «62» μπορεί να ήταν η συμβολική ύσσία του κατεστημένου για να αποφύγει την κριτική και να αποκτήσει ένα ηθικό έρεισμα απέναντι στην κοινωνία των πολιτών. Απέναντι στους πολίτες που συλλαμβάνονται και δικάζονται για πολύ μικρότερα εγκλήματα από αυτά που έγιναν την 15 Ιουλίου. Κάποιοι εκείνη την ημέρα πυροβολούσαν άοπλους, κάποιοι υποχρέωσαν άνθρωπο να πιει το αίμα του νεκρού συντρόφου του... Αυτά τα εγκλήματα του ποινικού δικαίου ήταν μέρος ενός συλλογικού πολιτικού εγκλήματος, στο οποίο συμμετείχε και μέρος του κρατικού μηχανισμού. Υπάρχουν ηθικές ευθύνες.

Δεν ξέρω τι έκαναν οι «62» και θα ήθελα να ελπίζω ότι δεν έκαναν τα χειρότερα εγκλήματα εκείνων των ημερών. Γιατί θα είναι όντως και δύσκολο και ανήθικο για το κράτος να υποχρεώνει εμάς τους πολίτες να πληρώνουμε με τους φόρους μας το μισθό ενός δολοφόνου. Ελπίζω ότι οι «62» ή η πλειοψηφία τους δεν έκαναν τουλάχιστον φόνους - απλά αντί να υπηρετούν τους πολίτες σαν δημόσιοι υπάλληλοι αποφάσισαν να επιβληθούν στους πολίτες με την παραβίαση του συντάγματος και την κατάργηση της δημοκρατίας. Παρέβηκαν τον νόμο όμως και τιμωρήθηκαν με απόλυση (και αποζημιώσεις) όπως θα τιμωρείτο ο οποιοσδήποτε πολίτης, ή ο οποιοσδήποτε υπάλληλος που παρεβαίνει τους κανονισμούς σε μια εταιρεία. Όταν η κυβέρνηση Κληρίδη αποφασίζει να τους επαναπροσλάβει ξανανοίγει ντε φάκτο το ηθικό πρόβλημα που υπήρχε την δεκαετία του '70. Είναι το κράτος και οι δημόσιοι υπάλληλοι πάνω από τον νόμο και το σύνταγμα το οποίο υπηρετούν με μισθούς από τους φόρους των πολιτών; Επιστρέφουμε στο αυταρχικό κράτος της Δεξιάς της περιόδου 60-74;

Ο κ. Κληρίδης αυτή την στιγμή δεν εκπροσωπεί το κόμμα του - εκπροσωπεί το κράτος. Όταν αναιρεί μια προηγούμενη κρατική απόφαση (για απόλυση των 62) με το δικαιολογητικό ότι δεν έγιναν δίκες (παρά τις προσφυγές στο Ανώτατο) τότε ανοίγει δυο ηθικά θέματα. Αν αδικήθηκαν οι «62» ή μερικοί από αυτούς τότε το κράτος οφείλει απολογία. Το Ανώτατο Δικαστήριο όμως αποφάσισε ότι οι απολύσεις ήταν νόμιμες. Αν όμως επαναπροσληφθούν και δεν απολυθεί κανένας τότε το κράτος οφείλει επίσης να απαντήσει στο ηθικό πρόβλημα της καθαρής. Γιατί οι υπάλληλοι του κράτους δεν μπορούν να παραβαίνουν τους νόμους, να κάνουν πραξικόπηματα και να μένουν ατιμώρητοι. Αυτοί, ιδίως, πρέπει να τιμωρούνται γιατί πληρώνονται να υπηρετούν το σύνταγμα. Είναι υπηρέτες όχι άρχοντες του Δημοσίου. Αυτό προϋποθέτει η δημοκρατική λογική. Οι «62» είναι ουσιαστικά ένα σύμβολο της, ευθιξίας του κράτους - και των ηθικών του ευθυνών απέναντι στους πολίτες. Το κράτος και η Δεξιά οφείλουν μια ηθική εξήγηση για τις 15 Ιουλίου. Ήταν δικό τους παιδί, εκείνη η τερατογένεση. Εδώ βρίσκεται και η ύβρις. Το

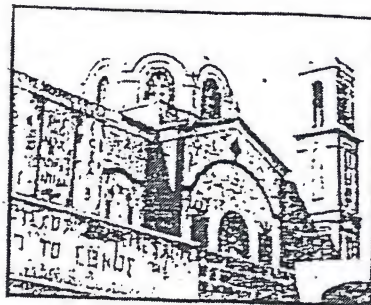
...τος έχει ηθική ευθύνη για το έγκλημα της 15ης Ιουλίου. Αν πρόκειται να απαιτεί σεβασμό στο σύναγμα, στην νομιμότητα του, αν πρόκειται να μας ζητά κάθε χρόνο να το χρηματοδοτούμε με φόρους απ' το εισόδημα που κερδίζουμε με την εργασία μας, τότε πρέπει να αποδείξει τουλάχιστον ότι αυτό σέβεται τους νόμους του. Αν επαναστατηθούν οι «62» χωρίς δίκες, ξανανοίγει το ίδιο το κράτος το ηθικό ζήτημα της καθαρότητας. Και τα ηθικά ζητήματα δεν λύνονται με νομικιστικές υπεκφυγές για την συγκριτική δύναμη της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας. Η ύβρις, η παράβαση του ηθικού νόμου, είναι ιστορικό υπαρξιακό θέμα. «Κανέναν δεν ξεχνά, τίποτα δεν ξεχνιέται» έγραφε ένα λαϊκό graffiti της δεκαετίας του '70.

Το ηθικό έλλειμμα της Δεξιάς και το απόν ηθος

Είμαι από τους πολίτες που αναγνωρίζουν στον κ. Κληρίδη μια ιστορική συνεισφορά. Εμαθε την κυπριακή ακροδεξιά να πολιτεύεται χωρίς καλασνίκωφ. Σήμερα ολόκληρη η Δεξιά από την ακροδεξιά μέχρι το κέντρο βρίσκεται στην εξουσία και ελέγχει, για την ώρα, πλήρως και την νομοθετική και την εκτελεστική εξουσία. Είναι μια παράξενη θεσμική απόλυτη εξουσία που στηρίζεται σε 1000 ψήφους. Το 50% δεν έχει ουσιαστικά λόγο στην εξουσία. Και αυτό δημιουργεί «δημοκρατικά ελλείμματα» όπως τα αποκαλεί ο κ. Παπασάββας και ηθικά προβλήματα όπως η υπόθεση των «62».

Μπορεί η Δεξιά να διαχειριστεί χωρίς να καταχραστεί την εξουσία; Σήμερα η Δεξιά προσπαθεί να επιβάλει τη δικιά της ιστορική αφήγηση της κυπριακής ιστορίας και να μετατρέψει το κράτος σε club των ημετέρων. Η Νέμεσις έρχεται πάντα όμως...

Προσπαθώ να καταλάβω τον πόνο που πρέπει να υπάρχει πίσω από την μονομανία της Δεξιάς να είναι πάντοτε καθαρή και αμόλυντη όταν έχει την 15η Ιουλίου στην πλάτη της. Πιστεύω ότι υπάρχει πόνος-πόνος που εκφράζεται παράδοξα με τον αυταρχισμό και την μεγαλομανία του εθνικισμού. Η αποτυχία; Η ήττα; Οι ενοχές; Τι σημαίνει αυτή η δίψα για εξουσία; Θυμούνται το πρόσωπο του Αυγουστή δίπλα από το χρησφύγετο του Αυξεντίου και ειλικρινά λυπούμαι, που ήταν ανάγκη να τον αναφέρω εδώ. Θα ήταν ωραία να μπορούσαμε να διατηρούμε αυτές τις τηλεοπτικές εικόνες αθωότητας. Όμως, υπήρξε και η 15η Ιουλίου. Οι ρόλοι αντιστράφηκαν τότε. Ο Αυγουστής που ανακρινόταν το '57 από τους Αγγλους, ανέκρινε τώρα σαν εξουσία, άλλους. Οι συναγωνιστές του Αυξεντίου ήταν η ένοπλη εξουσία της 15ης Ιουλίου και το πνεύμα του Αυξεντίου βρισκόταν με τους νεαρούς που αντιστέκονταν στο φασισμό στο Καϊμακλί. Στον απεγνωσμένο αγώνα της ελευθερίας ενά-

νια στη βία της εξουσίας. Γιατί είναι τόσο δύσκολη η παραδοχή του λάθους, η συνώμη για την Κυπριακή Δεξιά; Δεν νταντεύτηκε και αυτή με το αίσθημα της τραγωδίας της γλυκειάς χώρας; Και αν δεν θέλει να αντλήσει απ' εδώ το αίσθημα της τραγωδίας, τα αδιέξοδα της ανθρώπινης αντιπαράθεσης με τη μοίρα, ας συμβουλευτεί την αρχαία Αθηναϊκή τραγωδία. 'Η το ήθος του Σωκράτη. Που έμεινε και ήπια το κώνιο στο οποίο τον καταδίκασε η αρχαία αθηναϊκή Δημοκρατία παρ' όλο που διαφωνούσε και με την καταδίκη και με τη Δημοκρατία. Ήπια το κώνιο σεβόμενος τους θεσμούς και την πόλη στην οποία έζησε. Η γλυκειά χώρα δεν ζήτησε από τους ενόχους ή τους παρασυρμένους της 15ης Ιουλίου να πιουν κώνιο. Δεν είχαμε διωγμούς. Προσπαθήσαμε να βρούμε δικαιοσύνη στον κλάδο ελαίας. Μας αρμόζει μια τέτοια ηθική; Αλλά λίγη ανάλυση ευθυνών ζητήθηκε... ούτε καν αυτό; Μια φίλη μου που διάβασε το κείμενο θυμήθηκε αμέσως το Β. Μπραντ της Γερμανίας που γονάτισε, σαν συμβολική πράξη συνώμης στο Αουσβιτς. Ο κ. Μπραντ δεν ήταν Ναζί. Ανήκε στην Αντίσταση. Σαν Πρωθυπουργός της Γερμανίας, όμως, ανέλαβε την συλλογική ευθύνη της χώρας του, του λαού του, για το ολοκαύτωμα. Ένας Γερμανός με ήθος... Ποιος θα γονατίσει ζητώντας συνώμη για το συλλογικό έγκλημα της 15ης Ιουλίου;

Μπροστά στις ταφόπετρες ή την ιστορική μνήμη.

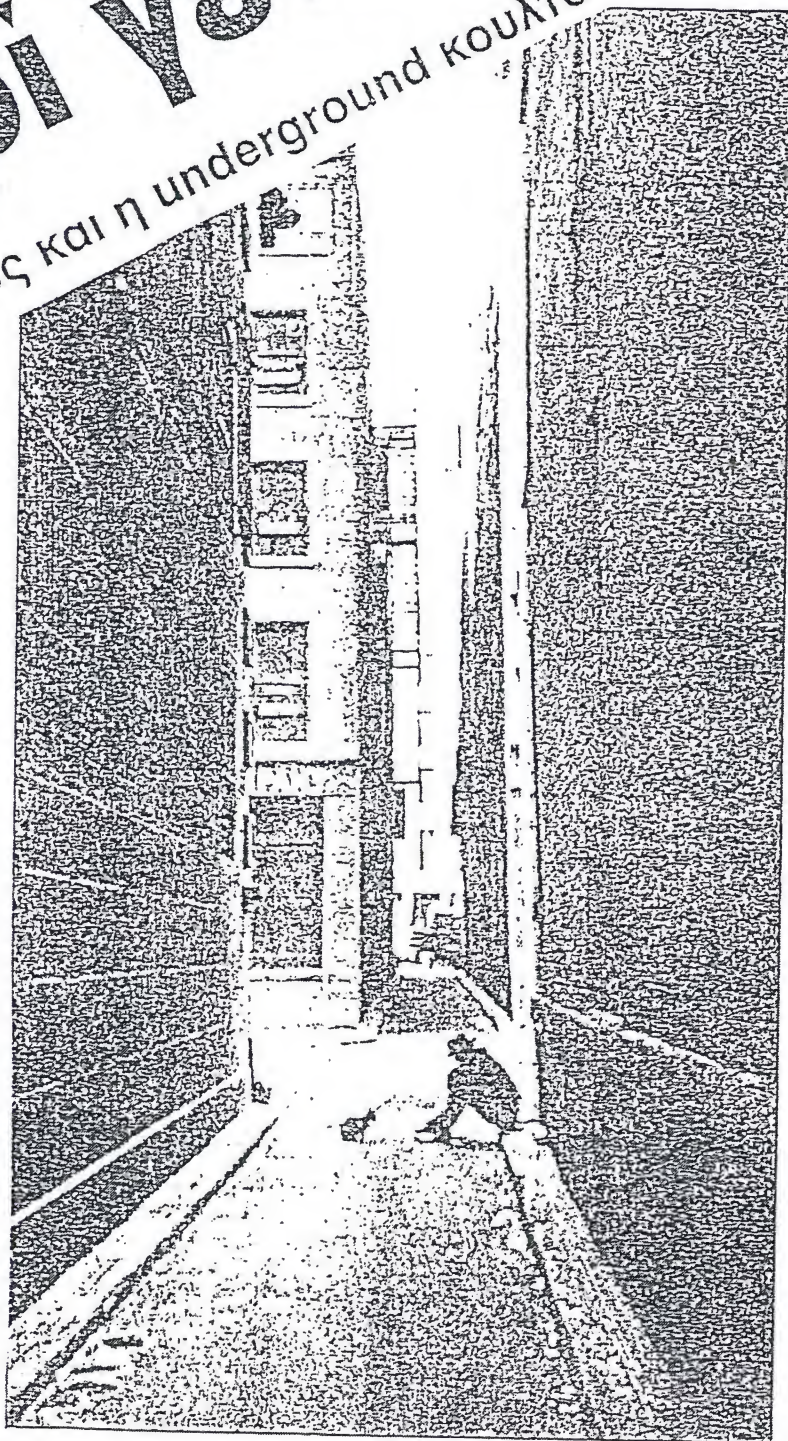
Είναι θέμα ήθους.

Υ.Γ. Καλό ταξίδι Μελίνα. Τα είδες όλα.

Περὶ γενεῶν λόγος

(ΟΙ ΓΕΝΙΕΣ ΚΑΙ Η underground κουλτούρα της Ανεξαρτησίας)

Πέμπτη 17 Μαγτίου 1994

Του Ανδρέα Παναγιώτου

Καθώς έβλεπα τον κ. Χατζηδημητρίου να υπερασπίζεται με πάθος την ψήφο αποχής για το Μακεδονικό στο Συμβούλιο της Ευρώπης, ένιωσα μια γλυκιά νοσταλγία για τη δεκαετία του '70. Ο κ. Χατζηδημητρίου φαινόταν να έχει ξεπέσει ξαφνικά στο 1994 από εκείνη την δεκαετία...

Ο ηθικός λόγος του παθιασμένου του μονολόγου θύμιζε τα συλλαλητήρια, τις συζητήσεις, τα συνήματα στους τοίχους εκείνης της περιόδου.

«Εγώ θέλω μια Ελλάδα που να είναι αξιοσέβαστη στον κόσμο», «ένωση περιφάνος που είμαι Κύπριος», «Μπορούμε να διαφωνούμε με την Ελλάδα», «Οι πολιτικοί πρέπει να ακούσουν τους ποιητές». Αχ κ. Τάκη ... Τι θα ακούσουν οι πολιτικοί παρά τον αντιπλο του λόγου τους σε τέτοιες εποχές, όπου οι ποιητές αυτολογοκρίνονται για να μη θιξουν την εκκλησία και την εξουσία; Σε τέτοιες εποχές θλιμμένες, όπως έγραψε και ένας από τους λίγους που τολμούν:

«Ομως γιατί τάχατε τέτοια και τόση θλίψη;

Επειδή πρώτα απ' όλα οι ανόητοι και χαιροίμενοι, οι ανίδεοι και οι χορτάτοι έχουν το πάνω χέρι.

Επειδή οι οραματιστές εξοστρακίστηκαν. Οχι, όμως, πέραν της πώλεως. Αλλιώς έχουν καταδικαστεί σε κατ' οίκον περιορισμό. Επειδή όποιος εκφέρει λόγον παλληκαρισμό θεωρείται αυθάδης... Και όσοι θωρούν δεν μπορούν παρά να θλιβονται...!

Το κεκτημένο δικαίωμα «Η Κύπρος αποφασίζει ...» και η γενιά της αντίστασης

Και ως μην ξεχνάμε, αγαπητέ κ. Χατζηδημητρίου, ότι αυτή τη βδομάδα θα έρθει ο κ. Αρσένης. Για την άμυνα, το ενιαίο και το χώρο.

Προσωπικά εγώ, απ' τα λίγα που καταλαβαίνω, έχω την εντύπωση ότι αυτά τα περί αμυντικού χώρου κλπ, είναι διαπραγματευτικά ατού για να μπει στο τραπέζι των συνομιλιών και η αποχώρηση του Τούρκικου Στρατού κατοχής. Κάτι, όπως το εμπόγκο της Θεσσαλονίκης για να ξαναξεκινήσουν οι διαπραγματεύσεις και εκεί από όπου σταμάτησαν- με αμοιβαίες, ας πούμε, υποχωρήσεις. Ελπίζω να παίξει το κόλπο γιατί στο τέλος μπορεί να βρεθούμε σε μια κατάσταση όπου το μόνο που θα θυμίζει την Κυπριακή Δημοκρατία, θα είναι οι εγγυήτριες δυνάμεις της Ζυρίχης που θα κάνουν στρατιωτικούς και πολεμικούς σχεδιασμούς πάνω στο σώμα της γλυκιάς χώρας. Ομως, αυτό που δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ήδη, είναι ότι αυτό το πολιτικο-στρατιωτικό κόλπο γίνεται σε βάρος της ίδιας της αξιοπρέπειας μας. Μια πολιτική ή στρατιωτική συμμαχία ανάμεσα σε δύο χώρες είναι λογική - όμως το περασμένο Φθινόπωρο η πλειοψηφία της πολιτικής και δημοσιογραφικής ελίτ θεώρησε ότι έπρεπε να πολεμήσει με αβυσσαλέο μίσος τη φράση «Η Κύπρος αποφασίζει...» για να πετύχει (:), να πείσει (:), να υποχρεώσει (:), την Αθήνα να «δεσμευτεί»... Γιατί άραγε ήταν τόση ανάγκη να πολεμηθεί μια φράση που εξέφραζε την ευθύνη μας απέναντι στη γλυκιά χώρα; Θα ξανατιγράψω από τον πόνο και το πείσμα μιας προηγούμενης γενιάς.

Μιχάλης Πασιαρδής, τότε, όταν το Εθνικό Κέντρο αποφάσιζε:

«Τέτοιους όρους, ούτε οι Πέρσες στα χρόνια εκείνα τα σκληρά δεν έθεσαν με τέτοιο

ύψος και απευθύνεται. Και ετούτοι, αδελφοί προς αδελφούς! Αθηναίοι προς Σαλαμινιείς; Στην πέρασαν μέρες μες την απείραν. Και βγήκε ο λαός στην αγορά και φώναζε. Κατέβηκαν απ' τα χωριά και τις πόλεις. Ο Δημογέρων χαμογελούσε, τότε μες την έγνοια του. Και όπως συνήθιζε περίμενε στις δεκατρείς για να απαντήσει».

Το «Η Κύπρος αποφασίζει...» γεννήθηκε σαν σύμβολο μια γενιάς ιθαγενών που ενηλικιώθηκαν, σαν σύμβολο μιας αντίστασης που βοήθησε και τους Έλληνες να αποκτήσουν Δημοκρατία. Και ήταν λογικό να το αρθρώσουν οι Αθηναίοι τότε. Ήταν αναγνώριση στους αγώνες των Κυπρίων. Ήταν αναγνώριση ότι απέναντι τους, στην Κύπρο, δεν είχαν βίρβαρους ιθαγενείς, που θα τους γλύκαιναν ξανά τα ψεύτικα τα λόγια τα μεγάλα. Και απέναντι μιας βέβαια σπεκδάν και ένας ώλος Έλληνας. Πιο ελεύθερος. Μετά από το μαρτύριο της Μακρονήσου και το γύφο της εφταετίας. Είδαμε ο ένας τον άλλο σαν διαφορετικοί. Και τι πάθαμε για 20 χρόνια;

Το Kitsch της νεοεθνικοφροσύνης και η κοινωνία του θεάματος

Σήμερα βέβαια επικρατεί και πάλιν ο λόγος της παλαιο-εθνικο-φροσύνης. Προχτές άκουσα και τη φράση «Πατρίς, Θρησκεία, οικογένεια» σε μια διαφήμιση. Πήγα αργά το βράδυ και στάθηκα μπροστά στο άγαλμα του Δώρου Λοΐζου. «Τι να σου πω ρε δάσκαλε» σκέφτηκα «όπως έλεγε και το τραγούδι των μιανών της Αμερικής: We shall overcome». Το Ολιβερό βέβαια είναι ότι μικροί από τους πιο φανατικούς βιαστές της νεοεθνικοφροσύνης ανήκαν κάποτε στη γενιά της αντίστασης. Τόση αμνησία πια: Βέβαια τίποτα δεν είναι καινοτομία.

Συνέβηκε στην Αμερική, στη Γαλλία, την Αγγλία γιατί όχι και εδώ; Εδώ μέχρι και ο Σαββάπουλος γύριζε τα στρατόπεδα και έκανε εθνοσωτήριες συναυλίες. Ασε που έβγαλε και τραγούδι για το Μητσotάκη... Οπότε, το ότι εδώ πέρα μερικοί γράφουν και μιλούν σαν αντιπάλους της νοτροπίας του «Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών» ίσως να μην έπρεπε να ξενίζει. Όπως και το ότι η ΕΔΕΚ ήταν το πιο οργισμένο κόμμα με τη στάση του κ. Χατζηδημητρίου. Γιατί λειτουργήσε σαν εντολοδόχος των πολιτών της Κυπριακής Δημοκρατίας, για τα συμφέροντα της πολιτείας τους όχι σαν υποταχτικός της Αθήνας.

Ζούμε σε μια παράξενη εποχή αντίστοιχη των νοημάτων. Στην εποχή του μεταμοντέρνου Kitsch. Όπου τα πάντα αγοράζονται και τα πάντα πουλιούνται, τα πάντα δηλαδή έχουν ανταλλακτική αξία.

Ιδέες, αξίες και θρησκείες μεταβάλλονται σε καταναλωτικά προϊόντα με στόχο την συναισθηματική διέγερση και εκτόνωση. Απορούσε πριν λίγους μήνες ο Δήμαρχος της Λευκωσίας αν ζούμε την δεκαετία του 1990 ή την περίοδο πριν το '74. Ακόμα και ο χρόνος μεταβάλλεται σε καταναλωτικό είδος σήμερα.

Η εθνικιστική αναβίωση αυτής της περιόδου μοιάζει με ξαναπαίξιμο τηλεοπτικών σειρών του παρελθόντος. Αρπάζεται ο καθένας από ό,τι βρει. Εχουμε replay θρησκευτικών πολέμων, replay μαχών του Β' παγκοσμίου - μέχρι και replay επαναστατικών σκηνών είδαμε στη μαγική οθόνη. Και ο καημένος ο κ. Χατζηδημητρίου βρέθηκε στη μέση μιας replay σειράς: Του Μακεδονικού προβλήματος με τους καλούς και τους κακούς Μακεδονομάχους.

Ο κ. Χατζηδημητρίου ήθελε να κάνει ηθική πολιτική και όχι να παίζει στο έργο των Βαλκανικών πολέμων. Η κοινωνία του θεάματος, όμως, που καθοδηγείται από τη σαπουνόπερα

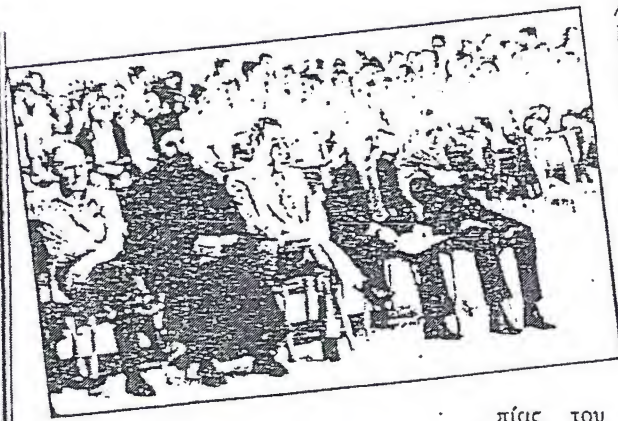
της εθνικοφροσύνης ήθελε «αγώνες» για κατανάλωση. Τι να το κάνει το ήθος της αλήθειας; Αφού φτάσαμε σε σημείο εμείς, μια χώρα 750,000, να αποκυλώμε «κρατίδιο» μια χώρα 2 εκατομμυρίων και ούτε η γελοιότητα ούτε ο ρατσισμός μας ενοχλούν.

Η ηλεκτρονική επανάσταση δημιουργεί ένα νέο πολιτισμό - ένα πολιτισμό του σποίου η κοινωνία του θεάματος είναι η πρώτη, στατική έκφραση. Και είναι αυτονόητο, όσο και αν είναι θλιβερό, ότι πολλοί δεν μπορούν, σ' αυτό το μαγικό κόσμο των γρήγορων λεπτών - εικόνων και των φτηνών

συμβόλων, να κάνουν τον απαραίτητο διαχωρισμό ανάμεσα στην προλεταριακή εργασία (όπου πουλάς συνειδητά ένα μέρος του εργατικού σου χρόνου) και του ξεπουλήματος της ψυχής σου (όπου δηλαδή ταυτίζεται με την ιδεολογία και τα σύμβολα της δουλείας σου).

Πρέπει να ανακαλύψουμε τις νέες κριτικές αντιστάσεις. Να δημιουργή-

σουμε κουλτούρα και ήθος απέναντι στο Kitsch των εθνικών ξεπουλημάτων. Γιατί έμελλε να το ακούσουμε και αυτό: Την Ελένη Φωκά σαν θεαματικό επάγγελμα ορθοδόξου επιστήμονα σε μια συζήτηση για τη μέθοδο Silva. Ούτε τη μοναχική εμπειρία του πόνου και της ελπίδας δεν μπορείς να προστάψεις πλέον από τον αδηφάγο καταναλωτισμό της εθνικοκαπηλίας.

Οι γενιές της ανεξαρτησίας ή τα παιδιά του μεσονυχτίου στη θλιμμένη πόλη

56

Αν σε άλλες κοινωνίες η επέλαση του παγκόσμιου χρόνου της ηλεκτρονικής επανάστασης δημιουργεί κρίσεις, στη γλυκιά μας χώρα μέχρι στιγμής η «νέα εποχή» έχει συσσωρεύσει τη γνωστή εθνικιστική σαβούρα μπερδεμένη με soap operas για τους beautiful πλούσιους και τους bold φτωχούς που τους ερωτεύονται σ' ένα κλίμα ολοκληρωτισμού. Και αυτό δείχνει και τα όρια της δημοκρατικής επανάστασης της δεκαετίας του '70. Αμφισβητήθηκε τότε το αυταρχικό κράτος της Δεξιάς αλλά η κριτική έμεινε μετέωρη όταν βρέθηκε αντιμέτωπη με το πρόβλημα της εξουσίας. Μεσ το κεντρικό πολιτικό και υπαρκτικό πρόβλημα της μοντέρνας εποχής: Πως ο άνθρωπος - πολίτης παραχωρεί μέρος της κυριαρχίας/αυ-

τονομίας του σε άλλους ή σε ένα οργανισμό για το «κοινό καλό».

Παρά τις συζητήσεις στους χώρους της νεολαιίστικης, τότε, αριστεράς η κριτική της εξουσίας από τις διαπροσωπικές σχέσεις στις κοινωνικές δομές δεν απλώθηκε, δεν έγινε βίωμα. Ετσι οι βασικοί θεσμοί της πολιτικής και πολιτιστικής εξουσίας - το ΡΙΚ, ο Τύπος, η εκκλησία, το κράτος - και η ίδια η σχέση εξουσίας που συνεπάγεται ο ρόλος του καθοδηγητή της γνώμης, δεν αμφισβητήθηκαν. Επικράτησε η άποψη ότι αυτοί οι θεσμοί πρέπει να διαμορφώνουν το κό-

σμο, τους ιθαγενείς, αντί να τους εκφράζουν. Ετσι πολιτικά γίναμε, τη δεκαετία του 70, πολίτες αλλά υπαρκτικά μέναμε ιθαγενείς. Άνθρωποι τους οποίους έπρεπε να καθοδηγεί αντί να ακούει η εξουσία.

Για να χρησιμοποιήσω τη φράση του φίλου Μεγάλεμου στο σχολίο του για το πρώτο κείμενο αυτής της σειράς, πάσχουμε ακόμα από το «φόβο

της ελευθερίας». Διότι ελευθερία σημαίνει «αποφασίζω» και αναλαμβάνω τις ευθύνες των πράξεών μου. Και ευθύνη σημαίνει ένα αίσθημα αξιοπρέπειας για το είναι μας. Ο ενθικός λόγος μας υποβίβασε για δεκαετίες στο επίπεδο του ιθαγενών. Του ανθρώπου που δεν μπορεί να αναλαμβάνει ευθύνες.

Περιμέναμε να ακούσουμε τι είμαστε από την Αθήνα, την Αγκυρα και το Λονδίνο. Περιμέναμε να ακούσουμε τι θα κάνουμε απ' την εκκλησία και τους «καθοδηγητές» του εθνικά ορθού.

Το 1947 υπήρχαν στους τοίχους συνθήματα «Κάτω το σύνταγμα». Κάτω δηλαδή το δικαίωμα να αυτοκυβερνηθούμε. Και οι ηγέτες της Δεξιάς που πρωτοστατούσαν στην «άρνηση», αρνούνταν επίσης να παραιτηθούν από τις θέσεις τους στον αποικιακό μηχανισμό.

Και όταν η ΕΟΚΑ Α' φύγει από τον χώρο της συναισθηματικής εκτόνωσης (και αυτοδικαιολόγησης) της Δεξιάς (σως αναγνωριστεί ότι κοινωνιολογικά εξέφραζε και την εξέγερση της παραδοσιακής νεολαίας της εθνικοφροσύνης ενάντια στην ηγεσία της παρατάξης).

Με σημαία τα ψεύτικα τα λόγια τα μεγάλα. Στο συγκινητικό μονόλογο της τηλεόρασης ο κ. Χατζηδημητρίου όρθωσε αυτό το παρελθόν με μια ευγενική λεπιότητα μπροστά στις αδέσποτες σφαίρες των νεοεθνικοφρόνων που τον είχαν ήδη στο στόχαστρο σαν «ανθέλληνα».

Ο κ. Τάκης ήταν από τους ιδεολόγους της ΕΟΚΑ. Διαφώνησε με τη Ζυρίχη και σαν σύμβολο της πρώτης γενιάς Κυπρίων, που έζησαν σε μια ανεξάρτητη χώρα, ταυτίστηκε με την Κούβα, που έκανε την επανάσταση της την ίδια περίοδο. Με τον Τσε.

Ανήκω

σε μια νεότερη γενιά. Τη γενιά του Μεσονυχτίου όπως την αποκαλεί ο Rushdie. Της παγκόσμιας και της κυπριακής γενιάς που γεννήθηκε στο τέλος της αποικιοκρατίας και στην αρχή της Ανεξαρτησίας των χωρών του Τρίτου Κόσμου. Το τέλος και η αρχή δυο κόσμων.

Γεννήθηκα το 1960. Για μένα, η Ανεξαρτησία ήταν κάτι το δεδομένο. Μια υπόσχεση ελευθερίας. Καί όσο μεγάλωνα διαπίστωνα ότι αυτή η ελευθερία ήταν υποθηκευμένη. Και ένιωθα ότι ο μόνος τρόπος να πραγματοποιήσουμε, να βιώσουμε αυτή την ελευθερία να έρθουμε σε ρήξη με το παρελθόν - με την κληρονομιά του ιθαγενή, του ανθρώπου που αποικιοκρατικοποιήθηκε πολιτικά και πολιτιστικά.

«Η εγγλίκη κοινωνία μεταχειρίζεται τους νέους όπως τους ιθαγενείς. Σαν ευγενείς αγρίους που θέλουν καθοδήγηση. Ετσι η νεολαία καταδικάζεται στη σιωπή»

Νομίζω ότι όσοι περάσαμε, μεγαλώσαμε, δημιουργήσαμε μετά το 1960, ανήκουμε σε μια άλλη νοστροπία από τις προηγούμενες γενιές Κυπρίων. Βρεθήκαμε σε μια παράξενη διασταύρωση της μοίρας. Σε μια χώρα ελεύθερη, όπου οι θεσμοί ήθελαν να μας κρατούν στο επίπεδο του ιθαγενή- του υποταγμένου. Και ταυτόχρονα είχαμε μπροστά μας αυτό το μαγικό κουτί - την τηλεόραση - μέσα από το οποίο μάθαμε για τον κόσμο. Για ένα μαγικό κόσμο που βρισκόταν έξω από τα χωράκια μας, τις μικρές μας πόλεις, τη γλυκιά μας χώρα. Και μεγαλώσαμε σε μια εποχή όπου αυτός ο κόσμος γινόταν ένα, μέσα από τις εξεγέρσεις των νέων - στην Αμερική, την Κίνα, την Πράγα, το Παρίσι. Η γενιά μου ήταν μικρή ακόμα το '68. Η πρώτη γενιά της Ανεξαρτησίας όμως είχε ωριμάσει. Ο Δημήτρης Αντρέου πετούσε πέτρες στην Αστυνομία στην εξέγερση του Παρισιού και ο Δώρος Λοΐζου βιώνοντας την κρίση μιας ολοκληρωτικής γενιάς έγραφε, τότε, στη Νέα Υόρκη:

«Δεν υπάρχει ελευθερία
μέσα σ' αυτά το τεράγωνα
Δεν υπάρχει θρησκεία
που να πείθει για λύτρωση...
Και
δεν έχω άλλη εκλογή
παρά
να μένω στα υπόγεια
στα σοφά
αλχημιστής στα μυστικά
στα ενδόμυχα».

Ο Δ. Αντρέου, ο Τ. Χατζηδημητρίου, ο Δ. Λοΐζου διασταύρωθηκαν στη «γενιά της αντίστασης». Τη γενιά που αντιτάχθηκε με τα όπλα στον φασισμό την 15η Ιουλίου και που ξεχύθηκε στους δρόμους μετά για να εκδημοκρατικοποιήσει τη κοινωνία. Για να αναλάβουν οι ιθαγενείς τις ευθύνες τους για τη χώρα τους. «Η Κύπρος αποφασίζει...»

Η ειρωνία της σημερινής κατάστασης γίνεται ακόμα πιο έντονη αν αναλογιστεί κανείς ότι η επαναστατική νεολαία της ΕΔΕΚ εκδιώχθηκε από το κόμμα το 1979, ο κ. Χατζηδημητρίου εθεωρείτο από τον κύριους εκφραστές της «Δεξιάς» στο κόμμα. Υστερα ήρθε η δεκαετία του '80. Περάσαμε σαν κοινωνία στην μεταμοντέρνα εποχή χωρίς κινήματα πολιτών, χωρίς κρίσεις, χωρίς αμφισβητήσεις. Στον επίσημο λόγο. Γιατί στα υπόγεια συνέχιζε μια άλλη ιστορία...

Το πόσο βαθιές ήταν οι τομές αυτών των 20 χρόνων θα φανεί, βέβαια, τώρα. Τώρα που το χάσμα φαντασίωσης και πραγματικότητας είναι πλέον κραυγα-

λέο. Τώρα που ζούμε υλικά και τεχνολογικά στον 21ο αιώνα, ενώ η εξουσία (στις διάφορες μορφές της) μας συμπεριφέρεται σαν ιεραπόστολος σε ιθαγενείς. Με τον παρομοιωδή ολοκληρωτισμό αυτών που δεν περιμένουν αντίλογο.

Η ιστορική κληρονομιά θα φανεθεί από τις αντιστάσεις, που θα διαμορφωθούν απέναντι σ' αυτό τον ολοκληρωτισμό. Η κληρονομιά των γενιών της Ανεξαρτησίας η κριτική κουλτούρα είναι σήμερα υπόγεια. Underground. Όπως συμβούλεψε ο Δώρος. Αναζητά τα ενδόμυχα. Τη δημιουργία μιας εναλλακτικής κουλτούρας που να είναι αυτόνομη από την εξουσία. Θα έρθει και ο καιρός των παιδιών του Μεσονυχτίου.

Οι σιωπηλοί εικοσάρηδες και η προσμονή του μέλλοντος

Η γενιά που μεγαλώνει σήμερα, οι εικοσάρηδες, είναι μιὰ παράξενη γενιά. Ίσως να είναι η πιο καταπιεσμένη γενιά πολιτιστικά. Οικονομικά βέβαια ήταν η πιο ντυμένη γενιά της κυπριακής Ιστορίας. Τα είχε όλα - και ίσως οι γονείς να της έδωσαν περισσότερα από όσα ίσως η ίδια να ήθελε. Ήταν σαν να ξεπερνούσαν οι γονείς (παιδιά της ανεξαρτησίας και αυτοί) την στέρηση των παιδικών τους χρόνων μέσα απ' την κατανάλωση των παιδιών τους.

Και όμως παρά τη διαφορετική της εμπειρία αυτή νεολαία σπανίως μιλά για τον εαυτό της. Λες και κάτι την κρατά σε μια παρατεταμένη παιδικό-

τη-
τα. Οι εικοσάρηδες μεγαλώνουν σήμερα με το video και την διασυννοιακή τηλεόραση σε μια καταναλωτική κοινωνία και με το βάρος το χρέος του '74.

Δε νομίζω να μπορεί κανείς να τους κατηγορήσει ότι δεν πήγαν σε όλες τις εκδηλώσεις που οργανώθηκαν για τη μαθητική νεολαία. Και στα συλλαλητήρια και στις φιλανθρωπικές εκδηλώσεις έχουν πάει. Όμως οι ενήλικες επιμένουν να κριτικάρουν τη νεολαία, σαν συλλογικότητα, με ένα πάθος που ώρες - ώρες ξεφεύγει απ' τα πλ. αίτια της αντιπαράθεσης των γενεών.

Η κριτική φαίνεται ώρες - ώρες να ενοχλείται από την ίδια την ύπαρξη αυτής της νεολαίας. Μιας νεολαίας που δεν έζησε το παρελθόν (και τον πόνο) που μεγάλωσε με τις ανέσεις και τις τηλεοπτικές εικόνες της εποχής της. Έχω την εντύπωση ότι ορισμένοι απλά αρνούνται να αναγνωρίσουν την πραγματικότητα.

Ότι αυτή η νεολαία, αυτοί οι άνθρωποι, είναι εδώ, ότι είναι πολίτες και ότι δεν μπορούμε να τους αλλάξουμε, όπως αλλάζουμε κανάλια με το zapping. Αυτοί είναι άλλοι άνθρωποι. Άλλης εποχής. Έχουμε να μάθουμε απ' αυτούς - όχι απλά να τους διδάξουμε. Κρατάνε τα κλειδιά του μέλλοντος.

Η ενήλικη κοινωνία μεταχειρίζεται τους νέους όπως τους ιθαγενείς Σαν αγνοούς, ευγενείς άγριους που θέλουν καθοδήγηση. Ετσι η νεολαία καταδικάζεται στην σιωπή. Όταν μιλούν στους ενήλικες, οι νέοι, όπως και οι ιθαγενείς, λένε αυτά που πρέπει.

Και όμως είναι μια πολύ διαφορετική γενιά. Μεγάλωσε διαφορετικά. Έχει μια άλλη αισθητική. Μια άλλη αντίληψη των προσωπικών και των δημοσίων θεμάτων. Ίσως να είναι γενιά των προσωπικών επαναστάσεων... Στον κατακλυσμό του μεταμοντέρνου Kitsch που μας περιβάλλει συμμετέχουν με μια πρωτόγνωρη απάθεια. Οργανώθηκε πρόσφατα συλλαλητήριο για την Μακεδονία στη Λευκωσία. Πήγαν 15.000 έγραφε η ανταπόκριση αλλά μόνο 3.000 έμειναν στο συλλαλητήριο. Οι άλλοι γύριζαν στις καφετερίες.

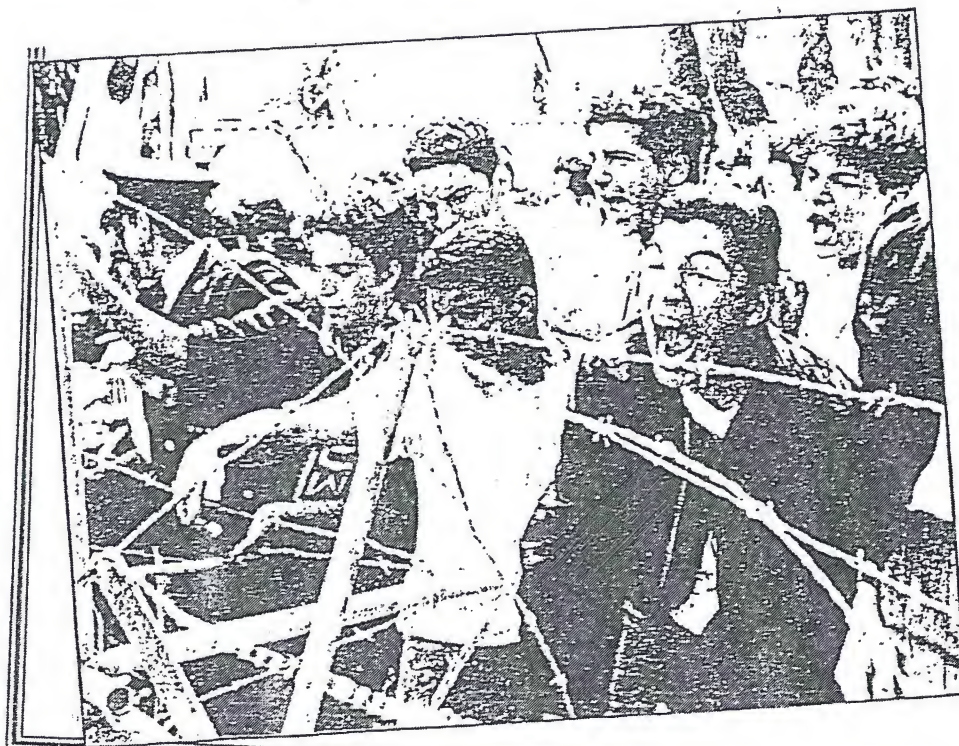
Νομίζω ότι αυτό είναι χαρακτηριστική δήλωση αυτής της γενιάς. Πήγε, σαν σε σχολική εκδρομή, σε κάτι που «έπρεπε» και μετά αφού έκανε το «καθήκον» της απόλαυσε την εκδρομή. Δεν ξέρω αν ακούγεται βέβηλο, αλλά ένα συλλαλητήριο νέων στο οποίο μιλούν ιερωμένοι (χωρίς να έχω πρόβλημα με τον κ. Νικηφόρο) μου φαίνεται σαν κάτι πολύ θλιβερό. Ποιος θα εκφράσει την κριτική σκέψη άμα οι ποιητές σιωπούν, οι δημοσιογράφοι μας λένε αυτά που πρέπει αντί αυτά που γίνονται (όπως εύστοχα το έθεσε ο κ. Κωνσταντινίδης) και οι νέοι κάνουν συλλαλητήρια υπό την κηδεμονία της εκκλησίας; Και αυτή η νεολαία, σίγουρα, δεν είναι του κατηχητικού.

Το θέμα είναι πότε θα εμφανιστεί μια νεολαία που θα διεκδικήσει το δικαίωμα της ύπαρξης της,

την απονομία της νεολαίας από την ενήλικη κοινωνία. Την απονομία του ανθρώπου από την εξουσία. Οι νεανικές εξεγέρσεις είναι συνήθως υπερβολικές. Είναι όμως απαραίτητες. Και οι εξεγέρσεις και η υπερβολή. Μέσα από τα κινήματα των νέων, η κοινωνία ανανεώνεται και ξεπερνά, έστω και μέσα από τη διαδοχή των γενεών, το φόβο της ελευθερίας, τα σύνδρομα δουλοπρέπειας που μας κληρονόμησαν οι αιώνες της υποταγής των ανθρώπων σε εξουσίες, που δεν μπορούσαν να εκλέξουν. Αυτή η εξέγερση ενάντια στην εξουσία είναι η ουσία της διαλεκτικής της νεοτερικότητας, της μοντέρνας εποχής. Το ζητούμενο σήμερα είναι η ολοκλήρωση της κυρίαρχης νεοτερικότητας από μια νεολαία που θα τολμήσει να αμφισβητήσει.

Μια νεολαία που θα ανακαλύψει στα υπόγεια τις ανολοκλήρωτες διαδρομές της ιστορίας της γλυκιάς χώρας. Την παρακαταθήκη των γενιών της Ανεξαρτησίας που βρέθηκαν σε αυτό το παράξενο παιγνίδι με τη Μοίρα: Να ζήσουν με αξιοπρέπεια στην γλυκιά χώρα, σαν ελεύθεροι άνθρωποι, που αποφασίζουν για τη δικιά τους ζωή, αλλά και σαν πολίτες αυτού που ο πρόγονος τους ο Ζήνων ο Στωικός, πρόβλεψε: Της πόλης του κόσμου της κοσμοπόλης, του παγκόσμιου χωριού της τηλεοπτικής κουλουράς.

Υ.Γ.: Οι φωτογραφίες στα προηγούμενα σημειώματα και μερικές σ' αυτή την έκδοση, είναι του Πανίκου Χρυσάνθου.

Η ΕΡΓΑΤΙΚΗ Τάξη δεν
πάει στον παραδεισο

Η γλώσσα της πολεοδομίας σε μια μεταμοντέρνα πόλη

Το ράδιο μετέδιδε δηλώσεις και αντιδηλώσεις για την ΑΤΑ. Το αυτοκίνητο ανέβαινε τον ανήφορο της Μονής, έξω από τη Λεμεσό, και εγώ προσπαθούσα να διαβάσω τη συνέντευξη της Νάσας Ποταπίου στη Χαραυγή. Όταν βγήκαμε στην κορυφή του λόφου, κοίταξα τη Λεμεσό που πρόσβαλε θαμπά πίσω απ' το βράχο της Αμαθούντας. Προσπαθώ να καταλάβω τη Λεμεσό σαν πόλη και σαν εμπειρία. Ενας φίλος μου, ανθρωπολόγος, κάνοντας μια σύγκριση των δημόσιων γιορτών, τελετουργιών και εκδηλώσεων της Λευκωσίας και της Λεμεσού, παρατήρησε μια συμβολική αντίθεση: Η Λευκωσία έχει τις τελετουργίες της Τάξης (παρελάσεις, επίσημα συλλαλητήρια) ενώ η Λεμεσός έχει τις ανατρεπτικές τελετουργίες (γιορτή του κρασιού-της έκστασης, το καρναβάλι).

Οι δυο πόλεις έχουν μια δικιά τους υφή, μια δικιά τους κουλτούρα. Η διαδρομή ανάμεσα στις δυο είναι και μια διαδρομή ανάμεσα στις δυο όψεις της σύγχρονης κυπριακής εμπειρίας: Η μοιρασμένη πόλη, και η πόλη της εξουσίας από τη μια, το λιμάνι το υγρό σύνορο με τον «κόσμο που είναι αλλού» και η αλληλοδιασταύρωση της κυπριακής εμπειρίας με την αραβική Ανατολή και την ευρωπαϊκή Δύση από την άλλη.

Απ' τον ανήφορο της Μονής έχεις την αίσθηση ότι η πολεοδομία αρθρώνει το δικό της λόγο. Κάτω αριστερά φαίνονται τα φουγάρα του εργοστασίου της Μονής, μπροστά βρίσκονται τα ξενοδοχεία της Γερμασόγειας και πιο πάνω κοντά στο highway, άλλα εργοστάσια. Στο ενδιάμεσο υπάρχουν ακόμα μερικά περβόλια με πορτοκαλιές. Σε λίγα τετραγωνικά χιλιόμετρα, λοιπόν, έχεις ανάμεικτα τα σύμβολα τριών οικονομικών εποχών - της αγροτικής, της βιομηχανικής και της μεταβιομηχανικής. Η Λεμεσός μετά το '74 η Κύπρος στο τέλος της μεταπολεμικής ανοικοδόμησης. Τα σύμβολα του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος αλληλοδιασταυρώνονται, συνυπάρχουν, συγκρούονται... Η ταυτόχρονη συνύπαρξη διαφορετικών χρόνων προκαλεί... Για τους απ' έξω η Λεμεσός είναι η πόλη του σκανδάλου... Όπως ο άλλος μας εαυτός - αυτός που δημιουργήθηκε μετά το '74 χωρίς να απαλλαγεί απ' τα προηγούμενα. Τα σεξουαλικά υπονοούμενα για τη Λεμεσό την ανεβάζουν στο επίπεδο της ερωτικής πρόκλησης... Ο φόβος της επιθυμίας, όπως θα 'λεγε και ο Φρόυντ. Μέσα στην πόλη συναντάς τη σύγκρουση. Σε ένα παλιό αρχοντικό που γκερεμίστηκε παράνομα, διακρίνονται ακόμα τα graffiti. «Πόσο πάει η μνήμη»; «Δεν έχετε δικαίωμα να καταφρονέται το παρελθόν».

60

Στα δεξιά του δρόμου, πάνω στους λόφους, η αστική μας τάξη προσπαθεί να κάνει συμβολικές δηλώσεις στο χώρο. Μια σειρά... από κατοικίες διαφόρων τεχνολογιών με κυρίαρχο στοιχείο το μέγεθος στέκονται σαν η συμβολική κορυφή της οικονομικής πυραμίδας. Μεσαιωνικά κάστρα και baroque παλάτια εν έτη 1994. Kitsch ή το μεταμοντέρνο αλαλούμ των νεόπλουτων; Εντάξει, σας είδαμε... Είναι άραγε όλα αυτά εικόνες του τεχνητού ή του τεχνολογικού παραδείσου;

Η κυπριακή avanteguarde της δεκαετίας του '20

Κοίταξα την εφημερίδα. Ο Ποτάπιος. Κομμουνιστής στο Καρπάσι. Φίλος του Τεύκρου Ανθία από τη δεκαετία του 1920. Δάσκαλος. Η τρομοκρατία των μασκοφόρων του Γρίβα τη δεκαετία του '50. Πέθανε εγκλωβισμένος στο χωριό του. Απέναντι, η θαμπή μεγαλοπρέπεια της Λεμεσού - μιας μεταμοντέρνας πόλης, που αναζητά ταυτότητα. Η πόλη που γέννησε το Κομμουνιστικό Κόμμα Κύπρου τη

δεκαετία του 1920. Εκείνοι οι πρώτοι κομμουνιστές θα αναγνωριστούν κάποτε σαν η πρώτη μοντερνιστική πρωτοπορία της γλυκειάς χώρας. Τι να σήμαινε άραγε τότε να δηλώνεις άθεος και κομμουνιστής σε μια παραδοσιακή κοινωνία, όπου ο λόγος των προυχόντων ήταν νόμος; Τι να σήμαινε υπαρξιακά η άρνηση του επουράνιου παράδεισου για την ελπίδα, την ιστορική σιγουριά ενός επίγειου; 70 χρόνια μετά πόσοι τολμούν να ξαναγράψουν τη «Δευτέρα παρουσία» ή το «Άγιε Σάταν ελέησον με» του Ανθία; Ανολοκλήρωτες διαδρομές... Και όμως οι κομμουνιστές του 1920 δεν ήταν απλά μια παρέα... έβγαζαν εφημερίδα, παρέμβαιναν στις εκλογές, ανησυχούσαν από την ύπαρξη τους και η Αποικιοκρατία και η Εκκλησία. Η Επαναστατική μειοψηφία; Η avanteguarde που λένε και οι Γάλλοι; Επαρχιακοί διανοούμενοι και οι πρώτες γενιές προλετάρων της γλυκειάς χώρας... δεν ήταν όμως απλά η πρωτοπορία του εργατικού κινήματος. Ήταν και η πρώτη κατάθεση νεοτερνιστικού λόγου, η πρώτη ρήξη. Η κυπριακή νεοτερνικότητα... από ποιές υπόγειες αλημιές της παραδοσιακής κυπριακής κοινωνίας γεννήθηκε αυτή η αυτόχθων εμπειρία του μοντερνισμού...; Οι ιστορικοί μας ασχολούνται ακόμα με τα σχολικά παραμύθια για τον Κίμωνα. Το ράδιο μεταδίδει νέες δηλώσεις για την ΑΤΑ. Η ΟΕΒ ανησυχεί για την ανταγωνιστικότητα και την παραγωγικότητα της οικονομίας. Πιο κάτω απ' τον «Ολυμπο» των νεόπλουτων με τα μεσαιωνικά κάστρα, βρίσκεται ένας προσφυγικός συνοικισμός. Και απέναντι του ένα εργοστάσιο.

61

Νεοτερίστικη πράξη:
Το εργατικό κίνημα
της δεκαετίας του '40
και η ιστορία που δεν
γράφεται

Σκέφτομαι πάλι τον Πετόπιο, τον κομμουνιστή διανοούμενο και τους απλούς και ταπεινούς που έφτιαξαν το κυπριακό εργατικό κίνημα της δεκαετίας του '40. Σε μια χώρα, όπου το παρελθόν καταπιέζει το παρόν και το μέλλον (πόσα μνημόσυνα τέλος πάντων στα δελτία ειδήσεων; Πόσα αγάλματα; Κανεί σιόρ! Είναι εκπληκτικό πόση άγνοια και οργανωμένη σιωπή καλύπτει τη δεκαετία του '40 - την εποχή που διεκδικήσαμε σαν κοινωνία (όχι απλά σαν επαναστατικές μειοψηφίες) μια θέση στον ήλιο της Μοντέρνας Εποχής. Πλησιάζουν οι 25 του Μάρτη. Θα γιορταστεί με «λαμπρότητα» και ανάλογες ιστορίες η Ελληνική Επανάσταση. Θα θυμηθεί κανένας όμως τους νεκρούς του Λευκονοίκου την 25 Μαρτίου 1945; «Επεσαν απ' το βόλι» των αποικιοκρατών για να χρησιμοποιήσω την προσφιλή, στον εθνικό λόγο, φρασεολογία του 19ου αιώνα. Εκείνοι οι νεκροί, όμως, ήταν φαίνεται παιδιά ενός κατώτερου Θεού... όπως και οι αγώνες της τότε περιόδου. Θα κάνω καταγραφή λοιπόν - της ιστορίας που δεν γράφεται, των αγώνων που δεν λέγονται. Φόρος τιμής σε ένα κίνημα που έπαψε να πιστεύει στη μεταθάνατο δικαίωση και απαίτησε ένα κομμάτι τουλάχιστον του ουρανού, του παροδείσου, εδώ στη γη, στη γλυκεία χώρα:

- Στις 24/4/1941 γίνονται συλλήψεις εργατών που διαμαρτύρονται για τις απολύσεις.

- Την Πρωτομαγιά του 1941 ομάδες εργατών κατεβαίνουν στην πλατεία Σεραγίου και καλούνται ειδικές μονάδες αστυνομικών για να τους διαλύσουν. Κατηγορούνται οι συντεχνιακοί για παράνομη συγκέντρωση.

- Τον Ιούλη ξεσπά απεργία στον κυπριακό σιδηρόδρομο. Συλλαμβάνονται τα τρία μέλη της απεργιακής επιτροπής: Ο Αχμέτ Μουσταφά, ο Ζαχαρίας Αντωνίου και ο Στεπάν Κερεμετιάν. Τα ονόματα αποκαλύπτουν, σαν παγωμένη φράση στο χρόνο, το διακοινοτικό χαρακτήρα του ταξικού κινήματος που γίνονταν τότε στην Κύπρο. Οι υπόγειες αλχημίες μιας άγνωστης ιστορίας.

- Την Ανοιξη του 1942 δημι-

ουργείται σε δυο συσκέψεις στο Πρασιό και την Αθηαίνου το αγροτικό κίνημα της ΠΕΚ. Η ΠΕΚ θα εξελιχθεί σε δεξιά οργανω-ση αγροτών - έκφρασε όμως, στη γέννηση της, άλλο ένα στάδιο ενηλικίωσης των ιθαγενών.

- Στις 23 Αυγούστου και στις 9 Σεπτεμβρίου 1942 οι αποικιακές αρχές περικυκλώ-νουν και κά-

νουν έρευνες στα γραφεία των συντεχνιών της Λευκωσίας και στα γραφεία του ΑΚΕΛ.

- Στις 3/4/43 αγανακτισμένοι εργάτες βάζουν δυναμίτη στη Λεμεσό.

- Στις 27/8/43 κηρύσσεται παναπεργία για τον τιμάρημο.

- Τον Μάρτιο του '44 αρχίζει η απεργία που οδηγεί στην καθιέρωση της ΑΤΑ. Στις 13 γίνεται παναπεργία και στις 19 Μαρτίου ακολουθούν συγκρούσεις των εργατών με την αποικιακή αστυνομία στη Λάρνακα και την Αμμόχωστο.

- Τον Αύγουστο του '44 έρχεται στην Κύπρο ο υπουργός των Αποικιών της Βρετανίας κ Πάρκινσον. Το εργατικό κίνημα τον υποδέχεται με μαζικές διαδηλώσεις που απατούν να σεβαστεί η Αγγλία τις πολεμικές υποσχέσεις για ελευθερία, μετά τον πόλεμο. Πίστευαν τότε οι ιθαγενείς ότι η ελευθερία σήμαινε ένωση. Ιθαγενείς ακόμα. Τον Δεκέμβρη του '44 η Αγγλία θα εισέβαλλε στην Αθήνα για να συντρίψει το ελληνικό κίνημα της αντιφασιστικής Αντίστασης επιβάλλοντας ένα νεοαποικιακό καθεστώς και στην Ελλάδα. Η Αποικιοκρατία έδειξε τις προθέσεις της στην Κύπρο, από τον Αύγουστο. Μετά τη διάδηλωση της 17ης Αυγούστου (από την οποία απείχε η δεξιά) συνελήφθηκαν ο Πλουτής Σέρβας, ο Μιλτιάδης Χριστοδούλου, ο Ανδρέας Ζιαρτίδης και 14 άλλοι υποστηρικτές της Αριστεράς. Κατά τη δίκη τους στις 18 ξέσπασαν συγκρούσεις ανάμεσα στους εργάτες και την Αστυνομία έξω από τα δικαστήρια.

- Διώξεις για «παράνομες εκδηλώσεις» έγιναν και στη Λάρνακα. Στις 28 έγινε μία εκδήλωση μαζί με γενική απεργία.

- Στις 25 του Μάρτη του 1945 η Αστυνομία πυροβολεί ενάντια στην παρέλαση της Αριστεράς στο Λευκόνειο. Το επεισόδιο είναι η αρχή μιας έντονης αντιπαράθεσης ανάμεσα στην Αποικιοκρατία και τη μαζική Αριστερά που γεννήθηκε στην πα-

ρανομία της δεκαετίας του '30 και στο αντιφασιστικό κλίμα των αρχών της δεκαετίας του '40. Ο κυπριακός μοντερνισμός απέναντι στην αποικιακή εξουσία.

- Στις 17 του Απρίλη (1945) οι αποικιακές αρχές κλείνουν την εφημερίδα της ΠΣΕ (ΠΕΟ) «Ανόρθωση» λόγω της δημοσίευσης του άρθρου «Πλούσιοι και πτωχοί». Η δίκη για το ταξικό περιεχόμενο του άρθρου γίνεται ο άξονας για μια δικαστική μάχη για την ελευθερία του τύπου. Έχει μνήμη άραγε η Ένωση Συντακτών;

- Στις 11 του Μάη, λίγες μέρες μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Αστυνομία κάνει νέα επίθεση στα γραφεία των συντεχνιών και της Αριστεράς. Συλλαμβάνονται 18 συντεχνιακοί, ενόντια στους οποίους προσάπτονται κατηγορίες για «ανατρεπτικές ενέργειες». Η δίκη τους έγινε γνωστή σαν η «δίκη της ΠΣΕ». Rex vs Ziartides. Ο βασιλιάς ενόντια στον ιθαγενή. Η αναγνώριση, εππέλους, ότι υπάρχουμε.

- Στις εκλογές που γίνονται την διετία 46-47 η Αριστερά και το φιλελεύθερο κέντρο αναδεικνύονται πρώτες δυνάμεις. Κάτω από την λαϊκή πίεση η Βρετανία προτείνει σύνταγμα αυτοκυβέρνησης και δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις. Οι ηγέτες της Δεξιάς αρνούνται να συμμετάσχουν στις συζητήσεις, αλλά αρνούνται επίσης, να παραστηθούν από τις θέσεις τους στον αποικιακό μηχανισμό. Είχε ξενηκήσει και εδώ ο «αγών» της Δύσης για την «ελευθερία». Μερικά χρόνια αργότερα το γραφείο εθναρχίας εκδίδει ανακοινώσεις με την οποία «αφορίζει» και κηρύσσει σαν προδότες τους Κύπριους Αριστερούς. «Η συνεργασία με τον Κομμουνισμό αποτελεί σοβαρότατο παράπτωμα που ισοδυναμεί με εθνική προδοσία» (γραφείο εθναρχίας 6/4/1949). Αυτά, δηλαδή, που λέμε συνήθως στις επίσημες τελετές ότι η εθναρχία ένωσε το λαό.

- Στις 18/1/48 ξεσπούν απεργίες στον Ξερό και το Μαυροβούνι. Οι αστυνομικές αρ-

χές πυροβολούν επανηλειμμένα ενόντια στους απεργούς, ενώ το κίνημα συμπαραστάσης απλώνεται σ' όλη την Κύπρο. Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι εργάτες αγωνίζονται και πονούν μαζί στην κορυφαία στιγμή της ταξικής πάλης στη γλυκεία χώρα, αυτόν τον αιώνα. Στις 3/3 στο Μαυροβούνι και στις 8/3 στον Ξερό γίνονται μάχες με την αστυνομία στους χώρους των απεργιών. Η ανταπόκριση του πρακτορείου Ρέουτερ για τα επεισόδια στο Μαυροβούνι δίνει το κλίμα των ημερών:

«Η Αστυνομία πυροβόλησε σήμερα ενάντιον των απεργών εργατών εις την περιοχή των αμερικανικών μεταλλείων του Μαυροβουνίου. Υπάρχουν πληγωμένοι. Στις κεντρικές φυλακές 60 πολιτικοί κρατούμενοι κήρυξαν απεργία πείνας σ' ένδειξη συμπάθειας προς τους απεργούς. Οι Κύπριοι τυπογράφοι αρνούνται να στοιχειοθετήσουν δημοσιεύματα που κατά τη γνώμη τους ζημιώνουν τον αγώνα των συμπατριωτών τους μεταλλωρύχων. Σε πολλές συγκεντρώσεις μεγάλα πανώ γράφουν: Η Κύπρος δεν είναι αμερικανική αποικία».

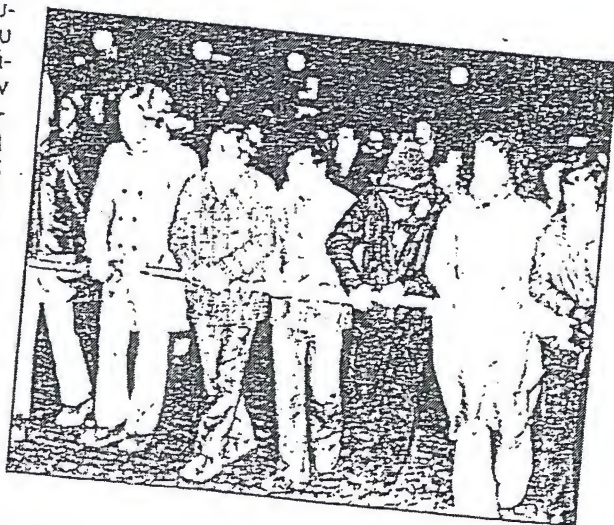
Το κίνημα της δεκαετίας του '40 στάργηνε, με τους αγώνες του δρόμου, του πεζοδρομίου, τους αυταρχικούς νόμους της Παλμεροκρατίας και έθεσε τις βάσεις των πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων των κατοίκων της γλυκείας χώρας. Ήταν το εργατικό κίνημα εκείνης της περιόδου, το κίνημα των προλετάρων και των ταπεινών, που συνέτριψε οριστικά το κλίμα της ανοχής και της υποταγής απέναντι στην Αποικιοκρατία. Και θα αναγνωριστεί κάποτε ότι η ΕΟΚΑ (έστω και σαν μια ελιτίστικη οργάνωση της Δεξιάς) ήταν παιδί του κλίματος της αντιπαράθεσης με την αποικιοκρατία, που δημιούργησαν οι εργάτες στους δρόμους της Λεμεσού, της Λευκωσίας, της Αμμοχώστου και στα βουνά του Μαυροβουνίου. Ο Μάρκος Δράκος, ο συνδικαλιστής αγωνιστής της ΕΟΚΑ, κουβαλούσε, έστω και συμβολικά, το βάρος μιας μεγάλης παράδοσης αγώνων από τους ταπεινούς. Τον Μάρκο Δράκο τον τιμούμε. Τους άλλους, τους αριστερούς προλετάρους που μας έμαθαν να στεκόμαστε στα πόδια μας, αντί να ζούμε γονατιστοί, τους ξεχνά επιμελώς ο επίσημος λόγος. Ίσως γιατί ονειρεύτηκαν τον επίγειο παράδεισο, αλλά έζησαν ταπεινά. Δεν έκαναν συνδέσμους αγωνιστών, δεν ζήτησαν, δεν απαίτησαν, δεν έκαναν προξικοπήματα για να πάρουν εξουσία σαν αμοιβή για τις πέτρες που έριξαν, το ξύλο που έφαγαν, τις μέρες που πέρασαν στη φυλακή, τους νεκρούς συντρόφους.

Ίσως γιατί είχαν άλλο ήθος, ίσως γιατί ονειρεύτηκαν κάτι πολύ μεγαλύτερο. Ίσως γιατί ένιωθαν ότι ανήκαν και σε κάτι πολύ μεγαλύτερο. Τον Προμηθέα του παγκοσμίου εργατικού κινήματος που θα έφερνε το φως στον κόσμο

Απ' την παλιά στη νέα Αριστερά: Απ' τον επίγειο παράδεισο στο βίωμα της καθημερινότητας

Η εργατική τάξη αυτόν τον αιώνα στη γλυκεία χώρα αλλά και παγκόσμια, αρνήθηκε τον παράδεισο των ουρανών για το όνειρο, το όραμα, της οικοδόμησης ενός ανθρώπινου παραδείσου, ενός ανθρώπινου κόσμου. Σ' αυτό έχει δίκαιο ο Μάρξ: Καμιά άλλη τάξη καταπιεσμένων στην ανθρώπινη ιστορία δεν ονειρεύτηκε τόσα πολλά, δεν έφτασε στο σημείο να απαιτήσει τα πάντα. Οι κομμουνιστές, αυτό το κίνημα του ορθολογικού και ηθικού πάθους του 20ου αιώνα μέρος του οποίου ήταν και εκείνοι οι άνθρωποι που συγκεντρώθηκαν σε ένα σπίτι της Λεμεσού τη δεκαετία του 1920 για να δημιουργήσουν το ΚΚΚ, έμπλεξαν σε μια παράξενη Φαουστική τραγωδία με την ιστορία που τόσο αγάπησαν. Έκαναν τις επιτυχημένες τους επαναστάσεις σε χώρες που χρειάζονταν εκμοντερνισμό (και κατάφεραν να τις εκμοντερνίσουν) αλλά βρέθηκαν αυτοί, αυτοί που πριν την επανάσταση ήταν έτοιμοι να θυσιάσουν τη ζωή τους για τους απλούς και τους ταπεινούς, στο όνομα της προόδου και του παραδείσου του μέλλοντος. Και υπήρχαν βέβαια και οι άλλοι κομμουνιστές... αυτοί που σκοτώ-

θη-
καν νωρίς αυτοί των οποίων η επανάσταση δεν νίκησε ποτέ. Οι Κύπριοι κομμουνιστές. Τι να ένωσε άραγε ο Ποτάπιος από το Καρπάσι όταν έμαθε την αλήθεια για τον Στάλιν; Οι κομμουνιστές έπαιξαν με τη μοίρα. Δεν είναι άραγε αυτή η ρήξη με ότι φαίνεται σαν μοίρα, μια από τις κορυφαίες στιγμές της μοντέρνας εμπειρίας; Στο έργο του Σαρτρ «Βρώμικα χέρια» ο Hoederer ένας κομμουνιστής που αντιλαμβάνεται το παιγνίδι με τη μοίρα και την ιστορία δηλώνει:

«Έχω βρώμικα χέρια. Μέχρι τους ώμους. Τα βούτηξα στη βρωμιά και στο αίμα [...] γιατί αγαπώ τους ανθρώπους γι' αυτό που είναι. Με όλη τους τη βρωμιά και όλες τις κακίες. Αγαπώ τις φωνές και τη ζέση των χεριών τους όταν σε σφίγγουν. Και το δέρμα τους, το γυμνό τους δέρμα, τις αμήχανες ματιές και τον απεγνωσμένο αγώνα που κάνει ο καθένας ενάντια στην αγωνία της ζωής, ενάντια στο θάνατο. Για μένα ένας άνθρωπος περισσότερο ή ένας άνθρωπος λιγότερο είναι κάτι που μετρά. Είναι κάτι πολύτιμο...»

Μπορούν οι άνθρωποι να αντιμετωπίσουν τους πραγματικούς τους εαυτούς και να λυτρωθούν μόνοι τους;

Το εργατικό κίνημα αυτό τον αιώνα δεν έφτασε στον παράδεισο. Μήπως όμως έφταιγε η φαντασίωση του παραδείσου;

Η φαντασίωση της αγνότητας, του μεταφυσικού απόλυτου, σε ένα κόσμο χωρίς θεούς;

Ο Ποτάπιος πέθανε στην γη του. Είναι άραγε η συνέπεια η τραγωδία του που τον κάνει σύμβολο της ανθρώπινης εμπειρίας στον 20ο αιώνα; Κοιτάζω τη Λεμεσό γύρω μου. Νομίζω ότι σ' αυτή την πόλη χωρίς κέντρο, μακριά, γεωγραφικά και ιστορικά, από το χωρικό του Ποτάπιου, βρίσκεται το μέλλον. Οι σημερινοί προλετάριοι ξυπνούν και αυτοί η ώρα 7 το πρωί. Φοράνε όμως blue jeans, μπερδεύουν τις γλώσσες, αναζητούν την έκσταση... Η ηθική των πολιτών κομμουνιστών φαίνεται απόμακρη. Ίσως να ήταν το «στάδιο» που ο ουρανός κατέβηκε στη γη και οι κομμουνιστές να ήταν οι γήινοι αγίοι με τα βρώμικα χέρια. Αυτοί οι μεταμοντέρνοι προλετάριοι, προλετάριοι που συγκρούονται σήμερα με την αστυνομία στο κέντρο των ευρωπαϊκών πόλεων, αυτή η νέα αριστερά που πρέπει να συνδυάσει τον αγώνα για την υπεραξία και τον έλεγχο της τεχνολογίας από τους παραγωγούς με την οικολογία, τους αγώνες για την πόλη, το φεμινισμό και την αποκέντρωση της εξουσίας, τι όνειρα τι οράματα θα προτείνει όταν ξεπεράσει τη σημερινή κρίση της μεταλλαγής της; Ίσως οι προλετάριοι να μην χρειάζεται πλέον να ονειρευτούν τον παράδεισο της αγνότητας που έφερε από τον ουρανό στη Γη το πρώτο εργατικό κίνημα... Ίσως να πρέπει απλά να βιώσουμε αυτόν τον κόσμο που δημιουργούμε - και οποίος μας ανήκει. Ίσως να μην χρειαζόμαστε τον παράδεισο αλλά τη ζωή. Αλλά επειδή έχουμε ξεπέσει σε εποχές επιβίωσης και εμπορευματικής κατανάλωσης όντι βιώματος, πρέπει να υπερασπιστούμε και το παρελθόν. Τους αγώνες του Ποτάπιου. Του Πλουτή του Σέρβα, του δημάρχου της Λεμεσού. Την ΑΤΑ και την ιστορική μνήμη της νεοτερικότητας μας. Που δεν κατέληξε στον παράδεισο (κάτι που ίσως να είναι και μια προσωπική μεταφυσική εμπειρία) αλλά ίσως να μας αποκάλυψε την εμπειρία της γης. Που παραμένει ακόμα διαφημιστικό προϊόν, παρά καθημερινό βίωμα.

ΥΓ. 1. Το επόμενο σημείωμα, σαν συμπλήρωμα, θα προσπαθήσει να ανιχνεύσει το κατ'εξοχή σύμβολο της κυπριακής εθνικοφροσύνης. Την Ελλάδα. Χωρίς τα ψεύτικα τα λόγια τα μεγάλα. Ανίχνευση του συμβόλου, της απόστασης και του αγνώστου ακόμα πόνου των Βαλκανίων.

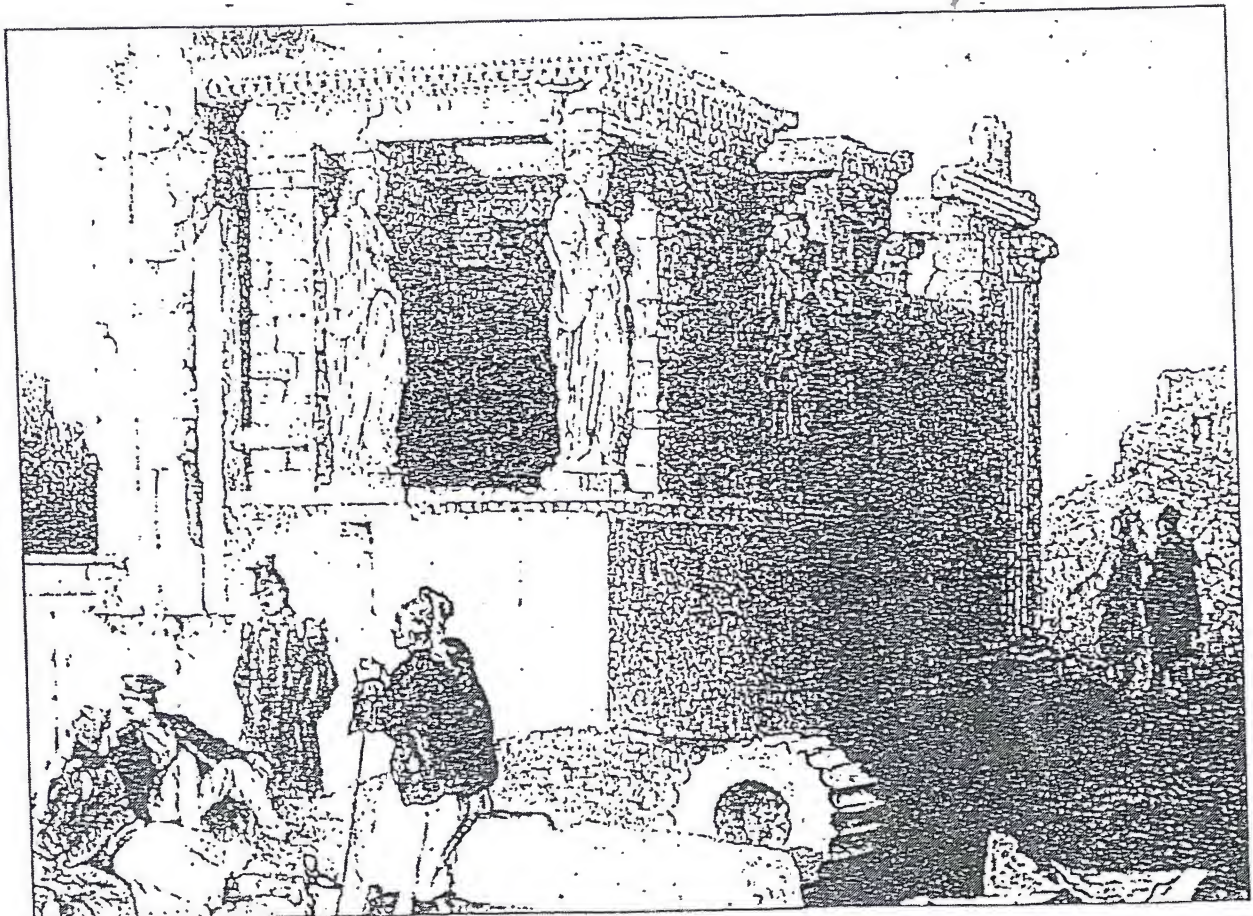
ΥΓ. 2. Οι πιο πάνω πληροφορίες επιλέχθηκαν από εφημερίδες της εποχής και το βιβλίο του Π. Μαχλουζαρίδη «Κύπρος 1940-1960».

ΥΓ. 3. Καλό Νεβρότζ, (Κουρδικό νέο έτος).

ΥΓ. 4. Προς Αστυνομία: Τι θα γίνει με τις αποδείξεις για την ενοχή των 4 νεαρών εμπρηστών;

Το παρελθόν είναι μια ξένη χώρα

Πέμπτη 31 Μαρτίου 1994

Πέμπτη 7 Απριλίου 1994

Του Ανδρέα Παναγιώτου

Α' ΜΕΡΟΣ

«... Η ορθοδοξία έπαιξε ένα τεράστιο ρόλο στη συσπείρωση των Ελλήνων κατά τη διάρκεια της Επανάστασης αλλά και πριν απ' αυτήν. Ομως δεν είναι αλήθεια πως μόνο οι ορθόδοξοι πολέμησαν τους Τούρκους. Τους Τούρκους τους πολέμησαν οι καταπιεσμένοι και πεινώντες, ασχέτως θρησκείας και ασχέτως εθνικότητας. Ήταν πολλές χιλιάδες οι μουσουλμάνοι Έλληνες τότε, ανάμεσα στους οποίους και οπλαρχηγοί όπως τον Οδυσσέα Ανδρούτσο. Και τουλάχιστον οι μισοί από τους οπλαρχηγούς αλλά και τους αγωνιστές ήταν Αρβανίτες. Αρβανίτης σίγουρα ήταν ο Μιαούλης, η Μπουμπουλίνα και δεκάδες άλλοι. Και δεδηλωμένα φιλοαρβανίτης αλλά και φιλομουσουλμάνος ήταν ο μέγιστος των οπλαρχηγών Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ο αναμφισβήτητος ηγέτης της Επανάστασης.

Βασίλης Ραφαηλίδης (1)

Περνούσα πριν λίγες μέρες από ένα καφενείο με την επιγραφή «εθνικόφρονα σωματείων». Μπήκα μέσα να αγοράσω τοιγάρα και κάθησα τελικά να πω καφέ. Πλησιάζουν οι εθνικές-ελέτες, σκέφτηκα, και είναι καιρός να δοκιμάσω επιτέλους το σημείωμα που σχεδίαζα από το Γενάρη για την εμπειρία και τη νοοτροπία της κυπριακής εθνικοφροσύνης. Οι φωτογραφίες στους τοίχους: Ηρωες του '21 και της ΕΟΚΑ. Το '21 σαν ένα άγνωστο παρελθόν. Απορούσα πως θα ένιωθαν οι θαμώνες του καφενείου αν ήξεραν ότι οι Σουλιώτες μιλούσαν αρβανίτικα. Κοίταξα το άδολο ύφος του Παλληκαρίδη. Αλήθεια ρε Ευαγόρα, σκέφτηκα, αν ζούσες θα καταντούσες και εσύ σαν τους άλλους;

Θα εξαργύρωνες κάθε πέτρα που έριξες στους Αγγλους με τιμές και εξουσία; Δε θα ένιωθες, εσύ, τουλάχιστον, ντροπή για το λυντσαρισμένο κορμί του Μένονικου; Πιο πέρα ήταν η φωτογραφία του Γρίβα. Είναι δύσκολοι οι καιροί, όντως, για να προσπαθήσει κάποιος να καταλάβει την εμπειρία της εθνικοφροσύνης, τώρα που έχει καβαλλήσει πάλι το καλάμι της εξουσίας. Παναγνικά για το Γιωρκάτζη από μια Κυβέρνηση δημοκρατική που στοχεύει, όπως δηλώνει στην αξιοκρατία. Κράτος δικαίου και Γιωρκάτζης.

Έχει και το χιούμορ της η όλη ιστορία. Νομίζω ότι πρέπει να σκεφτούμε σοβαρά την ιδέα να φτιάξουμε ένα μουσείο του Kitsch σ' αυτήν την χώρα.

Αφού τα σύμβολα δεν με έβγαζαν πουθενά, κοίταξα τους ανθρώπους. Καθημερινοί άνθρωποι που έπαιζαν χαρτιά, διάβαζαν εφημερίδα, έβλεπαν τηλεόραση. Τι ήταν που μάγεψε άραγε αυτούς τους ανθρώπους στη μοντέρνα εμπειρία; Ποια ήταν άραγε η Θεά που τους οδήγησε από την πρώτη Απριλίου, στην πίστη ότι ο βασιλιάς ή ότι η χούντα θα τους έσωζε και μετά στην 15η Ιουλίου; Κοίταξα τις ελληνικές σημαίες που διασταυρώνονταν με τις κυπριακές εν αναμονή των επετείων. Της 25ης Μαρτίου σαν φαντασιακό παρελθόν και της 1ης Απριλίου σαν βιωμένης ιστορίας.

Η αρχαία Αθήνα και ο Γρίβας. Τα σύμβολα αλληλοσυγκρούονταν και αδυνατούσαν να ανοίξουν έστω και μια μικρή πόρτα ερμηνείας, κατανόησης της εμπειρίας, του ιστορικού βιώματος (που είναι πάντα συγκινητικό γιατί είναι ανθρώπινο) των ανθρώπων που ήταν γύρω μου. Ξανακοίταξα την ελληνική σημαία και θυμήθηκα μια φράση ενός φίλου μου εθνικοφρόνα: «Η ιδέα της αιώνιας Ελλάδας». Αρχισα να νιώθω ότι κάπου έβγαινα επιτέλους. Το κεφάλι μου γέμισε από τον ανατολτικό αιανέ του Σαρχάκου στο «Ρεμπέτικο» και τους πονεμένους σίχους του Γκάτσου:

«Τα ψεύτικα τα λόγια τα μεγάλα /μου τα 'πες με το πρώτο μου το γάλα μα τώρα που με ζώσανε τα φίδια/ εσύ κοιτάς τα αρχαία σου στολίδια και δεν δακρύζεις μίνα μου Ελλάς/ που τα παιδιά σου σιλάβους ξεπουλάς».

Ίσως να είναι και έτσι. Ίσως η κυπριακή εθνικοφροσύνη να είναι σαν εμπειρία, ένα παράπονο για μια φαντασίωση που απέτυχε, για ένα Θεό που πρόδωσε τους θνητούς. Η Ελλάδα...

Η φαντασίωση της Ελλάδας σαν παρελθόν

Η Ελλάδα είναι δυο πράγματα - μια χώρα και μια ιδέα. Τα σύμβολα του Ελληνισμού στους τοίχους του καφενείου των εθνικοφρόνων, δεν αναφέρονται

στη χώρα που λέγεται Ελλάδα και στους πραγματικούς της κατοίκους - τον κ. Βαρβιτσιώτη, τον κ. Παπανδρέου, τους αναρχικούς των Εξαρχείων ή στις κυρίες που παρελαύνουν στο CIAO Αντίνα. Η ιδέα της Ελλάδας, ο Ελληνισμός, όπως λέγεται σήμερα, είναι φανταστικός και ανήκει περισσότερο στο χρόνο, παρά στο χώρο, τη γεωγραφία και στην ιστορία, την καθημερινή εμπειρία. Η «ιδέα της Ελλάδας» είναι αγκυροβολημένη στο παρελθόν στις δόξες των Ελληνόφωνων της αρχαιότητας

και σε μικρότερο βαθμό στην αυτοκρατορική αίγλη του βαλάντιου. Και πιστεύεται ότι κάπου βρίσκεται ακόμα κρυμμένο το παλιό δαίμονο (όπως μαρμαρωμένος βασιλιάς) και ότι θα εμφανίζεται και πάλιν - με τα αρχαία στολίδια.

Σε μια πρόσφατη συνέντευξη η κ. Τσουγιοπούλου έκανε μια οξυδερκή παρατήρηση - η αρχαία Ελλάδα,

είπε το παρελθόν των νεοελλήνων, είναι τουτόχρονα και το παρελθόν των Ευρωπαίων. Η Ελλάδα σαν παρελθόν, λοιπόν δεν είναι εφεύρεση της κυπριακής ή της ελληνικής εθνικοφροσύνης. Είναι παιδί της μοντέρνας ιστοριογραφίας της Δύσης. Όπως παρατηρεί ο D. Lowenthal στο βιβλίο του «The past is a foreign country» (απ' όπου δανείστικα και τον τίτλο του άρθρου) το παρελθόν δεν είναι απλά τα αρχαία μνημεία και κείμενα. Δημιουργούμε το παρελθόν, ουσιαστικά, με τις επιλογές για το τι θα τονίσουμε, τι θα ξεχάσουμε, τι μας βολεύει να θυμούμαστε (σαν άτομα, σαν κοινωνίες ή σαν εξουσίες) και τι μας βολεύει να εξαφανίσουμε με από τη συλλογική μνήμη.

Η επιλεκτική μνήμη για τους αγωνιστές του '21. Η επιλεκτική μνήμη του κυπριακού κράτους για το κυπριακό αντιαποικιακό κίνημα. Μετά την Αναγέννηση και ιδιαίτερα τον 19ο αιώνα η Ελλάδα, ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός, προσδιορίστηκε σαν η συμβολική αφηγηρία του δυτικού πολιτισμού. Σαν το δοξασμένο παρελθόν της Δύσης.

Η οικοδόμηση της Ελλάδας σαν της πρώτης λαμπρής στιγμής του δυτικού πνεύματος όμως, έγινε, σε ένα μεγάλο βαθμό, εν αγνοία των κατοίκων της Ελλάδας που αυτονομάζονταν «Ρωμιοί» και οι οποίοι πίστευαν τότε ότι οι Έλληνες ήταν μια αρχαία φυλή γιγάντων που εξαλείφθηκε (2). Η αντιπάθεια της Ορθόδοξης εκκλησίας για το αρχαίο ελληνικό πνεύμα, μια αντιπάθεια που είχε φτάσει σε σημείο να προσδιορίζει τη λέξη «Έλληνας» σαν βρισιά εκφράζεται ανάγλυφα και στην έκκληση του Κοσμά του Αιτωλού μερικές δεκαετίες πριν την επανάσταση: «Αδελφοί μου έμαθα πως με τη χάριν του Κυρίου μας Ιησού Χριστού και Θεού, δεν είσθε Έλληνες, δεν είσθε ασεβείς, αιρετικοί, άθεοι αλλά ορθόδοξοι χριστιανοί».

Η βοήθεια της Ευρώπης προς την Ελληνική Επανάσταση (σε σημείο ένοπλης επέμβασης-Ναυμαχία του Ναυαρίνου) εντάσσεται σ' αυτά τα φαντασιακά πλαίσια. Οι κάτοικοι της Ελλάδας (ανεξάρτητα από θρησκεία ή γλώσσα) ήταν ιδιαίτερα συμπαθείς στην Ευρώπη γιατί ζούσαν στο γεωγραφικό χώρο των αρχαίων Ελλήνων. Στο σημειολογικό χώρο, δηλαδή, της αρχής του πολιτισμού της Ευρώπης. Λίγα χρόνια νωρίτερα άλλωστε, όταν η Αίγυπτος διεκδικούσε ένα επίσης σημαντικό ρόλο στη συμβολική αφηγηρία του δυτικού πολιτισμού, ο Ναπολέοντας εκστράτευσε στη χώρα των Πυραμίδων, παίρνοντας μαζί του διανοούμενους και ερευνητές για να εντοπίσουν τις «ρίζες».

Οι Ευρωπαίοι προσδιόρισαν την Ελλάδα, τη χώρα, σαν το συμβολικό τους παρελθόν, αλλά η σχέση τους με

τους ντόπιους, διατήρησε όλα τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής αποικιακής υπεροψίας. Οι Νεοέλληνες βρέθηκαν μπροστά σε ένα σχεδόν ακατόρθωτο ιστορικό στοίχημα: Να γίνουν, να υπάρξουν, να φτάσουν το μεγαλείο των αρχαίων σαν το παρελθόν των Ευρωπαίων (και άρα σαν εν δυνάμει ίσοι μαζί τους) ενώ ταυτόχρονα ζούσαν σε ένα κράτος που έμοιαζε με μοντέλο νεοαποικίας.

Ήταν ταυτόχρονα ιθαγενείς και Ευρωπαίοι, ανώτερη φυλή και φτωχοί συγγενείς. Οι Ευρωπαίοι τους έστελναν βασιλιάδες, τους έκαναν δώρα (στα Επτάνησα) αλλά έστελναν και τα πλοία τους να αποκλείσουν τα λιμάνια των βαλκανικών ιθαγενών άμα κινδύνευαν τα συμφέροντά τους. Ίσως η μοναδικότητα και η τραγωδία της νεοελληνικής εμπειρίας να βρίσκεται κάπου εδώ: Στο ιδιότυπο status του ευνοούμενου/αποικιοκρατούμενου, του ιθαγενή «για τα μάτια της Δύσης» που κατοικούσε σε ένα πολύτιμο σημειολογικό χώρο - κάτω απ' τον Παρθενώνα. Και απ' την άλλη βέβαια η Ρωσία έβλεπε στους Νεοέλληνες ένα από τα εισιτήρια της για την ανασύσταση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Οι Νεοέλληνες βρέθηκαν να κουβαλούν στην πλάτη τους δυο ασήκωτα φορτία: Την αρχαία Ελλάδα και το Βυζάντιο. Πως να δημιουργήσεις ένα μοντέρο εαυτό όταν σε γονατίζει το βάρος του παρελθόντος;

Το κράτος των Αθηνών και οι ιθαγενείς της Ανατολικής Μεσογείου

Όπως παρατηρεί ο κ. Π. Κιτρομυλίδης (3) η «Μεγάλη ιδέα», η ιδέα της αιώνιας διαχρονικής Ελλάδας, γεννήθηκε τη δεκαετία του 1840 στη μικρή Ελλάδα του τότε κράτους των Αθηνών, σαν ένας μηχανισμός αποφυγής ή εξαγωγής του εσωτερικού προβλήματος ταυτότητας των νεοελλήνων. Η «Μεγάλη ιδέα» περιλάμβανε την ιδέα της ανασύστασης της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, της παραδοσιακής Ρωμιοσύνης, αλλά επρωθείτο σαν μια μοντερνιστική ιδεολογία. Η Αθήνα διεκδικούσε ουσιαστικά τα πρωτεία από τη Κωνσταντινούπολη Ο Ubicini (4), ένας περιηγητής της Μικράς Ασίας το 1850, παρατηρούσε ότι υπήρχαν δυο «κόμματα» ανάμεσα στους Χριστιανούς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας - το κόμμα της ορθόδοξης και το κόμμα του Ελληνισμού.

Η Αθήνα πρόβαλε την ιδέα της Ελλάδας και της Ενωσης -προσάρτησης στο Ελληνικό κράτος σαν το εισητήριο για τη Μοντέρνα Εποχή - για τον Ευρωπαϊκό χρόνο. Έτσι η μεταλλαγή των ιθαγενών της Ανατολικής Μεσογείου από τις παραδοσιακές, τοπικές, θρησκευτικές τους ταυτότητες σε εθνικά υποκείμενα (σε Έλληνες), έγινε με την υπόσχεση της εισόδου τους στο club των ισχυρών του κόσμου, στους πολιτισμένους Ευρωπαίους που ήταν, κατά τα λεγόμενα τους, πνευματικοί απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων. Τα «λόγια τα μεγάλα» του εθνικού λόγου εμφανίστηκαν μέσα από εικόνες, λέξεις και «επιστήμες» που κυκλοφορούν ακόμα.

Η εικόνα του «εθνικού κορμού» και των «κλαδιών». Ο «κορμός» ήταν το αθηναϊκό κράτος και τα «κλαδιά» οι αλύτρωτες κοινότητες των ελληνόγλωσσων ή των χριστιανών της Ανατολικής Μεσογείου και των Βαλκανίων.

Τα κλαδιά, ως γνώστό, τρέφονται από τον κορμό - δεν μπορούν να υπάρξουν αυτόνομα. Μια σειρά από εθνικές επιστήμες (λαογραφία, αρχαιολογία, γλωσσολογία) αναπτύχθηκαν με στόχο την «τεκμηρίωση» της σχέσης κορμού και κλαδιών». Φτιάχτηκε έτσι, με την επιλογή και την απόρριψη στοιχείων, ένα νέο παρελθόν για τους ιθαγενείς με αφετηρία τον «κοινό κορμό»: Την Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα. Οι χριστιανικοί ιθαγενείς της Ανατολικής Μεσογείου μετατράπηκαν από ανθρώπους ριζωμένους στο χώρο τους, σε απόγονους εποίκων της «Παλαιάς Ελλάδας».

Η ίδια η φρασεολογία δεν απέκρυπτε καθόλου το αποικιακό μοντέλο του εθνικού λόγου. Ο όρος «μητέρα πατρίδα» που εμφανίστηκε στη μοντέρνα ορολογία, να περιγράψει τις σχέσεις των ευρωπαίων εποίκων στην Αμερική με τις ευρωπαϊκές χώρες, μεταφέρθηκε στην Ανατολική Μεσόγειο.

Οι κάτοικοι της Σμύρνης, του Πόντου, της Καππαδοκίας, της Κύπρου εμφανίστηκαν στο ιστορικό δράμα του εθνικού λόγου, σαν αλύτρωτα παιδιά της «Μεγάλης Μητέρας» του αθηναϊκού κράτους. Με ένα ειρωνικό τρόπο, η Αθήνα εφάρμοζε απέναντι στους αλύτρωτους ιθαγενείς της Ανατολικής Μεσογείου το ίδιο μοντέλο που εφάρμοζαν οι Ευρωπαίοι απέναντι της.

Τους αντιμετώπιζε σαν μέλη μιας ανώτερης φυλής που είχαν ξεπέσει σε κατάσταση φτωχού συγγενή. Και οι ιθαγενείς που διψούσαν για το μεγαλείο του παρελθόντος και την υπόσχεση του μέλλοντος της Μοντέρνας εμπειρίας, γαντζώθηκαν απασ τις υποσχέσεις.

Ήταν όμως τα κλαδιά του εθνικού κορμού. Άνθρωποι χωρίς δική τους ιστορία. Ιθαγενείς.

Τα σχολεία, όπως οι ιεραπόστολοι, θα μάθαιναν τα παιδιά τους ότι το παρελθόν τους δεν βρισκόταν γίγρω τους, αλλά σε μια άλλη, μυθική χώρα που θα τους απελευθέρωνε κάποτε και θα τους εκπολίτιζε, που θα τους έκανε πραγματικούς ανθρώπους, πραγματικούς Έλληνες. Ανώτερη φυλή.

O

ταν έφτασαν τα «λόγια τα μεγάλα» στη γλυκεία χώρα τον 19ο αιώνα οι Κύπριοι ιθαγενείς είχαν όχι απλά μια δικιά τους βιωμένη ιστορία, αλλά και

μια δικιά τους ιστοριογραφία από την εποχή του Λεόντιου Μαχαιρά. Το 1776 ο Αρχιμανδρίτης Κυπριανός είχε συγγράψει μια ακόμα ιστορία της Κύπρου. Και οι ιθαγενείς είχαν τη δικιά τους επανάσταση ενάντια στην οθωμανική διοίκηση το 1833. Όταν ήρθαν οι Αγγλοι στην Κύπρο το 1878 οι τοπικές εφημερίδες συζητούσαν διάφορα σενάρια «απελευθέρωσης». Το «Νέο Κίτιον» της Λάρνακας λ.χ. εισηγείτο την επιστροφή της Κύπρου στη βασιλεία των Λουζινιανών. Ο εθνικός λόγος επεκράτησε στις αρχές του 20ου αιώνα μετά την εκκλησιαστική διαμάχη. Μια διαμάχη την οποία οι ιστορικοί του μέλλοντος ίσως ονομάσουν την τελική αντιπαράθεση ανάμεσα στο κόμμα της ορθοδοξίας και το κόμμα του Ελληνισμού. Ειπώθηκαν βαριά λόγια τότε... Κάποιοι ιεροκήρυκες, Τεκνόπουλος, που ήρθε να ενισχύσει τον αγώνα των μεν ενάντια στους δε, διατύπωνε με ένα σχετικά χυδαίο τρόπο την αντιπάθεια των παραδοσιακών στο μοντερνισμό που έκφραζε, τότε, ο Ελληνισμός: «Η Ελλάς δυστυχώς ευρίσκεται εις ηθικήν και εθνικήν παρακμή εις την οποία ουδέν άλλο έθνος χριστιανικό ευρίσκεται... Τα τρία τέταρτα των Ελλήνων είναι ζωακλέπται. Οι Έλληνες είναι ψεύτες και δολιεύονται εις το εμπόριον...» (5)

Ο αγώνας των εθνικών συνοδεύτηκε και από μια πληθώρα έργων επανερμηνείας της Κυπριακής Ιστορίας σαν «κλαδιού» του «εθνικού κορμού». Μια ερμηνεία της ιστορίας που συνεχίζεται, στον επίσημο λόγο, μέχρι σήμερα. Ο αρχαιοκυπριακός πολιτισμός από το 8000 μέχρι το 1000 π.χ. έχει εκποτισθεί και η αρχαία μας ιστορία αρχίζει να αποκτά υπόσταση μόνο μετά την κάθοδο των Αχαιών εποίκων. Η φοινικική παρουσία στην αρχαία Κύπρο έχει επίσης εκποτισθεί από τον εθνικό λόγο. Ως γνωστό μέχρι σήμερα αρκεί να αμφισβητήσει κανείς τις μοναдиόστατες ερμηνείες του εθνικού λόγου για την κυπριακή ιστορία, για να αποκαλεστεί «Φοίνικας» - λες και ο λαός που εφεύρε το αλφάβητο είναι συνώνυμο με βρισιά. Οι Φοίνικες, όπως και οι αυτόχθονες, Κύπριοι της αρχαιότητας, ενοχλούν ακριβώς γιατί αμφισβητούν έμπρακτα το μύθο ότι είμαστε απλά έποικοι από την Πελοπόννησο. Οτι το παρελθόν μας είναι εκεί και όχι εδώ. Αν κοιτάξει κανείς τις αρχαίες αναφορές στην εθνολογία των Κυπρίων δε θα βρει πουθενά την επιβεβαίωση του μονοδιδάσκατου συνθήματος του εθνικού λόγου «Η Κύπρος είναι ελληνική» (6) ο πληθυσμός όπως και ο πολιτισμός της Κύπρου ήταν και τότε, όπως και σήμερα, πλουραλιστικός. Και αν ψάξετε στα άρθρα των αρχαιολόγων που γράφονται παραδόξως(!) μόνο στα αγγλικά θα βρείτε ότι έχουμε και αυτόχθονα «χαρακτήρα» στην κουλτούρα.

«Ιδιαίτερης σημασίας είναι η αυξανόμενη διαπίστωση και αποδοχή της αυθεντικότητας του πολιτισμού του νησιού. Πάνω απ' όλα η αρχαιολογική έρευνα έχει δείξει τον πραγματικό δυναμισμό του «Κύπριου χαρακτήρα» ο οποίος παρά τα χτυπήματα των χιλιετηρίδων, έχει όχι μόνο διατηρήσει τη συνοχή του αλλά διεύρυνε τη δυνατότητα του για επιβίωση». (7)

Ο Έλληνομυς ήρθε στην Κύπρο σαν εισαγόμενος μοντερνισμός. Εδωσε μια αξιοπρέπεια στους ιθαγενείς απέναντι στους Ευρωπαίους αποικιοκράτες. Ήταν όμως και αυτός ένας αποικιακός λόγος. Μια μορφή εθνικής αποικιοκρατίας. Όταν οι Κύπριοι ιθαγενείς άρχισαν να αναπτύσσουν το δικό τους νεότερικό λόγο από τη δεκαετία του 1920 και μετά, θα αναγκάζονταν να οικοδομήσουν τις αντιστάσεις τους χωρίς αναφορά στο δικό τους παρελθόν στη δικιά τους ιστορία. Ετσι δεν μπόρεσαν να καταλάβουν το κλάμα του ξεριζωμένου της Μικράς Ασίας.

-Μα τώρα που με ζώνουνε τα φίδια εσύ κοιτάς τα αρχαία του στολίδι

Η Μεγάλη Ιδέα πέθανε το 1922 στη Σμύρνη. Οι Ελληνόφωνοι ιθαγενείς μπήκαν στα πλοία για την Ελλάδα που δεν ήταν πλέον «ιδέα» ή παρελθόν αλλά μια φτωχή, μικρή βαλκανική κοινότητα, που αναζητούσε ακόμα το νόημα της ύπαρξης της σαν παρελθόν και σαν παρόν. Στη γλυκεία χώρα όμως βυζαίναμε ακόμα από τα ψεύτικα τα λόγια τα μεγάλα. Και οι Αγγλοι φυέλληνες, ερωτευμένοι με την Ελλάδα σαν παρελθόν και όχι σαν παρόν ενθάρρυναν. Ο Τσιώρτσιλ συνεχάρηκε τους Ελληνοκυπρίους το 1907 γιατί ήθελαν ένωση. Και ο Στράις δήλωνε ακραιφνής φυέλληνας. Δεν μπορούσαν να φανταστούν την αντίσταση. Απέναντι τους έβλεπαν φτωχούς, ιθαγενείς μακρινούς συγγενείς του μεγάλου παρελθόντος.

Το μεγαλείο της νεοελληνικής εμπειρίας

Στα Βαλκάνια όμως, είχε αρχίσει να διαμορφώνεται η νεοελληνική εμπειρία του παρόντος. Οι Έλληνες μέσα από την τραγωδία του '22 βρέθηκαν αντιμέτωποι με τον εαυτό τους - όχι σαν το παρελθόν των Ευρωπαίων ή σαν το μέλλον των αποικιοκρατούμενων ιθαγενών της Ανατολικής Μεσογείου. Σαν άνθρωποι σε μια κοινωνία, η οποία επιτέλους έπρεπε να δημιουργηθεί στο παρόν, αντί να ονειρεύεται την επέκταση στο χώρο ή στο παρελθόν.

Ποτέ δε με συγκίνησε η ελληνική σημαία ή η Αθήνα σαν πόλη. Την δεκαετία του '70 όμως, μετά τη Χούντα, άρχισα να ανακαλύπτω μια εικόνα της νεοελληνικής εμπειρίας αυτού του αιώνα, που με μάγεψε. Όχι σαν το παρελθόν μου ή τα δῆθεν οδέλφια μου (ποτέ δεν μπορούσα να καταλάβω αυτές τις οικογενειακές φαντασιώσεις έτσι και αλλιώς). Με μάγεψε σαν ανθρώπινη εμπειρία. Οι συμβολικές φιγούρες αυτής της εμπειρίας ήταν οι Έλληνες κομμουνιστές και οι Φεμπέτες.

Οι κομμουνιστές και η ηθική τρέλα, του να βρσανίζονται, να εκτελούνται και αυτοί να μην υπογράφουν δήλωση αποκήρυξης των ιδεών τους. Οι φυλακές του Μεταξά, η αντίσταση, η Μακρόνησος. Ο Βελουχιώτης, ο Μπελογιάννης. Αυτός που με μάγεψε πραγματικά όμως, ήταν ο Νίκος Πλουμπίδης. Ο Πλουμπίδης ήταν αρχηγός του παράνομου μηχανισμού του ΚΚΕ στην Αθήνα τη δεκαετία του '50. Παραβιάζοντας την κομμunistική πειθαρχία προσφέρθηκε να παραδοθεί για να αποφύγει ο φίλος του ο Μπελογιάννης την εκτέλεση. Τελικά τον συνέλαβαν. Και εκεί, στην αίθουσα του δικαστηρίου, μπροστά στους δικαστές που είχαν υπογραμμένη τη θανατική καταδίκη πριν καν ξεκινήσει η δίκη, έμαθε ότι το κόμμα του τον αποκήρυξε σαν πράκτορα και προδότη. Σκέφτομαι αν ξαναυπήρξε άνθρωπος που να ένιωσε τόση μοναξιά. Αποκηρυγμένος από όλους. Και όμως ο Πλουμπίδης δεν έσπασε. Είπε στους δικαστές ότι δε θα συζητούσε μπροστά τους μια απόφαση του κόμματός του. Και επέμενε να υπερασπίζεται το κόμμα του, τους αγώνες του για μια άλλη Ελλάδα μόνος... ολομόναχος... προδότης για όλους. Και έτσι, μόνος ο' ολόκληρο το σύμπαν, εκτελέστηκε. Δεν ήταν άραγε ο Πλουμπίδης βγαλμένος από την παράδοση της Αντιγόνης και της χριστιανικής θυσίας; Η συνέχεια και η υπέρβαση. Ένας άθεος που πεθαίνει για τους άλλους, χωρίς να ελπίζει στον παράδεισο. Ονειρεύτηκε μια άλλη Ελλάδα. Μια Ελλάδα στην οποία ο χώρος και ο χρόνος θα συμβιβάζονταν επιτέλους. Ολόκληρη εκείνη η γενιά των Ελλήνων κομμουνιστών που ονειρεύτηκαν ότι η Ελλάδα θα μπορούσε να πάψει να είναι νεοαποικία και προτεκτοράτο, έκφρασαν με μια πρωτοφανή γνησιότητα τη Βαλκανική νεότερικότητα. Το «παλιό ζείμπέκικο» όπως το αποκαλεί ο Χρόνης Μίσσιος όταν αρνείται να χαμογελάσει στον αξιωματικό της χωροφυλακής, που του ζητά απλά να χαμογελάσει και να τον αφήσει να φύγει, να πάει στο σπίτι του. «Χαμογέλα ρε μαλάκα τι σου ζητάνε»; του λέει με απόγνωση, από αγάπη, ο Αρτέμης, ο αστυνομικός που τον ακολουθεί μέρα νύχτα.

«Τον κοίταξα στα μάτια» γράφει ο Μίσσιος «και είπα, τίποτα ρε

Αρτέμη, τίποτα, απλά να υπάρχει και το παλιό ζείμπέκικο». (8)

Η μη-υποταγή, το μη-χαμόγελο στην εξουσία, η αξιοπρέπεια του ατόμου είναι ίσως το πιο σημαντικό, το πιο βαθύ άγραφο δικαίωμα που καθιέρωσαν οι επαναστάτες της μοντέρνας εποχής. Και απέναντι στην ηθική τρέλα των κομμουνιστών, η υπαρξιακή τρέλα του ρεμπέτη... το πάθος και για τον τελευταίο πόνο της ζωής: Νίκος Μάθεσης, Ρεμπέτης, μάγκας γνωστός ως

Τρελλάκιας:

«Προχτές που έπαθα την πρώτη κρίση και με πήγαν στο νοσοκομείο θέλανε να με κοιμήσουνε για να μου κόψουν το λάρυγγα. Κοίταξε να δεις τι γίνεται: Θέλανε να κοιμήσουνε το Μάθεση! Τους είπα όχι, όχι εκατό φορές, θέλω να είμαι ξύπνιος για ν' απολαύσω τους τελευταίους πόνους της ζωής μου. Και έτσι έγινε. Τους σπάλαισα. Ο Μάθεσης μιλάει». (9)

Ο Μάθεσης και ο Πλουμπιδής δεν είναι ήρωες (του Ελληνισμού) αν και στο σημερινό Kitsch του θεάματος μπορεί να τους χρησιμοποιήσουν και αυτούς σαν καταναλωτικά προϊόντα. Και οι δυο όμως καταδιώχθηκαν από την εθνικοφροσύνη της Ελλάδας του παρελθόντος τους. Το Μεταξά, τους χίτες το εθνικόφρον κράτος του εμφυλίου. Είναι σύμβολα της πραγματικής Ελληνικής εμπειρίας του 20ου αιώνα και όχι το παρελθόν μας. Ίσως και

γι' αυτό δεν ασχοληθήκαμε μαζί τους σαν κοινωνία. Αλλά ακούμε τα ρεμπέτικα και γιορτάζουμε το ΟΧΙ σαν καταναλωτικά μουσικά και εθνικά προϊόντα. Οι ιδεολογικές μάχες εδώ πέρα έγιναν με τον Ελληνισμό του 19ου αιώνα. Με τη φαντασίωση της Ελλάδας σαν παρελθόν. Κοίταξε το Γρίβα στο καφενείο. Η ιδεολογία του Ελληνισμού ενάντια στους Έλληνες. Πότε θα μάθουμε άραγε να διαβάσουμε την ποίηση της Κ. Γώγου, να ακούμε τους στίχους και τη μουσική του Νικόλα Ασирου, του Π. Σιδηρόπουλου. Την κραυγή των δρόμων της Αθήνας.

Θέλω να κουβεντιάσω σ' ένα καφενείο που νάχει πόρτα ανοικτή και να μην έχει βάλιασσα μονάχα άντρες άνεργους σκόνη με ήλιο και σιωπή να μπαίνει ο ήλιος στο κονιάκι κι η σκόνη μαζί με τα τσιγάρα στα πλεμονιά μας και' ας μην παρούμε και σήμερα βρε αδερφέ προφύλαξη για την υγεία μας κι ούτε να δίνεις συμβουλές το πώς το κατεβάζω έτσι και πώς σκορπιέμαι έτσι και να αφήσεις ήσυχα στα μούτρα της μπονιές τις ρύζες και τα κλάματα να τρέξουνε. Μονάχα να κοπάξεις ήρεμα τα νύστα τα μαλλιά μου και τα χρόνια πού'ναι βρώμικα και γω να μη δίνω φράγκο για όλα αυτά Μόνο το κόμμα, το χρυστουλάκο τους γιατί δε φυλάκισε το κόμμα τόσα χρόνια και συ νάσαι φίλος. Φίλος-φίλος έτσι όπως το λέει ο Καζάντζιδης και το κονιάκ νά'ναι σκιστό και εργολάβος πουθενά δε φάνηκε έχει δωμάτιο για παράνομους πάνω απ' το καφενείο θα σου τα ρίξω σε μια δόση το συνηθίζω άμα μεθάω - έτσι για να σε λιανίσω - να σε δω χωρίς βρακί να δούμε τι θα κάνεις εσύ όμως λέει δεν θάσαι απ' αυτούς θα σπκωθείς και θα χορέψεις παραγγελιά... Βεργούλες και με δείρανε... και θα κρατάς στις κούφτες σου μ' αγάπη και με προσοχή το μυαλό μου είναι έτοιμο και με προσοχή το μυαλό μου είναι έτοιμο να διαλυθεί στα χίλια. Με πονάει. Κι όταν έρθουνε να σου πουν εδω δεν είναι τόπος και χρόνος για τέτοια πράγματα τράβηξε τη φαλτσέτα και θέρισε. Είχανε δίκιο οι Κομετζήδες.

Κατερίνας Γώγου

Από τα 3 ΚΑΙ Κ' ΑΡΙΣΤΕΡΑ

Ο διάλογος που δεν άρχισε ακόμα

Οι Έλληνες και οι Κύπριοι μιλάνε βεβαίως. Αμφιβάλλω όμως πόσο καταλαβαίνουμε ο ένας τον άλλο. Και δε νομίζω να φταίνει μόνο οι Έλληνες για την έλλειψη επικοινωνίας κάτω από τα βαρύγδουπα εθνικά λόγια. Θυμάμαι ακόμα την απορία στα μάτια του Αθηναίου φίλου μου:

«Καλά ρε εσύ, τι πραγματικά θέλετε εσείς οι Κύπριοι;»

Τα αισθήματα δεν είναι κατ' ανάγκη φιλικά, αλλά θεωρείται σκάνδαλο να συζητούμε τα αμοιβαία απωθημένα. Αδυνατούμε να επικοινωνήσουμε ακριβώς γιατί δεν τολμούμε να αναγνωρίσουμε δημόσια τη διαφορετικότητα μας.

Η κυπριακή και η ελληνική νεοεθνικότητα

ανεπτύχθηκαν αυτόνομα. Για μια στιγμή τη δεκαετία του '40,

στα πυρετώδη όνειρα του αντιφασιστικού πολέμου, φάνηκε στον ορίζοντα η δυνατότητα ενοποίησης του χρόνου των ιθαγενών της Ανατολικής Μεσογείου. Όταν η Ιταλία επετέθηκε της Ελλάδας το 1940, Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι ξεχύθηκαν στους δρόμους με ελληνικές και τουρκικές σημαίες για να συμπαρασταθούν στους νεοέλληνες. Όταν πέρασε από την Κύπρο ο Τούρκος υπουργός εξωτερικών το Μάρτη του 1941, έτυχε παλλαϊκής υποδοχής καθώς αναμενόταν ότι η Τουρκία θα στήριζε την Ελλάδα. Φαινόταν εκείνα τα χρόνια του πολέμου, ότι το κίνημα που γέννησε τον Μπελογιάννη, τον Πλουσιπύδη, το Μίσσιο πλησίαζε το «άλμα στον ουρανό». Η οφθαλμαπάτη έσβησε γρήγορα και οι δυο χώρες (Κύπρος και Ελλάδα) ακολούθησαν το δικό τους ιστορικό χρόνο. Η Ελλάδα έζησε τα Δεκεμβριανά, τον εμφύλιο, τους Λαμπράκηδες, τη Χούντα, το Πολυτεχνείο, τη δημοκρατία. Εμείς μπήκαμε στην τροχιά των αντιποικιακών κινημάτων, του εργατικού κινήματος το '48, της ΕΟΚΑ, της ανεξαρτησίας, των διακοινοτικών συγκρούσεων, του εφικτού,

του νεοφασισμού της ΕΟΚΑ
Β' της αντίστασης, το '74.

Στο σύλλογο των εθνικοφρόνων μπορούσα να αισθανθώ έστω και σαν ηχώ όσα έχουν ειπωθεί κατά καιρούς για τους «καλαμαράδες». Γιατί παρά τα φολκλорικά συνθήματα, η πραγματική οργή ενάντια στους Έλληνες βγαίνει από την εθνικοφροσύνη. Είναι χαρακτηριστικό άλλωστε ότι είναι η κυπριακή εθνικοφροσύνη που έχει φορτώσει την ευθύνη της 15ης Ιουλίου στην Αθήνα. Στους Έλληνες, των οποίων το χειρότερο έγκλημα είναι ότι δεν είναι αντάξιοι της «Ιδέας της Ελλάδας», της Ελλάδας του παρελθόντος. Κοίταζα στο καφενείο τους γέρους γύρω μου και σκεφτόμουν τον πόνο και το θυμό που πρέπει να ένωσαν όλα αυτά τα χρόνια, καθώς οι Έλληνες εμφανίζονταν στα μάτια τους όχι σαν τα σύμβολα της Δόξης του παρελθόντος, της Μεγάλης Ιδέας του 19ου αιώνα, αλλά σαν άνθρωποι απλοί, με φόβους, ανασφάλειες, συμφέροντα και όνειρα δικά τους, Βαλκανικά. Στα μάτια των Κυπρίων εθνικοφρόνων, οι πραγματικοί νεοέλληνες πρόδωσαν την ιδέα της αιώνιας Ελλάδας, του Ελληνισμού. Τη σχολική υπόσχεση ότι θα γίνονταν ελεύθεροι, άνθρωποι ίσοι των Αγγλων αν υιοθετούσαν αυτή την ταυτότητα, αν γίνονταν Έλληνες. Οι Έλληνες είναι ανώτερη φυλή μας έλεγαν στα σχολεία. Ποιος πρόδωσε αυτήν τη φαντασίωση; Και πώς κατάφεραν τα ψεύτικα τα λόγια τα μεγάλα να φέρουν την 20η Ιουλίου; Πού ήταν τα αεροπλάνα του

Ελληνισμού, οι ήρωες, η ανώτερη φυλή, οι αιώνιοι Έλληνες. Η αδυναμία να καταλάβουμε ότι η ελληνική κοινωνία έκανε τους δικούς της αγώνες με τα δικά της δαιμόνια τον Ιούλη του '74. Οτι ήταν κι αυτή μια κοινωνία ταπεινών και πονεμένων όπως η δικιά μας. Η φαντασίωση επέμενε ότι η Ελλάδα ήταν το ένδοξο παρελθόν. Ο μαρμαρωμένος βασιλιάς δεν αναστήθηκε, γιατί απλά δεν υπήρχε. Ενωθα ξαφνικά ότι γύρω μου, στο καφενείο των εθνικοφρόνων, είχαν τα συντρίμια ενός ονείρου. Του πρώτου μοντέρνου ονείρου των ιθαγενών της γλυκερής χώρας. Εστω και αν ήταν εισαγόμενο. Κοίταζα προχτές τις παρελάσεις της 25ης Μαρτίου. Οι μαθητές στο καλούπι του στρατιωτικού βηματισμού. Η γιορτή της Βαλκανικής επανάστασης ή μια τελετουργία νοσταλγίας για την Ελλάδα σαν παρελθόν; Πότε θα αναγνωριστεί ότι η ελληνική επανάσταση δεν έγινε μόνο από ελληνόφωνους; Θα τιμήσουμε τις δικές μας κυπριακές εξεγέρσεις; Θα καταλάβουμε πότε το όραμα της βαλκανικής ομοσπονδίας του Ρήγα; Το αίτημα των πρώτων Κυπρίων κομμουνιστών για Ανεξαρτησία;

Σήμερα το πρωί καπο.ος ανέμιζε πάλι απ' τα ραδιοκύματα τη φαντασίωση της Πανεθνικής. Το δαιμόνιο του μαρμαρωμένου βασιλιά θα αναστηθεί μέσα μου σ' ένα μυστικοσυμβούλιο των πολιτικών. Τα ψέματα αργούν να πεθάνουν. Και η δουλοπρέπεια, δυστυχώς, που μας άφησε η φαντασίωση της Μεγάλης Ιδέας, της Ελλάδας σαν παρελθόν. Η Ελλάδα και η Κύπρος δεν είναι σημεία στο χρόνο. Είναι διαφορετικές χώρες. Όσο αρνούμαστε τη διαφορετικότητα μας, που δεν εστιάζεται μόνο στην ύπαρξη δυο διαφορετικών πολιτειών, αλλά κατά κύριο λόγο στην διαφορετική ιστορική και πολιτιστική εμπειρία, τόσο θα αποφεύγουμε ένα πραγματικό διάλογο Ελλήνων και Κυπρίων που ίσως αποκαλύψει πολλά. Έχουμε να μάθουμε ο ένας απ' τον άλλο. Και όμως ίσως ο ειλικρινής διάλογος να μας απελευθερώσει και τους δυο - από το παρελθόν, τα ψεύτικα τα λόγια τα μεγάλα και απ' την πίκρα και το θυμό που μας άφησαν. Κι εμείς θα αντιμετώπισουμε επιτέλους με «νηφάλιο μάτι» τις ευθύνες μας απέναντι στη χώρα μας. Σαν πολίτες, όχι σαν ιθαγενείς. Σαν άνθρωποι με παρελθόν δικό τους που στέκουν με αξιοπρέπεια στα πόδια τους σ' αυτό το γεωγραφικό κέντρο της λίμνης της Ανατολικής Μεσογείου. Δαμαί. Δαμαί που είμαστε πάντα. Αντιμέτωποι με τις δικές μας τραγωδίες και τις δικές μας ιστορίες.

Υποσημειώσεις

- 1) Βασίλης Ραφαηλίδης, Ιστορία (κωμικοτραγική) του Νεοελληνικού κράτους, εκδόσεις εικοστού πρώτου, Αθήνα, 1993.
- 2) Ι.Θ. Κακριδή, οι αρχαίοι Έλληνες στη νεοελληνική λαϊκή παράδοση, εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα, 1989.
- 3) Πασχάλης Κιτρομηλίδης, Φαντασιακές κοινότητες και ο. ρίζες του εθνικού προβλήματος στα Βαλκάνια, European History quarterly, Απρίλης 1989.
- 4) Ο.Π.
- 5) Αχίλλεα Λυμπουρίδη, Μελέτες για την Αποικιοκρατία.
- 6) Κυριάκου Χατζηγιάννου, Η Κύπρος εις τας Αρχαίας Ελληνικάς Πηγάς, έκδοσις Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, Λευκωσία, 1985 σελ. 73-79.
- 7) R.S. Merillees, 25 χρόνια Κυπριακής Αρχαιολογίας, στο Archaeology in Cyprus 1960-85, A.G. Leventis Foundation, Nicosia, 1985.
- 8) Χρόνης Μίσσιος, Χαμογέλα ρε... τι σου ζητάνε;
- 9) Κώστα Χατζηδούλη, Ρεμπέτικη Ιστορία, Νεφέλη, Αθήνα σ. 112

Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΜΟΝΑΞΙΑ

(Αφιερωμένο στους Dervis Ali Kavazoglou και Ahmet Ciavir)

Πέμπτη 14 Απριλίου 1994

Η φωτογραφία του Κα-
βάζογλου και του
Μισισαούλη, δολοφονη-
μένων σε ένα αυτοκίνη-
το κοντά στην Λον-
ρουτζίνα, χαράχτηκε βα-
θιά μέσα μου όταν την
πρωτοείδα. Είχα την αί-
σθηση ότι ακόμα και η θέση των σωμά-
των, το body language όπως λένε και οι
Αμερικάνοι, έκφραζε μια αλληγορική
αλήθεια: Ο Μισισαούλης έγερνε πάνω
στον Καβάζογλου και ο Καβάζογλου
έγερνε προς την πλευρά του Μισισαούλη
λες και προσπαθούσαν, ανάμεσα τους, να
κρύψουν ένα κοινό μυστικό απ' τις σφαί-
ρες των εθνικιστών (της ΤΜΤ, στην προ-
χειρήνη περίπτωση). Ίσως και σαν μια
ύψιατη αντίσταση στις αφάιρες του δια-
χωρισμού. Μια στιγμή της κυπριακής νε-
οτερικότητας παγωμένη στο χρόνο. Δυο
άνθρωποι από διαφορετικά χωράκια της
παράδοσιακής Κύπρου που συναντήθη-
καν, σ' αυτή την παράξενη διαδικασία εκ-
μοντερνισμού, έγιναν φίλοι και συντρό-
φοι, στο όνειρο για τον επίγειο παράδει-
σο και πέθαναν μαζί σαν σύμβολα της
υπόγειας παράδοσης του μοντέρνου μας
είναι. Σαν απόγονοι των κοινών ταξικών
κινήσεων του παρελθόντος, σαν υπόσχε-
ση ενός μέλλοντος την πίστη τους στο
οποίο την υπέγραψαν με το αίμα τους.
Νεκροί σ' ένα αυτοκίνητο - σ' αυτό το
σύμβολο της μοντέρνας εποχής - κοντά σ'
ένα χωράκι που ήταν κέντρο των
Λινοβάμβακων στην παραδοσιακή
Κύπρο, σύμφωνα με ένα περιγραφή του
1930. (1)

Σ' αυτό το σημείωμα θέλω να καταλά-
βω μια ιδιαίτερη διάσταση της κυπριακής
νεοτερικότητας. Τη μοναξιά. Τη μοναξιά
του ανθρώπου που είναι ερωτευμένος με
το σώμα της γλυκειάς χώρας, ενώ προ-
σπαθούν όλοι να τον πείσουν ότι αυτό το
πάθος δεν αξίζει τον κόπο. Την μοναξιά
του ανθρώπου που επιμένει να ονειρεύε-
ται «τη ζωή που είναι αλλού», το μέλλον
που μπορεί να δημιουργηθεί, σ' ένα θλι-
βερό παρόν.

Τη μοναξιά του Ντερεβίς Αλή
Καβάζογλου. Την εμπειρία του μοναχι-
κού ανθρώπου, που είδε τους φίλους του
να δολοφονούνται, που φυλακίστηκε από
τους ατοικισκράτες, που ζούσε για χρό-
νια με την απειλή της εκτέλεσης, που κη-
ρύχτηκε προδότης στην κοινότητα του,
που συμμετείχε σ' ένα ελληνοκυπριακό
κόμμα της εποχής της ακατάσχετης ενω-
σιολογίας... Θέλω να καταλάβω αυτή τη
μοναξιά. Αυτή τη δικιά μας, την ολόδικια
μας, την κυπριακή μοναξιά. Την εμπειρία,
του να ζεις την εξορία στην ίδια σου τη
χώρα. Στη Δύση, η εξορία, η μοναξιά
υπήρξαν οι πηγές της μοντέρνας τέχνης.
Σε μας δακάτω, στην Ανατολή, η τέχνη
του μέλλοντος της ελευθερίας θα αντιλή-
σει την έμπνευση της από τις χιλιάδες πο-
λύτιμες στιγμές της μοναξιάς που κουβα-
λάμε στα υπόγεια, καθώς ψάχνουμε
στους δρόμους της πόλης να βρούμε τις
ανεράδες, τις θές και την οικουμενικότη-
τα που κουβαλάει η Ανατολή βαθιά μέσα
της - σαν ανεκπλήρωτες υποσχέσεις παι-
δικών παραμυθιών και τηλεοπτικών εικό-
νων.

Η πνευματική τρομοκρατία και η μοναξιά του Αχμέτ Τζιαβίτ

Είχα ξενικώσει να γράψω το σημείωμα
και παιδενόμουν να καταλάβω τον
Καβάζογλου με τις ελάχιστες πληροφο-
ρίες που υπάρχουν για τη ζωή του όταν
διάβασα στον Τύπο για τις εκδηλώσεις
έξω από τη συζήτηση που οργάνωσε ο
Νεοκυπριακός Σύνδεσμος για τον
Κυπριωτισμό. Στην εκδήλωση θα μιλού-
σαν τρεις Τουρκοκύπριοι, ανάμεσα στους
οποίους ήταν και ο Αχμέτ Τζιαβίτ. Ο κ.
Τζιαβίτ είχε ηρωποιηθεί πριν λίγο καιρό
από τα media μας, όταν κατάγγειλε στο
Συμβούλιο της Επικρατείας, το καθεστώς
Ντενκιάς. Το ότι ήταν υπό κατ' όγκον πε-
ριορισμό είχε αυξήσει τις μετοχές του στο
κλειστό κύκλωμα της εθνικής μας προπα-
γάνδας. Τώρα που ήρθε επιτέλους να μας
πει και τη γνώμη του ο άνθρωπος, μια
ομάδα Ελληνοχριστιανών (απόγονων δη-
λαδή της αρχαίας Αθηναικής
Δημοκρατίας και του αγελάτε αλλήλους)
τον υποδέχτηκαν ανώλογα: «Καλός
Τούρκος Νεκρός Τούρκος» έγραφαν τα
πανώ. Και ένα άλλο που είχε και μαθημα-
τική ενστροφία έγραφε «1
ΝΕΟΚΥΠΡΙΟΣ = ΤΟΥΡΚΟΣ». Αρα με
μια απλή μαθηματική εξίσωση «Καλός
Νεοκύπριος, νεκρός νεοκύπριος»
Αλλωστε αν προχωρήσετε λίγο πιο κάτω
απ' την Πύλη Αμμοχώστου θα το δείτε
στον τοίχο «Θάνατος στους Νεοκύπριους
προδότες». Και δίπλα με τόξο για τη λέξη
«θάνατος» την απάντησή: «Είναι γλυκός
για την Κύπρο».

Απορώ πως ένωσε ο Αχμέτ Τζιαβίτ
μπαίνοντας στην Πύλη Αμμοχώστου εκεί-
νο το βράδυ. Στη μια πλευρά της πρόσ-
νης γραμμής είναι υπό διωγμό σαν προ-
δότης, στην άλλη το θέλουν νεκρό εδώ και
τώρα. Η κυπριακή μοναξιά, η μοναξιά
του Ντερεβίς Αλή Καβάζογλου, οι χιλιάδες
μοναξίες αυτών που ποινάζονται για το διαχω-
ρισμό. Γιατί η μοναξιά δεν είναι αποτέλε-
σμα του να είσαι μόνος. Αντίθετα η μονα-
ξιά είναι σύμφυτο φαινόμενο με τις πό-
λεις, όπου χιλιάδες, εκατομμύρια ανθρώ-
ποι βιώνουν την ίδια εμπειρία σε ένα πε-
ριβάλλον στο οποίο ζουν και δημιουρ-
γούν αλλά δεν μπορούν να ελέγξουν.
Όταν η εξουσία διεκδικεί τα πάντα - το
χώρο, το δικαίωμα του διαλόγου, την
εμπειρία, τη μνήμη ακόμα και τις υποσυ-
νεβήτες φαντασιώσεις των ανθρώπων. Η
εξορία που δημιουργεί τη μοναξιά είναι
μ' αυτή την έννοια εσωτερική, ψυχική...
Και η συνειδητή μοναξιά είναι μια μορφή
αντίστασης, μια άρνηση να γίνει κάποιος
yes-man των θεαμάτων και αντιστραμμέ-
νων νοημάτων που προωθεί η εξουσία. Ο
Αχμέτ Τζιαβίτ απομονώθηκε, ήταν υπό
κατ' όγκον περιορισμό. Ο Καβάζογλου
ήξερε ότι τον περιμένε ο θάνατος. Δεν

σιώπησε και έσπρωξε τον εαυτό του στη συνειδητή μοναξιά. Ένας Τ/Κ στη Κ.Ε. ενός ελληνοκυπριακού κόμματος.

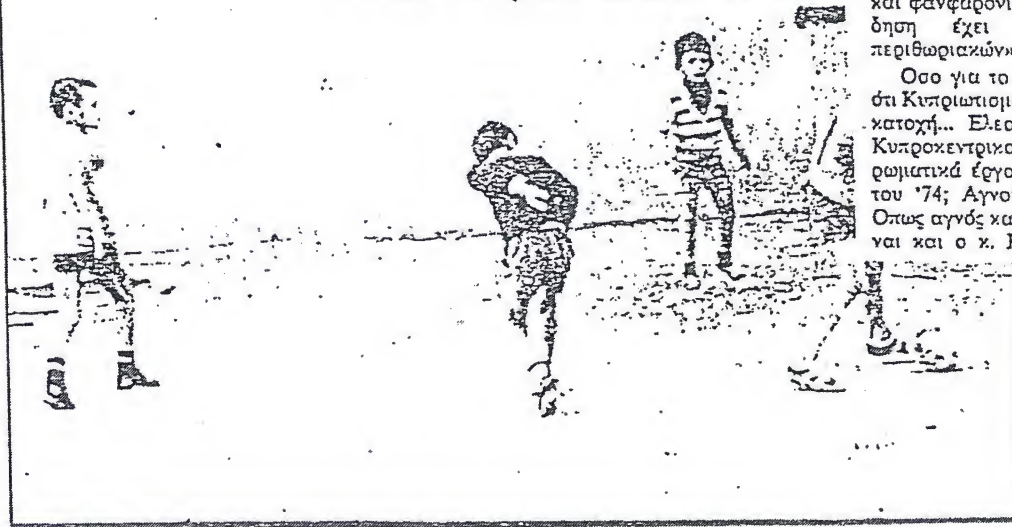
Ήρθε η αστυνομία έξω απ' την εκδήλωση έγραφε η εφημερίδα. Υπήρχαν όμως δυο αστυνομίες έξω από την εκδήλωση. Η κανονική αστυνομία του κράτους και η πνευματική αστυνομία του εθνικισμού. Τα απωμένα μυρά της εξουσίας οι οποίοι σ' αυτήν την εποχή του Kitsch της εθνικοφροσύνης μπορούν να το παίζουν και εναλλακτικοί φασίστες. Καλός ο κ. Τζιαβίτ ήμα τα βάλει με την κατοχή και τον Ντεκτάς... Αλλά όχι να μας λείει και τις απόψεις του... sorry man, we don't need you anymore (συνγνώμη φιλάρε, δεν σε χρειάζομαστε άλλο - έτσι δεν λένε στις ασποπόνητες της νεομυγκιάς!)

Αλήθεια πως τόλεγε εκείνο το παιδί στην τηλεόραση: Πόλεμος του Ελληνισμού ενάντια στον Τουρκισμό. Βέβαια. Κι εμείς δεν χαμπαρίζουμε από συζητήσεις και τρίχες. Θέλουμε πόλεμο της Τροίας και αίμα με το καλαμάκι. Εχουμε κι ένα ανδρισμό να επιδεικνύουμε στα μπαρ, πως θα γίνει δηλαδή: Πως θα πουλάμε τα εθνικόφρονα σοιβλάκια μας στην Παλιά Λευκωσία χωρίς γαλανόλευκο μάρκετινγκ: Ο καθένας χρειάζεται ένα look αυτές τις μέρες... Αιγαίο, Μακεδονία, ξεφτυλισμένα εξάρχεια και Ελληνες στα Ιμαλάια... Να πουλάει το πράμα μόνο... Χτες, ήταν ο Μάο σήμερα, είναι ο Γρίβας... Για όσους δεν καταλαβαίνουν τις αναφορές ας μη ανησυχούν δεν χάνουν τίποτα... Είναι μια θλιβερή ιστορία παλιών φίλων που αφού πουλήσαν τη ψυχή τους κάνουν τώρα τα φερέφωνα της εξουσίας όποιος προσφέρεται: Εκκλησίας εθνικοφροσύνης, γιωπητών ή απλά θωιώνων. Και θα μας πουν βεβαίως στο τέλος του καρναβαλιού, ότι ήταν θύματα άλλων... Μια αξιοπρέπεια και μια μοναξιά που αγοράστηκαν φτηνά, πολύ φτηνά, ρε Βάσο...

Στην ευρύτερη υποδοχή του κ. Τζιαβίτ συμμετείχε και το ένα από τα δυο εβδομαδιαία μας περιοδικά με ένα κείμενο-τοκομμένο που θα δημοσιεύσουμε σε άλλη έκδοση. Ο αρθρογράφος-δημοσιογράφος χωρίς καν να περιμένει να ακούσει τι θα ελέγγο στη συζήτηση, χωρίς καν να ρωτήσει να μάθει ποιοι ήταν οι προσκεκλημένοι απεφάνθη στο άψε σβήσε ότι στόχος της συζήτησης ήταν η επιβολή της κυπριακής ταυτότητας και ο αφέλλη-νισμός του. Ο οποίος, όμως, δε θα λυγίσει κατ' αρχήν γιατί αυτός ξέρει (ενώ οι υπόλοιποι είμαστε διανοητικά ανάπηροι κατά τα λεγόμενα του) και κατά δεύτερο λόγο γιατί αυτός και η ταυτότητα του έχουν ρίζες, γλώσσα, θρύλους, ήθη και βιζία της Μαντόνας στα εξώφυλλα που αντιστέκονται στα ξεπουλήματα. Είναι εντυπωσιακή η ανασφάλεια που φαίνεται να νιώθουν μερικοί Ελληνοκεντρικοί. Ελέγχουν σχεδόν το σύνολο των media και το εκπαιδευτικό σύστημα. Εχουν τα «τάγματα εφόδου» που θα σφάζουν τους Τούρκους και τους Νεοκίτριους (οι κομμουνιστές ποτέ πιάνουν σειρά) τι τους ανησυχεί; Εμείς οι Κυπροκεντρικοί έχουμε απλά τη μοναξιά μας, την αντίσταση και την υπόγεια μνήμη. Κανένα κυπροκεντρικό κείμενο από τη δεκαετία του 1920 δεν εισηγήθηκε τον αφέλλητισμό ή τον ατουρκισμό κανενός. Και δε νιώθουμε καμία ανασφάλεια. Εστω και αν ζούμε στην ημιπαρανομία, τη λογοκρισία και στις απειλές. Η ανασφάλεια εκτός από την όγνοια ίσως να είναι και αποτέλεσμα ενός τρόπου σκέψης. Οι κήρυκες του μονοδιάστατου εθνικού λόγου θεωρούν ότι κάθε ταυτότητα πρέπει να επιβληθεί μέσω της εξουσίας, όπως η δικιά τους ιδεολογία. Αδυνατούν να αντιληφθούν την ηδονή του να βιώνεις την εμπειρία σου δημιουργικά χωρίς την έγκριση του πατά, του δασκάλου, του Χότζα, του εθνικιστή καπετάνιου. Την κυπριακή μοναξιά. Όπως έγραψε και ο Κωστής: «Η κυπριακή συνείδηση νομίζει ότι είναι αδύνατη. Γι αυτό παίζει τον ψόφιο χορικό, περιμένοντας καλύτερες μέρες. Η κυπριακή συνείδηση είναι αδύνατη και ταπεινή. Το ξέρει και δεν μπαίνει στη μάχη. Αρκείται να καγχάζει την αδυναμία των πολύ πιο ισχυρών της αντιπάλων που παρ' όλα αυτά είναι κι αυτοί αδύναμοι να επιβάλουν τη δικιά τους τάξη πραγμάτων. Στα αιτιά της οι φωνές τους ηχούν σαν κενολογία και φανφαρονισμός. Η κυπριακή συνείδηση έχει την υπεροψία των περιθωριακών».

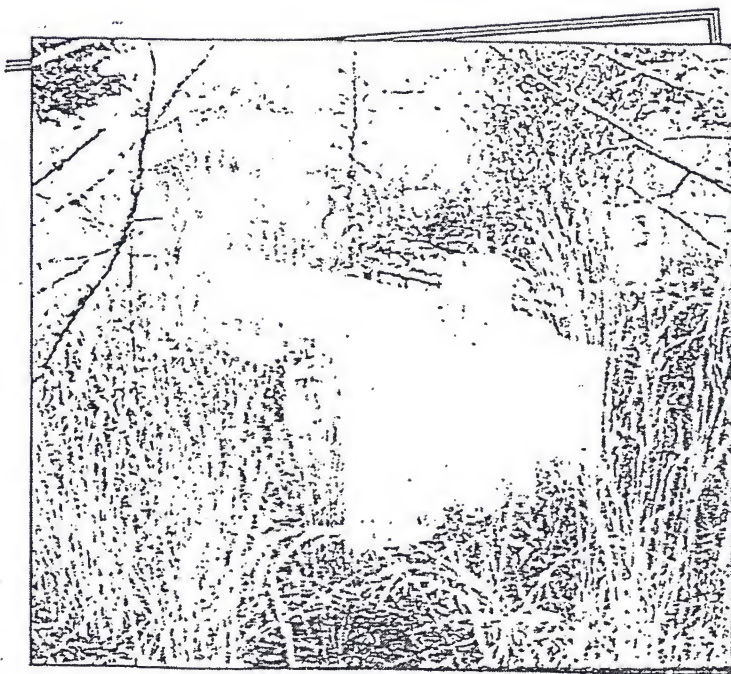
Όσο για το σχόλιο του αρθρογράφου ότι Κυπριωτισμός σημαίνει βόλεμα με την κατοχή... Ελεος μεγάλε. Μήπως ήταν Κυπροκεντρικοί αυτοί που έκαναν σχωρωματικά έργα στο Τρόδος τον Ιούλη του '74; Αγνοί Ελληνοκεντρικοί ήταν. Όπως αγνός και ελληνοκεντρικός είναι και ο κ. Καραμετιάς τον οποίον

ΚΑΝΕΙΜΑΣ ΔΕΝ ΞΕΧΝΑ
ΤΙΠΟΤΑ ΔΕΝ ΞΕΧΝΙΕΤΑΙ

αντιγράφεις. Κι αυτός ο αγνός Έλληνας ει-
σπνέεται, από το 1984, να δώσουμε στην
Τουρκία ότι κατέκτησε το '74 για να επι-
κρατήσει η ... ειρήνη ανάμεσα στην
Ελλάδα και την Τουρκία. Τρώει κι αυτός
σουβλάκια στην παλιά Λευκωσία ξέρεις.
Όσο για το βόλεμα των Κυπροκεντρικών
ρωπήσει τον κ. Ντουρτουράν να σου απα-
ριθμήσει τις βόμβες κάτω απ' το αυτοκί-
νητο του. Βολεύτηκε κι απτός βλέπεις,
όπως και ο Καβάζογλου. Στη μοναξιά της
αντίστασης ολίγη πληροφόρηση κάνει κα-
λό στα δημοσιογραφικά σχέδια φιλάτε...
Για να μην καταντούν αστείοι φαναρο-
νισμοί. Ας αφήσουμε όμως τα αιθέρια
σπρώγματα της πνευματικής εξουσίας (και
τρομοκρατίας) και ας γυρίσουμε σ' ότι
πιο πολύτιμο έχουμε σαν μοντέρνοι
Κυπριώτες - όσοι νιώθουμε έτσι and no
hard feelings. Το μυστικό που προσπα-
θούν να κρύψουν τα σώματα του
Μισοισμίου και του Καβάζογλου... την κυ-
πριακή μοναξιά... στη νεότερη μιας
τρέλλα να αρνούμαστε υποταγή στις ση-
μαίες και στις εθνικές αφηγήσεις της
Αθήνας και της Αγκυρας. Μόνοι μας.
Μικροί και αδύναμοι, αλλά με την υπερω-
ψία των περιθωριακών - των απογόνων
της Ρήγανας. Θα δοκιμάσω μια λογοτε-
χνική καινοτομία. Θα παρουσιάσω τη μο-
ναξιά του Καβάζογλου. τη μοναξιά όλων
μας, μέσα από ένα φανταστικό γράμμα
του Ντερβίς στο Ναζίμ Χικμέτ. Τον συγ-
γραφέα του μυθιστορήματος, «Οι
ρομαντικοί» - ενός βιβλίου προάγγελου
του παγκόσμιου μυθιστορήματος, ενός βι-
βλίου για τη μοναξιά του ασίκης της
Ανατολής στο παγκόσμιο χωριό.
Μεγαλώσαμε και με αυτές τις εικόνες
όσο και αν τις απωθούνε.

Μια φανταστική επιστολή του
Καβάζογλου στο Ναζίμ Χικμέτ:
Η μοντέρνα μοναξιά της
Ανατολής

Αγαπημένε σύντροφε Ναζίμ.

Εθιέβαζα πάλι τα ποιήματά σου
εφές. Μαλαθκιανίσκεις την ψυχή μου.
Εν εβρεθήκαμεν ποτέ, αλλά εν σαν να
καταλαβαίνεις ... τον το πόνο, τον τα
πάθη... Ξέρεις, εσεύαν μου, που την
Τουρκίαν, το μυθιστόρημά σου... Εσεί
μυάν εισαγωγή ο φίλος σου ο Αρμπιντίν...
εν σαν να μιλά για σούλους μας... είσαι,
λαλεί, ο τελευταίος μεγάλος ασίκης της
Ανατολής:

(Ο βάρδος στα Τουρκικά λέγεται ασί-
κης... Η λέξη προέρχεται από την λέξη
ασκ-ερω- που υποδηλώνει το κύριο συ-
στατικό της ποίησης. Το να είσαι ερωτευ-
μένος συνεπαρμένος από πάθος αποτελεί
τον αιώνιο στόχο του ασίκης. Είναι ένας
επαγγελματίας της αγάπης, ερωτεύεται
χωρίς απαραίτητα το αντικείμενο του
έρωτα του να είναι κάτι συγκεκριμένο...
Η ποίηση ... απροχολεί... ολοκληρωτικά
τον ασίκη. Θα εγκαταλείψει το χωριό με
τις κάθε λογής αντιξοότητες του και θα
πλανιέται αδιάκοπα σε μια περιοχή δίχως
όρια και σύνορα που ονομάζεται κουρ-
μπέτι. Θα πλανιέται αδιάκοπα από χωριό
σε χωριό και οι άνθρωποι θα λένε, δει-
χνοντας τον, να ένας «γακάρτης». Οι μα-
νάδες και οι αγαπημένες ξέρουν πως δεν
υπάρχει γιατριά για αυτό το πάθος).

Ο Αρμπιντίν λαλεί ότι είσαι ένας ασί-
κης της επανάστασης... στο κουρμπέτι...
Αχ το κουρμπέτι καρτάσι μου... (Το
κουρμπέτι είναι κάθε χώρος ή τόπος όπου
βρίσκεται κανείς μόνος, ξένος και σε
προέκταση ή ξενιτιά). Το κουρμπέτι το δι-
κό μας Ναζίμ εν μόνο της γεωγραφίας...
εν τζιαι της ιστορίας... Εσεί ώρες ώρες
που λαλώ, μα εν πριν όξα ύστερα που την
ώρα μας που γεννηθήκαμε σιορ;
Θυιεβάζω σαι...

«Ξέρω από τη στιγμή που πέφτει κα-
νείς σ' αυτό το πάθος

ή όταν μια καρδιά έχει μεγάλο βάρος
δεν γίνεται τίποτα Δον Κιχώτη μου, τί-
ποτα

Με τους ανεμόμυλους να κτυπηθεί
πρέπει».

Μπλέξαμε σε δύσκολα πάθη Ναζίμ,
με δύσκολες ανεράδες. Η επανάσταση εν
σαν την ανεράδα των βουνών μας που κά-
θε φορά που πάει να της ντζίσει, χάνε-
ται... πάει πάρατζιει. Κτυπιόνουμε με τους
ανεμόμυλους σε ένα παράξενο κουρμπέτι
καρτάσι μου. Ξέρεις οι Ρωμιοί, οι
Έλληνες όπως τους λαλούν τώρα, ίνταλως
αλλάσσουμεν ονόματα τζιαι ταυτότητες
τούν τον αιώνα ρε Ναζίμ, τέλος πάντων,
έχουν που λαλείς οι Έλληνες μιαν αρχαία
μυθολογία για κάποιον Προμηθέα που
έκλεψε τη φωτιά που τους θεούς για να
τη δώσει στους ανθρώπους. Έδεισαν τον,
λαλεί, σε ένα ρότσο τζιαι έρχετον ένας
γύπας τζιαι έτρωεν τα σωθικά του. Τζιαι
ξέρεις, εν ο πόνος του Προμηθέα που με
κάφκει. Εν η μοναξιά του. Εφαντάστηκες
την μοναξιά του. Οι σύντροφοι στο κόμμα

λαλούν ότι είμαστε σαν τον Προμηθέα...
εν μ' αρέσκει τα γέρομα, εν μ' αρέσκει...
Εμείς δακάτω στην Ανατολή εμάθαμεν
διαφορετικά... Οι Ρωμιοί ξιδάνουν πιο
γλήγορα νομίζω... Αθυμούμαι τους δερβί-
σες στα χωρά... Το κουρμιέτι τους εγύ-
ρενκεν το πάθος, την έκσταση οί το μαρ-
τύριο ... ίντα δαιμόνιο εν τζιαι τούτο που
εμπήκε μέσα μας ρε Ναζίμ... Πε τζιαι κα-
λά να σώσουμε τον κόσμο... Εν ωραίος ο
κόσμος ρε φίλε, γιατί εν σώζεται τζιαι μό-
νος του;

Αθυμούμαι ακόμα ίνταλως εξεκίνησεν
τούτη η ιστορία. Αμαν έφτα που το χωρ-
κόν για την πόλη, είχα το πάθος που λαλεί
ο Αμπιντιν. Σαν να εμπήκε κάτι μέσα μου.
Δαιμόνιο, λαλούσιν οι παλιοί. Μπορεί.
Εθέλα να γνωρίσω τον ντουριά. Εξερα,
ένιωθα το, ότι κάπου είσιεν ένα κόσμο
μαγικό όπως στα περσικά παραμύθια
που μιας ελάλεν η στετή μου. Εθέλα να τον
γτζίσω, να τον ζήσω. Εσού, ξέρω, έφνες
που την πόλη τζιαι
επίσης στα χωρά να
κάμεις την θητεία
του ασίκη. Εγώ
επτά στη πόλη να
έβρω την θεά μου.
Εν μιτσιές οι πόλεις
μας δακάτω στην
Κύπρο. Αλλά εμπό-
ρουν να μνρισώ
την αύρα της ανερά-
δας. Κάπου ελλα-
νιέτουν. Εσση δί-
καιο ο Μάρξ ... έση
ένα αέρα ελευθε-
ρίας η πόλη.
Εμπήκα στες συντε-
χνίτες, στο κόμια...
Α... τα όνειρα μιας
Ναζίμ... Να κάμου-
μεν, λαλεί ένα κό-
σμο χωρίς φτωχούς
τζιαι πλούσιους. Να
φέρουμε τον πα-
ράδεισο στην γη.
Να έχουμε τη ζωή
εμείς που την δημι-
οιργούμε... Τότε ρε
Ναζίμ που οι φασί-
στες εσκοτώναν
τους συντρόφους
στην Ελλάδα, έπρε-
πε να δεις ίντα
απεργίες εκάμναμε
εμείς δακάτω, ενά-
ντια στους
Εγγλέζους. Επείναν
ο κόσμος τότε αλλά
είχασιν μια λάμψη
τα μάθκια τους...
εθωρούσαν την
Θεά, είμαι σίου-
ρους. Αλλά είμαστε
λλίοι θωρείς, πάντα
είμαστε λλλίοι σε
τούτον το νησί.
Τζιαι ήταν τζιαι τζι-
είνοι που τους εκυ-
βεργνούσαν ακόμα,
στο νου τζιαι στην
ψυχή, οι αφεντάδες

τον εχτές, οι πασάδες τζιαι οι παπάδες.
Ξέρεις, ενόμιζα ότι με τον Κεμαλισμό
ήταν να πάμε ένα στάδιο παρακάτω... κα-
ταλάβεις εσού, εν ένι; Τούτα τα στάδια
εν τζιαι ταιρκάζουν με το πάθος του ασί-
κη αλλά έτσι εν η ιστορία... έτσι λαλούν
στο κόμια. Η αδρατη θεά που αλλάσει
τόπο κάθε λλλιον ελλόπως. Ένας σύντρο-
φος που την Τουρκία εξήγησεν μου κάπο-
τε, ίντα που εκάμαν οι Κεμαλικοί στους
συντρόφους μετά τον πόλεμο ... για τους
φυλακισμένους τζιαι τους σκοτωμένους ...
αλλά θωρείς για μας, ο κεμαλισμός ήταν
τζιαι μια επανάσταση ενάντια στο εχτές...
Οι δικοί μας αθρώποι εξιούσαν με το βά-
ρος μιας παράδοσης που τους εγονάτιζεν.
Για να καταλάβεις, δηλαδή, στες αρχές
του αιώνα, είσιεν έναν που τούτους τους
παραδοσιακούς ηγέτες, ένας Ιρφάν εφέ-
ντης, που ήταν το ισουλάνι τους
Εγγλέζους. Ελαλούσαν τον «out good
friend». Οι πρώτοι που τα εβάλαν μπά
τον, ήταν οι εθνικιστές... ήταν τότε, την
δεκαετία του 1910 ένας γιατρός ο
Πεχρήτζ... εσυλλάβαν τους οι Εγγλέζοι...
Υστερα ήρταν τζιαι όλλοι... τζιαι μερικά
καλοί αθρώποι θέμας που εσυνεργάζου-
νταν τζιαι με τούς Ρωμιούς το '30 για το
καλόν του κόσμου... Αλλά θωρείς, τζιαι ο
Πεχρήτζ, τζιαι οι παραπάνω Κεμαλικοί
ήταν όπως τους Ρωμιούς τους εθνικιστές.
Εθέλαν ακούεις τζιαι εσού να ενωθούμεν
με την Τουρκία. Έτσι Ναζίμ, οι αθρώποι
μας επιστήκαν ανάμεσα στους παλιούς
εφέντες που εθέλαν μας γονατιστούς, τζι-
αι τους Κεμαλικούς που εθέλαν, μίσσι
μου, να μας δώκουν μια αξιοπρέπεια πο-
λεμώντας τους Ρωμιούς. Να μας κόψουν
που τους γειτόνους τζιαι τη γη, την ανερά-
δα μας, τζιαι να μας
κάμουν να λατρεύ-
κουμε την Αγκυρα...
το τουρκικό έθνος...
Πάλε δούλοι δηλα-
δή...

Έτσι άρκεψεν το
κουρμιέτι καρτάσιη
μου. Εξιούσαμεν με
τους Ρωμιούς.
Επονούσαμεν μαζί.
Αλλά έρχουνταν άσ-
σημοι αέρηες.
Παλιά επολεμούσα-
μεν τους αφεντάδες
ενωμένοι... Αλλά
τούτες τες εποχές ρε
Ναζίμ, τούτοι οι νέοι
οι αφεντάδες εν επι-
βάλουν την εξουσία
τους μόνο με τα
όπλα... Μπαίνουν
μες τον νου, την ψυ-
σιή των αθρώπων.
Μαραζώνω, ρε φίλε,
μαραζώνω...
Πολεμούμε να παεί
ο κόσμος στα σχο-
λεία να μορφωθεί,
τζιαι τζιημέσα μα-

θαίνουν τους να μισούν τους εαυτούς τους. Πε μου ρε Ναζίμ, πε μου εσού, που εγύρισες με το κουρμπέτι σου τον κόσμο:

Εσείς άλλη χώρα του κόσμου που μαθαίνουν τους μισούς να αγαπούν άλλες χώρες, αντί την γη που τους εγέννησεν; Ούλλοι οι ξένοι θέλουν την Κύπρο τζιαι εκουρτιστήκαν να μας πείσουν ότι εμείς οι τόπακες, είμαστε ξένοι...

Επεράσαμεν δύσκολα χρόνια τότε τη δεκαετία του '50. Εμαχούμασταν να οργανώσουμε τους αγρότες. Να καταλάβουν ότι οι Εγγλέζοι τζιαι οι εθνικιστές εθελαν να τους χωρίσουν για να τους κρατούν γονατιστούς. Α καρτάση μου, έπρεπε να δεις την Πρωτομαγιά του '58. Μεξ τζιείνο το χαμό εκατεβήκαν πάλε με τις κόττινες σημαίες, μαζί Ρωμιοί τζιαι Μωαμεθανοί. Είχαν πάλε τζιείνη την λάμψη στα μάθκια τους. Υστερα εδώκαν πάνω μας αδέρφι οι εθνικιστές, σαν τους γύτες. Οι δικοί μας οι φασίστες εκάψαν τη λέσχη μας στη

Λευκωσία, εσκοτώσαν συντρόφους πολλούς...

Τα ίδια τζιαι τζιείνοι του Γρίβα... Εν είχαμεν τόπον να χωστούμε... Οι Ρωμιοί οι συντρόφοι αντέξαν καλύτερα... Ήταν τζιαι πιο πολλοί.

Υστερα ήρτεν η Ανεξαρτησία. Τα ίδια καρτάση μου. Η ΤΜΤ ευνέχισεν. Εγέμωσεν ο τόπος φασίστες με τα όπλα. Καπετάνιους που μας το παίζουν θέμας τζιαι απελευθερωτές. Κεραλικοί του κερατά. Τζιαι άτε εσού τωρά να αυμιζεις τον κόσμο ότι ο Αττατούρκ έκαμεν συμφωνία με τον Βενιζέλο... Ασιημοί τζιαιροί.

Πάμε με το φίλο μου τον Κωστή στα χωρικά τζιαι μιλούμεν. Ο κόσμος εν θέλει φασαρίες με φούται. Υποχρεώνουν τους να μάθουν τούρτζικα τζιαι πιερώνουν πρόστιμο άμα μιλούν κυπριακά. Εμηνύσαν μου ότι εν να με σκοτώσουν πολλές φορές... Ο Προμηθέας που σου ελάλουν... έρχονται τούτοι οι γύτες τζιαι τρων τα σωθικά μας. Τζιαι μεις είμαστε ξικρέμμαστοι πας τον τον βράχο της Μεσογείου. Κάθε φορά που πάω τζιαι μιλά στους καφενέδες ζώ με τζιείνη την λάμψη στα μάθκια του κόσμου-τζιείνη τη λάμψη των απεργιών του '48, τότε που επολειμούσαμεν μαζί τους Εγγλέζους, με τη λάμψη του '58 τότε που εκάμνανεν την διαδήλωση της Πρωτομαγιάς τζιαι ας εξέραμεν ίντα που μας εκαρτέραν. Τούτη εν η μοναξιά καρτάση μου, το κουρμπέτι μας... Η θεά να εν παράνομη, τούτοι οι βρυκδλακες τον εθνικισμού να ζουν με το γαίμα του κίλησιον, τζιαι εμείς να νιώθουμε ξένοι στη χώρα μας. Άμα θωρώ όμως τα μάθκια τους μισούς ξέρω ότι τούτη η μοναξιά εν η φωθιά που κρατούμε ζωντανή για τη θεά πο' να ξαναφκεί στο φως αύριο πάλε. Τούτοι οι μισοί εν να γράψουν μια ποίηση που εν να καθαρίσει τον αέρα πάλε. Εχουν την θεά μέσα τους. Να μου το αθυμάσαι.

Ξέρω ότι εν να με σκοτώσουν. Ίντα παράξενοι που είμαστε ρε Ναζίμ. Εμείς που αγαπούμεν την ζωή να πεθανίσκουμε για να γινούμε σύμβολα... Ίντα μας κόφτει εμάς σιορ που τα σύμβολα; Οί πε μου. Έγιώ είμαι ένας πελεκάνος που γυρεύκει την ανεράδα του... τη ζωή... την επανάσταση... τη χώρα του. Εν αδικία. Αλλά κάποιος πρέπει να το κάμει όπως λαλείς τζιαι σου. Ο Δον Κιχώτης τζιαι η Δουλσινέα του. Αρέσκει μου πολλά τζιείνο το ποίημα σου. Ετσι μας νιώθω. Τζιαι ξέρω ότι έτσι εν να μας αθυμούνται. Σαν ονειροπαρμένους. Αλλά απροσκήνητους. Νάρτεις σύντροφε καμιά φορά στην Κύπρο. Να δεις την Δουλσινέα μου. Τη χώρα μου που την κόφκουν κομιματούχια. Αθυμάσαι το ποίημα σου...; Εν θα τα καταφέρουν ποτέ τους Ναζίμ γιατί η Κύπρος, όπως τζιαι η επανάσταση σου, εν θεές... τζιαι οι θεές, οι ανεράδες, εν άπιαστες. Τζιαι για τους εραστές τους, τζιαι για τους εχθρούς τους. Αθυμάσαι το ποίημα σου;

«έχεις δίκιο η Δουλσινέα

η πι' όμορφη είναι γυναίκα του κόσμου, έπρεπε σίγουρα αυτό να το φωνάξεις κατάμουτρα στους πιστόνους μικροπραματευτάδες έπρεπε σίγουρα να ριχτούν απάνωθε σου

και να σε σπάσουνε στο ξύλο
μα εσύ ο ακαταμάχητος υιότης της δίψας
θα συνεχίσεις να ζεις όπως μια φλόγα μέσα στο σιδερένιο σου κοχύλι
κι η Δουλσινέα πι' όμορφη θα 'ναι κάθε μέρα».

Σε φιλώ, ο φίλος σου
Ντερβίς Αλή Καβάζογλου

Η κυπριακή μοναξιά του Ντερβίς Αλή Καβάζογλου

Μετά το '74 μια γενιά Τ/Κ ποιητών
απέρριψε όποιος γράφει χαρακτηριστικά η
Νεσίε Γιασίν (2), όχι μόνο την ποίηση, αλ-

λά και τις λέξεις του παρελθόντος. Ήταν η
Τ/Κ γενιά της Ανεξαρτησίας, τα παιδιά
του μεσονυχτίου, που διεκδίκησαν την
γλυκειά χώρα σαν την αναφορά τους
απορρύνοντας τη δουλοπρέπεια του
τουρκοκεντρικού εθνικισμού. Ελάχιστα
έχουμε δοκιμάσει να καταλάβουμε αυτήν
την κυπριακή εμπειρία. Κι όμως η περίο-
δος 74-81 ήταν περίοδος της πρώτης εξέ-
γερσης των γενιών της Ανεξαρτησίας και
στις δυο πλευρές της πράσινης γραμμής.
Πέρασε απλά σαν ηχώ το ποίημα της
Νεσίε «η δική μου η πατρίδα έχει μοιρα-
στεί στα δυο...» στη δικιά μας πλευρά το
τραγουδάμε στα στάδια και στις συνοι-
κιακές συγκεντρώσεις σαν μουρμουρητό
της μοναξιάς μας.

Σήμερα προσπαθούν να μας τρομο-
κρατήσουν στη σιωπή. Στη μοναξιά της
σιωπής. Δεν καταλαβαίνουν οι ανόητοι
ότι αυτή η μοναξιά, όπως και ο μοναχικός
περίπατος του Καβάζογλου σ' αυτή τη χώ-
ρα, σ' αυτό τον κόσμο, είναι η κρυφή μας
δύναμη. Οτι κουβαλάμε τη θεά μέσα μας.

Τη νύχτα της εκδήλωσης του
Νεοκυπριακού στη Λευκωσία είχα πάει
σε μια ταπεινή εκδήλωση σ' ένα συνοι-
κιακό σύλλογο στη Λεμεσό για τον
Καβάζογλου και τον Μισιαούλη. Υπήρχε
εκείνη η λάμψη στην ατμόσφαιρα. Η μνή-
μη των ταπεινών που κουβαλάει τη μονα-
ξιά του Καβάζογλου σαν Ιερή Πηγή της
νεωτερικότητας μας. Μακάρι κάποτε να
καταλάβουν και οι τυφλοί από πού πηγά-
ζει το μίσος και η ανασφάλεια τους.

Το kitsch και οι σημαίες από νάυλον
δεν μπορούν να γεμίσουν τα κενά μιας
ζωής που βιώνεται σ' ένα χώρο μαγικό
ενάντια στην ίδια την ύπαρξη του σώμα-
τος της Αφροδίτης. Περσικά!

Υποσημειώσεις

1) Rupert Gunnis, Historic Cyprus,
Rustem and Bro, Nicosia, 1973 (reprint)

2) Στο Turkish Cypriot identity in
literature, Fatul publications, London
1990. Στο προηγούμενο σημείωμα ανα-
φέρθηκε εκ παραδρομής το 1776 αντί το
1788 σαν ο χρόνος έκδοσης της Ιστορίας
του Αρχ. Κυπριανού. Ανήμερα της
Γαλλικής Επανάστασης. Επίσης, η ανα-
φορά στον ιεροκήρυκα Τεκνόπουλο γίνε-
ται στην σ. 78 του βιβλίου Μελέτες για την
Αγγλοκρατία στην Κύπρο (Α.
Λυμπουρίδη).

ΥΓ. 1) Προς Α. Χριστοφίδη: Αντροπή
αϊόρ αντροπή... Μήπως θα θέλατε να
ανοίξουμε την ιστορία της λογοκρισίας
και της παραποίησης κειμένων στη χώρα
μας; Οποιος κατοικά σε γυάλινο σπίτι,
αγαπητέ, δεν πετάει πέτρες.

ΥΓ. 2) Για τον Κώστα Μισιαούλη θα
αναφερθούμε στο σημείωμα για την 15η
Ιούλη, όταν σκοτώθηκε και ο άλλος ο
Μισιαούλης... Γιατί είχε και έχει συνέ-
χεια η μικρή ταπεινή ιστορία της γλυκει-
ας χώρας.

Ο Φόβος του Άλλου

Δευτέρα βράδυ 8.30. Νέα του ΡΙΚ: «Κανονιο-βολείται η Γκόραζντε στη Βοσνία... Οι Αμερικανοί και το ΝΑΤΟ ύψωσαν τα χέρια... επίκειται κατάληψη της πόλης... Η αντίσταση των Σέρβων αποδίδει». Απίστευτο εν έني;... Μάλιστα. Ο σταθμός μιας χώρας με κατοχή και πρόσφυγες θριαμβολογεί γιατί οι Σέρβοι εθνικιστές βομβαρδίζουν ανελέητα μια ανυπεράσπιστη πλέον πόλη, γεμάτη πρόσφυγες από τα προηγούμενα κατορθώματα των ορθόδοξων καπετάνιων των Βαλκανίων. Οι δυτικές ελίτ, τώρα που η κοινή γνώμη είναι στραμμένη αλλού, νίπτουν τα χείρας, όπως έκαναν στον ισπανικό εμφύλιο και στην Τσεχοσλοβακία τη δεκαετία του '30. Δεν βαριέσαι, ποιος ασχολείται με 60.000 πολιορκημένους στην Γκόραζντε; Αν φωνάξουν λίγο, οι εφημερίδες στο Παρίσι, το Λονδίνο και τη Νέα Υόρκη ίσως ξαναπειλήσουν τους Σέρβους και αναβληθεί το μακελειό... Διαφορετικά who cares; Και εδώ πέρα ονομάζουμε τον ανελέητο βομβαρδισμό των αμάχων «αντίσταση». Κατά τα άλλα καλό Πάσχα. Στο κάτω κάτω οι νεκροί είναι μουσουλμάνοι... Δεν είναι «δικοί μας» στην ποδοσφαιρική πολιτική λογική που επικρατεί αυτές τις μέρες. Ωρες, ώρες είναι πραγματικά άξιον απορίας πως οι άνθρωποι σ' αυτή την εποχή της παγκοσμιοποίησης, συμπεριφέρονται και μιλούν λες και ζούμε στις χειρότερες στιγμές του Μεσαίωνα. Καταγράφω απλά από τις εφημερίδες της Κυριακής:

- Στη Ρουάντα συνεχίζεται ένα φυλετικό μακελειό χωρίς νόημα (για την εξουσία δηλαδή).

- Έχουν περάσει 5 ολό-

κληρα χρόνια από την καταδίκη του Salman Rushdie, του συγγραφέα των σατανικών στίχων, σε θάνατο. Ο άνθρωπος ζει ακόμα με την απειλή και κρύβεται.

- Στη Βόρειο Ιρλανδία συνεχίζονται οι αλληλοσκοτωμοί Καθολικών και Προτεστάντων.

- Στην Παλαιστίνη εξακολουθούν να σκοτώνουν παιδιά που πετάνε πέτρες. Και οι δολοφόνοι νομίζουν ότι είναι ο εβραϊκός Δαβίδ απέναντι στον Αραβικό Γολιάθ. Κάνουν και αυτοί αντίσταση όπως τους Τσετνίκ (Σέρβοι εθνικιστές) της Βοσνίας.

Νομίζω ότι ο Salmon Rushdie είναι η πιο χαρακτηριστική φιγούρα αυτού του κόσμου των αντεστραμμένων νοημάτων. Ένας Ινδός μουσουλμανικής καταγωγής, μετανάστης στη Βρετανία. Μέλος μειοψηφιών και ξένος παντού.

Το μυθιστόρημα του «Τα παιδιά του μεσονυχτίου» θεωρείται προάγγελος του World fiction. Στην Ινδία απαγορεύτηκε. Το βιβλίο του «οι σατανικοί στίχοι», μια αλληγορία πάνω στην εμπειρία του μετανάστη, του Άλλου, του ξένου που βρίσκεται αντιμέτωπος με τους κλειστούς, απόλυτους κόσμους των προφητών και των αγγέλων της μιας και μοναδικής αλήθειας, του απέφερε την οργή των φανατικών ισλαμιστών και την καταδίκη σε θάνατο. Το βιβλίο του Rushdie είναι ένας μαγικός λόγος για τους ανθρώπους που βιώνουν την εμπειρία της παγκοσμιοποίησης. Της εμπειρίας δηλαδή ότι κατοικούμε όλοι είτε το θέλουμε, είτε όχι σε αυτό το στρογγυλό πράγμα που λέγεται γη και ότι κουβαλάμε όλοι τις δικές μας αλήθειες και τις δικές μας

αυταπάτες. Και ότι ίσως να μην μπορέσουμε ποτέ να βρούμε τη μια και μοναδική αλήθεια που θα ταίριαζε σε όλους. Ίσως να ζούμε σ' ένα πολυθεϊστικό, πλουραλιστικό κόσμο... ίσως η αυτοειρωνεία μπροστά σ' αυτόν τον κόσμο της πολλαπλής αλήθειας, να είναι απαραίτητη. Αλλά οι άνθρωποι της απόλυτης αλήθειας δεν καταλαμβάνουν από χιούμορ. Το σχετικό τους προκαλεί ανασφάλεια.

Με γοήτευσε ο Rushdie μόλις έμαθα την ιστορία του. Διάβασα τους σατανικούς στίχους καθώς γύριζα στην Κύπρο το '89 σαν ένα ταξίδι σε ένα γνώριμο άγνωστο. 5 χρόνια μετά έχω ακόμα την αίσθηση ότι στις χαμηλόφωνες κουβέντες που ανταλλάσσουμε μεταξύ μας οι «γύρω στα 30» κουβαλάμε αποφθέγματα του Rushdie... Σε ίντα κόσμο εξιππέσαμε ρε κουμπάρε; Και όσο σκέφτομαι τη χαρά μας το '89 όταν έπεσε το τείχος του Βερολίνου... Από το νέο κόσμο στη νέα τάξη.

Έχω την αίσθηση ώρες-ώρες ότι ζούμε μια αντίεπανόσταση, μια μαζική υστερία του χτες ενάντια στο πνεύμα της 20ετίας '60-'80, ενάντια στο πνεύμα του '68, ακριβώς τη στιγμή που η τεχνολογία αλλάζει τα πάντα. Ίσως οι ιστορικοί να ξέρουν καλύτερα αλλά αυτή η εποχή μου θυμίζει την Αντίδραση μετά τη Γαλλική Επανάσταση όταν η βιομηχανική επανάσταση σάρωνε την πραγματικότητα του χτες, οι ανόητοι της Ιεράς συμμαχίας νόμιζαν ότι μπορούσαν να νομοθετήσουν την νεκρανάσταση του παρελθόντος και να απαγορεύσουν το μέλλον. Μόνο που αν τότε ο «λαός» ήταν η κυρίαρχη έννοια της επαναστατικής

αμφισβήτησης, σήμερα νομίζω είναι η έννοια του «Αλλου», του διαφορετικού, αυτού που μας διδάσκει με την παρουσία του ότι δεν είμαστε μόνοι μας σ' αυτό τον κόσμο.

Ας επιστρέψουμε στη γλυκειά μας χώρα. Σκόπευα να ξεκινήσω αυτό το σημείωμα με μια αναφορά στον κ. Μοδινό ο οποίος κατέφυγε στο Συμβούλιο της Ευρώπης διεκδικώντας το δικαίωμα του να είναι ομοφυλόφιλος. Οι ομοφυλόφιλοι σαν οι Άλλοι για εμάς τους ετερόφιλους. Ήθελα να γράψω ένα κείμενο-έκκληση, να βρούμε επιτέλους το κουράγιο να συμπεριφερθούμε σαν ώριμοι πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας και να καταργήσουμε εμείς (όχι να μας το επιβάλει η Ευρώπη) το νόμο που ποινικοποιεί την ομοφυλοφιλία. Ήθελα ένα νηφάλιο, απαλό κείμενο για την ανάγκη, τη δημοκρατική αναγκαιότητα αποδοχής του Άλλου, του διαφορετικού. Υστερα ήρθαν οι εικόνες της Γκόρτζντε, ο Rushdie, το παγκόσμιο χωριό που το κυβερνούν ακόμα οι καπετάνιοι του χτες. Θα προσπαθήσω λοιπόν να καταλάβω το φόβο που γεννά ο Άλλος, ο διαφορετικός... στη μοντέρνα εμπειρία της οποίας ο μεταμοντέρνος μας κόσμος ίσως να είναι η προέκταση και η ασυνέχεια ταυτόχρονα.

Το φυσικό και το ανώμαλο ή το νόρμαλ και το παθολογικό

Εδώ ευτυχώς δεν 'κανε βόμβες. Οι υστερίες και οι φόβοι εκφράζονται και διοχετεύονται με απειλές, πνευματική τρομοκρατία, διασυρμό στις εφημερίδες ή στην τηλεόραση αλλά ίσως να μας διδάξε και

λίγα πράγματα το '74 τελικά. Σιγά-σιγά γίνεται και κάποιος διάλογος στο ενδιαμέσο των συνθημάτων. Παρά το «ήπιο κλίμα», όμως όπως λένε και οι πολιτικοί μας, δεν είναι εύκολη υπόθεση να ανήκεις σε μειοψηφία στην Κύπρο. Ιδιαίτερα σε μειοψηφία που ενοχλεί κάποια πλειοψηφία ή κάποια εξουσία. Στα τέλη της δεκαετίας του '80 οι μακρυμάλληδες νεαροί με τα σκουλαρίκια και τις μοτόρες ήταν μια πηγή έντονης ανασφάλειας και προβληματισμού για τα ήθη και τα έθιμα. Ένας απειλητικός Άλλος ακριβώς γιατί εκείνοι οι νεαροί φαίνονταν τόσο διαφορετικοί. Ήταν σαν να βγήκαν από την τηλεόραση. Και εμείς βαλθήκαμε να πολεμούμε τα σύμβολα αντί να ανιχνεύσουμε την πραγματικότητά μας.

Στις αρχές της δεκαετίας του '90 ξαναεμφανίστηκε ο φόβος των μη-ορθόδοξων χριστιανικών αιρέσεων. Είχαμε τότε απειλές μέχρι και ξυλοδαρμούς Ιεχωβάδων. Στο όνομα της Ορθοδοξίας και της χριστιανικής αγάπης παρακαλώ. Πριν λίγους μήνες είχαμε την εισαγόμενη υστερία της μαύρης μαγείας που κατέληξε σε ένα πρωτοφανή διασυρμό του πάστορα μιας προτεσταντικής αίρεσης. Ξαφνικά, ένας χριστιανός ιερέας μεταβλήθηκε από τα media, σε λάτρη του σατανά. Η άγνοια για την αίρεση των πεντακοστιανών (την οποία εκπροσωπούσε ο ιερέας) οδήγησε σε ένα κατεβατό άρθρων απείρου μίσους και παραποίησης. Ετσι, το γεγονός ότι οι πεντακοστιανοί μιλάνε «σε γλώσσες» όταν βρίσκονται σε έκσταση (ένα πραγματικό κοινωνιολογικό φαινόμενο) θεωρήθηκε απόδειξη σατανισμού! Με αυτή τη λογική βέβαια ύποπτο θα 'πρεπε να είναι κάθε τι πέρα από το «φυσιολογικό» – κάθε μεταφυσική εμπειρία ή ανεξήγητο φαινόμενο – όπως λ.χ. αυτοί που περπατάνε σε αναμμένα κάρβουνα. Αλλά βέβαια αυτοί είναι ορθόδοξοι. Ομαλοί. Κάθε κοινωνία έχει μερικές αξίες που την συγκροτούν σαν συλλογικότητα. Το ζητούμενο σήμερα είναι κατά πόσο οι τοπικές όπως και η παγκόσμια κοινωνία θα καθιερώνουν/αποδεκτούν τον πλουραλισμό σαν αξία ή κατά πόσο θα συγκροτούνται στη βάση του μίσους για τον Άλλο, θεωρώντας τους εαυτούς τους σαν

Τους μανους τερμα.

93

Η έννοια του «φυσικού» είναι κεντρική στη νοοτροπία που θεωρεί κάθε τι το διαφορετικό σαν ύποπτο ή ανώμαλο. Οι αξίες οι τελετουργίες και οι τρόποι συμπεριφοράς μιας κοινωνικής ομάδας ή της πλειοψηφίας θεωρούνται από την ίδια τόσο αυτονόητοι που τους ταυτίζει με τη Φύση ή τη θείκη βούληση. Αυτή η νοοτροπία ήταν και είναι χαρακτηριστική παρδοσιακών κλειστών κοινωνιών. Στο παρελθόν αυτή η νοοτροπία οδήγησε στην πρακτική των λυτσαρισμάτων, της ιεράς εξέτασης, της σφαγής των μαγισσών στη Δύση. Θεωρητικά μιλώντας, αυτή η νοοτροπία που ταυτίζει το ξένο, το άγνωστο και το διαφορετικό με την ανωμαλία και το αφύσικο ξεπεράστηκε στη μοντέρνα εποχή με την πολιτιστική επανάσταση του Διαφωτισμού και του Φιλελευθερισμού. Θεωρητικά...

Γιατί πρακτικά είναι αμφίβολο αν ξαναυπήρξε τέτοια μαζική σφαγή και «εκκαθάριση» των Άλλων, των διαφορετικών, όση έχει γίνει στον 20ο αιώνα – ιδιαίτερα στο όνομα του εθνικισμού. Τα στρατόπεδα συγκέντρωσης και τα κρεματόρια του Ναζισμού θα μείνουν στην ιστορία σαν ακραία σύμβολα της ικανότητας/δυνατότητας του μοντέρνου ανθρώπου να μετατρέπει το συνάνθρωπό του, τον Άλλο, σε αριθμό, σε αντικείμενο που πρέπει να καταστραφεί για να διαφυλαχθεί η

«φυσική αγνότητα» του δολοφόνου. Στα στρατόπεδα συγκέντρωσης των Γερμανών εθνικιστών (κοινώς Ναζί) εκατομμύρια άνθρωποι υποβιβάστηκαν στο επίπεδο του αντικειμένου γιατί ήταν απλά διαφορετικοί: γύφτοι, Εβραίοι, Σλάβοι, κομμουνιστές, αντιφασίστες. Όντα τα οποία, σύμφωνα με την Αρεία ιδεολογία, ήταν όχι απλά κατώτερης μορφής υπάρξεις, αλλά ανώμαλοι και αφύσικοι. Το πιο εντυπωσιακό με το μοντέρνο εθνικισμό (και όχι μόνο βέβαια) βρίσκεται ακριβώς εδώ: Στη συναισθηματική του δύναμη, σαν ιδεολογία, να δημιουργεί φαντασιακά σύννομα που χωρίζουν τους ανθρώπους σε «δικούς μας» και «Άλλους» και μετά να χρωματίζει αυτή τη σχέση με ένα παράξενο κράμα ιατρικής ορολογίας – το φυσικό απέναντι στο ανώμαλο, το φυσιολογικό

Θα μου πείτε ίσως ότι το παρατραβάω ταυτίζοντας την προκατάληψη ή τη δυσπιστία απέναντι σε μια κοινωνική ομάδα με τα κρεματόρια του Ναζισμού. Δεν τα ταυτίζω. Απλά προσπαθώ να καταλάβω τις διαφορετικές μορφές ενός φαινομένου: του φόβου για τον Άλλο, για τον διαφορετικό, άσχετα αν η διαφορετικότητα εστιάζεται στο διαφορετικό τρόπο ζωής, τη διαφορετική γλώσσα, θρησκεία ή φιλοσοφία. Υπάρχει κάτι κοινό σ' αυτές τις αντιδράσεις. Μια βαθιά αντιπάθεια για τον εκρηκτικό πλουραλισμό που γεννά η μοντέρνα εμπειρία. Όπως παρατηρεί ο R. Sennett¹, ένας Αμερικανός κοινωνιολόγος, ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της μοντέρνας εποχής, της μοντέρνας πόλης, είναι η μόνιμη επαφή με το άγνωστο, το νέο. Ο μοντέρνος άνθρωπος ξεριζωμένος από τη σημειολογία του χωροχρόνου του χωρικού, βρίσκεται ξαφνικά αντιμέτωπος με Άλλους, με αγνώστους, με ξένους με τους οποίους πρέπει να ζήσει, να εργαστεί, να δημιουργήσει νέα ήθη, νέα οράματα. Τα κινήματα του φόβου για τον Άλλο, όπως ο εθνικισμός, είναι ουσιαστικά αντι-μοντέρνα κινήματα στη μοντέρνα πόλη. Χρησιμοποιούν μοντέρνα λόγια και τεχνολογία, αναζητώντας την ασφάλεια που φαντάζονται, νοσταλγικά, ότι είχε η παραδοσιακή κλειστή κοινότητα, η παραδοσιακή εκτεταμένη οικογένεια (γι' αυτό ίσως υπάρχουν και οι έμμενες ιδέες για αιματολογική καθαρότητα, για «αδελφούς», «μητέρες πατρίδες» και τα γνωστά). Αυτά τα κινήματα αυτοβαφτίζονται «φυσικά (απέναντι στην υποτιθέμενη «ανωμαλία» του διαφορετικού) σαν μια ύστατη προσπάθεια να γαντζωθούν από κάτι μονοδιάστατο, σίγουρο, αγνό απέναντι στον πλουραλισμό της μοντέρνας εμπειρίας.

Και βεβαίως στο βάθος του κήπου υπάρχει συνήθως μια ελίτ που επενδύει σ' αυτές τις υστερίες. Η «ανωμαλία» όμως συχνά βρίσκεται στον φόβο παρά στην πραγματική απειλή από τον Άλλο. Ας ξανακοιτάξουμε το λουτρό αίματος στη Βοσνία. Καθώς γράφω αυτές τις γραμμές το ραδιόφωνο λέει ότι οι Ορθόδοξοι Σέρβοι εθνικιστές συνέχιζαν να βομβαρδίζουν την Γκόραζντε παρά το ότι υπέγραψαν χτες συμφωνία να σταματήσουν. Μέχρι και ο Τσούρκιν, ο Ρώσος μεσολαβητής, είναι έξω φρενών μαζί τους. Βομβαρδίζουν ανελέητα 60,000 αμάχους πρόσφυγες τους οποίους πολιορκούν για 2 χρόνια τώρα. Αν ρωτήσετε τους πληθυσμούς απολογητές αυτού του νεοβαρβαρισμού θα σας αραδιάσουν θεωρίες για δυτικές συνωμοσίες, Κροάτες φασίστες, Ισλαμιστές και δεν μαζεύεται... Ούτε ένας απ' αυτούς τους αυτοανακηρυγμένους στρατηλάτες της Ορθοδοξίας δεν ένω-

σε μέχρι στιγμής έστω και ένα ίχνος ντροπής για τους άμαχους, τα ακρωτηριασμένα παιδιά, τους πρόσφυγες, τους εγκλωβισμένους, της Γκόραζντε. Αυτοί είναι Άλλοι, είναι διαφορετικοί, είναι μουσουλμάνοι... Δεν είναι άνθρωποι. Είναι αντικείμενα τα οποία απλά βρέθηκαν στη μέση του τιτάνιου αγώνα της εθνικιστικής μαγκιάς με τον Αμερικανό Ιμπεριαλισμό. Who cares για αυτές τις 60,000 που βρέθηκαν στο δρόμο των εθνικών ηρώων; Βλέπετε λοιπόν, η απόσταση από την προκατάληψη μέχρι την ευλογία ή την αποδοχή της μαζικής σφαγής δεν είναι και τόσο μεγάλη... άλλωστε ζούμε στη γλυκειά χώρα... ζήσαμε το '58, το '63, τους βομβαρδισμούς του '64, το '67 και το '74... Δακάτω. Στο πε-
τσι μας.

Αναζητώντας το χαμένο χρόνο

Σαν κοινωνία βίωσαμε σε 70 χρόνια, ότι βίωσαν οι Ευρωπαίοι σε 300 χρόνια. Εκμοντερνιστήκαμε σε μια εποχή παράξενη υπό τη σκιά εισαγόμενων λόγων και φαντασιώσεων. Αυτή η σειρά σημειώματων είναι μια προσπάθεια να ερμηνευτεί, να κατανοηθεί η δικιά μας, η αυτόχθονη εμπειρία της νεωτερικότητας. Η εμπειρία χωρίς όνομα, η κρυφή μας ιστορία. Γιατί κάτω απ' την επιφάνεια υπάρχει ο πλούτος του κυπριακού μοντερνισμού. Για τον οποίο μας απαγορεύουν να μιλήσουμε ή ίσως φοβόμαστε να αγγίξουμε. Δεν είμαστε μια κοινωνία αγγέλων παρά το ότι η φιλοξενία είναι συστατικό στοιχείο της κουλτούρας μας όπως επιμένει ο ΚΟΤ, όπως μαρτυρά το γλυκό καρυδάκι σ' όλα τα σπίτια και όπως θα περίμενε κανείς από ανθρώπους που κατοικούν σε μια γέφυρα πολιτισμών. Ο φανατισμός ενάντια στον Άλλο, τον διαφορετικό εμφανίστηκε σχεδόν ταυτόχρονα με την νεωτερικότητα μας. Το 1930 μια συνέλευση προυχόντων έκανε την ακόλουθη χαρακτηριστική έκκληση:

«Να μην προσλαμβάνονται υπό ατόμων και σωματείων κομμουνιστάι τεχνίται και εργάται. Να καταγγέλλονται υπό των γονέων οι κομμουνιστάι διδάσκαλοι εις το Γραφείον της Παιδείας και τον Αρχιεπίσκοπον και να αποσύρονται των σχολείων οι μαθηταί μέχρις ότου επιτευχθεί η απομάκρυνσις των κομμουνιστών διδασκάλων. Να αποτρέπονται οι εκ των χωρίων ερχόμενοι εις τας πόλεις προς εκμάθησιν της τέχνης νεαροί από του να έρχονται εις επικοινωνίαν με άτομα προσβεβλημένα από το μικρόβιον του κομμουνισμού...» Ιδοὺ λοιπόν και τα πρώιμα σημάδια του κυπριακού φασισμού: Χαφιεδισμός, απειλές και η ιατρική ορολογία: Το μικρόβιο του κομμουνισμού. Να το απομονώσουμε, να το εξαλείψουμε, να το σκοτώσουμε...

Ο Άλλος, ο διαφορετικός πήρε διάφορες μορφές τις δεκαετίες που ακολούθησαν. Το ίδιο και ο φόβος και η υστερία. Με κορυφαία γεγονότα το λυγνιστικό του Μέναικου τον Μάη του 1958 και τις διακοινοτικές συγκρούσεις-σφαγές. Σήμερα ωριμάσαμε. Όμως το άλμα από την αγροτική κοινωνία των μέσων του αιώνα, στην μεταμοντέρνα εμπειρία του σήμερα δεν έχει ακόμα χωνευτεί, η εμπειρία δεν έχει ακόμα αρθρωθεί σε λόγο... Ζούμε, κατά συνέπεια, με αποσπάσματα από το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον. Λιβανίζουμε τη Δημοκρατία μας, χαριετίζοντας οι αστοί μας για τη νευραλγική μας θέση στη διεθνή ροή κεφαλαίου αλλά επιμένουμε και στις φοβίες του παρελθόντος. Ιδιαίτερα μετά το '74 όταν κλειστήκαμε στον εαυτό μας για να επουλώσουμε

τις πληγές του «κακού». Σήμερα, αύριο όμως θα βρεθούμε τελικά μπροστά στην αναγκαιότητα να προσδιορίσουμε τη θέση μας στο χρόνο αλλά και το χώρο. Δεν μπορούμε να είμαστε από τη μια ένα κέντρο υπηρεσιών στην Ανατολική Μεσόγειο με ένα δημοκρατικό σύστημα το οποίο καθιερώσαμε με αίμα και από την άλλη να συμπεριφερόμαστε ως και ζούμε σ' ένα χωρικό που περιβάλλεται με απόρρητα πολιτιστικά τείχη. Αλλάζουμε γιατί αλλάζει και ο κόσμος γύρω μας. Βρισκόμαστε σε μια παγκόσμια κοινωνία η οποία ζει μια τεχνολογική επανάσταση αντίστοιχη της βιομηχανικής. Γινόμαστε όλοι σαν τους μετανάστες, καμωμένοι από αποσπάσματα όπως γράφει ο Rushdie. Ναι, πρέπει να βρούμε την ιστορική συνέχεια η ασυνέχεια της δικιάς μας νεωτερικότητας. Αλλά ζούμε πλέον σε ένα παγκόσμιο χωριό. Η τηλεόραση βρίσκεται στο υπονομαχίο μας. Είμαστε μια ανοιχτή κοινωνία, πλέον, με μια διπλή έννοια: Εμείς οι ιθαγενείς θα συναντάμε τον Άλλο, το διαφορετικό από την Ανατολή και τη Δύση όχι μόνο στις τηλεοπτικές οθόνες αλλά και στα δρομάκια και τις λεωφόρους της πόλης μας - της πόλης - χώρας Κύπρου. Ταυτόχρονα είμαστε μια ανοιχτή κοινωνία πολιτικά. Αρχίσαμε επιτέλους να διαμαρτυρόμαστε, να απαιτούμε την κυριαρχία του αυτόνομου πολίτη από την εξουσία... ίσως να το κάνουμε δελά ακόμα... Αλλά είμαστε, παρ' όλα αυτά, ίσως η πιο λειτουργική δημοκρατία της Ανατολικής Μεσογείου. Και ίσως να είναι καιρός να πάψουμε να επικαλούμαστε την Ευρώπη για αλλαγές που χρειάζεται η δικιά μας κοινωνία που χρειαζόμαστε εμείς οι ίδιοι. Γιατί να χρειαστεί να πάει ο κ. Μοδινός στο Συμβούλιο της Ευρώπης για να κερδίσει το δικαίωμα του στον έρωτα; Δεν υπάρχει μια φιλελεύθερη μερίδα πολιτών στη γλυκειά χώρα που να απαιτήσει το σεβασμό της διαφορετικότητας; Ας μην ξεχνάμε άλλωστε ότι αυτή είναι η χώρα όπου βρέθηκε το άγαλμα της γενειοφόρου Αφροδίτης και ο χώρος όπου συναντιούνται για αιώνες τα μεγάλα ρεύματα των πολιτισμών. Η ανοχή και ο πλουραλισμός ίσως να είναι και η

85

Και τη μοίρα είτε την υπομένεις είτε τη μεταβάλλεις σε πρόκληση για δημιουργία. Γιατί ο Άλλος εκτός από φόβο μπορεί να ξυπνήσει μέσα μας την ανάγκη του λόγου, της επικοινωνίας, της σύνθεσης. Ίσως να χρειάζεται ένα νοερό ταξίδι από την Πάφο του Κινύρα, στην Αμαθούντα στο Κίτιον, στη Σαλαμίνα, στον Απόστολο Βαρνάβα, στο Τεκκέ της Ουμ Χαράμ, στο Μπέλαπαϊς, στις τουριστικές μας συνοικίες για να μας πείσει ότι η συνάντησή με τον Άλλο είναι και η γεωγραφική μας μοίρα πριν καν μας κτυπήσει την πόρτα η Μεταμοντέρνα αναγκαιότητα. Και ίσως στο παγκόσμιο χωριό που περνά τώρα την φάση των αντεστραμμένων εικόνων να μην είμαστε απλά οι κομπάρσοι. Ίσως να κουβαλούμε εμπειρίες και αλήθειες που οι άλλοι δεν υποψιάστηκαν ακόμα. Ο καθένας πρέπει να πάρει τον ήχο του στην παγκόσμια συναυλία του μέλλοντος, όπως έλεγε και ο Μαρκόπουλος.

Υποσημειώσεις:

1. Richard Sennett, The uses of disorder, Knopf, New York, 1970.
2. Εφ. Ελευθερία - αναφέρεται στην «Κυπριακή Ιστορία» του Κώστα Γραικού.
3. Μέχρι και ο Τσοούρκιν, ο Ρώσος μεσολαβητής, είναι έξω φρενών μαζί τους.

Η καθημερινότητα και η εξουσία

(σχόλια για την σύμπτωση της Λαμπρής και της Πρωτομαγιάς σ' ένα κυπριακό χωρικό)

Πέμπτη 4 Μαΐου 1994

Την Κυριακή της Πρωτομαγιάς και της Λαμπρής καθόμουν στο μπαλκόνι ενός σπιτιού σ' ένα χωρικό. Κάτω στην πλατεία στοιβάζονταν τα αυτοκίνητα

το ένα δίπλα στο άλλο, μερικοί μισοί έπαιζαν με ένα σοσινί, οι μεσήλικες περνούσαν, κάθονταν στο καφενείο, αντάλλαψαν τα συνηθισμένα επιφωνήματα «ήντα που γένεται ρε κουμπάρε!» που εχάθηκες σιόρ...». Ηχοι σχεδόν κωδικοί για μια γενιά που μετανάστευσε στις πόλεις και επιστρέφει στο χωριό, σαν μια σχεδόν συμβολική πράξη προσκηνίματος στην σημειολογία της παιδικής τους ηλικίας. Οι γέροι, οι μόνιμοι κάτοικοι του χωρικού παρακολουθούσαν σιωπηλοί. Γύρω απ' την πλατεία, στους δρόμους και τα σοκάκια του χωρικού κυριαρχούσαν οι γυναίκες. Ετσι θυμάμαι τα χωριά απ' την παιδική μου ηλικία... η πλατεία, το κέντρο με τους καφενέδες και το τηλέφωνο, ανήκε στους άνδρες και το υπόλοιπο χωρικό, σαν μικρά μικρά καφενεία στις αυλές των σπιτιών, ανήκαν στις γυναίκες και τα παιδιά... Μια παράξενη αποτύπωση της πατριαρχικής εξουσίας στην χωροταξία... Οι καμπάνες της εκκλησίας έπαιζαν απ' το πρωί και μερικοί νεαροί σεργιάνιζαν στην αυλή και τους γύρω δρόμους... Οι τελετουργίες του εφηβικού φλερτ... Οι εφηβοί ωστόσο ήταν η μόνη ηλικία που υποαντιπροσωπεύονταν σ' αυτό το παράξενο πανηγύρι με τα Ραјεга, τις σούβλες, τα παραδοσιακά παιχνίδια και τα μαγνητόφωνα που γέμιζαν την ατμόσφαιρα με ένα αλαλούμ ήχων.

Στην είσοδο της πλατείας υπήρχε ένα πανό της ΠΕΟ για την πρωτομαγιά και τους αγώνες για την ΑΤΑ και στο σύλλογο των εθνικοφρόνων μια αφίσα της ΣΕΚ... Οι αγώνες της εργατικής τάξης, τα όνειρα για ένα επίγειο παράδεισο. Η Ανάσταση, η οικουμενικότητα του Ναζωραίου και ο συμβολικός πόλεμος της ζωής με το θάνατο στην Ιερουσαλήμ πριν 2000 χρόνια... και αυτή η παράξενη τελετουργία των «αποδήμων» που επιστρέφουν. Όλα μαζί και ταυτοχρόνως.

Νομίζω ότι αυτές οι εικόνες μας μπερδεύουν. Δεν ξέρουμε πως να τις ερμηνεύσουμε... έχουν γραφτεί βέβαια, σαν κριτική ερμηνεία, πολλές σελίδες ενάντια στην κουλτούρα της σούβλας, ή του νεοπλουτισμού της τάδε κυρίας με την τουαλέτα ή του τάδε κυρίου με την τάδε μάσκα αυτοκινήτου. Και υπάρχει από την άλλη και η ερμηνεία της «χριστιανικής κατανύξεως...» Αμφιβάλω όμως αν έστω και το 1/20 όσων κυκλοφορούσαν στο χωρικό τη Λαμπρή νήστεψαν έστω και μια βδομάδα... Το εύστοχο σχόλιο «Ο Θεός δεν κλείνει το μαγαζί μετά το Πάσχα» δεν νομίζω να είναι πολύ δημοφιλές όταν επιστρέψουμε στην αστική μας πραγματικότητα μετά τις γιορτές/διακοπές.

Η διαλεκτική της καθημερινότητας και η Αλλοτρίωση

Ανάμεσα σ' αυτές τις ακραίες ερμηνείες (της ειρωνικής απόρριψης της «σούβλας» και του επίσημου μηνύματος για θρησκευτική κατανύξη) πλανιέται νομίζω μια πραγματικότητα που δεν αγγίζουμε ερμηνευτικά αλλά παρ' όλα αυτά τη ζούμε, όλοι σε διάφορους βαθμούς ταύτισης, νοσταλγίας ή επιθυμίας. Η διαλεκτική της καθημερινότητας. Η ρουτίνα και η εκτόνωση. Γολγοθάς-Ανάσταση. Καταπίεση-αντίσταση. Δουλειά-διακοπές. Η Λαμπρή όπως και η Πρωτομαγιά είναι τα πανηγύρια της καθημερινότητας. Παραδοσιακά οι άνθρωποι νήστευαν, φύλαγαν προμήθειες, ζώντας τις ρουτίνες της καθημερινότητας και περιμένοντας τη Λαμπρή σαν τη μέρα της έκστασης, τη μέρα που οι καθημερινές ρουτίνες και στερήσεις δε θα λειτουργούσαν. Θα παραβιάζονταν στην πράξη (όχι συμβολικά). Το πανηγύρι... είτε της Λαμπρής, είτε του Αγίου του Χωρικού, είτε οι μάσκες πριν την σαρακοστή, λειτουργούσαν σαν παραβιάσεις των ταμπού, σαν Διονυσιακές στιγμές οι οποίες όμως ήταν οργανικά ενταγμένες στη χρονική συνέχεια της καθημερινότητας της παραδοσιακής ζωής των χωρικών που οργάνωναν το χρόνο τους με βάση την αλλαγή των εποχών της φύσης. Και σ' αυτόν τον κόσμο τα σύμβολα της χριστιανικής λατρείας ήταν ανάμεικτα με μαγικά (την πίστη ότι μερικές συμβολικές κινήσεις μπορούσαν να επηρεάσουν τις φυσικές δυνάμεις) και μυθολογικά στοιχεία. Ο νηπιός, ο Χριστός, ο Αδωνις... Η σούβλα σαν τελετουργία. Δεν ανήκω σ' εκείνο τον κόσμο και αυτά δεν τα γράφω με καμιά νοσταλγική ή ρομαντική διάθεση... Πέρα απ' την έκσταση του πανηγυριού ή ζωής στα παραδοσιακά χωρικά σε μια απρόβλεπτη φύση ήταν σκληρή... ιδιαίτερα άμα ήσουν φτωχός - όπως ήταν η πλειοψηφία και δεν μιλάμε για τον παράδεισο... Γύρω απ' το χωρικό τα βουνά είναι γεμάτα πέτρες για να συγκρατούν το έδαφος ώστε να μπορούν οι αγρότες να καλλιεργήσουν τα αμπέλια... Σκέφτηκε άραγε κανείς τι σύμβολο του κόσμου και του κόβου των φτωχών και των

7αδειωτ είναι 7α

βουνά της γλυκειάς χώρας: Τα προπερνάμε καθώς οδηγούμε σαν ασήμαντα... έχουμε μάθει ότι αυτά που αξίζουν είναι τα μοναδικά, αυτά που ξεχωρίζουν, συνήθως τα έργα των αρχόντων αντί το βίωμα της καθημερινότητας. Εμείς της πόλης πνιγόμαστε στην καθημερινότητα του βιομηχανικού χρόνου και μετά αναζητάμε τη διέγερση στο θέαμα... ή σ' ένα ταξίδι στη φύση, την εξοχή... Έτσι η καθημερινότητα του αγρότη γίνεται τουριστικό αξιοθέατο.

Η πόλη, η μοντέρνα εποχή έχουν ξεπεράσει, μέσα από την τεχνολογία, την στέρηση, την φυσική ανάγκη και την ανάγκη να προβάλουμε στον ουρανό ή στην μαγεία της φύσης τις ελπίδες μας για ένα καλύτερο αύριο, για μια καλύτερη σοδεία. Όμως αδυνατούμε να βιώσουμε τον μαγικό κόσμο που δημιουργούμε στην πόλη, σαν δικό μας. Ακριβώς την στιγμή που η ανθρωπότητα φαίνεται να δημιουργεί και να ενώνει τον κόσμο, αυτός ο κόσμος μας φαίνεται ανεξήγητος... ξένος. Νιώθουμε ξένοι στις πόλεις που εμείς οι άνθρωποι δημιουργήσαμε, την στιγμή που ο παραδοσιακός αγρότης ένιωθε στο σπίτι του στην φύση. Οι αντιφάσεις που δημιουργήσε η ιστορία, η δικιά μας η ανθρωπινή ιστορία, εμφανίζονται στα μάτια μας σαν «φυσικά γεγονότα» αντί σαν πρόκληση για ιστορική εξέλιξη, υπέρβαση. Σ' ένα υπερτεχνολογικό κόσμο κινδυνεύουμε να αναπναιχτούμε στον αέρα από πυρηνικές βόμβες, κινδυνεύει να καταστραφεί ο πλανήτης από οικολογική καταστροφή και κανένας δεν φαίνεται να ξέρει τι να κάνει. Ταυτόχρονα, παρά την άπειρη σοφία και εφευρετικότητα των διανοουμένων και των επιστημόνων μας, εκατομμύρια άνθρωποι πεθαίνουν από την πείνα, σφάζοντας από τους φανατικούς των εθνικών και των θρησκευτικών σημαίων και εμείς σηκώνουμε τα χέρια. Τι να κάνουμε; Αλλοτρίωση λένε οι φιλόσοφοι... Ναι, αλλά που είναι η διαλεκτική υπέρβαση μετά την αλλοτρίωση;

Κοίταξα το πανό της ΠΕΟ και την αφίσα της ΣΕΚ. Η πρωτομαγιά. Η τελετή της υπέρβασης των ταπεινών, των αλλοτριωμένων που απαίτησαν και απαιτούν τον κόσμο που οι ίδιοι δημιουργούν. Η ανέναντη σαν η μαγική ανέναντη της φύσης την άνοιξη, σαν η θρησκευτική μάχη της ζωής με τον θάνατο από ένα Θεό που έγινε «γιος του ανθρώπου». Η πρωτομαγιά. Η γιορτή των προλεταρίων όλων των χωρών που για μια μέρα τουλάχιστον γεμίζουν τους δρόμους και τις πλατείες των πόλεων, θυμίζοντας τον τιτάνιο αγώνα τους ενάντια ή σ' αυτόν τον αδύνατο Θεό του Κεφαλαίου που τους κάνει να νιώθουν ξένοι στις πόλεις και στον πλούτο που οι ίδιοι δημιουργούν.

Η πρωτομαγιά είναι ένα πανηγύρι της πόλης. Της παγκόσμιας πόλης.

Ένα πανηγύρι που καθιερώθηκε με αίμα και που σαν υπόσχεση και μνήμη βολεύεται ανώμαλα στην Αστική καθημερινότητα. Εκεί που πάει να σταθεροποιηθεί σαν απλή τελετουργία εμφανίζονται ξαφνικά τα σημεία τριβής στο κοινωνικό συμβόλαιο και ξαναγεμίζουν οι δρόμοι... εμφανίζονται ξανά οι «άγριοι» προλετάριοι που επιμένουν ότι η πρωτομαγιά δεν είναι αργία... είναι απεργία. Στην Μόσχα, την Κωνσταντινούπολη, το Βερολίνο, την Νότια Αφρική... Κάθε χώρα του κόσμου έχει και μια πρωτομαγιά που σημαδεύει την ιστορία της σαν μνήμη αντίστασης... σαν μια στιγμή που η καθημερινότητα προβάλλει στο προσκήνιο των Μεγάλων Αφηνήσεων...

Το ψέμα που κυβερνά ... ή ο μυστικισμός /αλλοτρίωση της εξουσίας

Καθώς καθόμουν στο μπωλκόνι ανάμεσα στις μυρωδιές του καπνισμένου χρέατος και τις φωνές των κατοίκων της πόλης που αναζητούν ακόμα της έκτασης στην επικοινωνία; την τελετουργία;) στους παραδοσιακούς χώρους της γλυκειάς χώρας, άρχισα να μετροφιλώ μίαν εφημερίδα επιστρέφοντας νοερά στην πόλη. Η πόλη και η εξουσία. Η υπόθεση Ράφτη. Αναμένεται το πόρισμα για τον σκοτωμό των 2 ερωτευμένων στη Χλωράκα. Η υποβάθμιση των κατηγοριών ενάντια στον Σταφίθκια. Η λογική του κ. Πουργοριδίου; ακόμα και το οφθαλμοφανές στο, το έγκλημα το οποίο είδαμε με τα ίδια μας τα μάτια, δεν μπορεί να ονομαστεί έγκλημα χωρίς διστακτική απόφαση. Να λοιπόν που βρέθηκε τρόπος να νομοθετήσουμε και την ηθική. Αυτή η λογική βεβαίως είναι πάνω και πέρα απ' την καθημερινότητα. Η προσπάθεια του αστικού δικαίου να προστατέψει τον ύποπτο από την προκατάληψη, μεταβάλλεται ταχυσταχυλογικά σε μια μυστικιστική αρχή της εξουσίας στο όνομα του Νόμου. Θυμάμαι έναν ακροατή σε μια ραδιοφωνική εκπομπή για τον Γρίβα: «Καλά σιόρ. Ήταν εγκληματική οργάνωση η ΕΟΚΑ Β οξά εν ήταν».

«Ήταν» απαντά ο φιλοξενούμενος της εκπομπής.

«Ε τζιένος που κάνει μίαν εγκληματική οργάνωση, τι είναι σιόρ. Εν εν εγκληματίας».

Βλέπετε ο Γρίβας πρόλαβε να πεθάνει πριν καταθέσει ο Γλ. Κληρίδης πρόταση στην Βουλή που θα τον ανακήρυσσε «προδότη» με στόμψα τζιαι βούλα που την εξουσία. Ετσι σήμερα η φωτογραφία του Γρίβα υπάρχει μέχρι και στα σχολεία. Αυτό ονομάζεται Παιδεία. Ένας καθαρά κομματικός ήρωας του ΔΗΣΥ (ή μιας πτέρυγας του) στολίζει τα παράθυρα των σχολείων... Δηλαδή κα Αγγελίδου, για νάχουμε και καλό ρώτημα δηλαδή, συμφωνείτε με τη λογική ότι όποιο κόμμα ελέγχει το υπουργείο Παιδείας θα στολίζει τα παράθυρα των σχολείων με φωτογραφίες των κομματικών του ηρώων; Δεν υπάρχει τέλος πάντων έστω και ένα ίχνος σεβασμού απέναντι στην ιστορία των Αλλων, απέναντι στα θύματα του κ. Γρίβα; Γιατί κάτω απ' τα neonlights των ηρώων της ΕΟΚΑ υπήρχε και η καθημερινή πραγματικότητα της τρομοκρατίας των μασκοφόρων-σκότωσαν άνθρωπο μπροστά στην οικογένειά του με ρόπαλα, έβγαλαν τα μάτια κάποιου οδηγού λεωφορείου γιατί έπαιρνε αριστερούς στην δουλειά, λίντσαραν ένα άνθρωπο στην εκκλησία του Λευκονοίκου. Τα παιδιά αυτών των νεκρών δεν πληρώνουν τον μισθό σας κα Αγγελίδου; Γιατί δεν έχουμε και αυτές τις ιστορίες στα σχολεία εφόσον μερικοί τουλάχιστον εργοδοτούμενοι του υπουργείου σας (δάσκαλοι και καθηγητές) βάζουν τον Γρίβα στα σχολεία;

Θυμώνω ειλικρινά κάθε φορά που τα σκέφτομαι όλα αυτά. Δεν είναι ο Γρίβας (ο οποίος θα πρέπει να αναλυθεί κάποτε σαν ιστορικό πρόσωπο, σαν άνθρωπος) ή οι 62, το θέμα είναι ο τρόπος που η εξουσία προσπαθεί να παραβιάσει την μνήμη του προσωπικού βιώματος, την καθημερινότητα μας. Έχει μετατραπεί η ιστορία της

χώρας μας σε 2 ξεκάφωτες ημερομηνίες, την 1η Απριλίου και την 20ήν Ιουλίου. Λες και τα υπόλοιπα χρόνια δεν τα ζήσαμε... Λες και πάγωσε ο χρόνος και η μνήμη μας έχει αντατάτες. Στην μια περίπτωση (1η Απριλίου) εμφανίζονται σαν αλεξιπτωτιστές μια ομάδα ηρώων που μας απελευθερώνει και την άλλη γίνεται μια βάμβαρη εισβολή. Λες και όλοι εμείς, οι γέροι που κάθονται κάτω στην πλατεία του χωρικού, ήταν απλά δούλοι και αν δεν εμφανιζόταν ο Γρίβας δεν θα απελευθερωνόμαστε. Λες και η εισβολή έγινε χωρίς προηγούμενα. Σε λίγο θα μας πουν ότι, οι Αποικιοκράτες (θα μπορούμε βλέπετε στην ΕΟΚ) μας χάρισαν την δημοκρατία. Η που ξέρεις μπορεί νας μας πουν ότι ήταν και δημοκρατικός ο Γρίβας. Ήδη ο Αρχιεπίσκοπος μας ανακοίνωσε ότι κάποιοι δολοφόνησαν τον Γρίβα. Βλέπετε η εξουσία δεν χρειάζεται να έχει αποδεικτικά στοιχεία όπως απαιτεί ο κ. Πουργουρίδης. Απλά διακηρύσσει και κάνει τα λόγια της νόμιμος.

Μόνο η εμπειρία της καθημερινότητας πρέπει να αποδείξει τι είδε και τι έζησε -αν της επιτραπεί. Στα σχολεία προφανώς δεν επιτρέπεται. Στα δικαστήρια, την αστυνομία και τα media παίζεται. 4 νεαροί μουσουλμάνοι βαφτίστηκαν εμπρηστές χωρίς αποδείξεις. Άραγε 4 φωτογραφίες του ξυλοδαρμού του Λυκουρή και οι ραδιοφωνικές συνεντεύξεις του «κομμουνιστοφάγου» κ. Σταφίθκια είναι ή δεν είναι αρκετές για να εκδιωχθεί απ' την δημόσια υπηρεσία; Φανταστήκατε δηλαδή ένα αστυνομικό να δηλώνει δημόσια ότι η ιδεολογία του είναι να «τρώει» (εκ του κομμουνιστο-φαγος) δεξιούς και εθνικόφρονες; Φρόντισε όμως ο κ. Ευαγγέλου να στείλει το μήνυμα της εξουσίας μετά τις εκλογές με τις μεταθέσεις και μετακινήσεις αστυνομικών.

Όταν ο Ηλίας Κυριακίδης, ο πρώην αστυνομικός διευθυντής Λεμεσού, ο οποίος ήταν γνωστός για το ρόλο του στην αντίσταση, στον φασισμό την 15η Ιουλίου, εκτοπίζεται σε διάστημα ημερών, στο Τμήμα Τροχαίας το μήνυμα ήταν σαφές. Σαφέστατο από τότε

α.α. Πρεντσα, Καίελη και

Χριστοδουλίδη. Την απειλή άλλωστε «πρόσεχε Ηλία» την διατύπωσε προεκλογικά ένας συνάδελφος σης. Η εξουσία (ιδιαίτερα η εξουσία της Δεξιάς) δεν χρειάζεται αποδείξεις. Αλλά απαιτεί υποταγή.

Κάτω στην πλατεία του χωρκού δεν υπήρχαν αστυνομικοί ή άλλα σύμβολα της εξουσίας. Η εξουσία διεισδύει στην καθημερινότητα με την δικαιολογία της τάξης για να επιβάλει το δικό της κόσμο, τη δικιά της ιστορία, την υποταγή στους νέους μυστικισμούς της. Στη Χιώρακα δεν έφταιγε κανένας. Ο Πρόεδρος επέβλεψε το ιατρικό συμβούλιο για την εγχείριση του κ. Οικονομίδη και πήγε σ' ένα χωρκό όταν ένα παιδί έπεσε σ' ένα λάκκο αυτίν τη Λαμπρή. Ο υπουργός της Τάξης όμως δεν μπορούσε τότε να φύγει απ' την Λατίτσα. Η εξουσία αποδέχεται ευθύνες μόνο από την εξουσία. Αστε τον κόσμο της καθημερινότητας να λέει. Η εξουσία σαν αλλοτρίωση.

Η δημοκρατική παράδοση της καθημερινότητας

Παρά την φιλελεύθερη ιδεολογία του Προέδρου η νέα κυβερνητική εξουσία φαίνεται να νοσταλγεί τους «παλιούς καλούς καιρούς» όταν οι πολιτικοί ήταν άρχοντες παρά υπηρέτες του δημόσιου. Δεν ανήκω σ' αυτούς που θεωρούν την αστική αντιπροσωπευτική δημοκρατία σαν πανάκεια για όλα τα προβλήματα της πόλης-κοινωνίας. Νομίζω ότι απ' την Αντιγόνη του Σοφοκλή μέχρι την μοντέρνα δημοκρατική θεωρία «της κοινωνίας των πολιτών», το κεντρικό πρόβλημα της πολιτικής ζωής είναι οι συνθήκες κάτω απ' τις οποίες οι πολίτες παραχωρούν μέρος της κυριαρχίας/αυτονο-

μίας τους σε κάποιους κυβερνήτες ή σε κάποιο θεσμό όπως το κράτος. Νομίζω επίσης ότι πρέπει να κάνουμε ένα σαφή διαχωρισμό ανάμεσα στην έννοια της Πολιτείας (της συλλογικότητας των πολιτών και των θεσμών μιας πολιτικής κοινωνίας) και του κράτους (ενός θεσμού διαχείρισης της εξουσίας). Μ' αυτήν την έννοια στην Κύπρο έχουμε δύο πολιτικές παραδόσεις - αυτήν την εξουσίας και αυτήν της καθημερινότητας απ' όπου πηγάζει και η δημοκρατία που έχουμε. Η δημοκρατία σαν κεκτημένο των πολιτών. Η δημοκρατική παράδοση σαν υπόσχεση της Κυπριακής Πολιτείας του μέλλοντος. Κοιτάζω το χωρκό και σκέφτομαι ότι κάποτε πρέπει να αντιμετωπίσουμε την ιστορία και τον πλούτο της καθημερινότητας μας.

Κοιτάζω την εκκλησία και το πανό της ΠΕΟ. Η Ορθοδοξία και ο κομμουνισμός εδώ πέρα συγκρούστηκαν αλλά και συμβίωσαν Λεόντιος, Μακάριος. Ποιος θα γράψει άραγε την ιστορία της συνάντησης της Ορθοδοξίας και της Αριστεράς στα χωρκά της γλυκειάς χώρας; Κάθε κοινότητα κοιβαλάει μια δικιά της μικρή ιστορία. Τα αριστερά χωρκά. Τα δεξιά χωρκά. Πώς να γράψεις την κοινωνιολογία της νεοτερικότητας χωρίς αυτόν τον πλούτο της καθημερινότητας; Θυμούνται ακόμα τον γερο Παναή της παιδικής μου ηλικίας. Αριστερός και μέλος της εκκλησιαστικής Επιτροπής του χωρκού. Ο Παπαλάζαρος. Η κυπριακή εκκλησία υπήρξε (και είναι) ένας θεσμός εξουσίας αλλά υπήρξε ταυτόχρονα και ένα πολιτικό σώμα. Πραγματική κοινότητα/κοινωνία κάποτε. Η πρώτη έντονη πολιτική διαμάχη αυτού του αιώνα έγινε στις εκκλησιαστικές εκλογές. Εκλέγουμε δεσποτάδες και αρχιεπίσκοπο. Ποιες υπόγειες γραμμές αντίστασης των απλών και των ταπεινών επέβαλαν αυτό το δικαίωμα; Η κοσμική πολιτική κοινωνία άρχισε να διαμορφώνεται την δεκαετία του 1920 (τότε που γιορτάστηκε η πρώτη μας πρωτομαγιά) και μαζικοποιήθηκε την δεκαετία του '40. Οι Αποικιοκράτες προηλάμβαναν έκτακτους αστυνομικούς των Άγγλων του '44 καθώς ποδε-

τοιμάζονταν για τις μαζικές εκδηλώσεις της πρωτομαγιάς.

Της δημοκρατικής μας εμπειρίας, τους δημοκρατικούς μας θεσμούς τους κερδίσαμε με διαδηλώσεις, απεργίες και φυλακίσεις απ' την δεκαετία του '40 όταν ακόμα ο Γρίβας συνεργαζόταν μια με τους Γερμανούς και μια με τους Άγγλους στην Ελλάδα. Και η ΕΟΚΑ όπως την φαντάστηκε ο Γρίβας δεν ήταν απλά μια αντιστασιακή οργάνωση. Ήταν ένα απολυταρχικό κράτος με τον ίδιο τον στρατηγό σαν παντοκράτορα. Κράτος κληρονόμος των Άγγλων. Όταν ο Γρίβας διαπίστωσε ότι πλησίαζε η αποχώρηση των Αποικιοκρατών το 1957 η ΕΟΚΑ, υπό τις διαταγές του, άρχισε να εφαρμόζει τις τακτικές της «Χ» για να εμποδώσει την εξουσία της στην μεταποικιακή κατάσταση. Κράτος εν κράτει. Ο ίδιος ήταν σφετμιστής στις επιστολές του. Και είναι φόρος τιμής στην καθημερινότητα μας, στις ανθρώπινες σχέσεις στις κοινότητες μας, ότι πολλοί, μέλη ή οπαδοί της ΕΟΚΑ, άνθρωποι αγνοί, δεν υπάκουσαν, αγνόησαν, παράβλεψαν ή και διαφώνησαν δημόσια με τον Γρίβα και τους μισοκοφόρους.

Τα δημοκρατικά δικαιώματα εκείνες τις μέρες τα υπερασπίστηκαν οι άοπλοι προλετάριοι που αρνήθηκαν να υποταχθούν στους μασκοφόρους. Ο Τιοφαρίης, ο Πέτρον, ο Σακκιάς, ο Μενούκου... Κάποτε η ιστορία θα αναγνωρίσει, χωρίς φανφάρες, ότι δεν ήταν θύματα... ότι υπερασπίστηκαν τους δημοκρατικούς αγώνες δεκαετιών... Η πρωτομαγιά του '58, ήταν το πανηγύρι εκείνης της αντίστασης - εκείνες οι χιλιάδες που παρέλασαν στους δρόμους ήξεραν ότι κάποιος έκαναν λίστες για εκτέλεση. Τόλμησαν όμως... Δεν έλπιζαν να τους γράψει η ιστορία και να τους κά-

νουν ανδριάντες. Αντιστάθηκαν γιατί έτσι ήταν το σωστό.

Το κράτος της Ζυρίχης ήταν η συμμάχια της εξουσίας. Εγγυήτριες δυνάμεις, εκκλησία, προύχοντες, ρουσφέτι και εθνικιστές κατεπάνοι. Και έτσι βρέθηκαν οι Κύριοι την δεκαετία του '60 να υπερασπίζονται ένα κράτος σαν υπαρκτό σύμβολο της Πολιτείας τους, της Ανεξαρτησίας, ενώ το ίδιο το κράτος η συγκροτημένη εξουσία ανάδινε μια φανατική αντι-ανεξαρτησιακή ιδεολογία. Ήταν δύσκολες μέρες. Και πρέπει να αναγνωριστεί και η αστική αντιπολίτευση. Όταν ο Μακάριος έκανε το '68 την σφόδρή στο εφικτό στην πραγματικότητα της Ανεξαρτησίας δηλαδή, ο κ. Ευδόκας κατήλθε σαν ανθυποψήφιος. Γενναία απόφαση η οποία πρέπει να του αναγνωριστεί. Εφαγε γιαούρτια ο άνθρωπος αλλά ο Μακάριος εκλέγηκε με ανθυποψήφιο. Λειτουργήσε η Δημοκρατία. Υστερα ήρθε ο Γρίβας πάλι για να ξαναεπιβάλει τάξη στους άτακτους ιθαγενείς. Η 15η Ιουλίου. Η οποία δεν υπήρξε απλά μέρα πραξικοπήματος και εγκλημάτων. Ήταν και η μέρα της ένοπλης Αντίστασης. Η Πάφος ξεγέρθηκε και κατέλαβε το στρατόπεδο. Στη Λεμεσό κατελήφθη η Ανωτέρα και μια αυθόρμητη διαδήλωση έφτασε στην αστυνομία ζητώντας όπλα για Αντίσταση.

-Αυτά είναι η δημοκρατική μας παράδοση. Απ' αυτήν την αντίσταση αντλήθηκε η έμπνευση και το πάθος για εκδημοκρατικοποίηση της κοινωνίας μετά το '74. Η εξουσία βέβαια συνέχισε και συνεχίζει στους δικούς της ρυθμούς. Η εξουσία στην γλυκειά χώρα (ιδιαίτερα όταν είναι αγκυροβολημένη στο εθνικοθησκευτικό αίσθημα του απόλυτου του εθνικά ορθού και στον ανταρτισμό των μασκοφόρων του Γρίβα) αρέσκεται να μιας βλέπει σαν βάρβαρους ιθαγενείς που θα μας «στρώσει» με τη βία και την μαζική σχολική προπαγάνδα. Η θα μας εξαγοράσει με το ρουσφέτι. Σε μια πρόσφατη συνζήτηση καθώς άκουγα μια σειρά από θηριωμένα σχολεία για την προπαγάνδα στα σχολεία και το θράσος της θεωρίας του «εγκλήματος χωρίς δολοφόνο» για το πραξικόπη-

μα, μου ξέφυγε, έτσι ξαφνικά, και είπα -«ξίφοθητέ ρε παιθκιά». Λίγοι πιστεύουν σήμερα στην φυσική ανωτερότητα των προυχόντων. Η εξουσία σπληνίζεται τώρα στον μισοτικισμό των τεχνικών-νομικών δρών (το έγκλημα χωρίς δολοφόνο) και τον φόβο... Τον φόβο που καθιέρωσαν οι μασκοφόροι του Γρίβα της Α και της Β ΕΟΚΑ και το κράτος του Γιωρκάτζη... Και όμως σήμερα δεν κινδυνεύουμε να μας λιντσάρουν ή να μας δολοφονήσουν όπως το '58 ή το 72-74. Ο φόβος είναι αναδρομικός. Εχουμε υποχρέωση σαν πολίτες, σαν άτομα που κουβαλάει ο καθένας την μικρή ταπεινή ιστορία της καθημερινότητας του, να πάρουμε θέση. Και αν κάποτε δεν μιλούσαμε για το '74 γιατί θεωρούσαμε ότι δεν θα πρέπει να ξύνοιμε τις πληγές αυτών που όντως παρασύρθηκαν, η εικόνα του Γρίβα στα παράθυρα των σχολείων (των δημοτικών παρακαλώ) και η υπόθεση με τους 62, είναι αρκετά νομίζω για να πείσουν και τον πιο κολοπροαιρέτο ότι μερικοί σ' αυτήν χώρα, έχουν την εντύπωση ότι η εξουσία και η επιβολή των απόψεων τους είναι κάτι σαν φυσικό τους δικαίωμα. Οφείλουμε λοιπόν να μιλήσουμε, να πούμε τα πράγματα με το όνομά τους. Κάποιοι έστησαν ενέδρα στην δημοκρατική πολιτοφυλακή που ερχόταν απ' την Πάφο στην Λεμεσό. Κάποιοι πυροβολούσαν την άοπλη διαδήλωση στην Λεμεσό στις 15 του Ιουλίου. Κάποιοι άφησαν τον Μισισούλη να πεθάνει από αιμορραγία. Όχι δεν είναι ζήτημα ονομάτων. Θα ήταν ανάξιο για την δημοκρατική αντίσταση να διασφύρει έστω και ένα άνθρωπο ο οποίος πόνεσε πραγματικά για ότι έγινε, ότι έκανε ο ίδιος τότε. Είναι θέμα ιστορίας και ηθικής. Να μιλήσει και η ακροδεξιά αν έχει απωθημένα, να μιλήσει για τον Γρίβα σαν σύμβολο ή σαν ιστορική φυσιογνωμία αλλά με συνείδηση ότι μιλά για τον εαυτό της και όχι για την εμπειρία όλων μας. Και ίσως το σημερινό ηθικό θράσος της ακροδεξιάς να λειτουργήσει σαν καταλύτης για να γραφτεί η πραγματική ιστορία της καθημερινότητάς μας.

Η κρυφή γοητεία και οι ηθικές υποθήκες της καθημερινότητας

(92)

Η χαμένη καθημερινότητα που αποζητούμε στα χωρικά κονβιλάει ένα πλούτο τον οποίο πρέπει να αναγνωρίσουμε. Να καταλάβουμε τον πόνο, τον μίσθο και τον πραγματικό ηρωισμό των πολλών, των ασήμαντων, των ταπεινών. Αυτή είναι η πραγματική ιστορία της γλυκιάς χώρας. Και σ' αυτές τις ρουτίνες, τα σύμβολα και τα πανηγύρια της καθημερινότητας πρέπει να αναζητήσουμε την πραγματική, την εφικτή, κοινωνική ιστορία του εκμοντερνισμού μας. Και την ιστορία των δημοκρατικών δικαιωμάτων που έχουμε. Αρχικά με τους ήρωες, τους λίγους και τους μοναδικούς. Η ζωή είναι από μόνη της μια ηρωική ηδονή όταν αποφασίσουμε να την ζήσουμε. Ποιος ήρωας θα αντιπαρατεθεί απέναντι στην κοτζιάκαρη που κάθε χρόνο έφτιαχνε τις δόμες του αμπελιού τις οποίες παράσχενε η βροχή; Ο Σίσυφος; Ένας μυθολογικός ήρωας. Η κοτζιάκαρη με τον πατριάρχη σιζίγγο και τα 7 παιδιά ήξερε ότι δε θα την θυμόταν κανένας. Και όμως επέμενε. Ηρωική τρέλα η καθημερινή ζωή; Τι αποζητούμε λοιπόν στα χωρικά με αυτές τις περιοδικές συμβολικές επιστροφές;

Νοσταλγούμε το παρελθόν γιατί δεν νιώθουμε άνετα στο μεταμοντέρνο παρόν;

Ή μήπως είναι και αυτά τα πανάρχαια μέρος του παρόντος; Νοσταλγούμε ρομαντικά ή αναζητούμε γέφυρες;

Αν αναζητούμε γέφυρες τότε πρέπει να οικιοποιηθούμε ξανά και την μοντέρνα καθημερινότητα. Των πόλεων αυτού του αιώνα. Τις αντιπώσεις, τις πρωτομαγίες μας. Απέναντι στην εξουσία που προβάλει σήμερα σαν η αλλοτριωμένη μας δυνατότητα να αυτοκυβερνηθούμε. Όπως είπε η Αντιγόνη στον Κρέοντα, υπάρχουν ανώτεροι, ηθικοί νόμοι πέρα απ' τους νόμους ή τους νομιζισμούς της εξουσίας. Η ηθική μιας καθημερινότητας που έληξε το λυσσασμένο του Μένονικου και την 15η Ιουλίου.

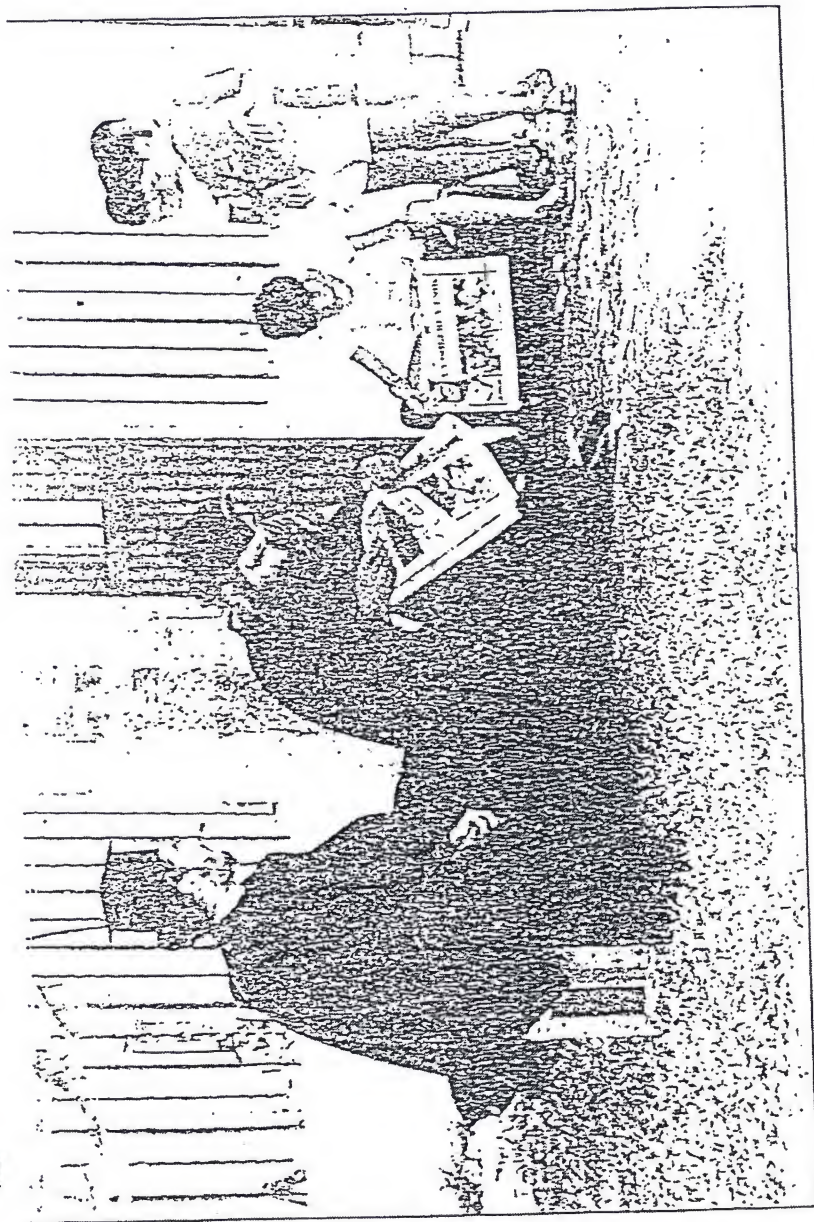
Η ηθική της Αντίστασης τους

Μια ηθική που κονβιλάει ακόμη την αίσθηση της αντροπής, του σωστού τζιαι του κακού. Αξίες. Μεταλλαγμένες ίσως απ' τις εμπειρίες της κυπριακής νεοτερικότητας όμως ίσως να είναι αυτές τις αξίες, (το γέννημα χιλιετηρίδων καθημερινότητας) που αναζητούμε κάθε Λαμπρή στους χωροχρόνους των χωρών. Το αίσθημα του καλού. Και ίσως κάθε πρωτομαγιά να αναζητούμε τις μοντέρνες γέφυρες και αντιπώσεις για το μεταμοντέρνο παρόν. Για να εφεύρουμε την νέα καθημερινότητα σαν ιστορική συνέχεια και υπέρβαση.

Υ.Γ. Το πιο πάνω κείμενο εμπνεύστηκε από το άρθρο/κείμενο του H. Lefebure «Notes written one Sunday in the French countryside» από τον πρώτο τόμο της «Κριτικής της καθημερινής ζωής». Τελικά, διαφέρουμε απ' τους Ευρωπαίους...

Η κρυφή γοητεία της ετικοινωνίας

Του Ανδρέα Παναγιώτου.

Αυτός ο κύκλος των σημειωμάτων, των μικρών κοινωνιολογικών αφηγήσεων σαν μια «νέα εξήγηση της γλυκειάς χώρας» πλησιάζει στο τέλος.

Αυτά τα τρία σημειώματα του Μάη (το περασμένο, το σημερινό και το επόμενο) κλείνουν ουσιαστικά τον κύκλο. Το προηγούμενο δοκίμασε να ανιχνεύσει την ιστορική γεωγραφία της γλυκειάς χώρας μέσα από την καθημερινότητα σαν φορέα αξιών, αντιστάσεων υποσχέσεων και μνήμης. Το σημερινό θα πλανηθεί στους χώρους όπου διαμορφώνεται η νέα καθημερινότητα, το μαγικό κόσμο των media που εξακολουθεί να μας συμπεριφέρεται όπως ο ιεραπόστολος σε ιθαγενείς (προσπαθεί να μας δασκαλέψει, να μας εξηγήσει το φρόνημα, να μας μάθει σωστή προφορά και συμπεριφορά) αλλά ο οποίος εμπεριέχει και την υποσχέση/δυνατότητα μια άλλης πραγματικότητας...

Καταγραφή εικόνων ή η διαλεκτική της ενοποίησης και της απομόνωσης

Θυμάμαι ένα επεισόδιο που διάβασα κάποτε και λειτούργησε σαν καταλύτης στην προσωπική μου σχέση με τα media: Κάποιος Αφρικανός, ο οποίος δεν ήξερε αγγλικά, απέκτησε μετά κόπου και μόχθου, τη δεκαετία του '50 ένα ράδιο. Κάθε απόγευμα την ώρα που το BBC μετέδιδε το δελτίο ειδήσεων καθόταν προσηλωμένος και άκουγε... Κάθε μέρα, την ίδια ώρα... Χωρίς να καταλαβαίνει τις λέξεις... σαν τελετουργία... Όταν τον ρώτησαν γιατί το έκανε, ο ίδιος απάντησε ότι εκείνη την ώρα, εκείνη η φωνή, ο ήχος που έβγαινε απ' το μικρό μαγικό κουτί, ακουγόταν σ' ολόκληρο τον κόσμο. Τα κουτιά (η τηλεόραση, το ραδιόφωνο) σαν σύμβολα της ενοποίησης του πλανήτη...

Ζούμε μια αόρατη επανάσταση που αλλάζει τη ζωή, το βίωμα της καθημερινότητας, με ένα απίστευτο ρυθμό. Οι λέξεις, τα νοήματα οι εικόνες αλλάζουν, μπερδεύονται... Όταν ήμουν μισής στο χωράκι, όταν οι μεγάλοι λέγανε «ο κόσμος» (τι θα πει ο κόσμος) εννοούσαν οι άνθρωποι στη γειτονιά τους, το χωράκι τους, άτε το πολύν τζιαι τα γύρω χωράκια... Τι να σημαίνει η φράση «τι θα πει ο κόσμος»; σήμερα; Φανταστείτε τη σκηνή της σύγκρουσης των γενεών: Οι γονιοί θυμώνουν με το γιο/κόρη για το ντύσιμο, για τα μαλλιά, για την ώρα που επιστρέφει το βράδυ, για τις ερωτικές σχέσεις... Οι γονιοί; επικαλούνται τον «κόσμο» που ξέρουν, που ήξεραν... τον κόσμο του χωράκι, της γειτονιάς... Ο νεαρός/νεαρή όμως σήμερα εκτός απ' το άμεσο περιβάλλον έχει και έναν άλλον «κόσμο» (πέναντι στον οποίο μετρά την εμφάνιση, το στυλ, τη συμπεριφορά... τον «κόσμο» της τηλεοπτικής εικόνας... Τα «μνημάτα» της οθόνης είναι το λιγότερο «απίστευτα» για τη παραδοσιακή αντίληψη της κοινωνικής συνοχής. Ένας διάχυτος ερωτισμός έχει αντικαταστήσει το ρομαντισμό που έδενε την πυρηνική οικογένεια. Ένα ρομαντισμό τον οποίο έκφρασε στη γλυκειά μας χώρα, το κυριακάτικο κυπριώτικο σκέτος. Εκεί ο ρομαντικός έρωτας νίκησε κατά κράτος το συνοικέσιο και την παραδοσιακή εκτεταμένη οικογένεια. Σήμερα οι τηλεοπτικές οθόνες προβάλλουν σώματα. Σώματα που αναδίνουν σεξουαλική πρόκληση. Ερεθισμό ή καλιέργεια των αισθήσεων στο θέαμα... Δυσκολεύεται πλέον να πας επίσκεψη σε σπίτι μετά τις 7 και να ελπίζεις να κόψεις καριά κουβέντα...

Μ' ένα σχεδόν μαγικό τρόπο κάθε συζήτηση οβήνει σιγά-σιγά καθώς όλοι καθιλώνονται μπροστά στο κοιντό... Και είναι ν' απορείς τι μένει στο τέλος απ' αυτή τη ροή και την εναλλαγή των εικόνων... Τις σκηνές απ' τη σφαγή της Ρουάντα τις ακολουθεί η διαφήμιση με τις γάμπες της Ξανθής που θέλει να μας πουλήσει κάτι. Τις δηλώσεις του Προέδρου μπορείς να τις δεις αποσπασματικά καθώς παρακολουθείς το αστυνομικό έργο στο άλλο κανάλι...

Την άλλη μέρα είναι δύσκολο να ανταλλάξεις και καμιά κουβέντα πάνω σ' όλες αυτές τις εικόνες καθώς ο καθένας είδε διαφορετικό έργο, διαφορετική σειρά, διαφορετικά αποσπάσματα το προηγούμενο βράδυ...

Δεν κινδυνολογώ. Καταγράφω. Η παράξενη διαλεκτική της τεχνολογίας. Το μέσο (η τηλεόραση) που ενώνει τον πληντή οδηγεί ταυτόχρονα (για την ώρα τουλάχιστον) στην απομόνωση των απόρων. Η Οικογένεια που

παρακολουθεί τη σαπουνόπερα κάθεται μαζί, δίπλα-δίπλα μπροστά στο κοιντό χωρίς να μιλά. Ο καθένας ταυτίζεται με κάποιον στη τηλεόραση και η διαπροσωπική επικοινωνία αναβάλλεται. Σ' ένα ενδιαφέρον κείμενο-έρευνα για την επίδραση της τηλεόρασης στην κυπριακή οικογένεια ο Σ. Αλεξάνδρου παρατηρεί:

«Ακόμα και ο προσωπικός/οικογενειακός χρόνος οργανώνεται πλέον σύμφωνα με τον τηλεοπτικό χρόνο -πότε θα φάει η οικογένεια, πότε θα κοιμηθούν τα παιδιά, πότε θα πάει στο κρεβάτι το ζευγάρι» (1).

Η ύστατη αλλοτρίωση λοιπόν:

Αντιγράφω απ' το Μαξ:

«Η συνεχής ανατροπή της παραγωγής, ο αδιάκοπος κλονισμός όλων των κοινωνικών σχέσεων, η αιώνια αβεβαιότητα και κίνηση, διακρίνουν την αστική εποχή απ' όλες τις προηγούμενες. Διαλύονται όλες οι στέρεες και σκουριασμένες σχέσεις με την ακολουθία τους από παλιές σεβάσιμες παραστάσεις και αντιλήψεις κι όλες όσες καινούργιες διαμορφώνονται παλινώνουν πριν προλάβουν να σταθεροποιηθούν. Κάθε τι το κλειστό και το στεκούμενο εξατμίζεται, κάθε τι που ήταν ιερό βεβηλώνεται και τέλος οι άνθρωποι αναγκάζονται ν' αντικρύσουν με νηφάλιο μάτι τη θέση τους στη ζωή και τις αιμοιβαίες σχέσεις ανάμεσα τους» (2).

Τα πάντα αλλάζουν, τα πάντα μεταβάλλονται σε εμπορεύματα. «Τρόπους να δεις, τρόπους να ζεις». Το βίωμα σαν θέαμα. Τι είναι το ιερό όταν η εκκλησία προσπαθεί να πουλήσει το μήνυμά της στην αγορά του θεάματος και ο εθνικός μυστικισμός πάει πλάι-πλάι με το γυμνό σαν μέσο προσέλκυσης ακροατών/αναγνωστών; Οι αντιφάσεις και το kitsch.

Τα Media σαν εξουσία

Πίσω όμως από τη διήδον αδιάφορη εναλλαγή των εικόνων υπάρχει και η υλική, η αντικειμενική πραγματικότητα. Σήμερα η πληροφόρηση είναι εκπληκτικά συγκεντρωμένη στα χέρια των λίγων. Το συγκρότημα του Φιλελεύθερου, το συγκρότημα ΔΙΑΣ, η Αρχιεπισκοπή τα κόμματα ... και το ΡΙΚ που θα είναι σε λίγο έρμαιο στην καλή θέληση του Προέδρου- θα διατηρηθεί η υποτυπώδης αυτονομία του ή θα γίνει και αυτό όργανο της συγκυβέρνησης με το νέο διοικητικό συμβούλιο; Η διαδικασία συγκεντροποίησης δεν είναι απλά οικονομική-πολιτική είναι και οργανωτική ... γεωγραφική. Έχει ξεχαστεί σχεδόν ότι οι πρώτες εφημερίδες της Κύπρου κυκλοφόρησαν στη Λάρνακα και τη Λεμεσό. Οτι μέχρι τη δεκαετία του '40 υπήρχαν τοπικές εφημερίδες. Μέχρι τη δεκαετία του '70 ο κ. Μαυρογένης μπορούσε να εκδίδει μόνος του τη Σατιρική... Σήμερα η Λεμεσός, μια πόλη με πέραν των 100,000 κατοίκων και το κατ' εξοχή εμπορικό κέντρο (έχει λεφτά δηλαδή η υπόθεση) δεν έχει ούτε μια τοπική εφημερίδα. Τα πάντα έχουν συγκεντρωθεί στη Λευκωσία. Η πολιτική συγκεντροποίηση του κράτους, η πολιτιστική συγκεντροποίηση των media. Συγκεντροποίηση σε συγκροτήματα απέναντι στα οποία ο πολίτης είναι ώρες-ώρες τελείως ανυπεράσπιστος. Θυμάμαι ακόμα με χιούμορ την εμπειρία μου στο «Χωρίς Πλάισια» πριν δυο χρόνια. Αν δεν είχα ζηήσει προηγουμένως σαν θεατής ανάλογα «πανηγύρια» οργανωμένης παραποίησης και μίσους στην Αμερική και αν σαν κοινωνιολόγος δεν θεωρούσα την κατευθυνόμενη υστερία σαν ενδιαφέρον φαινόμενο αναλυτικά (πέρα απ' τη γραφικότητα των επαναλαμβανόμενων κλισέ) θα μπορούσα σαν απλός πολίτης, να είχα τρομοκρατηθεί ή να νοιώθω αδικημένος. Υποθέτω ήμουν απ' τους ελάχιστους που βρήκαν το όλο σκηνικό αστείο. Ο ένας να γράφει ότι πρέπει να με «πολυβολήσουν», ο άλλος (υπεύθυνος για τη δημοσιογραφική δεοντολογία) να βγάζει φριμάνι ότι τέτοιες απόψεις πρέπει να λογοκρίνονται απ' τα media, ο άλλος να αναγγέλει ότι την επόμενη θ' αποκαλύψει ότι ήμουν μέλος του Νεοκυπριακού συνδέσμου (και αν ήμουν δηλαδή τι σημειώνει;) ο άλλος να ενοχλείται «κοινωνιολογικά» γιατί πλησιάζει το Πάσχα (!) και ο άλλος να λογοκρίνει μέχρι και ένα άρθρο-απάντηση που έγραψα. Ήταν τότε που ένοιωσα για πρώτη φορά τόσο έντονα το χάσμα ανάμεσα στην καθημερινότητα και τον επίσημο λόγο της εξουσίας που άρχισε να με προβληματίζει θεωρητικά. Πως να ξεχάσει κανείς εκείνη τη μοναδική ανακρίνωση της συντεχνίας υπαλλήλων του ΡΙΚ ενάντια στην ελευθερία του λόγου; Στο δρόμο τα πράγματα ήταν πολύ διαφορετικά. Με σταματούσαν άγνωστοι: «Μπαράβε κουμπάρε, επιτέλους εβρέθηκε ένας τζίρι είσπεν

τους τα». Στο τέλος δεν είχε και τόση σημασία το τι είπα πραγματικά. Αν κάθε άνθρωπος δικαιούται 15 λεπτά δημοσιότητας όπως είπε ο Wozniak, τα δικά μου 15 λεπτά έγιναν σύμβολα μιας αντιπαράθεσης πολύ πέρα απ' την ταπεινή μου ύπαρξη. Ο «Ανδρέας Παναγιώτου» μεταβλήθηκε σε σύμβολο το οποίο έπρεπε να λογοκριθεί για να τρομοκρατηθεί μια μερίδα του πληθυσμού. Ήταν άλλωστε χαρακτηριστικό ότι το θέμα κόπηκε απότομα όταν άρχισαν να πληθαίνουν οι φωνές διαμαρτυρίας για τη λογοκρισία. Το ίδιο μοντέλο πνευματικής τρομοκρατίας εφαρμόστηκε αρκετές φορές από τότε (εγκαίνια Πανεπιστημίου, «ομάδα Σιαμά» μη-ορθόδοξες αιρέσεις). Τα media σαν τέταρτη εξουσία δεν ελέγχει αλλά τις άλλες τρεις (αν τις ελέγχει) αλλά λειτουργεί και σαν μια αυτόνομη εξουσία απέναντι στο άτομο-πολίτη. Τα media σαν όργανο προπαγάνδας αντί διαλόγου. Όπως παρατηρεί ο Chomsky ο βασικός μηχανισμός της προπαγάνδας λειτουργεί με την απομόνωση και τον εξοστρακισμό της υποψίας/διαφωνίας του θεατή/ανταγωνιστή. Αν όλοι οι «ειδικοί» (οι επίσημα εγκεκριμένοι ειδικοί) φαίνονται να συμφωνούν στην τηλεοπτική οθόνη τότε το άτομο που διαφωνεί, που αμφισβητεί την κυρίαρχη άποψη, νοιώθει (ή πρέπει να νοιώθει - αυτό τουλάχιστον θέλει να υποβάλει η εξουσία) ότι κάτι δεν πάει καλά μαζί του και όχι με την πραγματικότητα με την οποία διαφωνεί. Η ομοφωνία των επιλεγμένων/εγκεκριμένων ειδικών

παρουσιάζεται σαν η «ορθή» άποψη-η αναμφισβήτητη άποψη της πλειοψηφίας. Ο πολίτης καταδικάζεται στην παθητική σιωπή του θεατή μπροστά στην αυτοσχέδια πλειοψηφία της απόλυτης αλήθειας την οποία διεκδικούν τα media. Αμφισβητείτε την εικόνα της άσπυλης και αμόλυντης ΕΟΚΑ, νομίζετε ότι υπάρχει διαφορά ανάμεσα στο ήθος των Ανξεντίου/Μάτση και του Γρίβα, απορείτε τι έγινε πραγματικά το '63; Οι απόψεις και οι απορίες σας δείχνουν ότι έχετε πρόβλημα... διότι αυτά είναι «καλώς γνωστά». Αυτά που ξήσατε δεν μετρούν. Αναπόφευκτα το θέμα είναι και θεωρητικό: Τα media δεν είναι απλά κουτιά ή σελίδες που μας παρέχουν ψύχαγωγία και ενημέρωση. Τα media είναι μέσα παραγωγής. Σε μια καταναλωτική κοινωνία είναι ο κύριος αγωγός της βιομηχανίας της διαφήμισης. Ταυτόχρονα τα media «παράγουν» πολιτική... Ο Ρίγκαν, ο Μπερλουσκόνι.

Η Δημόσια σφαίρα: Από τις εφημερίδες των καφεενείων της δεκαετίας του '40 μέχρι τον «αγώνα» για την ακροαματικότητα

Αν το εργατικό κίνημα της μοντέρνας εποχής έθεσε επιτακτικά το ζήτημα του ελέγχου των μέσων παραγωγής (των εργοστασίων της γης) απ' τους παραγωγούς, στην περίπτωση των media το ζήτημα είναι ακόμα πιο περίπλοκο. Τα media είναι σήμερα επικερδείς οικονομικές επιχειρήσεις αλλά η κύρια τους λειτουργία δεν είναι η παραγωγή υλικών αγαθών, αλλά η επικοινωνία. Ανήκουν θεωρητικά στην πολιτική και πολιτιστική σφαίρα της κοινωνίας. Στους δημιουργούς, στους πολίτες, στους ανθρώπους που ζουν σ' αυτό τον κόσμο στον οποίο η μαζική επικοινωνία είναι πλέον αναγκαία.

Στην κλασική του μελέτη για την διαμόρφωση των μοντέρνων θεσμών της Δημοκρατίας ο J. Habermas παρατήρησε ότι οι εφημερίδες διαμόρφωσαν τον 18ο και 19ο αιώνα ένα «χώρο» συζήτησης στην κοινωνία όπου οι πολίτες συνδιωλούνταν και διαμόρφωναν την «κοινή γνώμη». Η αγωνιστική δημοσιογραφία της πρώτης μοντέρνας εποχής αγωνίστηκε ενάντια στη λογοκρισία του αυταρχικού/απολυταρχικού κράτους για να δημιουργήσει αυτό το χώρο συζήτησης, τη δημόσια σφαίρα, όπου οι πολίτες, οι κατόικοι της πόλης, χώρας, (αυτοί οι άγνωστοι τους οποίους ένωσε η μοντέρνα εμπειρία) θα διαμόρφωναν με τον ελεύθερο διάλογο πάνω στα κοινά, τη συλλογική τους βούληση. Η δημόσια σφαίρα λοιπόν σαν η εκκλησία του δήμου της μοντέρνας εποχής. Θιμάμαι τον κ. Κατσαμπά πριν λίγες βδομάδες σε μια εκπομπή του ΡΙΚ να αναπολεί τη δεκαετία του '40 όταν διάβαζαν στα καφεενεία φωνητά, σαν δημόσιο λόγο, τα άρθρα του Πλουτή του Σέρβα. Τα καφεενεία, οι συλλόγοι και η δημόσια σφαίρα της καθημερινότητας. Και ίσως να πρέπει να ψάξουμε την ιστορία εκείνης της δεκαετίας για να κατανοήσουμε τις καταβολές της δημόσιας σφαίρας στη γλυκειά χώρα. Οι δικαστικές μάχες της Αριστεράς ενάντια στην αποικιοκρατία τότε (δική ΠΣΕ, δική της εφημερίδα Ανόρθωση για το άρθρο «Πλούσιοι και πτωχοί», της εφ. «Δημοκράτης») ιχνογραφούν όχι απλά μια πύχη του αναποικιακού κινήματος αλλά και μια καίρια στιγμή της διαμόρφωσης

της ελευθερίας του λόγου και των θεσμών της Δημοκρατίας στη γλυκειά χώρα. Και δεν είναι βεβαίως τυχαίο ότι πολλοί από τα «ιερά τέρατα» της κυπριακής δημοσιογραφίας των τελευταίων 50 χρόνων είχαν τις καταβολές τους στην Αριστερά. (Χ. Κατσαμπιάς, Α. Κωνσταντινίδης, Φ. Ιωάννου).

Η επικράτηση ωστόσο της αστικής δημοκρατίας, η θεσμική καθιέρωση της ελευθερίας του λόγου δηλαδή, οδήγησε όπως παρατηρεί ο Habermas στην εφημερίδα-επιχειρήση. Η είδηση σαν εμπόρευμα. Η συνακόλουθη συγκέντρωση των μέσων στα χέρια των λίγων (ο Στ. Αγγελίδης εξέδιδε τη δεκαετία του '50 μια μονόφυλη εφημερίδα μόνος του- ποιός τολμά κάτι τέτοιο σήμερα); δημιουργεί ξαφνικά μια νέα απειλή για τη «δημόσια σφαίρα» που καθιέρωσε η αγωνιστική δημοσιογραφία. Οσο αυξάνει η δύναμη και η αυτονομία των media από την κρατική εξουσία τόσο τα media μεταβάλλονται σε μια εξουσία από μόνα τους που κρίνει και λογοκρίνει. Ο εκδότης, ο ιδιοκτήτης, οι διαφημιστές, ο αρχισυντάκτης και η εσωτερική ψαλίδα.

Στη γλυκειά χώρα μετά την ανεξαρτησία, ίσως λόγω της σκιάς του εθνικού προβλήματος και της ιδεολογίας του «εθνικά ορθού» τα media (εφημερίδες-PIK) ανέλαβαν ένα έντονο ρόλο διαπαιδαγωγού. Και ίσως να είναι σ' εκείνη την περίοδο (τέλος της ΕΟΚΑ- αρχές της ανεξαρτησίας '63) που διαμορφώθηκε τόσο έντονα το χάσμα ανάμεσα στην καθημερινότητα και τον επίσημο λόγο - το λόγο της εξουσίας που αντικατόπτριζαν τα media. Θυμάμαι έντονα ακόμα την περίοδο πριν το '74...

Κυκλοφορούσαν οι εφημερίδες της ΕΟΚΑ Β' έστω και αν η ΕΟΚΑ Β' έβαλε βόμβες και δολοφονούσε κόσμο στα καφενεία. Φόρος τιμής στη νόμιμη διάσταση της ελευθερίας του λόγου, όσες δυσκολίες και αν αντιμετώπιζαν οι συγγραφείς

εκείνων των εφημερίδων. Στην απέναντι όχθη το χάσμα ήταν απίστευτο. Κυκλοφορούσα, μαθητής τότε, ανάμεσα στα πλήθη των συλλαλητηρίων ενάντια στην ΕΟΚΑ Β'. Κανένας δεν ήθελε ν' ακούσει για Ένωση. Ο Μακάριος στο μπαλκόνι όμως συνέχιζε το βιολί του... Δεν καταλάβαινε ότι όλες εκείνες οι χιλιάδες μαζεύονταν ακριβώς γιατί ήθελαν την ανεξαρτησία και όχι την Ένωση; Όπως παρατήρησε ένας ερευνητής (3) το παράδοξο της περιόδου πριν το '74 ήταν πόσο διάχυτη ήταν η αίσθηση της κυπριακής συνείδησης, της ανεξαρτησίας, και πόσοι λίγοι τόλμησαν τότε να το πουν καθαρά... Οι Μακαριακές εφημερίδες επαναλάμβαναν του λόγους του Μακαρίου.

Η Αντίσταση και τα προσχήματα

Η Μεταπολεμική περίδος (74-94) ανέδειξε το φαινόμενο «Φιλελεύθερος» - μια εφημερίδα που πουλά τριπλάσια φύλλα απ' τη δεύτερη. Τι εκπροσωπεί ο «Φιλελεύθερος»; - τη σιωπηλή Μακαριακή πλειοψηφία του '74, το πολιτικά ουδέτερο ή τη συνήθεια; Και τώρα βέβαια παίζονται χοντρά παιχνίδια στο παζάρι των εφημερίδων- θα καταφέρει το Βήμα να «κτυπήσει» τον «Φιλελεύθερο». Όλες οι εφημερίδες κάνουν ανοίγματα. Είναι θέμα επενδύσεων και κεφαλαίων αλλά είναι και θέμα πολιτικής. Οι εφημερίδες-επιχειρήσεις αντικατοπτρίζουν

πολιτικές γραμμές αλλά ταυτόχρονα αυτοματοποιούνται στην αναζήτηση αγοραστικού κοινού. Τι προέχει, λοιπόν στην πολιτικο-οικονομική αντιπαράθεση «Αλήθειας» - «Σήμερινης» στο χώρο της Δεξιάς; Το κέρδος ή η πολιτική άποψη; Και το ερώτημα βέβαια είναι γενικότερο πέρα απ' τις συγκεκριμένες εφημερίδες.

Στον ηλεκτρονικό χώρο το δόγμα είναι φαινομενικά αόρατο (εκτός απ' τον Λόγο για την ώρα). Το PIK φάνηκε να είναι ένας ακόμα θεσμός με ανεπιτήρητες ρίζες/δυνάμεις. Μετά την αρχική αμφισβήτηση από το Suprē, πέρασε σε μια σαρωτική αντεπίθεση απέναντι στην ιδιωτική ραδιοτηλεόραση. Τώρα έχει να αντιμετωπίσει τα «εισγώμενα» κανάλια (ΑΝΤΕΝΑ) που επιβάλουν και ένα δικό τους ρυθμό. Τον παγκόσμιο ρυθμό εμπορικής είδησης, της καθόδου στην καθημερινότητα, σε αναζήτηση καταναλωσιμων ειδήσεων. Ο ΑΝΤΕΝΑ έχει ήδη επιβάλει αλλαγές στην ιεράρχηση των ειδήσεων. Το τραγικό, το καθημερινό, το εγκληματικό, το συγκινητικό, το σκάνδαλο σαν πρώτη είδηση. Ο κ. Ματσόκης έγινε φίρμα σαν ο ειδικός επί πτωμάτων. Και όμως μόλις πριν 10 χρόνια ήταν αδύνατο να ξεκινήσει δελτίο ειδήσεων χωρίς το... «Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας... Στην αναζήτηση και στο μάρκετινγκ του εμπορεύματος γίνεται πόλεμος. Στην άποψη όμως; Πόσο διαφέρουν τα τρία κανάλια στην πολιτική άποψη πίσω απ' τις λέξεις;

Το δικαίωμα στην επικοινωνία και η χαρά στη φράση «Αφιερώνω το τραγούδι...»

Η ηλεκτρονική επικοινωνία (και οι συνεπακόλουθες επιδράσεις στα έντυπα media) αυξάνει την

εισπορευματοποίηση αλλά ακόμα και όταν αναπαράγει τις ίδιες απόψεις, υπονομεύει, σαν μέσο, σαν τεχνολογία, την ίδια την εξουσία που απέκτησαν τα media πάνω στους πολίτες. Θυμάμαι τα ειρωνικά σχόλια για τις «αφιερώσεις» μόλις άρχισαν να λειτουργούν οι ιδιωτικοί σταθμοί. Που ήταν το παράξενο; Για 30 χρόνια ο μόνος τρόπος που ακουγόταν η φωνή μας, ειμιά των απλών πολιτών, της καθημερινότητας, ήταν όταν μας άφηνε το ΡΙΚ να πούμε αυτή τη φράση «Αφιερώνω...» Αυτή η φράση και οι στήλες των αναγνωστών στις εφημερίδες για δεκαετίες ο μόνος ήχος της καθημερινότητας στην θεσμοποιημένη εξουσία των media. 1-2 χρόνια μετά ο κόσμος είναι πολύ πιο χαλαρός στα ραδιόφωνα... Δεν μοιάζουν όλες αυτές οι φωνές, άλλες δειλές, άλλες δυνατές, άλλες που απαγγέλουν τσιτσιτιστά στις μεταμεσονύχτιες ώρες με μια παρέλαση της καθημερινότητας; Δεν είναι μια μικρή επαναστατική δικαίωμα στην επικοινωνία; Στην τηλεόραση βέβαια ο κόσμος κομπλάρει, τραυλίζει, καλαμαρίζει ακόμα. Θωρεί μας ο κόσμος. Τα media εξακολουθούν να είναι ιδιοκτησία κάποιων - και αν έχετε αμφιβολίες θα το διαπιστώσετε στις επόμενες εκλογές. Η επαναστατική ιδέα της Δημόσιας Σφαίρας, του δημοκρατικού δικαιώματος της ελεύθερης επικοινωνίας είναι και ηδονή και αναγκαιότητα. Το κουτί δεν μας καθλώνει αλλά με το ντεκολτέ της τάδε ξανθιάς. Μας υπενθυμίζει, όπως στον Αφρικανό με τα νέα του BBC, ποιός είναι ο πραγματικός κόσμος στον οποίο ζούμε. Εχω την εντύπωση ότι η χαρά στη φωνή της τάδε κυρίας που καταφέρνει επιτέλους να βγει στο «αέρα» για να πει θκυο κουβέντες είναι η χαρά της επικοινωνίας... Μιλούμε, ακούει μας επιτέλους τούτος ο κόσμος που ξέρουμε ότι υπάρχει αλλά εν τον έχουμε γνωρίσει. Και ίσως να είναι η ίδια δυναμική που κάνει τους τοπικούς σταθμούς να επιβιώνουν. Ο σταθμός σαν κέντρο επικοινωνίας. Και αν η σημερινή σχέση των media και των πολιτών είναι μια σχέση βεβιασμένη στη λογική της αγοράς, ο πολίτης πρέπει να διεκδικήσει τα δικαιώματά του έστω και σαν καταναλωτής. Οσο όμως παραμένει απομονωμένος, χωρίς αίσθηση της συλλογικότητας στην οποία ανήκει, χωρίς διεκδίκηση των δικαιωμάτων του για γνώμη στην δημόσια σφαίρα, χωρίς συμμετοχή στην διαμόρφωση της «κοινής γνώμης» θα παραμένει ένας αιχμάλωτος των τηλεοπτικών και έντυπων καταστημάτων διαμόρφωσης απόψεων. Ιθαγενής μπροστά στους ιεραπόστολους τεχνικούς της εξουσίας.

Και αν ο χώρος των media, σαν πολιτικός χώρος επικοινωνίας, μας ανήκει σαν πολίτες, ο χώρος των media σαν χώρος διαμόρφωσης κουλτούρας μας ανήκει σαν δημιουργικά όντα. Ζούμε σ' ένα παγκόσμιο πολιτισμό όπου η συνάντηση και η ανάμειξη των κουλτούρων είναι αναπόφευκτη. Η γοητεία της πρωϊνής εφημερίδας, του σχολίου που «διάβασε τη σκέψη μας» η καθηλωσή μας μπροστά στην τηλεοπτική οθόνη ίσως να είναι μια άλλη μορφή παιδείας. Νομίζω ότι όσοι μεγαλώσαμε τη δεκαετία του '60 και μετά κουβαλάμε μέσα μας τηλεοπτικές και διαφημιστικές εικόνες. Εικόνες, υποσχέσεις ενός κόσμου που είναι αλλού. Εικόνες αποικιακές: Οι ξανθοί λευκοί ήρωες των φιλμ δεν είμαστε εμείς - η εσωτερίκευση της εικόνας και η προσπάθεια μίμησης οδηγεί στο μίσος για τον εαυτό μας που δεν είναι όπως τους τηλεοπτικούς ήρωες. Αλλά και εικόνες λυτρωτικές: Μοντέλα οικογένειας και διαπροσωπικής επικοινωνίας πέρα απ' τον αυτορραχισμό. Κουλτούρες διαφορετικές, η εξοικίωση με το άλλο και άνθρωποι στους δρόμους που απαιτούν τα δικαιώματά τους. Εμείς τι έχουμε να προσφέρουμε στο παγκόσμιο χωριό; Τι δημιουργούμε; Και σε ποιά κανάλι θα το δούμε; Σε ποιά σελίδα θα το διαβάσουμε;

ΥΓ. Το παραπάνω κείμενο γράφτηκε μέσα από μια συζήτηση με τον Εύρο Αλεξάνδρου και τον Εύη Μιχαηλίδη. Η ευθύνη για τις τελικές απόψεις είναι φυσικά δική μου αλλά οι ιδέες και η διαμόρφωση του κειμένου ήταν αποτέλεσμα της παραπάνω συζήτησης.

Υποσημειώσεις:

- (1) Ευρος Αλεξάνδρου, Οι επιδράσεις της τηλεόρασης στην κυπριακή οικογένεια
- (2) Καρλ Μαρξ, Κομμουνιστικό

Μανιφέστο

- (3) Μιχάλης Απαλίδης, Cyprus, Nationalism and international Politics St. Martin's Press, New York.

Αναζητώντας

τον κυπριακό

Μοντερνισμό

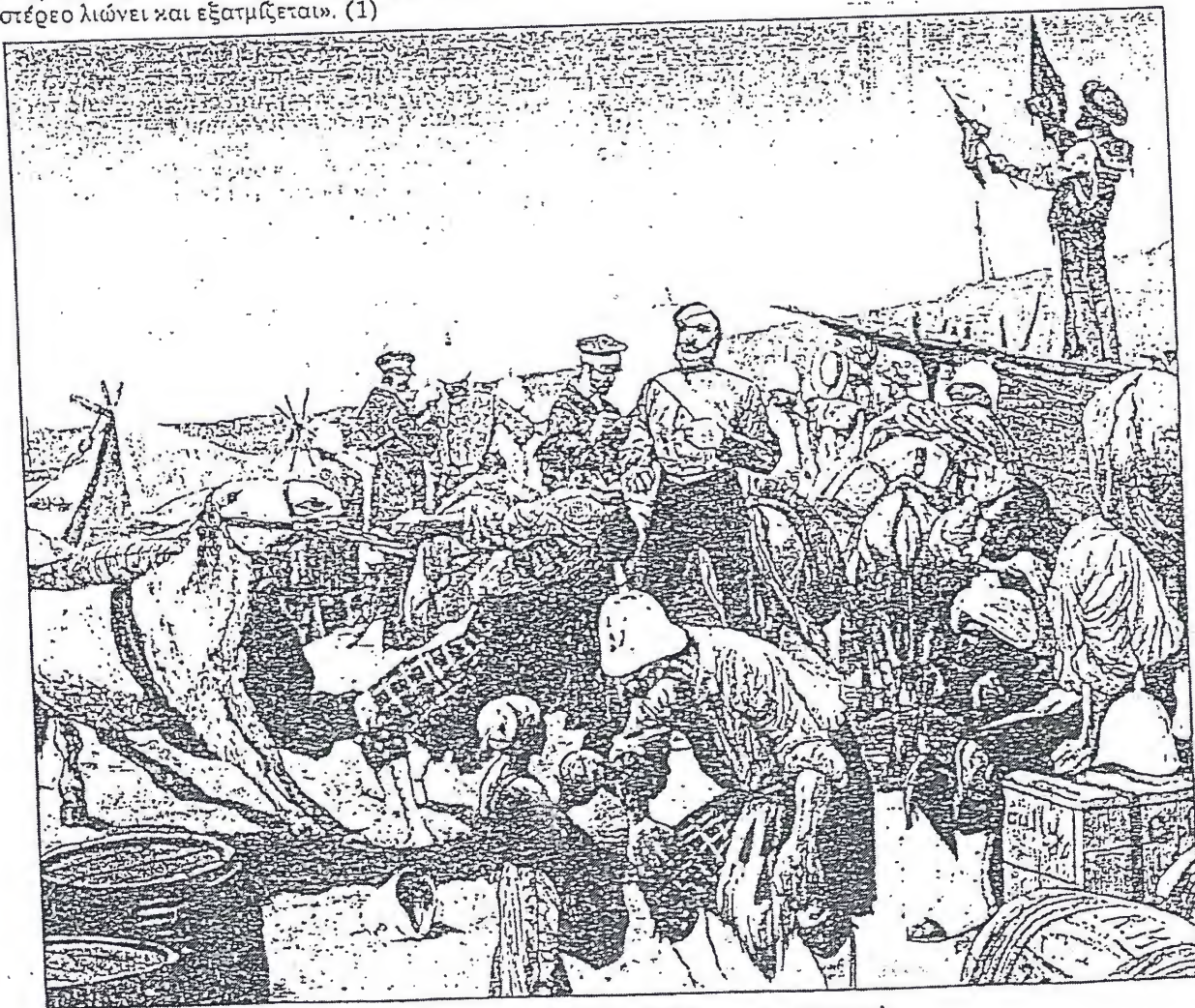

Του Ανδρέα Παναγιώτου

ΜΕΡΟΣ Α'

«**Υ**πάρχει ένα είδος βασικής εμπειρίας - εμπειρίας του χώρου και του χρόνου, του εαυτού και του άλλου, των πιθανοτήτων/δυνατοτήτων της ζωής και των κινδύνων που την απειλούν... ένα σώμα εμπειριών το οποίο θα αποκαλέσω «νεοτερικότητα» /μοντέρνα εμπειρία. Το να είμαστε μοντέρνοι σημαίνει ότι βρισκόμαστε τους εαυτούς μας σ' ένα περιβάλλον που μας υπόσχεται περιπέτεια, δύναμη, χαρά, ανάπτυξη, μεταμόρφωση του εαυτού μας και του κόσμου - και που ταυτόχρονα απειλεί να καταστρέψει οτιδήποτε έχουμε, οτιδήποτε ξέρουμε, οτιδήποτε είμαστε... Το να είσαι μοντέρνος σημαίνει να είσαι μέρος ενός κόσμου στον οποίο, όπως είπε ο Μαρξ, «κάθε τι το στέρεο λιώνει και εξατμίζεται». (1)

Σ' ένα συγκινητικό απόσπασμα του βιβλίου του *After the last sky*, ο Παλαιστίνιος διανοούμενος Edward Said θέτει το ρητορικό ερώτημα: «Υπάρχουμε; Τι απόδειξη έχουμε;» Οι άλλοι λαοί, λέει ο Said, έχουν κράτη, στατιστικές πληθυσμού, αναφορά στο χώρο και σε συμβολικά ιστορικά γεγονότα. «Εμείς οι Παλαιστίνιοι, τι έχουμε;» ρωτά ο Said. Μνήμες αποσπασματικές και μια καθημερινότητα διάσπαρτη στα τέσσερα σημεία του πλανήτη. Και όμως ένας λαός, μια ομάδα ανθρώπων σκορπισμένη δεξιά και αριστερά, κατάφερε να δημιουργήσει μια ταυτότητα- αυτόνομη απ' τους μεγάλους Αραβες αδελφούς. Η επιστροφή στην Ιεριχώ σαν η πρακτική επιβεβαίωση ενός υπαρξιακού πείσματος. Δεν είναι ένας θράμβος της ανθρώπινης αξιοπρέπειας το ότι οι Παλαιστίνιοι άντεξαν-ότι δεν απορροφήθηκαν απ' τις άλλες Αραβικές κοινωνίες, ότι δεν υποτάχτηκαν;

Κύπρος: 1878 - Το αποικιακό βλέμμα και οι ιθαγενείς

Εικόνες ιθαγενοποίησης

Οι Παλαιστίνιοι είναι δίπλα μας. Οι αγρότες ιθαγενείς που μεταμορφώθηκαν σε επαναστάτες, σε ριζοσπαστική πρωτοπορία η οποία μας ενέπνευσε και εμάς τη δεκαετία του '70 και οι οποίοι βρήκαν το ηθικό κουράγιο ν'

αναζητήσουν τη δικαιοσύνη στην ειρήνη, στον ιστορικό συμβιβασμό. Εμείς, υπάρχουμε; Τι απόδειξη έχουμε;

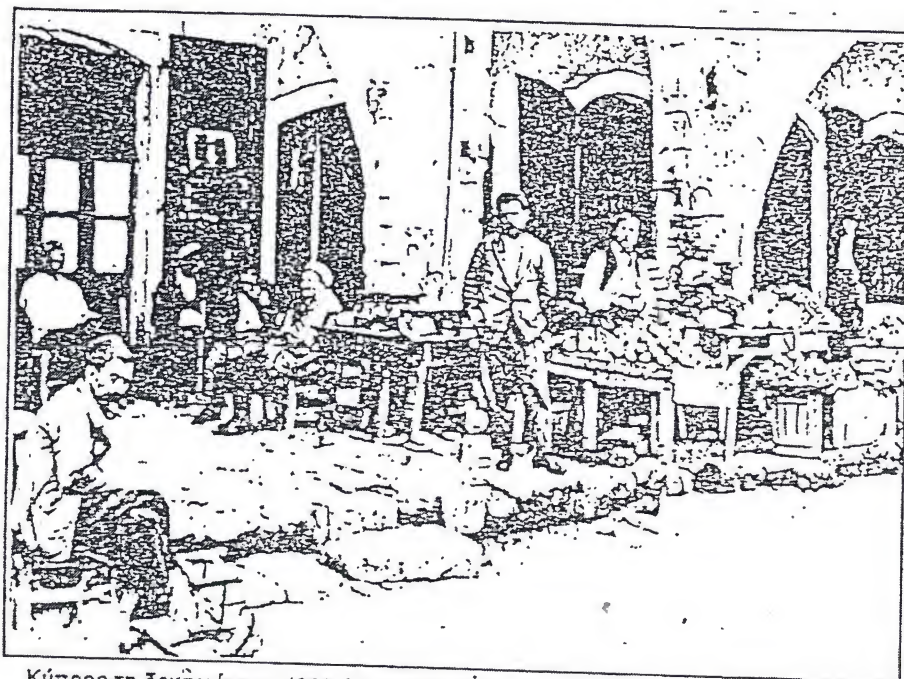
Εχουμε βέβαια το κράτος μας, τη γη μας (την οποία καθόρισε ευτυχώς η φύση με γεωγραφικά σύνορα τη θάλασσα). Και όμως είναι ν' απορείς ώρες... Ο επίσημος λόγος μας μιλά λες και είμαστε τουρίστες δακάτω δα. Η

κυβέρνηση ξαναθυμήθηκε προχτές την πιπιλία της Πανεθνικής... Για να επιτεθεί στην Αριστερά ή για να 'χουμε κάτι να τσακωνόμαστε; Θα αποφασίσουν λέει η

κυπριακή και η ελληνική κυβέρνηση... Και οι άλλοι τι είναι δηλαδή; Υποτακτικοί που θα τρέξουν στις διαταγές των κυβερνώντων; Πέρα απ' την αντιδημοκρατικότητα του όλου σκηνικού (με ποιο συνταγματικό δικαίωμα θα αποφασίσουν οι Έλληνες πολιτικοί για τη μοίρα αυτού του λαού και αυτής της διακοινοτικής (ή το ξεχάσαμε τώρα;) Πολιτείας;) η δουλοπρεπής χρήση της Αθήνας στην κυπριακή εσωτερική πολιτική είναι ενδεικτική μιας νοοτροπίας που δεν ξεπέρασε ακόμα το σύνδρομο του φτωχού συγγενή. Και στην Τουρκοκυπριακή κοινότητα τα πράγματα είναι χειρότερα: Μόλις σφίξαν τον Ντενκτάς για τα ΜΟΕ και την Ευρώπη, θυμήθηκε την «ένωση με την Τουρκία». Φτωχοί συγγενείς, παρακλάδια του εθνικού κορμιού της Αθήνας ή της Αγκυρας. Υπάρχουμε; Παρακολούθησα απόσπασμα του οπτικο-ακουστικού μέρους της Γυμνασιάδας. Μετά το σχετικά ενδιαφέρον τριχ της ανάδυσης της Κύπρου άρχισε η αφήγηση... Η εθνική εκδοχή... Τα πάντα έρχονται απ' την Ελλάδα... Μέχρι και η Αφροδίτη!

Τι να πουν οι ξένοι άμα εμείς οι ίδιοι δε σεβόμαστε τη δικιά μας ιστορία; Μέχρι και τον Κινύρα της Πάφου τον εκτοπίσαμε πλέον για χάρη του Τεύκρου και του «εκπολιτισμού» μας απ' την Αθήνα... Πριν 3000 χρόνια... Προηγουμένως φαίνεται δεν υπήρχε πολιτισμός εδώ πέρα... Βάρβαροι... Και βάρβαροι μείναμε σύμφωνα με τις επίσημες εκδοχές... Ακόμα και η Κυπριακή Εκκλησία, ο πρώτος αντίχthon θεσμός αυτονομίας μετά τη Ρωμαϊκή περίοδο, ξέχασε και αυτός την ιστορία του. Καλά γιατί δεν εντάχθηκε η Κυπριακή Εκκλησία στο Πατριαρχείο της Πόλης ή στην Αρχιεπισκοπή των Αθηνών για τόσους αιώνες; Ποιος νεοκυπριακός δάκτυλος εμπόδιζε αυτή την «ένωση» - προσάρτηση;

Περνάμε ίσως την πιο καίρια διαδικασία επίλυσης του κυπριακού και διαπραγματευόμαστε απειλώντας οι μien τους δε με την Αγκυρα και την Αθήνα... Εδώ βέβαια ο κ. Ντενκτάς είναι ασυναγώνιστος αλλά ο εθνικιστικός λόγος που ονειρεύεται τη σταθεροποίηση της διχοτόμησης (με τη διπλή ένωση ή άλλες μορφές βιασμού της γεωγραφίας της γλυκιάς χώρας) υπάρχει συγκαλυμμένος ή όχι και στη Λευκωσία και την Αθήνα. Είναι εντυπωσιακό πώς αντικατοπτρίζονται οι εθνικιστικοί λόγοι και απ' τις δυο πλευρές της πρόσπινης γραμμής... Τα ίδια επιχειρήματα, τα ίδια «...ατα»... για 30 χρόνια τώρα... Απ' τις σχεδόν

Κύπρος τη δεκαετία του 1920: Το παζάρι της πόλης και ο ιθαγενής με παντελόνια

συνδυασμένες επιθέσεις της ΤΜΤ και των μασκοφόρων του Γρίβα το Μάη του '58 ενάντια στην αριστερά... από την τηλεφωνική συνομιλία του Γιωρκάτζη-Ντενκτάς τον καιρό των σφαγών του '63... Και είναι να απορείς πώς ακόμα και ένας νηφάλιος και μετριοπαθής πολιτικός στο Κυπριακό,

όπως ο κ. Κληρίδης, μπορεί να παίζει με τέτοια κόλπα όπως η «Πανεθνική»... Δεν καταλαβαίνει ότι έτσι μετατρέπεται η κυβέρνηση του από «κυπριακή» σε «ελληνοκυπριακή διοίκηση» αυξάνοντας έτσι τα νομικά προσχήματα του Τουρκικού κράτους; Γιατί το κυπριακό εκτός από ιστορία «χαμένων ευκαιριών» είναι και μια ιστορία παραχώρησης

νομικών δικαιωμάτων στο τουρκικό κράτος μετά από μια σειρά ας πούμε «άστοχων» ενεργειών (για να μην πούμε «προσπαθειών εσωτερικής επιβολής») της Ε/Κ Δεξιάς -1955-τριμερής, 1964-πρώτη απόπειρα εισβολής Ιούλη '74- εισβολή.

... Υπάρχουμε; Για να υπάρξεις στο σημερινό κόσμο των συμβολικών αναφορών πρέπει να πατάς γερά στη γη σου, στην ιστορική σου γεωγραφία. Πρέπει να έχεις δημιουργήσει τη δικιά σου ιστορία. Οι λατινοαμερικάνοι, οι βορειοαμερικάνοι, είναι απόγονοι εποίκων απ' τις ευρωπαϊκές μητροπόλεις... Κανένας δε γονατίζει με δουλοπρέπεια μπροστά στους ευρωπαίους αδελφούς, ξαδέλφους, συγγενείς, τους γλωσσικά και θρησκευτικά όμοιους τους... Οι σλαβόφωνοι στα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη δεν έχουν κανένα πρόβλημα να συγκροτούνται σε αυτόνομες κοινωνίες, με δικιά τους ιστορία και τη δικιά τους γλωσσική εκδοχή... Εμείς όμως... Ίσως να έχει δίκιο ο Νιάλι Κελιγκιούρεκ ότι ο εθνικισμός στην Κύπρο είναι το παιδί που γέννησε/εφεύρε τη μάνα... Ο εθνικός λόγος στη γλυκιά μας χώρα εισάγεται απ' τα Βαλκάνια και τη Μικρά Ασία/Τουρκία αλλά απ' ό,τι φαίνεται η ιδεολογία του εδώ πέρα απέκτησε μια αυτόνομη δυναμική πέρα απ' τα κέντρα παραγωγής και εξαγωγής. Οι ντόπιοι εισαγωγείς και ιδιαίτερα η εξουσία φαίνονται να έχουν μια ιδιαίτερη προτίμηση στη φρασεολογία και τις διαδικασίες εμπέδωσης/επιβολής του εθνικού λόγου... Ζούμε για 70 σχεδόν χρόνια υπό τη σκιά κάποιου «εθνικού προβλήματος» (ένωσης, διχοτόμησης, διακοινοτικών συγκρούσεων, ανεξαρτησίας, εισβολής). Και στο όνομα αυτών των εθνικών οραμάτων και προβλημάτων η εξουσία στηρίζει μια διαδικασία ιθαγενοποίησης των Κυπρίων... Μια διαδικασία που ξεκίνησε η αγγλική Αποικιοκρατία και που συνεχίζουν οι ντόπιες ελίτ... Μια διαδικασία που μετατρέπει του κατοίκους αυτής της χώρας σε ανθρώπους χωρίς δικιά τους ιστορία, πολιτισμό, γλώσσα, ενοχές και μεγαλείο... Σύμφωνα με το

Κύπρος δεκαετία του '50: Ε/Κ και Τ/Κ ιθαγενείς παζαρεύουν σε πανηγύρι

λόγο της εξουσίας... Όλα συμβαίνουν σε εμάς λες και είμαστε απλά αντικείμενα -όχι υποκείμενα που δρουν, που κάνουν λάθη, που αναλαμβάνουν ευθύνες και αναδημιουργούνται- Είμαστε θύματα... ορφανά παιδιά χωρίς μητέρα... παρακλάδια... μιλάμε «καθυστερημένες διαλέκτους» αντί την εθνικά σωστή γλώσσα, ...βάρβαροι ιθαγενείς...

Οι ηθικές περιπέτειες μιας σιωπηλής καθημερινότητας

Κι όμως, παραδόξως, υπάρχουμε... Χωρίς να το γράφει η επίσημη ιστορία και τα διαφημιστικά φυλλάδια του ΚΟΤ, οι Παφίτες ξέρουν πού είναι κρυμμένα τα Λουτρά του Αδωνη... Λαϊκή μνήμη και το πείσμα της καθημερινότητας... «Η Κυπριακή διάλεκτος επιβίωσε για λόγους που δεν είναι του παρόντος»... Η κ. Μαρία Σακκά... τι μαγικός λόγος ήταν αυτός; Ενας κόσμος ανθρώπινης αλληλεγγύης και ήθους όπου το θείο τιμωρεί τους ενόχους... Οι τύψεις του δολοφόνου που γίνεται ιερέας... ΚΑι η απέναντι όχθη... Το ήθος των απλών και των ταπεινών της ΕΟΚΑ... Ο Ηλίας Σαμάρας που έρχεται για να εκτελεστεί... Αντιγράφω από συνέντευξη: Του δημοσιογράφου που δημοσιοποίησε την ηθική τραγωδία, την περιπέτεια του ανθρώπου που λύγισε και ξαναστάθηκε όρθιος. Που ήρθε να αναλάβει τις ευθύνες του... Είναι συγκεκριμένες σκηνές. Η σκηνή της γυναίκας του που τον κρατά νεκρό κάτω από μια συκιά μες το χωράκι της... Αυτόν, έναν αγωνιστή της ΕΟΚΑ και περνούν οι χωρκανοί και τον βλέπουν. Το δράμα αυτής της γυναίκας με άγγιξε. Η σκηνή της περιγραφής μέσα απ' τη γραπτή επιστολή στην ΕΟΚΑ, των βασανιστηρίων που πέρασε και αναγκάστηκε να προδώσει και το αίτημα του ιδίου να εκτελεστεί... Η σκηνή της γυναίκας του που ξυπνά τη νύκτα αναίτια και λέει «εσκωτώσαν τον Ηλία»... Και η σκηνή που τον παίρνουν νύκτα να τον θάψουν. Τζιματάει ούλλον το χωράκι, δηλαδή πιθανό να τζιματάει ολόκληρο το σύμπαν, μόνος ξύπνιος είναι ο ίδιος ο πεθαμένος... ακούεται το τρεξιμο της βοϊδάμαξας που τον πίνει και ο παπάς του χωράκου ξύπνιος μες' την αυλή του ακούεται ως μόνη φωνή να λέει «συγχωρεμένος να 'σαι Ηλία» (2)

Και ο Μάτσης να ονειρεύεται στο κρησφύγετο μια άλλη Κύπρεο και Κύπρο πολύ διαφορετική από εκείνη του Γρίβα. Ψίθυροι που δεν ακούονται σήμερα: Ηχοι μιας ηθικής και πνευματικής περιπέτειας που υπογράφηκε με αίμα.

«Να γιατί δε νοιάζομαι αν τη γη αυτή τη ζουν Τούρκοι για Έλληνες

Εκείνο που έχει αξία είναι να τη ζουν αυτοί που την ποτίζουν με τον ιδρώτα τους και να περπατούν πάνω της ελεύθεροι, διαφεντευτές της κυρίαρχοι της». (3)

Και πιο κάτω απ' το Δίκωμο, στη Λύση, κάποιοι θα υπερασπιστούν με τα άοπλα σώματα τους το όραμα ενός λαού ελεύθερου, τα οράματα της φτωχολογιάς, απέναντι στους μασκοφόρους του Γρίβα-τους «σκούντρους» της φτωχολογιάς. Γράφει ο Παύλος Λιασιδής σε ένα ποίημα αφιερωμένο στο Μιχάλη Πέτρου: Και την περιπέτεια των ταπεινών που ονειρεύτηκαν τον ουρανό στη γη:

«Ορφανεμένη που μωρόν που μάναν, τζαι Πατρίδαν κουτζίηλας φως τ' αμάθκια σου τζι' αγάπης νήλιον είδαν, Μαύρες ψυσιές εκόψασιν το νήμα της ζωής σου

τζι' έφησες δκυο μωρά 'ρφανά! Την αγαπητητζή σου! Τζι' είνην που πρωτοδρόσιεν την ξεραϊν καρχιάν σου!

Τζι' ήτουν κοντά την δεύτερη σκλαβιάν σου να νικήσεις

Τζι' οι σκούντροι της φτωχολογιάς επάϊξαν σε να σβήσεις

Τζι' αντί να σβήσεις έφεξες! Τζι' ώπου τζυλούν τα γρόνια

στο μνήμα σ' ον να τζελαδούν σιλιάες απδόνια!

Ενα δέντρον μισόρανον τζαι νόσιερον εν να 'σαι

σαν πλάσμα ολοζώντανον, μμα να γλυκοτζιοιμάσαι!

Γενιάς γενιών εν να' ρκουνται ποκάτω να πεζεύκουν

σαν τζοινωνιάν τον δρόσον σου να πίνουν να δροσεύκουν.

Να ψάλλουν το νεκρώσιμον του Πολεμοκασάπη την άνοιξη της νέας ζωής, το σε γνωρίζω Αγάπη!...

(4)

Αυτές οι φωνές, οι καθημερινές, δεν έχουν χώρο στον επίσημο λόγο. Και ας είναι απ' την περίοδο 55-59 η οποία είναι η μόνη στην οποία αναφέρεται ο λόγος της εξουσίας. Η εξουσία καταγράφει ανώδυνα για να αυτοδικαιολογείται.

Ζήσαμε τη μοντέρνα εμπειρία; Υπάρχουμε σαν Μοντέρνοι άνθρωποι; Ποιες ήταν οι περιπέτειες μας; Οι μεταμορφώσεις μας; Τα οράματα τα αυτόχθονα, τα καθημερινά; Τι πήραμε, τι αφήσαμε, τι δημιουργήσαμε, τι χάσαμε σ' αυτό το ταξίδι από την παραδοσιακή αγροτική οικονομία του χωράκου στη μοντέρνα πόλη και τώρα στη μεταβιομηχανική οικονομία των υπηρεσιών;

Αυτά τα σημειώματα σαν νέα εξήγηση της γλυκιάς χώρας ήταν μια απόπειρα να καταγραφούν οι περιπέτειες και οι μεταμορφώσεις μας απ' την οπτική γωνιά της καθημερινότητας. Της αντίστασης στον εθνικο/αποικιακό λόγο της εξουσίας. Οι περιπέτειες του ήθους των ταπεινών: Του Σακκά, του Σαμάρα, του Μάτση, του Πέτρου.

Σημ. Την επόμενη Πέμπτη το Β' μέρος:

- Οι μεταμορφώσεις του μοντερνισμού στην αποικιοκρατούμενη χώρα

- Δημιουργώντας Ιστορία σε μια γέφυρα πολιτισμών

- Υποσημειώσεις-Βιβλιογραφία

Του Ανδρέα Παναγιώτου

ΜΕΡΟΣ Β'

Το χάσμα ανάμεσα στην εξουσία και την καθημερινότητα δεν είναι μόνο πολιτικό - είναι και υπαρξιακό, πολιτιστικό. Η Μοντέρνα εποχή που αναπτύχθηκε αρχικά στην Ευρώπη μεταφέρθηκε απ' την αποικιοκρατία και τις εμπορικές σχέσεις του παγκοσμίου καπιταλιστικού συστήματος, σ' ολόκληρο τον κόσμο. Η Μοντέρνα εμπειρία έγινε παγκόσμια με μια διπλή έννοια: επεβλήθη αρχικά στους μη ευρωπαϊκούς πληθυσμούς και μετά απέκτησε μια πλουραλιστική διάσταση καθώς οι άνθρωποι που μετέτρεψε σε ιθαγενείς το Ευρωπαϊκό αποικιακό βλέμμα, συναρμολόγησαν τις δικές τους αντιστάσεις, την δικιά τους νεοτερικότητα με αφρικανικό, αραβικό, αμερικανικό, κινέζικο κλπ χρώμα και ύφος. Οι Ευρωπαίοι βεβαίως επέμεναν και επιμένουν (αν και πιο δειλά τώρα μετά την αντι-αποικιακή επανάσταση) ότι η Αποικιοκρατία τους «εκπολίτισε» τον κόσμο. Οι Γάλλοι καβάλλισαν το καλάνι ίσως περισσότερο από όλους αλλά και οι Αγγλοι, αν και πιο πρακτικιστές, καλλιέργησαν και αυτοί τον μύθο του «white man's burden» (το χρέος του λευκού άνδρα να δια φωτίσει τον κόσμο). Πανάρχαιοι πολιτισμοί μεταβλήθηκαν σε «υποανάπτυκτους ιθαγενείς» που έπρεπε να εκπολιτιστούν «ευρωπαϊκά». Οι ντόπιες αντιστάσεις πέρασαν (μέσα από μια διαλεκτική καταστροφής / αναγέννησης όπως παρατήρησε ο Μαρξ) από την παραδοσιακή νοσταλγία στα μοντέρνα οράματα της υπέρβασης και του επίγειου παράδεισου. Η ιστορία, η βιωμένη εμπειρία της γλυκειάς χώρας, τούτον τον αιώνα είναι μέρος της παγκόσμιας εμπειρίας της αποικιοκρατίας και των πολλαπλών τοπικών αντι-αποικιακών κινήματων. Η κυπριακή μοντέρνα εμπειρία υπήρξε διαφορετική απ' την αντίστοιχη ελληνική ή τουρκική ακριβώς γιατί εκείνες οι χώρες δεν έζησαν την Μοντέρνα αποικιοκρατία και τις αντιστάσεις που γέννησε... Άλλος χρόνος, άλλος τόπος, άλλες μεταμορφώσεις...

Η εισαγόμενη ιδεολογία της «Μεγάλης Ιδέας» του ελληνικού εθνικισμού, ήταν η πρώτη μορφή αντίστασης, μοντερνιστικής αντίστασης, στην Αποικιοκρατία και στις παραδοσιακές μορφές εξουσίας. Οι ιθαγενείς έστω και σαν «υποανάπτυκτοι Έλληνες» μπορούσαν τουλάχιστον να αντιμετωπίζουν τους αποικιοκράτες σαν εν δυνάμει ίσους. Και για χρόνια οι αποικιοκράτες, που είχαν γερό πόδι στην Αθήνα, δεν ενοχλούνταν. Τότε ανακαλύφθηκε η «ένωση» σαν προοπτική απελευθέρωσης. Αν η πρόσφατη έκδοση των πρακτικών της ελληνικής βουλής για το κυπριακό που δείχνει (σύμφωνα με τις δημοσιογραφικές αναφορές) ότι μόλις το 1915 άρχισε να συζητείται το κυπριακό στο κοινοβούλιο των

ελλήνων, δεν αρκεί για να πείσει για το πόσο προσφατη/νεότερη είναι η φιλολογία της ένωσης, μπορεί κάποιος να συμβουλευθεί και την αναφορά βιβλιαράκι του πρώτου πρόξενου της Ελλάδας στην Κύπρο...

Δημοσιεύθηκε το 1849 με τίτλο «Περί Κύπρου διατριβή»¹ και δεν περιέχει αναφορές ούτε στην «ένωση» ούτε στους «προαιώνιους πόθους» όπως επαναλαμβάνει με πάθος η εθνική προπαγάνδα μέχρι και σήμερα, παρά το ότι γράφτηκε την περίοδο γέννησης της ιδεολογίας της Μεγάλης Ιδέας. Ο Εθνικισμός, όμως, παρά το ότι κέρδισε την σύγκρουση με τους παραδοσιακούς Ρωμιούς στην εκκλησιαστική κρίση των αρχών του αιώνα, και προσπάθησε την δεκαετία του '20 να γίνει τουλάχιστον πιεστικός προς την Αποικιοκρατία (αποχή 1921), εντούτοις μεταβλήθηκε γρήγορα στη νέα συντηρητική ιδεολογία των ελιτ. Ο Καταλονος εξεπέλυε μύδρους την δεκαετία του 1910 εναντίον του Μητροπολίτη Μεταξάκη για τους «νεοτερισμούς» του (ανάμεσα στους οποίους ήταν και το «σκάνδαλο» να πάει σε θεατρική παράσταση). Και η ηγεσία των εθνικιστών παρά τον φραστικό αντι-αποικιακό της λόγο επάνδρωνε με μεγάλη ευκολία και χωρίς ενδοιασμούς τον Αποικιακό μηχανισμό. Η πιο χαρακτηριστική περίπτωση την δεκαετία του 1920 ήταν εκείνη του Νεοπτόλεμου Πασχάλη ο οποίος από ηγέτης των εθνικιστών έγινε ο πρώτος Κύπριος «Δημόσιος Κατήγορος» και μετά προήχθηκε και σε...

στέμματος». Η περίπτωση του Πασχάλη δεν ήταν μοναδική. Οι περισσότεροι ηγέτες της Δεξιάς (με πρώτο και καλύτερο το Θ. Δέρβη) της περιόδου 1940-60 ήταν οι «διορισμένοι» συνεργάτες των Βρετανών κατά την διάρκεια της Παλμεροκρατίας - την δεκαετία του '30. Είναι άλλωστε γνωστές οι δηλώσεις του υπερεθνικιστή αρχιεπισκόπου Μακαρίου II την δεκαετία του '40 όταν μαινόταν ο εμφύλιος στην Ελλάδα: «ουδέποτε θα αγωνισθώμεν εναντίον των Αγγλων ...».

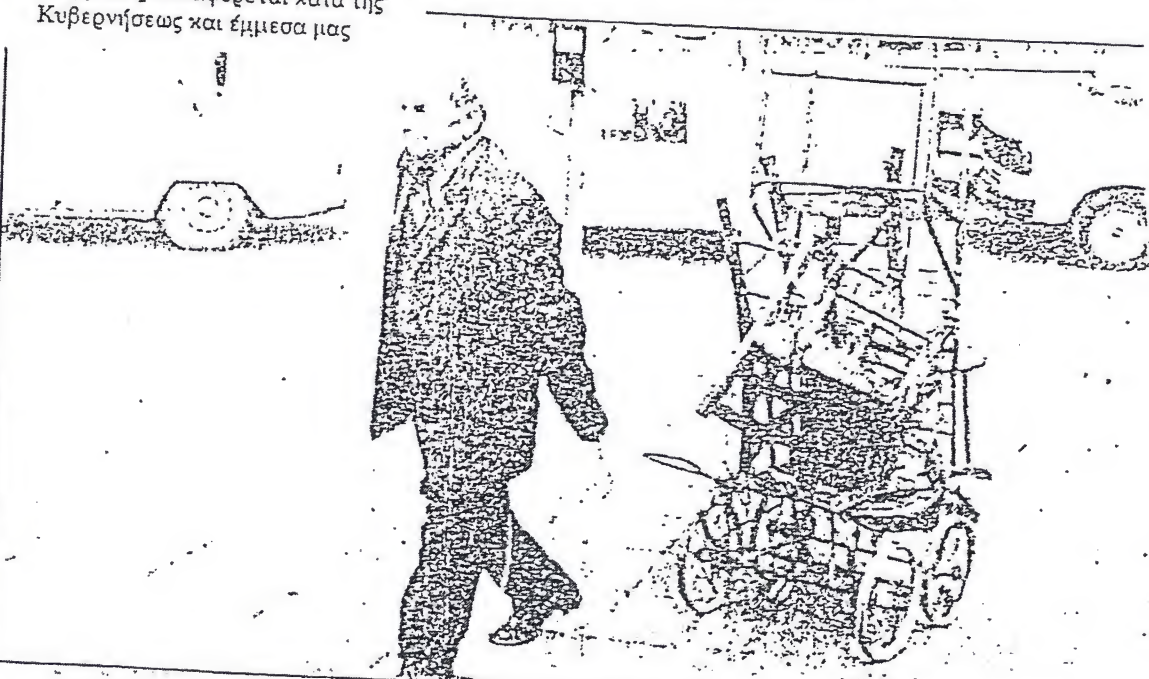
Ο εθνικισμός σαν μοντερνισμός παρέμενε δέσμιος της εξάρτησης από την Αθήνα η οποία ανήκε στη νεο-αποικιακή σφαίρα επιρροής της Μεγάλης Βρετανίας. Η ένταξη του αντι-αποικιακού κινήματος στα πλαίσια της «ελληνο-βρετανικής φιλίας» βόλενε βεβαίως ιδιαίτερα τις τοπικές ελίτ που διοικούσαν ουσιαστικά την Κύπρο υπό την Βρετανική Αποικιοκρατία. Ακόμα και ο Γρίβας μ' όλο τον παθολογικό αντικομμουνισμό που τον χαρακτήριζε ... (έγραφε ήδη από τις 19 Απριλίου 1955 ότι σκεφτόταν πως να «καταπνίξει» πάσα «κομμουνιστική κίνηση») παρατηρούσε έκπληκτος στις 8 Μαΐου 1955, εθνικόφρονες εφημερίδες κάμινουν πολιτική της τσέπης των, ουδεμία διαμαρτυρία ούτε για το νόμο «περιορισμού κατ' οίκον» ούτε δια τη διαταγή όπως οι δημόσιοι υπάλληλοι φρουρούν οι ίδιοι τα γραφεία των. Και όμως η κομμουνιστική «ΔΗΜΟΚΡΑΤΗΣ» μαχητικώς καταφέρεται κατά της Κυβερνήσεως και έμμεσα μας

εξυπηρετεί!!!...

Ο Δήμαρχος Αμμοχώστου (κομμουνιστής) διαμαρτύρεται δια το νόμο του περιορισμού κατ' οίκον και όμως ουδείς άλλος δήμαρχος διεμαρτυρήθη»?

Αυτό που δεν ήξερε (και που ποτέ δεν μπόρεσε να καταλάβει ή να αποδεχτεί) ο Γρίβας ήταν ότι το μαζικό αντι-αποικιακό κίνημα στην Κύπρο είχε ήδη μια ιστορία από το 1941 και ότι η Αριστερά ... δεδηλωμένη ιδεολογική αντίπαλος του δυτικού συστήματος εξουσίας) ήταν ο κύριος ιδεολογικός και οργανωτικός μοχλός αυτού του κινήματος. Η ΕΟΚΑ υπήρξε μια καινοτομία (με εξαίρεση την ηγετική συμμετοχή των ενωτικών στην οικονομική εξέγερση του '31) στις σχέσεις εθνικοφροσύνης - Αποικιοκρατίας. Θα μπορούσε κανείς να την δει και σαν μια εξέγερση της νεολαίας της Δεξιάς ενάντια στην παραδοσιακή συμβιβαστική ηγεσία της παράταξης. Και το ήθος του Σαμάρρα, του Μάτση, του Αυξεντίου είναι ένα δείγμα των μεταμορφώσεων και των περιπετειών μιας μερίδας της - κυπριακής κοινωνίας. Μιας μερίδας που ήταν πάντα εύκολο θύμα για «τα ψεύτικα τα λόγια τα μεγάλα» των παλιών και νέων ελίτ.

Η Αριστερά ήταν το δεύτερο, το άλλο, το ντόπιο μοντερνιστικό κίνημα. Γεννήθηκε σαν πρωτοποριακή μειοψηφία σαν

«Τι πήραμε, τι σφήσαμε, τι νοσταλγούμε...»

μεταλλαγή των παραδοσιακών
αντιστάσεων την δεκαετία του '20.
Σε μια περίοδο σωρωτικών
αλλαγών που είδε την γέννηση όχι
μόνο του εργατικού κινήματος αλλά
και του αγροτικού -
συναιτεριστικού και της αστικής
φιλελεύθερης πολιτικής που άρχισε
να προσανατολίζεται στην
ουτονομία/Αυτοκυβέρνηση. Αυτά
τα κινήματα που μαζικοποιήθηκαν
από την δεκαετία του '40 και μετά
και που διαμόρφωσαν τον
σύγχρονο κυπριακό πολιτικό λόγο
και εμπειρία αποτελούσαν
ουσιαστικά τον Μοντέρνο λόγο των
ιθαγενών. Την αυτόχθονα
νεοτερική εμπειρία. Το ΚΚΚ
υποστήριζε την ανεξαρτησία ακόμα
και όταν η Κομμουνιστική επέμενε στην
Βαλκανική ομοσπονδία* (Βλ. Νέος
Άνθρωπος 1925, το μανιφέστο του
Βάτη «μερικά επίκαιρα πολιτικά
ζητήματα» του '31). Πολλά από τα
σημειώματα αυτής της σειράς
προσπάθησαν να ανιχνεύσουν
αυτόν τον αυτόχθονα Μοντερνισμό
που καθιέρωσε την Δημόσια
σφαίρα που κέρδισε βασικά
δικαιώματα της εργατικής τάξης
και που υποχρέωσε τους
Αποικιοκράτες να παραχωρήσουν
σύμφωνα αυτοκυβέρνησης το 1947.
Ήταν ένα κίνημα που ξεκινούσε
απ' τους φιλελεύθερους αστούς
όπως ο Ι. Κληρίδης και που
κατέληγε στην τροτσκιστική άκρη
Αριστερά - η οποία δοκίμασε
μάλιστα να φτιάξει και κόμμα προς
το τέλος της δεκαετίας του '40. Ο
Σακκάς, ο Πέτρου, ο Μένονικου ...
στάθηκαν μπροστά στους
μασκοφόρους κουβαλώντας μια
ακριβή κληρονομιά. Την
περιπέτεια του ονείρου για έναν
επίγειο παράδεισο, την
αξιοπρέπεια των ιθαγενών που
στέκονταν στα πόδια τους και
προτιμούσαν να πεθάνουν όρθιοι
παρά να ζουν γονατιστοί. Οι
μασκοφόροι απέναντι τους ζούσαν
ακόμα στον 19ο αιώνα ... ιθαγενείς
που υλάκουαν και εκτελούσαν.
Δημιουργώντας Ιστορία σε μια
γέφυρα πολιτισμών.
Η περιπέτεια και οι μεταμορφώσεις
συνεχίστηκαν μετά το '60, καθώς
προσπαθούσαμε να καταλάβουμε τι
σημαίνει να ζεις σε μια μη - εθνική
Πολιτεία στο κέντρο της
Ανατολικής Μεσογείου. Σχεδόν
νομιολογικά βρεθήκαμε με τους
αδέσμευτους, τον τρίτο κόσμο στην
παγκόσμια σκακιέρα. Η εμπειρία
μας. Και οι εθνικισμοί να επιμένουν

στις μονομαχίες του 19ου αιώνα.
1963, 1967, 1974. Ο αγώνας για την
Ανεξαρτησία και το κράτος της
Δεξιάς. Η απειλή της διπλής
ένωσης/διχοτόμησης, ο
νεοφασισμός της ΕΟΚΑ Β'. Η
αντίσταση. Η εισβολή. Η τραγωδία.
Η διχασμένη χώρα, διχασμένος
εαυτός. Οι γενιές της Ανεξαρτησίας
και η εκδημοκρατικοποίηση της
κοινωνίας μετά το '74. Η
μεταπολεμική δημοκρατία - και το
«οικονομικό θαύμα» - η μετάβαση
στην μεταβιομηχανική οικονομία.
Τα έχουμε αφομοιώσει άραγε όλα
αυτά; Τα κονταροκτυπήματα των
μοντερνισμών, τις παράξενες μας
περιπέτειες σ' αυτόν τον κόσμο
όπου «φτιάξαμε την ιστορία μας
αλλά όχι σε συνθήκες που εμείς
διαλέξαμε»
Ζούμε σε μια χώρα όπου η ιστορία
και η εμπειρία μας πολιορκούν σαν
μυστικά που κινδυνεύουν να
εκραγούν. Θα μπορούσε άλλωστε
να ήταν και διαφορετικά; Ζούμε
στο σύνορο της Ανατολής και της
Δύσης σε μια γέφυρα πολιτισμών.
Ο δικός μας μοντερνισμός, οι δικές
μας μεταμορφώσεις (και εδώ
αναφέρθηκα κατά κύριο λόγο στις
Ε/Κ περιπέτειες) δεν ήταν
επουσιώδεις λεπτομέρειες της
Μεγάλης αφήγησης της
Ευρωπαϊκής Ιστορίας ...
Δημιουργήσαμε τους εαυτούς μας
δανειζόμενοι αλλά και
υπερβαίνοντας / προεκτείνοντας
την δικιά μας ταπεινή
καθημερινότητα. Η Μεταμοντέρνα
κριτική ημέρα θα πρέπει να
απελευθερώσει τα οράματα του
Μοντερνισμού των ταπεινών την
τραγωδία και την έκσταση - απ' το
βλέμμα της εξουσίας που επιμένει
να μας βλέπει σαν φτωχούς
ιθαγενείς παρακλάδια εθνικών
κορμών. Οφείλουμε να
αποδώσουμε στην γλυκειά χώρα
την αξιοπρέπεια του χώρου της.
Θα κλείσω με δύο ακόμα
αντιγραφές. Λογοτεχνικές αυτή την
φορά.
Η γραφή είναι άλλωστε η γλώσσα
του Μοντερνισμού όπως η εικόνα
είναι η γλώσσα του
Μεταμοντέρνου. Το 1942 την
δεκαετία που ο κυπριακός
μοντερνισμός των ταπεινών ριζωνε
στην γλυκειά χώρα, ο Κώστας
Προύσης έκανε την ακόλουθη
έκκληση στους λογοτέχνες που
αγνοούσαν επιδεικτικά, ήλιν
αποικιοκρατούμενοι ιθαγενείς το
βίωμα της γλυκειάς χώρας:

«Δεν ζητώ βέβαια να γίνει η λογοτεχνία μας στενά τοπικιστική ούτε να κλειστεί σε θαμνές ή και ζωηρές ηθογραφίες ούτε να περιοριστεί στην κυπριακή παράδοση μόνο. Μα πιστεύω πως χρειάζεται να στηριχτεί στην πλούσια και ποικίλη, όποιας λογής.

κυπριακή παράδοση, για να μπορέσει να δώσει η κυπριακή λογοτεχνία την προσωπικότητα του λαού μας σ' έργα λογοτεχνικής αξίας ανώτερης. Κοιταγμένη η κυπριακή παράδοσή με συγχρονισμένο μάτι, μπορεί να περιλάβει όλα τα ζητήματα που απασχολούν σήμερα τον άνθρωπο, κι έτσι η λογοτεχνία μας, ενώ θα έχει κυπριακό υπόβαθρο θα έχει προέκταση πέρα από την Κύπρο, στις αγωνίες, τους πόθους και στις σκέψεις της ανθρωπότητας».

Και ο Βάσος Χρ. Γερμασοΐτης ο «καταραμένος» ποιητής κατά τον κ. Γιαγκουλιά, σημειώνει τον «Λουστο του 1939» για την αξιοπρέπεια του λόγου της γλώσσας μας «της γλυτιάς» της Τζυπριώτιζης»:

«εσσει πολλούς που θαρκούνται πως άμα συντυχάνουν την γλώσσαν του τόπου, την συνηθισμένην, την ίσιαν, την γλώσσα του τζυρού τους πως εν ενεν' ευκνεείς [...] εγιώνη εντζ' ειμαι κανένας μέγλος άνθρωπος να φουμιστώ πως τα ξερω ούλλα, αμιά το σωστόν ένι να πασκίζουμιν πάντα μας, τζ' έσσω μας, τζ' έξω μας, μακάρι ναν' τζι ομπροστά στον βασιλέα να συντυχάνουμε την γλώσσα μας [...] τζιαι να μιν, θαρκούμασιν πως είμασιν χωρκάτες τζιαι να το λοαρκάζουμεν αντροπήν! Οί! Καθένας με τον τόπο του [...] Μέλλιμον η γλώσσα που την συνηθούν τζιαι συντυχάνουν την ποτζειθθε εν καλλύτερη που την δικήν μας»

Η γλώσσα, η εμπειρία, το βίωμα.

Εγώ τι να πω: Όλα έχουν γδαφτεί και βιωθεί. Εγώ έκανα απλά ανασκαφές και καταγραφές μιας εμπειρίας χωρίς όνομα που είναι όμως ανεξίτηλα χαραγμένη πλέον στο σώμα της γλυκιάς μας χώρας. Όποιος θέλει θωρεί. Τζιαι όποιος θέλει ακούει ... την εμπειρία χωρίς όνομα.

«... Τι δημιουργήσαμε»

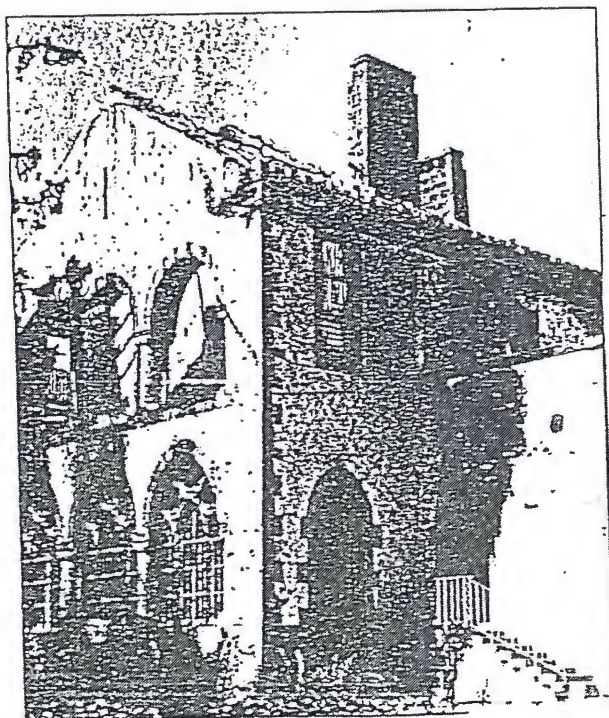
Υποσημειώσεις:

1. στην σειρά «Βιβλιοθήκη Ιστορικών Μελετών» αρ. 78
2. Ημερολόγιο Γρίβα σ. 23 στο Παράρτημά του βιβλίου «Κύπρος 1940-60» του Παναγιώτη Μαχλουζαρίδη.
3. Κώστα Μ. Πρόδση, Θέματα και πρόσωπα της Κυπριακής λογοτεχνίας, Πολιτιστικό ίδρυμα Τράπεζας Κύπρου 1990 σ. 36
4. Κ.Γ. Γιαγκουλής, Βάσος Χρ. Γερμασοΐτης, Λευκωσία 1987 σ.7

Η επιθυμητή Δημοκρατία

(μια ερμηνεία της λαϊκής ανεξαρτησιακής εξέγερσης ενάντια
στο πραξικόπημα της 15ης Ιουλίου)

Πέμπτη 14 Ιουλίου 1994

«**Ε**ρχεται τότε μια γυναίκα, ήταν η πρώτη που εδούλεψεν στους δρόμους, ελέαν την Ειρηνιά και μου λείει... Κύριε αν θα βγούμεν σ' αυτήν την διαδήλωση θα βγούμεν με κυπριακή σημαία».

(Γ. Γρηγοριάδης για την αντι-πραξικοπηματική διαδήλωση στην Λεμεσό)!

Η 15η Ιουλίου και οι αθέλτες συνέπειες του Εθνικού Λόγου

Η 15η Ιουλίου έχει οριοθετηθεί και νοηματοδοτηθεί ως σύμβολο προδοσίας - για το πώς δηλαδή ο ελληνικός εθνικιστικός λόγος στην Κύπρο διευκολύνει de facto (έστω και με τις αθελτες συνέπειες των πράξεων του) το τουρκικό κράτος και τον Τ/κ εθνικισμό. Η 15η Ιουλίου είναι, σ' αυτά τα πλαίσια, η αποκαλυπτική ίσως στιγμή, αλλά σίγουρα δεν είναι μοναδική - είναι η ιστορική συνέχεια της εγκατάλειψης της Αυτοκυβέρνησης το '47, της Τριμερούς το '55 και της εκτός τόπου και χρόνου ενωσιολογίας του επίσημου λόγου τη δεκαετία του '60, πριν τη τελική αποδοχή του εφικτού το '68.

Η συμβολική μνήμη (η οποία συμπεκνώνει περίτλοκα ιστορικά γεγονότα σε κώδικες φράσεις - προδοσία, τραγωδία κλπ) είναι βέβαια χρήσιμη - και για λόγους ηθικής, αλλά και για λόγους που έχουν να κάνουν με την σημειωτική πραγματικότητα. Γιατί, δυστυχώς, ο αντάρσχος ναρκισσιστικός λόγος των εθνικιστών, ο οποίος «καταγγέλλει» σαν προδοσία (!) κάθε διαφορετική άποψη πάνω στο εθνικό, ενώ ο ίδιος επαναλαμβάνει στα ελληνικά ότι διακηρύσσει στα τουρκικά ο Τ/κ εθνικισμός, ξει και βασιλεύει - ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια.

Ποιν λίγες μέρες καθώς κοίταξα τις εφημερίδες στο περίπτερο, που κατάγγελλαν με πρωτοσέλιδους τίτλους τις νέες αδιάλλακτες δηλώσεις του κ. Ντενκτάς για ένωση με την Τουρκία, άρχισα να μετροφυλλώ ένα εθνικιστικό περιοδικό, την ΕΛΛΟΠΙΑ, που εκδίδεται στην Αθήνα και με το οποίο συνεργάζονται μια πληθώρα Ε/κ απορριπτικών αγωνιστών. Στο περιοδικό υπήρχε ένα σημαντικό άρθρο του επίσης αγωνιστή-επιστήμονα, Π. Ηφαιστου, όπου εισηγούνταν τη διτλή ένωση (με το ωραιοποιητικό τίτλο «σύζευξη» - όπως ο κ. Ετσεβίτ λέει «αυτονομία»). Περίμενα υπομονετικά τις επόμενες μέρες να δω να «καταγγέλλεται» ο κ. Ηφαιστος ως πράκτορας του Ντενκτάς ή έστω του Ετσεβίτ. Τόσοι νεοεθνικόφρονες δημοσιογράφοι (και συνεργάτες μάλιστα του περιοδικού) που ανακαλύπτουν προδοτές κάθε φορά που οι Ε/κ και οι Τ/κ συνομιλούν (τελευταία μάλιστα ανακάλυψαν εθνικές προδοσίες μέχρι και στις αγγλικές επιγραφές των ταπέλλων) και να τους ξεφύγει τέτοιο μαργαριτάρι; Και όμως... ούτε φωνή, ούτε ακρόαση.

Η λογική του κ. Ηφαιστου και πολλών ακραιφνών νεοεθνικοφρόνων δε διαφέρει καθόλου από την λογική της ΕΟΚΑ Β', των μητροπολιτών και των διαφόρων Νατοϊκών σχεδίων για διτλή ένωση πριν το '74. Ακραίος εθνικιστικός λόγος στο εσωτερικό και μια δουλοπρεπής υποταγή στα συγκυριακά συμφέροντα των κρατών της Αθήνας και της Άγκυρας στα πλαίσια του πολιτικο-στρατιωτικού συνασπισμού στον οποίο ανήκουν.

Παρά ο Μακάριος καλύτερα φέσι, έλεγαν οι Εοκαβητατζήδες. Παρά οι αριστεροί καλύτερα φέσι, έλεγε μια μεγαλύτερη πτέρυγα της εθνικοφροσύνης. Παρά να αναπτυχθεί η να εκφραστεί ελεύθερα η κυπριακή συνειδηση καλύτερα η Διχοτόμηση λέει ο κ. Ηφαιστος. Αλλά αλλάζουν οι λέξεις. Υπάρχει φαίνεται πάντα κάτι στην Κύπρο, κάποιο παράξενο κυπριακό υπόλοιπο απ' την μεγάλη εθνική διαίρεση, το οποίο πρέπει να εξαφανιστεί - και για χάρη αυτού του εσωτερικού εθνικού αγώνα ο ελληνικός εθνικισμός δεν έχει κανένα πρόβλημα να επαναλαμβάνει τον κ. Ετσεβίτ ή τον κ. Ντενκτάς.

Οι 3 μητροπολίτες ήταν και προφητικοί, όταν ανάμεσα σ' άλλα κατηγορούσαν από τότε τον Μακάριο ότι...

«Η πολιτική Μακαρίου παρεξέκλεινε της «ευθείας εθνικής οδού» αποβλεπούσα εν τη πραγματικότητα εις την δημιουργία κυπριακής συνειδήσεως».

Η λαϊκή αντι-πραξικοπηματική εξέγερση

Αυτή η μορφή μνήμης (προδοσία - αθελτες συνέπειες του εθνικού λόγου) είναι αναγκαία, αλλά παραγνωρίζει μια άλλη ίσως πιο σημαντική διάσταση. Το πραξικόπημα δεν επεκράτησε αναίμακτα, όπως στην 21 Απριλίου στην Ελλάδα. Αντίθετα το πραξικόπημα αντιμετώπισε μια λαϊκή εξέγερση και επεκράτησε, όταν ουσιαστικά ο Μακάριος έδωσε το μήνυμα της αποφυγής ενός εμφυλίου με την αποχώρηση του από την Πάφο. Η εξέγερση δεν έχει δυστυχώς μελετηθεί (πέρα απ' την συλλογή μαρτυριών) αν και αποτελεί μια απ' τις λίγες φορές στην σύγχρονη ιστορία όπου ένα κίνημα του στρατού ήτταται σ' ένα μεγάλο μέρος της χώρας και η ίδια η χώρα χωρίζεται γεωγραφικά.

κά σε 2 αντίπαλα στρατόπεδα (το πλησιέστερο αντίστοιχο στον Μεσογειακό χώρο ήταν η εργατική επανάσταση ενάντια στο πραξικόπημα του Φράνκο το 1936 που οδήγησε στον ισπανικό Εμφύλιο). Το απόγευμα της 15ης Ιουλίου ένα μεγάλο μέρος της δυτικής Κύπρου ελεγχόταν από την δημοκρατική εξέγερση ενάντια στο στρατιωτικό κίνημα και είχαν συγκροτηθεί λαϊκές πολιτοφυλακές από την Πάφο για ενίσχυση της αντίστασης στην Λεμεσό - στην οποία εκτός από την κατάληψη της Ανωτέρας στρατιωτικής διοίκησης από την μακαριακή αστυνομία, είχαν συγκροτηθεί και 2 διαδηλώσεις σε εντυπωσιακά συμβολικούς χώρους: στην μητρόπολη (το σύμβολο της δημοκρατικής παράδοσης της κυπριακής Ορθοδοξίας στην οποία οι αρχιερείς εκλέγονται) και στην ΠΕΟ (στο οίκημα των συντεχνιών του ιστορικού εργατικού κινήματος με βαθείες ρίζες στην παράδοση της πόλης).

Η εξέγερση στην Πάφο ήταν σαφέστατα η πιο επιτυχημένη, ενώ η αντίσταση και οι λαϊκές κινητοποιήσεις στην Λεμεσό, όπως και η αντίσταση στην λαϊκή συνοικία του Καϊμακλίου στην Λευκωσία, δεν κατάφεραν να περάσουν στην ανεπιβεβαίωση για ανακατάληψη των περιοχών που κατέλαβαν αρχικά οι πραξικοπηματίες. Η εξέγερση στην Πάφο, από μια ιστορική σκοπιά, αναπόφευκτα θυμίζει τις εξεγέρσεις προηγούμενων αιώνων, όπου αυτή η δυτική επαρχία της Κύπρου κατάφερε να ολοκληρώσει τις εξεγέρσεις της με πλήρη γεωγραφικό έλεγχο της περιοχής και να αντιπαρατεθεί μετά την κεντρική εξουσία (βλ. Επανάσταση 1833).

Γιατί αντιστάθηκαν οι Κύπριοι; Ποιο δράμα, ποια ονεράδα «παρέσυρε» αυτούς που βγήκαν στους δρόμους ενάντια στον στρατό και ουσιαστικά το κράτος το ίδιο που ήταν, εκείνο το πρωί της 15ης Ιουλίου, υπό τον πλήρη έλεγχο των Ελλήνων αξιωματικών και των ενωτικών εθνικιστών. Αυτοί που αντιστάθηκαν ήξεραν ότι μπορούσε να σκοτωθούν...

Υπήρχαν βέβαια και αυτοί που περιμέναν να κατασταλάξουν τα πράγματα για να εκδηλωθούν υπέρ των «νικητών». Αυτοί που ήταν μακαριακοί την 14η Ιουλίου, πραξικοπηματίες την 18η και μακαριακοί και πάλιν σε λίγους μήνες... Αυτοί που πάνε όπου φυσά ο άνεμος της εξουσίας... Πέρα όμως απ' αυτές τις ευκαιριακές εναλλαγές χωματότων των υποτακτικών της εξουσίας υπήρχε κόσμος απλός, καθημερινός που ρίσκαρε την ζωή του/της... η κ. Ειρηνιά...

Γιατί άραγε βγήκε η κ. Ειρηνιά στους δρόμους; Αυτή η προλετάρια που ήταν απ' τους πρώτους που «δούλεψε στους δρόμους». Πρέπει να είχε ξαναβγει στους δρόμους η κ. Ειρηνιά... Έστω και μια εκ πρώτης όψεως ανάλυση των κινητοποιήσεων, που συγκρότησαν την αντίσταση της 15ης

χρησιμοποίησε την πείρα του από τα συλλαλητήρια των προηγούμενων χρόνων ενάντια στην ΕΟΚΑ Β'. Όπως παρατήρησε ο κ. Αχιλλίδης η λαϊκή πολιτοφυλακή της Πάφου έμοιαζε με ένα συλλαλητήριο υποστήριξης της αντίστασης στην Λεμεσό. Ήξερε τους δρόμους η κ. Ειρηνιά. Όμως αυτή την φορά, αυτή την φορά που θα ρίσκαρε την ζωή της, η κ. Ειρηνιά ήθελε, απαιτούσε, να βγει με την κυπριακή (τη σημαία της Κυπριακής Δημοκρατίας) και όχι με την Ελληνική σημαία... Οι λεπτομέρειες κρύβουν πολλές φορές το βάθος της αλήθειας... Ήξερε τι υπερασπιζόταν η κ. Ειρηνιά...

Το πραξικόπημα ως σύγκλιση διαδικασιών υπονόμευσης της Κυπριακής Δημοκρατίας

Το πραξικόπημα δεν έπεσε από τον ουρανό. Η λογική του ήταν ήδη γνωστή. Η εθνικιστική ακροδεξιά πίστευε στην «εθνική κυβέρνηση» των Αθηνών (τη Χούντα) και την καλούσε να επεκτείνει το καθεστώς της στην Κύπρο («Ελλάς, Ελλάς σκέπασε και εμάς» φώναζαν τότε τα εθνικόφρονα τάγματα εφόδου καθώς οργάνωναν εκδηλώσεις για την 21 Απριλίου και επιθέσεις ενάντια σε αντι-χουντικές ομάδες). Ταυτόχρονα οι μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ καταστρώναν σχέδια (μέρος των οποίων ήταν και χρηματοδότηση της ΕΟΚΑ Β') για να απαλλαγούν από τον «κόκκινο ρασοφόρο» - τον Μακάριο του οποίου τα «μεγαλύτερα εγκλήματα» (για την CIA) ήταν η αδέσμευτη πολιτική του στο διεθνές επίπεδο και η ανοχή της νόμιμης λειτουργίας της Αριστεράς (υπενθυμίζω τις αποκαλύψεις στο πρόσφατο βιβλίο - Τόμο του Χρ. Οικονομίδη ότι στην «συμφωνία κυριών» του 1960 υπήρχε πρόνοια να κηρυχτεί παράνομο το ΑΚΕΛ και ότι η Μεραρχία ήρθε στην Κύπρο το 1964 για να παρεμποδίσει «κομμουνιστικοποίηση της νήσου»).

Το πραξικόπημα ήταν με αυτήν την έννοια η κορυφαία στιγμή 2 διαδικασιών - μιας εσωτερικής (που πήγαζε από ένα εμφύλιο στην Ε/κ δεξιά ανάμεσα σε γριβικούς - μακαριακούς) η οποία είχε ως στόχο την κατάργηση της Δημοκρατίας με την επιβολή μιας ακροδεξιάς δικτατορίας και μιας εξωτερικής που είχε βασικό στόχο την Ανεξαρτησία. Το ιδεάτο για το ΝΑΤΟ στο οποίο ανήκαν η Αθήνα, η Άγκυρα και το Λονδίνο ήταν ο διαμοιρασμός της Κύπρου σε 3 τομείς (αγγλικό, ελληνικό, τουρκικό) με τη διπλή ένωση και το συνολικό έλεγχο του νησιού από το περιφερειακό στρατηγείο του ΝΑΤΟ. Αυτά ήταν γνωστά. Λέγονταν στα συλλαλητήρια, γράφονταν στις εφημερίδες. Η κ. Ειρηνιά, λοιπόν, βγήκε στους δρόμους για την Ανεξαρτησία και τη Δημοκρατία. Όχι όμως απλά για να τα υπερασπιστεί, αλλά για να τα διευρύνει, να τα ολοκληρώσει. Ίσως η κοινωνιολογική έρευνα, ανάλυση και ερμηνεία του μέλλοντος να αποδείξει ότι το πραξικόπημα ήταν μια αντίδραση σε μια κυοφορούμενη επανάσταση αξιοπρέπειας των ιθαγενών. Η κ. Ειρηνιά δεν ήταν μόνη της...

Η Δυσδική εξουσία: Το κράτος της Δεξιάς και η κραυγή των συλλαλητηρίων

Ένα μήνα πριν το πραξικόπημα, του Ιούνη του '74, ένα οργισμένο πλήθος μαζεύτηκε έξω από την ΠΑΣΥΔΥ με στόχο να πάει στο Προεδρικό και να απαιτήσει από τον Μακάριο να πάρει αποφασιστικά μέτρα ενάντια στον νεοφασισμό και την ΕΟΚΑ Β'. Όχι απλά να εξαρθρώσει την ήδη ημιδιαλυμένη παράνομη οργάνωση, αλλά να αντιμετωπίσει τον πραγματικό κίνδυνο για τη Δημοκρατία και την Ανεξαρτησία - τους μηχανισμούς του κυπριακού κράτους, οι οποίοι αν και χρηματοδοτού-

νταν από τους φόρους των Κυπρίων πολιτών, διακατέχονταν από μια αυταρχική νοοτροπία απέναντι στην πλειοψηφία. Οι βασικοί μηχανισμοί του κράτους - ο στρατός και η εκπαίδευση - βρισκόταν στα χέρια της ακροδεξιάς μειοψηφίας η οποία ταυτιζόταν πλήρως με την ιδεολογία και τις πρακτικές του καθεστώτος των Αθηνών - παρά τις οποιεσδήποτε διαφωνίες σε θέματα χειρισμών. Το τραύμα του '74 φαίνεται να έχει προκαλέσει μια πλήρη στη μνήμη σε βαθμό που ξεχνούμε την κατάσταση πριν το '74. Το κυπριακό κράτος που συγκροτήθηκε το '60 ήταν μεν δημοκρατικό καθεστώς, το οποίο μονοπωλούσε η Δεξιά (ανάλογη κατάσταση επικρατούσε και στους Τ/κ θύλακες στους οποίους είχαν καταφύγει οι Τ/κ μετά την αποχώρηση ή εκδίωξή τους από την κοινή Πολιτεία, το '63). Η δημοκρατία ενάντια στην Αριστερά που χαρακτηριζε τα 2 τελευταία χρόνια της ΕΟΚΑ (με απειλές, ξυλοδαρμούς, βασανιστήρια, δημόσιες εκτελέσεις και υποχρεωτικές δηλώσεις αποκήρυξης της Αριστεράς) όπως και η ιδεολογία που είχε εμφυσήσει ο κ. Γρίβας στους πιστούς του δημιουργήσαν ένα κράτος

των κατεστάντων που στηριζόταν στις απειλές και την ρουσφετολογία. Όπως αποκάλυψε ο κ. Δέρβης (ένας ιστορικός ηγέτης της Δεξιάς) οι κατεστάντοι είχαν υποβάλει στο Μακάριο λίστα τομεαρχών που έπρεπε να διοριστούν «... ειδώλως θα εδημιουργείτο κίνδυνος κατεστημάτων, όπως συμβαίνει σήμερα με τους πρωσοπιδοφόρους των χωριών...» Αυτό το καθεστώς της διάχυτης ρουσφετολογίας ανέλαβε να το οργανώσει «ορθολογικά» σε κράτος, ο επίσης αγωνιστής της ΕΟΚΑ, Π. Γιωρκετζής, ο οποίος έφτιαξε ένα αστυνομικό κράτος (με παραστρατιωτικά παραλάδια), το οποίο φακέλωσε όλους τους Κύπριους πολίτες. Ετσι αρκούσε και μια απλή οικογενειακή σχέση με την Αριστερά για να αποκλειστείς εφ' όρου ζωής από τη δημόσια υπηρεσία και να σταλείς για στρατιωτι-

κή υπηρεσία στα πιο απομακρυσμένα φυλάκια (μαζί βέβαια με τα καψόνια και τις «πυχαίες» αυτοκτονίες αριστερών στρατιωτών). Η δε «αδικημένη» πτέρυγα της δεξιάς (αυτοί δηλαδή που δε βολεύτηκαν όπως ήθελαν στο νέο κράτος) συναγωνίζονταν σε αυταρχική υπεροψία τους κυβερνητικούς κατεστάνους. Σαν άγρυπνη πνευματική αστυνομία (όπως καλή ώρα σήμερα μερικοί σεβαστοί συμπολίτες μας) καταγγέλλων κάθε «συνοδοιπόρο» που δεν ακολουθούσε την «ευθεία εθνική γραμμή». Ελάχιστοι στο χώρο της δεξιάς φαινόταν να ενοχλούνται από το γεγονός ότι ζούσαμε σ' ένα καθεστώς με 3 κατηγοριών πολίτες: την πρώτη κατηγορία των εθνικοφρόνων (μακαριακών ή γριβικών), τη δεύτερη κατηγορία των αριστερών και την τρίτη κατηγορία των Τ/κ. Η Δεξιά ως σύνολο θεωρούσε πάντα την εξουσία σαν φυσικό της δικαίωμα - γι' αυτό άλλωστε οδηγήθηκε στην διάσπαση πριν το '74 και απ' αυτή τη λογική πηγάζει η φαιδρή δήλωση για «αδικημένη δεξιά», όταν οι δεξιές συντεχνίες έλεγχαν για χρόνια σχεδόν μονοπωλιακά τους ημικρατικούς οργανισμούς. Η ιστορία είναι αμελικτή όσο και αν προσπαθεί ο επίσημος λόγος να εξαφανίσει τη μνήμη. Οι ηγέτες της Δεξιάς ήταν οι συνεργάτες και οι διορισμένοι των Βρετανών κατά τη διάρκεια της Αποικιοκρατίας (στα πλαίσια του δόγματος της ελληνοβρετανικής φιλίας) και παρά τα γεγονότα της 4ετίας της ΕΟΚΑ, η κυπριακή δεξιά, έμεινε στην εξουσία και μάλιστα τη διέυρυνε μετά το '60 (και μια και θυμηθήκαμε τελευταία τον αποικιακό νόμο για τη λογοκρισία, γιατί δεν ψάχνει κανείς να δει πόσες αριστερές και πόσες δεξιές εφημερίδες έλλεισαν οι αποικιοκράτες την περίοδο 40 - 60;).

Η Κ. Ειρηνιά που είχε δουλέψει στους δρόμους που έφτιαχναν οι Άγγλοι πριν το '60 και θυμόταν, βγαίνοντας στους δρόμους είχε απέναντι

της το γυμνό σκελετό του κράτους των κατεστάνων και του κατεστημένου. Του κράτους χωρίς τη δημοκρατική δικαιο-
λογία/νομιμοποίηση που πρόσφερε ο Μακάριος. Ο Μακάριος ο οποίος υπήρξε μεν η χαρισματική και συμβολική φυσιογνωμία, που έκφρασε τους αγώνες των Κυπρίων, μ' ένα ποιητικό λόγο, και μετά το '68 μ' ένα ιστορικό δράμα, υπήρξε όμως, ταυτόχρονα, και ένας άνθρωπος με ευθύνες και λάθη. Στην καλύτερη περίπτωση ο Μακάριος ανέχθηκε το κράτος της ΕΟΚΑ που έφτιαξε ο Γιωρκάτζης και η μόνιμη προσπάθειά του για ισορροπία οδήγησε το καλοκαίρι του '74 σε μια παράξενη δυαδική εξουσία (ένα δυαδικό καθεστώς που πρωτοεμφανίστηκε μετά το '64): Από τη μια ήταν η εξουσία του κράτους της Δεξιάς και απ' την άλλη η εξουσία του δρόμου - της λαϊκής θέλησης που έκφραζαν τα συλλαλητήρια ενάντια στην ΕΟΚΑ Β'. Όπως παραστατικά γράφει ο Π. Σέρβας (στο έργο του «Ευθύνες») για το συλλαλητήριο του Ιούνη, όπου ο Μακάριος διακήρυξε ότι ο λαός θα σταθεί σαν τείχος μπροστά στο φασισμό. «Ορατό και βροντερό ήταν το τείχος του λαού. Όμως αόρατη και νυσταλέα η βούληση του ηγέτη, όσο ωραία και διεγερτικά κι αν ήταν αυτά που έλεγε. Ουσιαστικά ο ηγέτης ήταν ο αναποφάσιτος. Εξακολουθούσε να μην πιστεύει σ' αυτά που πίστευε ο λαός...».

Ο Μακάριος τολμήσε τον Ιούλη του '74 να ολοκληρώσει το μήνυμά του επι-
κτού που διακήρυξε το '68. Όταν επιτέ-
λους στάθηκε όρθιος απέναντι στη Χούντα, αντί να υποκύπτει στους εκβιασμούς και να προσπαθεί να ισορροπήσει ανάμεσα σ' όστις επιταγές του «εθνικού κέντρου» και της λαϊκής βούλησης. Τον Ιούλη του '74 τα λόγια του απηχούσαν το αίσθημα των δρόμων:

«... δεν είμαι διορισμένος νομάρχης...» έγραψε στον Γκιζίκη απαιτώντας την απόσυρση των Ελλήνων αξιωματικών από την Κύπρο. Το μήνυμά ήταν σαφέστατο. Η κ. Ειρηνιά σ' εκείνη την καταληκτική στιγμή που θα βάδι-

ζε ενάντια στη γυνή
βία του κράτους ήθελε την κυπριακή σημαία, γιατί υπερασπιζόταν την κυπριακή Δημοκρατία - το δικαίωμα των Κυπρίων να αυτοκαθορίζονται. Συχνά, παρασυρμένοι απ' τον αυταρχικό λόγο του κατεστημένου, παραγνωρίζουμε τη δημοκρατική παράδοση της κυπριακής κοινωνίας. Οι εκκλησιαστικοί ηγέτες εκλέγονται. Στην αποικιακή περίοδο λειτουργούσε βουλή μέχρι το 1930 και μετά το Β' Παγκόσμιο το εργατικό κίνημα κέρδισε με μια σειρά από σκληρούς αγώνες στο δρόμο, στα δικαστήρια και στις φυλακές, δημοκρατικά δικαιώματα πρωτόγνωρα για τις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου. Η κ. Ειρηνιά βγήκε μπροστά στη διαδήλωση υπερασπιζόμενη αυτήν την παράδοση. Με το ίδιο ήθος και τον ίδιο έρωτα για αυτήν χώρα με το οποίο οι άοπλοι αριστεροί προλετάριοι στάθηκαν μπροστά στους μασκοφόρους του Γκέρβα το '58, αρνούμενοι να υποταχθούν.

Τα τανκ βγήκαν ακριβώς για να υπερασπιστούν τη γριβική παράδοση των μασκοφόρων. Μιας εξουσίας της οποίας τα θεμέλια θα έριξαν επικίνδυνα αν έχανε τον έλεγχο του κύριου μοχλού της κρατικής βίας (του στρατού) - ιδιαίτερα μπροστά στο ογκούμενο κίνημα των συλλαλητηρίων και διαδηλώσεων.

Η κορυφαία στιγμή του αντιαποικιακού κινήματος

Η κ. Ειρηνιά εκτός από την υπεράσπιση της δημοκρατικής παράδοσης της κυπριακής καθημερινότητας, λάμβανε μέρος, έδινε το παρόν της, και σ' ένα μεγαλύτερο ιστορικό δράμα - το οποίο επίσης ξεχνούμε συχνά - τον αγώνα ολοκλήρωσης της ανεξαρτησίας. Η ανεξαρτησία του '47. Η Δεξιά τη δέχθηκε γιατί της παρέδιδε και πάλιν την εξουσία - ενώ το '47 φοβόταν ότι θα αντιμετώπιζε συντριβή στις εκλογές. Το '60 υπήρχε η αύρα της ΕΟΚΑ και «τα αυτόματα» (τα όπλα των κατεστάνων). Ο λαός αποδέχθηκε, στην τεράστια πλειοψηφία του, την Ανεξαρτησία για τον ίδιο λόγο που τα προηγούμενα 20 χρόνια διαδήλωνε ενάντια στην Αποικιοκρατία. Η ανεξαρτησία εμπεριείχε την υπόσχεση της ελευθερίας. Πολύ περισσότερο απ' ό,τι η προσάρτηση στην Ελλάδα ή την Τουρκία. Και η ιστορική εμπειρία ήταν αμελλίκτη. Οι Κύπριοι αγάπησαν την Ανεξαρτησία ακόμα και ενάντια στο κράτος που επέμενε ότι ήταν απλά απόγονοι εποίκων απ' την Αθήνα και την Αγκυρα. Ο υπουργός Παιδείας κ. Σπυριδάκης δήλωνε ανεquivόριστα το '68:

«Η Κύπρος δεν ανήκει στους Κυπρίους, ανήκει στον ελληνισμό». Και ο ελληνισμός βέβαια ανήκε στη Δύση στην οποία ανήκε επίσης και ο τουρκισμός. Στη Δύση της οποίας ηγεμόνες ήταν οι Αγγλοαμερικανοί. Η κυπριακή εθνικοφροσύνη που είχε αφήσει κατά μέρος το δόγμα της «ελληνοβρετανικής φιλίας» μετά το '55, καμώνονταν ότι δεν καταλάβαινε ότι η Αθήνα, η Αγκυρα και το Λονδίνο ήταν σύμμαχοι (όπως καμώνονται και οι σημερινοί νεοεθνικοφρόνες). Ότι τα σχέδια για «ένωση» (προσάρτηση στην Ελλάδα) προνοούσαν διπλή ένωση και μια νέα φάκτο επιστροφή της Κύπρου σ' ένα αποικιακό καθεστώς από 3 στρατούς του ΝΑΤΟ (με κάποια «αυτονομία» για τους ιθαγενείς, όπως εισηγείται σήμερα ο κ. Ετζεβίτ, αλλά μια «αυτονομία» σε «συζευξη» με τη συλλογική «μητέρα - πατρίδα» των μικρών «μητέρων - πατρίδων» - το ΝΑΤΟ.

Σ' αυτά τα πλαίσια η αδέσμευτη πολιτική του Μακαρίου ήταν συνέχεια του αντι - αποικιακού κινήματος - τού αγώνα να απαλλαγεί η Κύπρος απ' τη νεοαποικιακή εξάρτηση που προνοούσαν οι εγγυήσεις της Ζυρίχης. Και σ' αυτόν τον τομέα η πολιτική διαφοροποίηση ήταν πιο ριζική. Το κέντρο άρχισε να αυτονομοποιείται απ' τη Δεξιά, αλλά και στην ίδια τη Δεξιά μια σημαντική μερίδα (στο καθημερινό επίπεδο, όχι απλά στο επίπεδο της εξουσίας) τάχθηκε με το Μακάριο κουβαλώντας και μεταλλάσσοντας το αντιαποικιακό πνεύμα των απλών και των ταπεινών της ΕΟΚΑ.

Η ιστορία βεβαίως δεν είναι άσπρο - μαύρο. Οι αγώνες της Ε/κ πλειοψηφίας να ολοκληρώσει το αντιαποικιακό κίνημα για πλήρη ανεξαρτησία κουβαλούσε ακόμα όλα τα στοιχεία της υπεροψίας της πλειοψηφίας απέναντι στους Τ/κ. Στο καθημερινό επίπεδο οι Ε/κ μπορεί να θεωρούσαν «μη σωστή» τη συμπεριφορά απέναντι στους Τ/κ (οι οποίοι ζούσαν σε άθλιες συνθήκες με τον φόβο επιθέσεων ανάλογων του '64 και του '67), αλλά η συμπόνοια για το γείτονα δεν ορθώθηκε σε κριτικό λόγο. Οι ελάχιστοι αστοί διανοούμενοι που έθεσαν το ζήτημα δεν εισακούστηκαν³. Η «δειλία» (!) του Μακαρίου να υπογράψει συμφωνία με τους Τ/κ το 72 - 74 (έστω και αν υπήρχαν πιέσεις από την

Αθήνα, όπως ο ίδιος ισχυρίστηκε αργότερα) συναγωνίζονται τις ευθύνες του για ανάθεση της ΕΟΚΑ στο Γριβά και για τα «γεγονότα» του '63.

Τον Ιούλιο του '74, μετά την επιστολή στον Γκιζίκη ο Μακάριος είχε πάψει να προσπαθεί να ισορροπήσει ανάμεσα στο ρόλο του νομάρχη και του Προέδρου. Έγινε πρόεδρος των Κυπρίων. Ολων των Κυπρίων. Και η ομιλία του στον ΟΗΕ τον Ιούλη του 1974 είναι η κατάθεση αυτής της μεταλλαγής. Ο Μακάριος μίλησε ως Πρόεδρος όλων των Κυπρίων δημιουργώντας ταυτόχρονα τσ. νομικό και αμυντικό τείχος στο οποίο θα στηριζόταν η Ανεξάρτητη Κυπριακή Δημοκρατία τα επόμενα 20 χρόνια για να αποτρέψει προσάρτηση της κατεχόμενης βόρειας Κύπρου στην Τουρκία. Ο Μακάριος δεν υπερασπίστηκε μόνο τα δικαιώματα της πλειοψηφίας - μίλησε και για τα δικαιώματα της «άλλης» κοινότητας.

Η επιθυμητή Δημοκρατία

Λέχθηκε ότι η στάση του Μακαρίου και η λαϊκή εξέγερση ενάντια στο πραξικόπημα αποτέλεσαν ουσιαστικά την αντίσταση που ανέτρεψε την ελληνική Χούντα. Αυτό που ήταν σαφέστατο και μετά την 20η Ιουλίου ήταν ότι οι Κύπριοι δεν θα αποδέχονταν το διαχωρισμό της χώρας τους. Η οργή αλλά και τα δάκρυα του αποχωρισμού Ε/κ και Τ/κ συγχωριανών φαινόταν να επισκιάζουν τις βαρβαρότητες των εθνικιστών. 20 χρόνια μετά το γεωγραφικό διαχωρισμό, και την εθνικιστική προπαγάνδα σημαντικές μερίδες (αν όχι πλειοψηφίες) και στις 2 κοινότητες επιμένουν στη συμβίωση και περιμένουν να λυθεί ο γόρδιος δεσμός των νομικών φόρμουλων.

Μ' ένα παράδοξο τρόπο ίσως η αντίσταση της 15ης Ιουλίου να ήταν η κορυφαία στιγμή του αντιαποικιακού κινήματος, που ξεκίνησε τη δεκαετία του '40. Ενός κινήματος, που μετά από τις περιπέτειες ενός εξίσου παράδοξου μοντερινισμού κατέληξε τον Ιούλη του '74 να διεκδικεί το δικαίωμα των ιθαγενών στη γη τους, το γεωγραφικό τους χώρο τη στιγμή που μια μεγάλη μερίδα τους προσφυγοποιούνταν. Είναι γνωστό ότι ο αποικιακός και νεοαποικιακός λόγος στην Κύπρο, σ' αυτό το πολύτιμο οικόπεδο στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα, βλήθηκε να αλλοτριώσει τους ιθαγενείς από τη σχέση τους με το γεωγραφικό χώρο. Να τους απαγορεύσει να ονομάζονται Κύπριοι. Η 15η Ιουλίου υπήρξε η αρχή μιας τραγωδίας που περιμένει ακόμα τη λύση της, αλλά υπήρξε ταυτόχρονα και η ιστορική στιγμή που οι Κύπριοι ιθαγενείς ξεγεγέρθηκαν ενάντια στο εθνικό κέντρο, ενάντια στον εθνικό λόγο, απαιτώντας την αξιοπρέπεια που αρμόζει σε ανθρώπους που στέκονται στα πόδια τους, στη γη τους, στη χώρα τους - αντί να ζουν γονατιστοί. Το σύνθημα «Η Κύπρος ανήκει στο λαό της» κυριαρχούσε στις μεταπραξικοπηματικές διαδηλώσεις.

Ένας κοινωνικός επιστήμονας ονόμασε τη Δημοκρατία του '60 «απρόθυμη Δημοκρατία» με την έννοια ότι κανείς δε φαινόταν να τη θέλει όταν ήρθε. Μερικοί άλλοι παρατήρησαν ότι πριν το '74 επικρατούσε ένα αόρατο και άτυπο καθεστώς λογοκρισίας απέναντι στο «εθνικό» - ο φόβος της τρομοκρατίας των μασκοφόρων της ΕΟΚΑ πλανιόταν πάνω απ' την κοινωνία σαν μαύρο σύννεφο απειλής που επέβαλε τη σιωπή⁴.

Στις 15 Ιουλίου ο φόβος έσπασε έστω και για μερικές ώρες. Η κ. Ειρηνιά βγήκε στους δρόμους για την επιθυμητή Δημοκρατία. Τη Δημοκρατία των Κυπρίων. Μια ιστορική παρακαταθήκη που περιμένει ακόμα την ολοκλήρωσή της. Και εν κατακλείδι, δυο ακόμα «μικρές λεπτομέρειες» για αυτούς που υπερασπίστηκαν τη Δημοκρατία: και υπέγραψαν με το αίμα τους την παρακαταθήκη της επιθυμητής Δημοκρατίας.

- Ένας από τους φρουρούς του ελεύθερου ραδιοσταθμού της Πάφου ήταν ο γιος του Τ/κ γιατρού Ισχάν Αλλά.

Στο πραξικόπημα σκοτώθηκε ένας, ακόμα από την οικογένεια των Μισιαούληδων. Τον πρώτο τον σκότωσε η ΤΜΤ μαζί με τον Καβάζογλου. Το δεύτερο, οι πραξικοπηματίες.

Και οι δύο είχαν την ίδια ιδεολογία.

Υποσημειώσεις:

1. Γόρης Γρηγοριάδης - συνέντευξη, Τραϊνό στην Πόλη αρ. 11

2. Για μια εξαιρετική ανάλυση του καθεστώτος των κατενάντων και της πορείας προς το 74 βλ. Γ.Ν. Λιλλήκα, Πραξικόπημα: Το αποκορύφωμα και το τέλος μιας παραδοσιακής πολιτικής πρακτικής, Εντός των τειχών αρ. 24.

3. Όπως λ.χ. οι κ.κ. Λανίτης και Χρ. Οικονομίδης.

4. βλ. Peter Loizos, The progress of Greek nationalism in Cyprus. M. Attalides, Cyprus: Nationalism and international politics.

Σ αργίος όχι γίος.